UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Compendivm Totivs Tractatvs De S. Matrimonij Sacramento R. P. Thomæ Sanches E Soc. Iesv

Sánchez, Tomás

Coloniæ Agrippinæ, 1624

urn:nbn:de:hbz:466:1-41559

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 2338.

G. I
26

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

COMPENDIVM TOTIVS TRACTATVS DE S. MATRIMONIJ SACRAMENTO.

R. P. Thomæ SANCHES
E SOC. IESV.

Ab Emanuele Laurentio Soares Vlyssiponensi, Presbytero Theologo, Alphabeticè breuiter dispositum.

Permissu Superiorum.

Collegij Soc. Jesu Paderbornen

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus PETRI Henningij,

ANNO M. DC. XXIV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R

I

S
C
C

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

REVERENDO ADMODVM, CLAriſſimo, Conſultiſſimoque viro ac Domino,

D. IOANNI COFFRÆO ERCLENSI

Sereniſſimi DD. FERDINANDI, Archiepiſcopi Coloniensis, Ducis Bauariæ, &c. Sigillifero, ac à Conſilijs ſuæ altæ memoratæ Serenitatis præſtantiſſimo, Collegiatæ Eccleſiæ S. SEVERINI Canonico meritiſſimo; Domino ac Mæcenati ſuo, obſeruabundus dedicabat.

PETRVS HENNINGIVS
Bibliopola. Colon.

HAbet hæc noſtra ætas, Deo ſit laus, Colendiſſime Conſultiſſimeq; Domine complures, eoſq; profundiſſimos Theologos, præclariſſimos item vtriuſque fori iure Conſultos. Quoniã nonnulli tamẽ ex inhauſto fonte aquæ viuę

in vitam ęternam ſalientis, ſua per longiores, vt ita dicã, anfractus, & amplos nimis canales ad alios deuoluunt, adeò vt ſui imitatores, varijs iam curis & negotijs implicitos rarò alliciant, imò plerumque faſtidium ipſis pariant. Nonnulli è contra per meatus tenues nimis, & anguſtiores fiſtulas ſuccum exugẽtes, poſteris deguſtãda adeò ſuccinctè cõmendant, vt vix primis liceat eorum mẽtem labris attingere ac deguſtare, Proinde cùm hoc nuper R.P. Thomę Sanchez, authore, Cõpẽdium alibi editum ingenti eruditorum omnium applauſu exceptum viderẽ, me ipſis rem necinutilem, nec ingratam facturum exiſtimaui, hoc ſi adderẽ, vt denuò typis cõmitteretur, quo facilius ſinguli copiã eius ſibi facere poſſent. Itaq; ad veſtrum ꝙ plurimũ faceret inſtitutum & vſum, cui oportunius

quam

quàm vestrę Consultiss. Dominationi consecrarē, non inueni. Nā nec qui melius vnquā mihi vellet, cognoui, nec cui frequentius hęc materia vsui venirent, deprehendi. Nihil autem est quod Authorē (cum sibi similē, qui de Matrimonio tam solidè ex grauissimorum etiam auctorum sententia scribat; non habeat) pluribus commendem: cum omnium ferè & Theologorum & iure vtroque peritorum doctrinam in vnum cōpilasse videatur. Quod si itaque propter grauiores & frequentiores curas quotidiè obuias nostos in dies casus incidentes ex Authore ipso ob temporis angustias conquirere nō licuerit; ex hoc Compendio, in ordinem alphabeticū peroportunè digesto, colligere delectabit. Eo itaque vtere, & in annos precor fruere Nestoreos. Dabā Colonię 12. Septembris. Anno 1623.

DIVÆ ENGRATIÆ, PRINCIPI LVSITANÆ, VIRGINI, ET MARTYRI

Emanuel Laurentius Soares, humili, proque animi affectu hasce lucubrationes dedicat.

ANNVS *agitur trigesimus secundus, inclyta Martyr, ex quo apud te natus, nutritus, humanioribus primùm literis, ac Physicis, deinde sacræ Theologiæ incumbens, demum ad summum presbyteratus apicem licèt immeritus aduolaui. Cupiebam interim specimen aliquod gratitudinis tibi præbere. Ecce humano more cupienti occurrit non minùs exactum, quàm diffusum de Matrimonij*

monij Sacramento opus, illud in summam redigo, quo in promptiorem vsum confessoribus euadat, ac tuo nomini consecro, quò debitas grates pro acceptis beneficijs rependam. Accipe igitur, Alma Martyr, munusculum, si ex se spectetur, per exiguum, si ex ingenioli tenuitate, mediocre, si ex voluntate, permagnum, dum cum Hieronymo Vida

Nunc te, diua, cano, quando tua templa sacerdos
Ingredior, custosque tuæ nouus addicor aræ.

Ad

Ad Lectorem.

PAucis, lector amice, instituti mei rationem tibi aperiam. Dũ perpendo humanę vitæ breuitatem, Theologiæ moralis lõgitudinẽ, decidendorũ casuũ, quos vocãt cõsciẽtiæ, præcipitem occasionẽ, ferendi iudicij difficultatem: non possum non adduci, vt existimem de animæ salute eos rectè mereri, qui immensas de moribus disceptationes in epitomen contrahunt, contractas ordinis nitore illustrant, illustratas Doctorum authoritate roborant, è quorum sensibus prodierint. Hãc ob causam, cùm disputationes de Sacramento Matrimonij à Patre Thoma Santio Cordubensi è Soc. Iesv editas legerim, ac relegerim, peneque admiratus doctrinæ præcellentiam, necessitatem, difficultatem, resolutionum acutiem, multas nouas quæstiones non sine laude superadditas, statim cogitaui de opere vniuerso in periochas reducendo, quo vtriusque iuris ac fori professoribus promptiùs pateret: alphabetico ordine distribui, memoriæ iuuandæ causa, loca Authoris apposui, authoritatis conciliandæ ergo. Hæc siue tibi probentur, siue secus, nobis satis erit, vt cum Martiali dicere possim.

Hæc si displicui, fuerint solatia nobis:
Hæc fuerint nobis præmia si placui.

Interim vale, dum illuminante Deo alia aggrediar.

LICENÇAS.

AO Doctor Iorge Cabral que veja esse liuro, intitulado Compẽdio de Sanches, & informe com seu parecer. Em Lisboa a 25. de Agosto de 1620.

O Bispo Inquisidor geral.

PRæuidi hoc Compendium tractatus de Sacramentum Matrimonij à D. P. Thoma Santio è Societate IESV editi; nihil continet, quod fidei Catholicæ, aut bonis moribus aduersetur. Immò est opus valde vtile, ideoque potest excudi. Vlyssipone in domo D. Rochi Societat. IESV, 8. Ianuarij, Anno 1621.

D. Iorge Cabral.

VIsta a informaçano podese imprimir esse Compendio dos tres tomos de Sanches de Matrimonio, & depois de impresso torne pera se conferir, & dar licentça pera correr & sem ella não correra. Em Lisboa 17. de Ianeiro de 1621.

O Bispo Inquisidor geral.

POdese imprimir este Compendio dos tres tomos de Sanchez. Aos 19. de Ianeiro de 1621.

Damião Vegas.

QVe se possa imprimir este liuro, vistas as licenças do sancto Officio, & do Ordinario. Em Lisboa a 25. de Ianeiro de 1621.

Gama. Moniz.

COnferi este Compendio de Sanches, est à conforme o original, pello que pode correr. Nesta Casa de São Roque, a 8. de Iunho de 1621.

De Iorge Cabral.

APPROBATIONES.

LIcitè sanè prodibit in lucem Compendium istud totius tractatus, qui prodijt in lucem de matrimonio, Authore R. P. Thoma Sanchez, quippe quòd nihil, quod in fidem pugnet, dicat. Commodè item & prodibit. Ita Censemus. Actum Lugd. die penultima Decembr. 1622.

Fr. ROB. BERTELOT,
Episcopus Dimasc.

Fr. CL. COCHET, Dominicanæ famil. Lugdun. alumnus & Prior.

IN-

INDEX OMNIVM TI TVLORVM, QVI IN hoc opere continentur.

1. Bbas fol. 1. Vide dispensatio, Ordinarius.
2. Abortus fol. 1. Vide medicus.
3. Absolutio fol. 2. Vide Bulla.
4. Acceptatio personarum ibid. Vide dispensatio.
5. Accusatio fol. 3. Vide dispensatio & diuortium.
6. Actio, Actor, & Actus. 3. Vide debitum.
7. Adoptio, fol. 5. Vide cognatio legalis.
8. Adulter & adulterium à fol. 6. vsque ad 11. Vide Ordo, Restitutio, dos Maritus, diuortium. Iudex, Compensatio, Hæresis, Crimen.

9. AEta-

9. AEtas. fol. 11. Vide sponsalia, Professio, Dubitans, Impotentia.
10. Affinitas à fol. 11. vsque ad 14. vide Sodomia.
11. Alimentum fol. 14. vide diuortium.
12. Amentes fol. 17.
13. Amplexus fol. 19. vide Osculum.
14. Appellans & appellare ibid. vide Dispensatio, Ordinarius & Vicarius.
15. Annullus ibid.
16. Arbiter & arbitrium fol. 20.
17. Archiepiscopus & Archipresbyter. ibid. vide Ordinarius.
18. Arrha à fol. 20. vsque ad 28.
19. Aspectus fol. 28.
20. Assessor fol. 30.
21. Audire. ibid. vide Comœdia.
22. Authoritas ibid.
23. Auus. ibid. Vide Filius & Benedictio.

B.

1. BEnedictio. fol. 31. vide Matrimonium, Interdictum, & excommunicatum.
2. Beneficium. à fol. 34. vsque ad 37.

3. Besti-

3. Bestialitas. fol. 37.
4. Bigamia. ibid.
5. Blanditiæ. fol. 41.
6. Bona. ibid.
7. Bulla. ibid. vsque ad 46. vide Iuramentum, Pœna, Habitatio, Dispensatio & Parochus.

C.

1. CAntilena. fol. 46.
2. Canonicus. ibid.
3. Capellania. ibid.
4. Capitulum. ibid. Vide Ordinarius & Dispensatio.
5. Cardinalis fol. 47. vide Ordinarius.
6. Cathechismus. ibid.
7. Causa. à fol. 47. vsque ad 56.
8. Cautio. fol. 56. vide legatum.
9. Certitudo. fol. 57. vide probatio.
10. Circumstantia. fol. 59. vide Aspectus, Ecclesia, & stuprum.
11. Clandestinum. fol. 63. vide pœna.
12. Clausula. à fol. 62. vsque ad 73.
13. Clericus. fol. 73. & seq. vide Beneficium & Ignorantia.
14. Cognatio carnalis. fol. 76. vide Dispensatio.

15. Cognatio legalis. fol.79.
16. Cognatio spiritualis. fol.80. & seq. vide Catechismus & dispensatio.
17. Cohabitare. fol. 86.87. vide Iudex, Votum, Vxor, Leprosus, & Sæuitia.
18. Comedia. fol.87.
19. Compensatio. ibid.
20. Concilium. fol.89.
21. Conditio. à fol.89. vsque ad 109. vide Legatum Pactum, & Sponsus.
22. Confessarius. fol.109. & seq. vide Ordinarius.
23. Confeßio. à fol. 113. vsque ad 116. vide Credendum, Certitudo, Denuntiatio, Licëtia, & Titulus.
24. Coniux. fol.116. & seq. vide Impedimëtum, Matrimonium, Adulterium, Nuptiæ, Maritus, Debitum, Diuortium, Restitutio & Vxor.
25. Consensus. fol.119. & seq. vide Certitudo, Sponsalia, & Matrimonium.
26. Constitutio. fol.122. vide Concilium.
27. Consuetudo. ibid.
28. Consulere. fol.124.
29. Contemptus. fol.125.
30. Contractus fol. 126. vide Iuramentum,

Con-

Conditio, Sponsalia, Actus, Metus, & Minor.
31. Copula. ibid.
32. Credendum fol. 127. Vide Certitudo, Forus, Parochus, Licentia, & Matrimonium.
33. Crimen. fol. 129.
34. Curialis. fol. 131.
35. Custodes. ibid.

D.

1. Debitum. à fol. 132. vsque ad 150. vide Amentes, Cognatio Spiritualis, Impotentia, Matrimonium & Sponsus.
2. Declaratoriæ litteræ. fol. 150.
3. Delectatio fol. 151.
4. Delegata Potestas. à fol. 152. vsque ad 159.
5. Demonstratio. fol. 159.
6. Denuntiatio. fol. 160. & seq. Vide Impedimentum, Matrimonium & dispensatio.
7. Dignitas fol. 161. Vide delegata potestas.
8. Dispensatio. à fol. 161. vsque ad 192. vide delegata potestas, Archiepiscopus, Capitulum, Abbas, Confessarius, Clausula, Causa, Legitimatio, Papa, Episcopus, Matrimoniū, Parochus, Expensa, Conditio & additiuncula. in fine libri.

9. Dis-

9. Distillatio. fol 192. vide semen.
10. Diuortium. à fol. 192. vsque ad 200. vide Probatio, Adulterium, Hæresis, Compensatio, Sæuitia & Ordo
11. Dormiens. fol. 200.
12. Dominum. fol. 201
13. Donatio. ibid. vsque ad 209. Vide dos, Promissio & Restitutio.
14. Dos. à fol. 209. vsque ad 213. Vide Conditio, Peregrinus, Metus, Confessio, donatio, Compensatio, Alimentum, & Clausula.
15. Dubitans. à fol. 213. vsque ad 220.

E

1. EPiscopus. à fol. 220. vsque ad 223. Vide dispensatio, pœna, Ordo, Matrimonium, Titulus, Vicarius, Ordinarius & Confessarius
2. Error. fol. 223. Vide Titulus, Professio, Votum, & dispensatio.
3. Excommunicatio. à fol. 225. vsque ad 230. Vide Clandestinum, Pœna, Metus, Matrimonium, Clericus, Titulus, & Ignorantia.
4. Expensa. fol. 230. Vide dispensatio.

F

1. FIdeiussio. fol. 231.
2. Filius à fol. 231. vsque ad 237. Vide

de dos, Vestis, Arrha, Largitas, Vidua, & Legitimatio.
3. Forus. fol. 237.

G

1. GRæcus. fol. 238
2. Gratia, ibid. Vide delegata potestas, & dispensatio.

H

1. HAbitatio. fol. 239. & seq.
2. Hæreditas. fol. 241. Vide Promissio, Filius, Renuntiatio & Repudium.
3. Hæresis fol. 242
4. Hermaphroditus. fol. 243
5. Honestas publica. fol. 244. Vide dispensatio.
6. Hora Canonica. fol. 247

I

1. IEunium fol. 247. Vide AEtas, Dubitãs Peregrinus, & debitum.
2. Ignorantia ibid. & seq. Vide Iudex, Pœna Paro bus, Iurisdictio, Iuramëtum & Confessarius.
3. Im-

3. Impedimentum fol. 251. Vide Matrimonium, Parochus, Causa, Papa, Episcopus, Princeps, Consuetudo, Interdictum, Excommunicatio, Catechismus, Votum, Vxoricidium, Incestus, Error, Seruitus, Ordo, Honestas publica, Cognatio carnalis, Cognatio legalis, Affinitas, Nuptiæ, Infidelis, Crimen, Impotentia, Dispensatio, Clausula, Ignorantia.

4. Impotentia. à fol. 252. vsque ad 264. Vide Maleficium.

5. Incestus. fol. 264. Vide dispensatio & debitum.

6. Infidelis. à fol. 264. vsque ad 270. Vide Matrimonium, Conditio, Clandestinum, Diuortium, & cognatio spiritualis.

7. Interdictum. fol. 270. & seq. Vide Ignorantia.

8. Irregularitas. fol. 272. Vide Ignorantia, Bigamia & Clausula.

9. Iudex. à fol. 273. vsque ad 277. Vide sponsalia, Dubitans, Causa, Parochus, Impedimentum, Debitum, Impotentia, Matrimonium, Ordinarius, & Vicarius.

10. Iuramentum à fol. 277. vsque ad 281. Vide stipulatio, promissio, pœna, donatio,

Minor,

Minor, Sponsalia, Dispensatio, Bulla, & Caussa.

11. *Iurisdictio fol. 281. Vide Vicarius matrimonium & delegata potestas.*

L.

1. *LArgitas sponsalitia. à fol. 282. vsque ad 287. Vide donatio & Vestis.*

2. *Legatum. à fol. 282. vsque ad 292. Vide Votum, Donatio, Conditio, Pactum, repudium, & Vidua.*

3. *Legitimatio. fol. 291. Vide Iudex, dispensatio & clausula.*

4. *Licentia. fol. 295. 296. Vide Excommunicatio, Gratia, Matrimonium, Testamentum, Restitutio, Delegata potestas, Vicarius, & Votum.*

5. *Ludus fol. 297. Vide Pœna, & Restitutio.*

M

1. *MAleficium. fol. 298. & seq. Vide Impotentia.*

2. *Maritus. fol. 300. Vide Alimentum, Certitudo, Vxor, Adulter, Copula, Vo-*

Votum, Cohabitatio, debitum, diuortium, Compensatio & Impotentia.

3. Matrimonium. à fol. 301. vsque ad 318. vide Votum, Amentes, Consensus, Verba, Sponsalia, Clandestinum, Sponsus, Episcopus, Cõfessarius, Dubitãs, Probatio, Certitudo, Causa, Parochus, Peregrinus, Titulus, Metus, Demonstratio, Promissio, Pœna & Confessio.

4. Medicus. fol. 318.

5. Melioratio. fol. 319

6. Mensis. fol. 320

7. Metus. à fol. 321. vsque ad 332. Vide Restitutio, Blandimentum, Iuramentum, Ordo.

8. Minor. fol. 330. & seq. vide Ludus, Arrha, Largitas, Sponsalitia.

N

1. Nouitiatus. fol. 333.

2. Nuptiæ. fol. 334. & seq. Vide Bigamia & Vidua.

O

1. Occasio. fol. 337

2. Opinio. ibid. Vide dubitans.

3. Ordinarius. fol. 338

4. Ordo

4. Ordo. ibid. & seq.
5. Osculum. fol. 343 & seq. Vide sponsus, Ecclesia, & Adultorium.

P

1. PActum. fol. 346. Vide promißio & pœna.
2. Papa. fol. 347. Vide dispensatio & Sponsalia.
3 Parochus. fol. 348. & seq. Vide dispensatio, Matrimonium, Confeßio, Excommunicatio, Titulus, Habitatio, Vagus, Licentia, Verba, Benedictio & Suspensus.
4. Pater. fol. 352.
5. Patruus. fol. 353. Vide Cognatio Spiritualis.
6. Peregrinus. ibid. Vide Habitatio.
7. Pictor. fol. 356.
8 Pœna. ibid. Vide Clandestinum, Pactum Arrha, Conditio, Metus, Iudex Ignorantia Adulterum, Benedictio, Nuptiæ.
9. Præceptum. fol. 359.
10. Præsumptio. fol. 360.
11. Princeps. ibid.
12. Priuilegium. fol. 361. vide Clericus.

13. Pro-

13. Probatio. fol. 362. vide Impotentia, Sponsalia, Metus.
14. Profeßio & Professus. à fol. 363. vsque ad 370. vide Votum, Impotentia, Circumstantia, Nouitiatus, Ordo, Religio.
15. Promißio. à fol. 370. vsque ad 377. vide Votum, Dos, Conditio Iuramentum, Sponsalia.

Q

1. Quarta. fol. 377.

R

1. RAptus. fol. 378. & seq.
2. Religio & Religiosus. fol. 380. & seq. vide Bigamia, Legatum Cõditio. Votum, Sponsalia, Matrimonium, Copula, Dos.
3. Remißio. fol. 382. vide Adulterium.
4. Repudium. fol. 383.
5. Restitutio. fol. 384. & seq. vide Impotentia, Debitor, Promißio, Pœna, Dubitans, Blanditiæ.

S

1. SAEuitia. fol. 386. & seq.
2. Semen. à fol. 388. vsque ad 393.
3. Seruitus. fol. 393. & seq. vide Filius.

4. Si-

4. Simonia. fol. 396.
5. Sodomia. ibid.
6. Sponsalia. à fol. 397. vsque ad 412. vide Adulterium, Promissio, Conditio, Metus, Parochus, Matrimonium, Verba, Pœna, Sponsus, Confessio.
7. Sponsus. fol. 412. & seq. vide Copula.
8. Stipulatio. fol. 414. & seq.
9. Stuprum fol. 416. & seq. vide Parochus, Mensis, Excommunicatio.

T

1. Testamentum. fol. 418. vide Peregrinus restitutio.
2. Titulus. fol. 419. & seq.

V

1. Vagus fol. 422. vide Peregrinus, Religiosus.
2. Verba. fol. 423. & seq. vide Sponsalia.
3. Vestis. fol. 426
4. Vicarius fol. 428. & seq. vide dispensatio, Titulus.
5. Vidua fol. 430. & seq.

6. Vir-

6. *Virginitas fol. 432. & seq.*
7. *Viricidium. fol. 434*
8. *Votum. à fol. 434. vsque ad 453. vide Dubitans, Promissio, Sponsalia, Parochus, Circumstantia, Dispensatio, Osculum, Ordo.*
9. *Vxor. fol. 453. vide cohabitatio, compensatio, Osculum, votum, Nuptiæ, Impotentia, Pactum.*
10. *Vxoricidium. fol. 455*

FINIS.

IN-

INCIPIT

COMPENDIVM TOTIVS TRACTATVS, SANCTI MATRIMONII SAcramenti R. P. Thomæ Sanches, ordine alphabetico breuiter dispositum.

ABBAS.

1. ABBATES, Vid. Alij habentes iurisdictionem quasi Episcopalem possunt erga subditos dispensare in ijs, quæ *Trid. sess. 24. cap 6. de reform.* concedit Episcopis sc. vt possint absoluere, & dispensare circa omnes casus occultos nec deductos ad forum contẽtiosum, exceptâ irregularitate ex homicidio voluntario, subditi tamen horum Abbatum non possunt ad Episcopum confugere circa hos casus, *lib. 8. disp. 2. num. 12.*

Aborsus.

1. Procurare aborsum, aut medicinas applicare prægnanti ob eius salutem, cum aborsus periculo licitum est, quando probabiliter cõstat fætum nondum animatum esse, nunquam tamẽ licitum est procurare aborsum, vt occul-

tetur peccatum matris, ne infametur, & idem dicendum, si fuerit necessarium adeuitandum periculum vitæ, *lib. 9. disp. 20. num. 9. & 10.*

2. Quando probabiliter creditur fætũ esse animatum, licet prægnanti medicinis vti, quę sunt per se & directè ordinatæ ad expellendos humores prauos, vt est venarũ ruptio, &c. Itẽ medico licet illas applicare, & tenetur, licet prægnans eis vti non teneatur; non tamen est licitum prægnanti vti medicinis, quæ directè & per se sunt ordinatæ ad abortum; secùs dicendum, quando medicinæ sunt ęquè ordinatæ ad salutẽ & aborsum, licet de vita matris & fætus medici dubij sint *lib. 9. disp. 20. num. 14. 16. 18. & 19.*

Absolutio.

1. Dum in noua constitutione reseruatur absolutio alicuius peccati in odium illius, vt fecit Xistus quintus contra malè promotos ad ordines; ignorans inuincibiliter cõstitutionẽ non incurrit hanc reseruationem; secus dicẽdum de ignorantia casuum reseruationis superioribus ad bonum regimen Ecclesiæ, *lib. 9. disp. 32. num. 18.*

2. Absolutio in foro conscientię fit extra confessionem, secus dicendum de potestate absoluendi in foro pœnitentiæ, *lib. 8. disp. 34. num. 29.*

Acceptio personarum.

1. Acceptio personarum non reperitur in faci-

facilius dispēsante in matrimonij impedimētis cum diuitibus & potentibus *lib.* 8. *disp.* 19. *num.* 5.

Accusatio.

1. Accusare licet viro adultero iam dimisso, adulterium ante sentētiam admissum, quāuis in prius iudicium non fuerit per viā actionis deductum ad instaurādum matrimonium *lib.* 10. *disp.* 9. *num.* 25.

2. Accusatio adulterij quoād pœnā criminalem, & ciuilem, præscribitur quinquennio secus dicendum, quoad petendum diuortium quod nunquam præscribit *lib.* 10. *disp.* 3. *nu.* 9

Actio, Actor, & Actus.

1. Actio, cui datur eidem competit exceptio & retentio, *lib.* 6. *disp.* 38. *num.* 34.

2. Actus quando non valet vt agitur tunc valet eo modo quo valere potest quando est defectus ex parte causæ efficientis, *lib.* 1. *disp.* 20. *num.* 30. *&* *disp.* 21. *num.* 1. *&* 4.

3. Actus non operantur vltra intentionē agentium *lib.* 1. *disp.* 21. *num.* 1. *&* *lib.* 2. *disp.* 36. *num.* 3.

4. Actus præsumitur factus secundū propriam eius naturam *lib.* 1. *disp.* 37. *num.* 4. Et in dubio præsumitur factus ita, vt valeat, *lib.* 1. *disp.* 38. *num.* 4. *&* *lib.* 3. *disp.* 35. *num.* 19.

5. Actus appellatione non venit actus, qui inualidus est *lib.* 3. *disp.* 2. *num.* 5. Et actus inualidus non dicitur simpliciter talis, *ibid.*

6 Actus annullatio, & irritatio est pœna, quando est in odiùm transgrediẽtis; secus dicendum quando imponitur propter defectum alicuius solemnitatis requisitæ ad faciendum actum, *lib. 3. disp. 4. num. 8. & 9.* Et obligat etiã ignorantes quoad nullitatem actus, licèt non quoad alias pœnas, *lib. disp. 17. num. 10.*

7. Actus præceptus fieri sub certa forma sine clausula annullatiua valet in ordinario ea omissa, secus dicendum de legato, *lib. 3. disput. 32. num. 1. & 3.*

8. Actus vitiatur ex parte conditionis, non verò ex omissione modi, *lib. 3. disp. 33. nu. 2.* Et actus etiam validus manet forma omissa quæ iam in iure cõmuni inest, nisi constet contrarium ex intentione comittentis formam, *ibid. num. 3. & 4.*

9. Si duo actus fiãt eodem die, & non cõstat, qualis eorum præcedat, præsumitur præcedere ille, qui est necessarius ad actus valorẽ, *lib. 3. disp. 35. num. 19.*

10. Actus voluntatis non potest esse coactus simpliciter quoad actus Velle & nolle, secus dicendum de actibus exercitis per alias potentias, vt ambulare mouere membra, &c. *lib. 4. disp. 1. num. 2.*

11. Actus binus inducit consuetudinẽ, *lib. 4. disp. 1. nu. 22.* & actus in vno casu permissus, & in alio prohibitus, in dubio censetur factus in casu permisso, *lib. 6. disp. 9. num. 4.*

12. Actore nil probante iuramentum deferen-

ferendum reo in causis coniugalibus, *lib.7. disp.113.num.28.*

13. Actus coniugalis in gratia exercitus, debitisq; circumstantijs vestitus est meritorius, & confert gratiam ex opere operantis tantùm, *lib.9.disp.1.num.3.*

Adoptio.

1. Adoptionis Iurisperitorum diffinitio sic est, sc. actus legitimus, per quem fit filius, aut nepos, qui non est penè naturam imitans; Theologorum verò alia est, sc. Extraneæ personę in filium vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio. Et est duplex quædam perfecta, perquam adoptatus trãsit in potestatem adoptantis, & illi succedit, & dicetur arrogatio. Altera imperfecta, quæ dicitur simplex adoptio, per quam non transit adoptatus in potestatem adoptantis, *lib.7.disp.63.nu.1.&2.*

2. Adoptatus per adoptionem simplicem non est hæres necessarius ex testamento, benè ab intestato: per arrogationem verò est necessarius hæres ab intestato, & ex testamẽto in quarta bonorum parte: itẽ adoptari potest, qui non est sui iuris, arrogari verò minimè: itẽ adoptio potest fieri authoritate iudicis cõpetentis, arrogatio verò sola principis authoritate, & arrogator tenetur satisdare de restituendis bonis arrogati illis personis, ad quas essent peruenturæ. Item in adoptione non requiritur verbum vtriusque expressum: secus in arrogatione, *ibid.num.2.*

3. Adoptans debet esse sui iuris, maior 25. annis, in arrogante verò requiruntur anni 40. & si habeat minus, non potest arrogare: item in adoptante requiritur possibilitas ad generandum, vel si non possit, id non sit ex defectu naturali, sed ex casu accidentario: item debet adoptans excedere adoptatum ætate 18. annorum: item sacerdos potest adoptare, & mulier ex priuilegio principis, *ibid. nu. 3.*

4. Adoptio soluitur sex modis: primò naturali morte adoptantis, 2. morte eius ciuili, 3. ob nuptias incestuosas, 4. ob dignitatem episcopalem, 5. per sententiam, 6. per emancipationem, *ibid. num. 4.*

Adulter, & Adulterium.

1. Adulter potest petere debitum ab vxore, etiam exigere, dum alter ignorat eius adulterium, vel suspicatur leuibus indicijs. Est autē exigere, petere rem debitam, & importat coactionem: petere autem minimè, petimus enim etiam gratis concedenda, *lib. 10. disp. 1. num. 2. 4. & 5.*

2. Adulterium est alieni thori violatio, &, vt fornicatio admissa post sponsalia de futuro non est adulterium, mutat tamen peccati speciem, dum vltra fornicationem est iniustitia aduersa sponsalium fidei, & est necessariò confitenda solum ex parte sponsæ de futuro, ex parte verò sponsi minimè, *lib. 1. disp. 2. n. 2. 3. 4. & 7.* Et filij concepti ex tali fornicatione sunt naturales, *ibid. nu. 8.* Item non cessat ratio adulte-

dulterij, sponsa de presenti fornicante ex consensu mariti, *ibid nu. 9.*

3. Adulter perdit donationem propter nuptias post sententiam iudicis, & post confirmationem sententiæ appellatæ, & si falsis testibus se tueatur, tenetur restituere solũ expẽsas litis, pœnam verò minimè: itẽ maritus interficiens vxorem adulteram, authoritate iudicis, bona eius statim ad filios pertinent, quoad proprietatem & vsum fructum, si nõ sint filij familias, siue sint ex alio, siue ex eodem matrimonio: si verò agatur ciuiliter, obtinebit maritus, dum superstes fuerit vxor adultera, vsum fructum illorum bonorum, etiamsi sint filij ex alio matrimonio, ea verò mortuâ succedent plenè filij in eis, *lib.* 10. *disp.* 8. *nu. verò* 12. 13. *&* 14.

4. Vir adulter potest pacisci cum vxore adultera, vt conniueat in diuortium, ne ipsam criminaliter accuset, *lib.* 10. *disp.* 6. *nu.* 10.

5. Vir innocens non tenetur vxorem adulteram ad suam pristinam amicitiam reuocare, & vir iurans vxori se eam non accusaturum de adulterio futuro, non valet pactum, nec iuramentum quoad accusationem criminalem, secùs quoad ciuilem, sc. ad diuortium & dotem petendam, fas tamen est viro adulteram emendatam sibi reconciliare, *lib.* 10. *disput.* 13. *nu.* 1. 2. *&* 3.

6. Nullum extat præceptum diuertendi ab vxore adultera pertinaci, & quantumcumque publica, sola attentâ ratione adulterij.

tamen tenetur diuertere ab vxore adultera, siue debitũ negare ratione solum præcepti vitandi scandali, & non oritur hæc obligatio ex aliquo præcepto ecclesiastico, nec ex periculo incertitudinis prolis vitandæ: & vir non satisfacit huic obligationi vxorem retinens tãquam sororem, eximitur tamen ab illa, vbi delictum adeò occultũ est, vt probare nequeat. Vid. quando vir aliter cauere scandalũ potest, & nil refert, vtrum vir sit innocens nec ne? & tenetur obedire excommunicationi iubenti admittere non correptam adulteram. Item hæc obligatio dimittendæ vxoris in publico adulterio perseuerantis, quando alijs medijs non satis consulitur scandalo cauendo, ac suspicioni consensus viri in adulterium, est sub mortali, nisi vrgeat ad eam retinendam aliqua iusta causa præponderans, vt damnum corporis, vel animæ ipsius vel vxoris, & infamia, itẽ spes emendæ, dummodo caueat scandalum semper alijs medijs, & si non fuerint sufficientes ad id sedandum, erit scandalum passiuũ, & non actiuum. Nota tamen, quòd rarò obligat hoc præceptum dimittendæ vxoris adulteræ pertinacis, vxor tamen innocens numquam obligatur hoc præcepto dimittendi viri adulteri pertinacis, aut abstinendi ab actu coniugali, *lib. 10. disp. 13. nu. 4. vsque ad 19.*

7. Adulterij exceptio quando de illo agitur ciuiliter, vt quoad diuortium. Vid. dotis amissionem, est peremptoria, atque ita opponi

potest

potest ante, vel post litem contestatam, & quocumque tempore vsque ad sententiam, secus si agatur criminaliter, *lib.*10.*disp.*6.*n.*12.

8. Adulterę vxori est imposita pœna mortis, etiam quando matrimonium fuit nullum ob aliquod impedimentum: secus dicendum: si ob defectum consensus, *lib.*10.*disp.*8.*nu.*32.

9. Coniux adulterij sui coniugis conscius potest in foro conscientię secluso scandalo ab eius habitatione diuertere, quamuis adulterium sit occultum: nec ad id desideratur sententia iudicis, vnde hæc dimissio cessante scãdalo est licita, vel quando matrimonium fuit clandestinum: item coniux adulter occultus expulsus, qui nouit innocentem esse certum de adulterio, non potest petere restitutionem ad cohabitationem in foro conscientiæ: secus si ignoret, nec coniux innocens certus sit. Itẽ coniux, cui constat matrimonium esse nullũ, potest propriâ authoritate diuertere, si fieri potest sine scandalo, ita vt dimissus non sit restituendus: attamen in foro externo conceditur restitutio, quamuis impedimẽtum sit notorium, *lib.*10.*disp.*12.*nu.*31.*vsque ad* 38.

10. Coniux innocens tacitè censetur condonare adulterij iniuriam per copulam habitam cum coniuge adultero etiam occulto, siue petendo, siue reddendo debitum, & non licet amplius accusare, licet copula habeatur celebrato iam diuortio, & requiritur vt innocens sciat adulterium, & copula sponte habita

sit. Item quando sponte & scienter retinet adulterium, & nullâ necessitate compulsus familiarem se exhibet illi; vt ridens, laudans, comedens, dans oscula, & amplexus sponte; secus, si illa det: missus ab ecclesia reddere debitum, & omnes hi actus, per quos censetur condonare innocens, requirunt intentionem condonandi in foro conscientiæ; &, si non adsit, non est condonatio; secus in foro externo, *lib.* 10. *disp. tota* 14.

11. Adulter volens accusare adulteram criminaliter, quod licitum est, non tenetur illi reddere debitum, *ibid. nu.* 8.

12. Vir non habens certitudinem, sed probabiles adulterij vxoris præsumptiones, ob quas iustè inducitur ad credendum, non præiudicatiuri diuortij, nec accusandi reddendo debitum; secùs exigendo, *ibid. nu.* 10.

13. Innocens ignorans adulterium vxoris, & sciens Sodomiam, reddens debitum cēsetur solum condonare sodomiam, & potest agere ad diuortium ratione adulterij ignorati, *ibid. nu.* 11.

14. Innocens reddens debitum ex præcepto iudicis, siue adulterium sit notorium, siue occultum, non censetur remittere, *ibid. n.* 14.

15. Mulier reddens debitum adultero metu quocumq; licet non sit cadens, in constantem non censetur cōdonare, idem dicendum, quando debitum honestate seruatâ negare non potest, *ibid. nu.* 15.

16 In-

16. Innocens existimans teneri se, vel deceptus ab aliquo id dicenti, reddens debitum adultero, non censetur condonare, *ibid. nu.* 16. item quod dictum est, eodem modo dicendũ de sponsalibus, *nu.* 24.

Ætas.

1. Ætas requisita ad ieiunandum, requiritur omnino completa, de momento ad momentum computato natiuitatis puncto, vt si die ieiunij impleat aliquis ætatem 21. annorũ, ante punctum, quo implet, potest ientaculum sumere, & semel eo sumpto non tenebitur eo die ieiunare, *lib.* 2. *disp.* 24. *nu.* 23.

Affinitas.

1. Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens, & durat post mortem eius, qui causa fuit contrahendæ affinitatis, non habet gradus, sed mensuratur inter affines iuxta gradus consanguinitatis: & stipes in affinitate dicitur duplex illa persona, quæ per carnis copulam commiscetur, cum vtraque sit origo, & radix huius affinitatis, vnde linea affinitatis est duplex, sicut & consanguinitatis, quædam recta ascẽdentium & descendentium, ascendentes sunt socer, socrus, nouerca, descendentes verò gener, nurus, priuignus. Alia verò linea est transuersa collateralium, hi sunt, qui alterutri sunt coniugi consanguinei in linea transuersa: & vir, & vxor non sunt inter se affines, sed prin-

cipium affinitatis, *l.7.disp.64.n.1.2.3. 4. & 5.*

2. Affinitas non oritur ex sola vasis feminei penetratione, non immisso intra vas virili semine, Et non habenda est fides, nisi in foro conscientiæ, copulam habentibus, ac seminis effusionem negantibus; item nec oritur ex copula, in qua sola femina seminat, nec ex congressu spadonum consummantium intra legitimum vas, nec ex quacumque extra vas pollutione, vel quibuscumque tactibus, nec ex copula sodomitica, *lib.7.disp.64.nu.8.9.10. 11.12. & 13.*

3. Affinitas oritur ex copula extra vas, si virile semen quacumque arte, vel matrice fœmineâ illud attrahente in vas fœmineum subintret, siue copula sit illicita, siue habita cum fœmina prorsus inuita, ignoranti, ebria, dormiente, & insana, siue copula sit omnino occulta; & non requiritur ad contrahendam affinitatem semen fœminæ: sufficit enim, si vir solum seminet: & affinitas non oritur ex matrimonio rato; sed est vera & propria publica honestas, *lib.7.disp.64. à nu.15. vsque in finem.*

4. Affinitas oritur ex matrimonio consummato est quid naturale, & oritur tempore infidelitatis etiam vsque ad quartum gradum, quamuis matrimonium sit non consummatũ, affinitas tamen orta ex copula fornicaria non est naturalis, nec ex sponsalibus initis tempore infidelitatis oritur aliquod naturale impedimentum, *lib.7.disp.65. à nu.4. vsque ad 9.*

5. Affi-

5. Affinitas orta, siue ex matrimonio, siue ex fornicatione, in nullo gradu lineæ rectę ita prohibet iure naturali matrimonium, vt illud irritum reddat, idem dicendum de gradibus affinitatis in linea transuersa, quamuis sit naturalis indecentia, *lib.7.disp.66.nu.3.7. & 11.*

6. Affinitatis triplex erat genus antiquitus irritans matrimonium subsequens, primũ erat inter personam copula licita, vel illicita cognitam, vel è contra inter personam cognitam & consanguineos cognoscentis. Secundũ inter virum affinem, & maritum seu vxorem sui affinis. Tertium erat cum marito seu vxore illius coniuncti secundo affinitatis genere, quæ & postea fuit restricta vsque ad 4. tantũ, *lib.7.disp.67.nu.1.& 3.*

7. Affinitas hodie solum oritur ex copula licita vel illicita, sc. inter habentem carnalẽ copulam, & consanguineos mulieris cognitę, & è contra inter mulierem cognitam, & cognoscentis consanguineos, nec ex vna affinitate oritur alia, & non extenditur ad alias personas, *lib.7.disp.67.num.2.*

8. Affinitas orta ex copula illicita per *Concil.Trident.sess.24.de matrimonio ca.4.* est restricta ad secundum gradum, siue sit orta ex stupro, vel alio quocunque illicito cõcubitu; & ita est restricta, vt non sit incessus vltra secundum gradum accessus ad consanguineam eius, cum qua fornicatus est, & affinitas superueniens sponsalibus, ea dirimit, *lib.7.disp.*

67. *à nu. 4. vsque ad 10.*

Alimentum.

1. Vir tenetur præstare alimenta vxori lite mota de valore matrimonij, quamuis illa indotata sit, *lib. 2. disp. 4. nu. 51.*

2. Vir non tenetur alere vxorem; quæ in fauorem matrimonij periculosam incisionē passa est, & mansit incurabilis, & iudicatum fuit matrimonium irritum, *lib. 7. disp. 93. n. 22.*

3. Vir tenetur vxorem alere cohabitantē viro, secus dicendum de vxore recedente ab illo absque eius culpa, & cum magna temeritate: licet vir dotem habeat vel eam indotatā duxerit, secus dicendum, si vxor absit à viro propter nimias castigationes; & quamuis ob propriam culpam, vt hæresim, in carcerē perpetuum includatur, siue dos maneat apud ipsum, siue indotatam duxerit, dum diuortium non celebratur ratione hæresis, *lib. 9. disp. 4. à n. 19. vsque ad 23.*

4. Si vxor, quæ culpa sua aberat, pœnitētiâ ductâ, ad virum rediens, iam tunc tenebitur illam alere, secus dicendum, quando ob seuitiam mariti vxor inculpatè fugerat, si ad virum redire renuat, ille dans cautionem sufficientem de securitate, *lib. 9. disp. 4. nu. 24.*

5. Vir tenetur alere vxorem, quando neutrius coniugis delicto separatio contigerit, vt ob morbum contagiosum, *lib. 9. disp. 4. n. 25.*

6. Vir tenetur prius subuenire parētibus, & filijs in extrema necessitate, quam vxori, secus

cùs dicendum extra extremam necessitatem, *lib.9.disp.4.nu.26.*

7. Maritus inops non tenetur vxorem alere, etiam dote, vel parte eius promissa ab extraneo non soluta; secus dicendum, si fuit promissa ab ipsa vxore, vel parente, qui ratione impotentiæ non soluunt, nisi malitiosè promisissent, & si vir alat vxorem nõ solutâ dote, & nil protestetur, non potest petere alimenta à promissore, *lib.9.disp.4.nu.27.* quoad maritũ inopem, & quoad alia, *lib.9.disp.5.à nu.2.vsque ad 7.*

8. Vir tenetur alere vxorem, quam sine promissione dotis duxit, quamuis pater diues sit, & nolit constituere dotem; secus dicendũ, quando illa diues sit, & renuat constituere dotem, *lib.9.disp.5.nu.8. & 9.*

9 Quando vxor ducta est dotata, sed ad eius delictum publicata est dos, si fortuito casu perijt, tenetur vir vxorem alere, si verò culpa vxoris dos publicata fuit, si parentes eius sunt diuites, non tenetur vir alere eam; secus, si sint pauperes, *ib.nu.10.*

10 Vir non tenetur præbere alimenta vxori adulteræ, licèt ille causam dederit, expellens eam iniustè. Secus dicendum, si vir expulisset eam eo fine, vt adulteretur. Et hoc totum procedit in foro conscientię; secùs in exteriori. Item non tenetur eam alere, si in solis osculis & amplexibus deprehendatur, nec tenetur ministrare alimenta, & litis expensas vxori

xori adulteræ duranti lite intentatâ ad diuortium In foro tamen exteriori contrarium dicendum est, *l.* 0. *disp.* 8. *nu.* 24. *vsque ad* 28.

11 Vir non tenetur præbere alimenta vxori adulteræ pertinaci, *l.* 10. *disp.* 13. *nu.* 17.

12 Vxor diues tenetur præbere alimenta viro & filijs. Item viro suâ culpâ bannito, exulanti, & in triremibus versanti, *li.* 9. *disp.* 4. *numer.* 23 *&* 27.

13 Alimenta non sunt præstanda vxori viduæ transeunti ad secundas nuptias intra annum luctus, dum ei dos non restituitur; Secùs dicendum, si relicta illi fuêre in testamento, *libr.* 7. *disp.* 87. *nu.* 30. Filius tamen, si fuerit diues, ex materna substantia tenetur alere matrem pauperem secundo nubentem, & dotare. Secus, si aliundè sit diues, eodem *libr.* 7. *disp.* 88. *n.* 32.

14 Quæstione mota de alimentis præstandis adulteræ à viro separatæ coram iudice sæculari; viroque excipienti de sufficienti causa diuortij, nempe de adulterio, debet sæcularis lite supersedere, donec Ecclesiasticus iudex quæstionem dirimat, potestque interim iudicem sæcularem exhibere, *lib.* 10 *disp.* 8. *numer.* 17.

15 Alimenta vel legata relicta vxori non debentur secundæ, quando proprio nomine expresso relicta fuêre primæ, nisi secundæ vxori nomen prioris imposuisset. Quando verò relicta fuêre sub nomine appellatiuo, si testator

ſtator erat coniugatus tempore teſtamenti, intelligitur de præſenti ſola vxore, & ſi ſolutus erat matrimonio; non debentur poſteriori vxori, *lib.* 7. *diſp.* 91. *à nu.* 58. 59. *&* 60.

Amentes.

1 Amentes, & mente capti non poſſunt contrahere validè, nec ſponſalia, nec matrimonium ex defectu deliberationis, *lib.* 1. *diſp.* 8. *nu.* 15. Secus dicendum de habentibus lucida interualla, *ibid. num.* 16. In dubio autem, quando non conſtat eum, de quo tractatur, anteà furore correptum eſſe, non præſumitur furioſus, ſed ſanæ mentis. Secus, quando conſtat aliquem dementia affectum fuiſſe, nec conſtat conſueuiſſe habere lucida interualla, *ibid. num.* 17. Et gaudens lucidis interuallis peccat contrahendo, & aliquando mortaliter, *numer.* 18. Et ebrius tempore ebrietatis contrahens nihil facit, licèt haberet ante tempus ebrietatis voluntatē cōtrahendi; & nō eſt ſimile de Baptiſmo, *ibid. nu.* 19. *&* 20. Vnde nō ſufficit ad ſponſalia, & matrimonium voluntas virtualis, niſi quâ in ſe volitum eſt, *ibid. nu.* 21. Et dantur aliqui amentes in vna materia, & in alijs feruentes rationis vſu, ita vt poſſint facere, & iure matrimonium, *ibid. nu.* 23.

2 Coniugi non omnino deſtituto, ſed fatuo (id eſt ſimplici) tenetur alter coniux reddere debitum. Idem dicendum, ſi in vna re fuerint amentes, & in altera non, vel ſi habeant lucida interualla, *lib.* 9. *diſp.* 23. *à nu.* 1. *vſque ad* 3.

ad 3. Et si ambo fuerint perfectè amẽtes separandi sunt, donec ad mentem redeant, & reus esset culpæ, qui eos ad copulam incitaret, *ib. nu.* 5. Etiam amentes non coniugatos coniungere, vt habeant copulam, est peccatum mortale, & habet easdem circumstantias, ac si illi essent sui compotes, quas tenetur confiteri, qui eos incitauit, *ib. nu.* 6.

3 Quando alter coniux solus est amens, ex natura rei est licitus concubitus. Vnde si non sit periculum abortus, aut damni notabilis coniugis sani, nulla erit culpa. Idem dicendũ, quamuis sit periculum, vt amens seminet extra vas, sed solùm est consilium abstinere tunc. Vnde etiam licitus est concubitus, quãdo vxor est mentis compos. Etiam est licitum vxori mouere ad copulam coniugem insanum: secùs dicendum, si illa est amens, *lib.* 9. *disp.* 23. *à n.* 7. *vsque ad* 9.

Probabilius est, coniugem sanum non teneri per se, & ex natura rei debitum reddere amenti, quamuis nullum abortus, aut damni cõiugis periculũ sit. Dicitur per se, quia si periculũ sit in cõiuge furioso negato sibi debito effusionis seminis, tunc tenetur per accidens. Quod periculum non habet locum in muliere, quando illa sit amens. Item est licita copula inter vtrumque, vel alterum tantum coniugem ebrium, *libr.* 9. *disp.* 23. *à numer.* 10. *vsque ad* 12.

Am-

Amplexus.

1 Amplexus, & oscula non efficiunt suspicionem violentam, ita vt ex eis probetur adulterium, quando alia non concurrunt, *libr.* 10. *disp.* 12. *nu.* 47.

Appellans, & appellare.

1 Appellans à sententia iam lata, tuens se falsis testibus, solùm tenetur soluere expensas litis, non verò pœnam pecuniariam restituere, *lib.* 10 *disp.* 8. *nu.* 14.

2 Appellatione sponsæ venit sponsa de futuro: & appellatione vxoris venit vxor de præsenti nondum cognita, quando materia est fauorabilis, aut indifferens. Secùs dicendum, si fuerit odiosa, *lib.* 1. *disp.* 1. *num.* 2. & 3.

Annulus.

1 Sponsa non acquirit annulum traditum in Ecclesia tempore nuptialium benedictionum, si anteà donatus erat, *lib.* 6. *disp.* 23. *n.* 10

2 Traditio annuli ex se est signum æquiuocum, vnde secundùm consuetudinem loci significat sponsalia, vel matrimonium, & quãdo præcedunt verba matrimonij, operatur matrimonium: si verò sponsalium, sponsalia. Et vt significet matrimonium, requiritur, vt annulus ponatur in medio digito. Si verò non ponatur in medio, significat sponsalia, *lib.* 1. *disp.* 22. *à num.* 1. *vsque ad* 4.

3 Quando habito tractatu inter amicos de matrimonio contrahendo, mittit sponsus arrhas, vel iocalia, nihil aliud exprimens, & spõsa ac

sa acceptauit, sunt sponsalia. Idem dicendum, si fœmina requisita spontè manum dedit ad fidem recipiendam, *lib.* 1. *disputat.* 22. *num.* 5. & 6.

Arbiter, & Arbitrium.

1 Arbiter, & arbitrarius non possunt recusari, nisi existente nouâ causâ, vel denuò cognitâ, *lib.* 7. *disp.* 113. & *nu.* 8.

2 Quando requiritur arbitrium alicuius, & ille non vult arbitrari, vel malè arbitratur, debet recurri ad iudicem, *lib.* 1. *disp.* 34. *nu.* 32.

Archiepiscopus, & Archipresbyter.

1 Archiepisco, & Episcopi, possunt validè dispensare sine causa in constitutionibus suæ synodi diœcesanæ. Secùs dicendum de decretis synodi prouincialis, *lib.* 8. *disp.* 17. *à nu.* 32. *vsque ad* 37.

2 Archiepiscopus non potest adiri à subditis suffraganei, vt retractet sententiam matrimonij bis confirmatam, aut à qua appellatum non est, quando posteà error reperitur, *lib.* 7. *disp.* 100. *nu.* 9. & 10.

3 Archipresbyter Ecclesiæ Cathedralis nõ potest interesse matrimonio, nec administrare alia sacramenta in tota diœcesi. Secùs, si esset deputatus, & esset annexum ex officio, sed hodie non est talis consuetudo, *lib.* 3. *disp.* 27. *num.* 2.

Arrha.

1 Arrha, quæ est signum matrimonij contrahendi, valet in sponsalibus. Sed, vt valet, requiri-

requiritur. vt ſtatim tradatur, etiamſi dicat; do tibi centum pro pœna, ſi matrimonium tecum non contraxero, & re ipſâ tradat illa centum, *lib.* 1. *diſp.* 25. *à nu.* 2. 3. *&* 4.

2 Acceptio arrhæ probatur ſolâ confeſſione recipientis, quando contrarium non probatur, *lib.* 10. *diſp.* 35. *nu.* 5.

3 Arrhæ poſſunt conſtitui in quacumque quantitate. Vnde cautela eſt iuſta pro matrimonij ſecuritate, magnas arrhas tradere & ſtipulari in quadruplum: & ſi contrahentes ſint minores, facere, vt parentes tradant, *lib.* 1. *diſp.* 35. *n.* 9. *&* 10.

4 Arrhæ poſſunt conſtitui in ſpecie, vt in quodam fundo, & vtriuque poſſunt opponi, *lib.* 1. *diſp.* 35. *nu.* 12. *&* 14.

5 Tradens arrhas, eas amittit, ſi ſua culpa matrimonium non ſequatur. Eo autem ſequuto redeunt ad tradenrem, & nil harum arrharum lucratur ſponſa per oſculum, *lib.* 1. *diſp.* 36. *nu.* 2. *&* 3.

6 Qui abſque culpa à ſponſalibus reſilit, non amittit arrhas, quas tradidit, ſed ipſi reſtituendæ ſunt, v. g. ſi ingreſſus eſt religionem, aut ignorabat impedimentum canonicum inter illos. Secùs dicendum, ſi conſcius erat: vnde, ſi ſibi reddantur, tenebitur reſtituere. Item non amittit arrhas, quando tradens arrhas in mora non fuit ante obitum ſuum, vel recipientis, contrahendi matrimonium, *lib.* 1. *diſp.* 36. *n.* 4. 5. *&* 6.

7 Quan-

7 Quando alter contrahens solus tradit arrhas, & culpa non tradentis matrimonium minimè sequitur; tenetur hoc restituere duplum, id est ipsas arrhas, & tantundem de suo patrimonio. Et si conuentum sit, vt restituat triplum, vel quadruplum, tenetur ad hoc: tamen, si fuerit minor 25. annis, non tenetur ampliùs, quàm ad id, quod recepit, *libr.* 1. *disp.* 36. *n.* 7. *&* 8. Et hoc non habet locum in foro conscientiæ ante iudicis sententiam, *lib.* 1. *disp.* 37. *n.* 4. Et debitor pœnæ conuentionalis potest eam præscribere, si spatio triginta annorum non petatur, *lib.* 1 *disp.* 37. *n.* 5.

8 Quando vterque arrhas dedit, & recipit iniustè, resiliens suas perdit, & quas accepit, restituere tenetur. Quando vtraque quantitas æqualis est, & omnia, quæ dicta manent, vt non tradens arrhas teneatur ad duplum, & quadruplum, habent locum, etiam attento iure canonico, *l.* 1. *disp.* 7. *n.* 9. *&* 11.

9 Pater tradens arrhas, & promittens filiæ matrimonium, non amittit illas, si faciat, quidquid in se est; vt filia adimpleat, & illa non vult, *lib.* 1. *disp* 26. *nu.* 13.

10 Ille, qui fornicatus est, vel aliud vitium patitur, ob quod, si alter sciret, posset à sponsalibus validè contractis resilire: si, dum est ignarus, resiliat, lucratur arrhas, & potest eas retinere, *l.* 1. *disp.* 68. *n.* 10.

Arrha apposita in contractu ingrediendi religionem cum religiosis, vel alio homine inito, est

to, est omninò irrita. Secùs in voto facto Deo, & in voto matrimonij ineundi, quando validum est, *lib.* 1. *disp.* 39. *nu.* 5. *&* 6.

Arrha Hispana.

1 Arrhas Hispanas non lucratur vxor putatiua, quando vterque coniux credidit matrimonium valere, *lib.* 6. *disp* 20. *nu.* 3.

2 Arrhæ acquiruntur consummato matrimonio, & non per osculum, *lib.* 6. *n.* 18. *di.* 22.

3 Arrhæ Hispanæ non sumuntur pro eo, quod traditur in signum matrimonij contrahendi, de quo actum est: sed sunt donatio facta sponsæ per sponsum in remunerationem pudicitiæ, vel notabilitatis, vel dotis sponsæ, quas soluto matrimonio sponsa lucratur. Donatio verò propter nuptias antiquitus nõ reddebatur soluto matrimonio, & hęc est differentia inter arrham & donationem propter nuptias, quæ conferebatur pro oneribus matrimonij, *lib.* 6. *disp.* 1. *n* 1.

4 Arrhę nõ dãtur in præmiũ virginitatis, nec sunt restituẽdę ab ea, quę verè virgo nõ est; licèt à marito virgo crederetur, *l.* 6. *d.* 27. *n.* 3. *&* 4

5 Arrhæ non requirunt insinuationem, licèt summam insinuationem ad sui valorem indigentem excedant, dummodo non excedant decimam bonorum partem, quæ vir tunc possidet, *lib.* 6. *disp.* 29. *nu.* 3. Et Arrhæ possunt constitui ante matrimonium, vel post, siue sit consummatũ, siue non *l.* 6. *di.* 28. *n.* 1. *&* 2.

6 In regno Castellæ vir tantùm potest decimam

cimam bonorum partem pro Arrhis promittere vxori. Potest tamen excedere octauam dotis sponsæ partem, & vxor etiam potest cõstituere arrhas viro, non excedendo decimam bonorum eius partem, *libr. 6. disp. 29. numer. 1. 2. & 4.*

7 Arrhæ possunt promitti de bonis præsentibus & futuris, vxorque eligere poterit tempus, quo bonorum viri valor computandus sit, & tunc decimam bonorum non debet excedere, & promissio de solis bonis pręsentibus intelligitur, si futura non exprimantur. Vnde sola bona, quæ tempore promissionis maritus possidebat, ad taxandam arrharum quantitatem inspicienda sunt, siue augeantur siue diminuantur. Idem dicendum, quamuis tempore promissionis nulla bona haberet; imò licèt vir obliget bona præsentia & futura pro arrharum securitate, nisi in promissione arrharum explicet, se promittere de bonis futuris, promissio intelligitur facta de solis bonis præsentibus, *lib. 6. disput. 29. à num. 5.* vsque *ad 9.* Et promittens arrhas, licèt non habeat hæredes necessarios, non potest excedere decimam bonorum partem, ibidem *nu. 10.*

8 Cùm de bonorum computatione facienda tractatur, vt liqueat quantitas decimæ arrharum, deducendum est omne æs alienum, & onera, & tributa, quæ soluuntur, & æstimandus est valor officiorum vendibilium; secùs de non vendibilibus. Item computanda sunt

etiam

etiam illa, ad quæ vir habet actionem; *lib.* 6. *disp.* 29. *nu.* 11. 12. & 13.

9 Si arrhæ excedant decimam bonorum partem, non sunt omnino inualidæ, sed tantùm quoad excessum. Idem dicendum, si fundus excedens valorem decimæ constituatur nomine arrharum, vel sponsalitiæ largitatis, *lib.* 6. *disp.* 29. *nu.* 14. & 16. Tamen quidam tertius, vel extraneus, vel viri consanguineus potest nomine arrharum vltra decimam bonorum validè vxori promittere; nisi donetur à consanguineis, vel extraneis, non verò de proprijs bonis, sed sponsi, vel si donans vult, vt donationem acquirat maritus. *ibid. nu.* 8.

10 Decima arrharum computanda est secundum bona, quæ reuera erant promittentis tempore promissionis, *lib.* 6. *disput.* 3. *num.* 20. Et si bona fuerint maioratus, computatio debet fieri ad respectum vsus fructus, seu redditiuum, quos promittens arrhas percepturus est, toto vitæ suæ spatio deductis expensis, *lib.* 6. *disp.* 31. *à nu.* 1. vsque *ad* 4.

11 Arrhæ vltra decimam non sunt validæ in foro conscientiæ quoad excessum, sed debent restitui nulla iudicis sententia expectata, *lib.* 6. *disp.* 33. *nu.* 2. Nec quoad excessum confirmantur iuramento, nec obligant, nec indigẽt relaxatione, *lib.* 6. *disp.* 34. *nu.* 2.

12 Vxor, & eius hæredes non tenentur probare, esse arrhas intra decimam bonorum partem, vt eas obtineant, sed incumbit viro, vel

eius hæredibus. Præcipuè quando vxor, vel eius hæredes arrhas iam possident; vel adsunt aliquæ coniecturæ, & præsumptiones, quibus iudices sibi quodammodò suadent, arrhas minimè excedere decimam, *lib.6. disp.35. à n. 1. vsque ad 5.*

13 Arrhæ sunt extrahendæ ex ea parte, de qua potest vir in præiudicium ascendentium, vel descendentium disponere, vt in Castella de quinto bonorum, si filij supersint ex priori matrimonio, vel ex tertio si solos ascendentes habeat, & si tempore promissionis carebat filijs, sunt extrahendæ ex toto hæreditatis corpore, licèt post promissionem nascantur. Et sic potest, non obstantibus illis, pater in vita, vel in morte disponere de integro quinto, *lib. 6. disp 36. nu. 14. 15. & 16.*

14 Arrhæ non sunt soluendæ, quando dos promissa non soluitur. Et quando non soluitur integra dos, vel plus æquo æstimatur, potest minui pro rata dotis non solutæ, vel pluris æstimatæ, quantitas arrharum. Nisi matrimonium initum fuerit habitâ fide de dote certo tempore soluenda, & ante id tempus matrimonium dissolutum fuerit. Tunc enim, licèt dos soluta non fuerit, tenetur vir, vel eius hæres ad integras arrhas soluendas. Tenetur etiam ad integras arrhas, si vir partem dotis remittat, *lib. 6. disp 37. nu. 1. vsque ad 4.*

15 Minor potest promittere arrhas de bonis immobilibus, quæ seruãdo seruari possunt cum

cum iudicis decreto. Et quando sine decreto promittat, & donet huiusmodi bona nomine arrharum, ratificabitur donatio hæc transacto quinquennio, postquam minor impleuerit. Vigintiquinque annos, *l. 6. di. 38. n. 3. & 7. & 8.* Itē potest minor promittere arrhas de bonis mobilibus, vt pecunia, solùm cum authoritate curatoris, si eū habeat; & si sine ea arrhas promittat aut donet, obligatur naturaliter. Et si minor det arrhas moderatè, non potest implorare restitutionis beneficium. Quando autem dicatur quantitas moderata, vel non, relinquitur arbitrio prudentis. *ibid. num. 39. 40. & 41.*

16 Promissio arrharum valebit facta à minori accedente iuramento, siue bona sint mobilia, siue non; & siue intercedat authoritas curatoris, aut iudicis, siue non: nec poterit vti beneficio restitutionis, nisi casu quo maiori competat, ibidem. *num. 43. lib. 6. disp. 38.*

17 Filius familias potest donare arrhas incōsulto patre, etiā promittere, *l. 6. disp. 39. n. 11.*

18 Mater, quæ secundo non nupsit, quemcunque ex descendētibus meliorare potest in tertia & quinta arrharum parte. Et melioratio generalis bonorū facta comprehendit arrhas. Potestque quintam partem cuilibet extraneo legare; & ita nullum est discrimen inter arrhas & cætera bona in regno Castellæ. Item habēs solos ascendentes potest de sola tertia arrharum parte in eorum præiudicium dispone-

ie in eodem regno Castellæ, *lib. 6. disp. 40. nu. 4. & 7.*

19 Mulier secundò nubens tenetur reseruare arrhas filijs prioris matrimonij, quas ab eorum patre accepit; & inter illos sunt æqualiter diuidendæ ex testamento, aut ab intestato. Nec potest ex illis instituere maioratum, aut meliorare quemcumque eorum filiorum, siue vir dedisset arrhas, siue alius nomine eius, *lib. 6. disp. 41. nu. 3.*

Aspectus.

1 Aspectus & verba turpia inter coniuges absque pollutionis periculo, nunquam sunt peccata mortalia. Erunt tamen venialia, si ad voluptatem, licita autem, si ad procurandum copulam referantur, *lib. 9. disp. 44. nu. 13.* Est tamen peccatum mortale, quando adsit periculum pollutionis; secùs dicendum, si sola distillatio sequatur, *lib. 9. disp. 41. & 42.*

2 Aspectus turpes inter omnino solutos sistendo in eorum delectatione, communiter non sunt mortales, sicut tactus, sed solùm veniales. Nisi aspectus sit ordinatus ad aliũ malum finem, vt sint valde turpes, quamuis non ex libidine fiant, sed ex indiscreta mortificatione, aut curiositate. Nisi ob solã curiositatẽ videat aliquis personam diuersi sexus nudatam breui tempore, vt non detur occasio magnæ commotionis in corpore; vel si ratione ætatis puerilis, aut senilis, aut frigidissimæ cõplexionis cesset id periculum commotionis magnæ

magnæ in aspiciente, *lib. 9. disp. 46. nu. 21. & 22 23. & 24.*

3 Aspicere verenda alterius sexus operta vestibus ita subtilibus, vt parum aspectui obstent, peccatum mortale est. Secùs dicendum de aspectu brachiorum, pectorum nudorum fœminarum secluso periculo alio. Et idem dicendum de videntibus crura mulierum in fluuio lauantium, quamuis adsit aliqua delectatio ex eo aspectu consurgens cessante alio periculo, vel mala intentione, *lib. 9. disp. 46. num. 25 & 26.*

4 Inter personas eiusdem sexus, vacat culpâ lethali, se nudas aspicere, vel verenda, vt quando natant, dummodo absit delectatio. Secùs dicendum, quando vir fœminã videt natantem, & è contra. Erit tamen lethale inter duos viros propter vehementem propensionem ad sodomiam, si adesset periculum consensus. Vel ob personarum grauitatem, vt inter duos Episcopos. Item non est mortale, sed tantùm veniale propria verenda aspicere ex quadam curiositate absque alia mala intentione, & periculo, *lib. 9. disp. 46. nu. 27. & 28.*

5 Est mortale aspicere concubitum viri cum fœmina. Non est tamen communiter lethale aspicere concubitum brutorum, vel partes eorum fœdas turpiter commotas, nisi sit in aspiciente aliqua delectatio sensualis, *lib. 9. disp. 46. num. 29. & 30.*

6 Quoties aspectus ratione delectationis

notabilis venereæ, vel periculi est mortalis, fatendæ sunt cirmcustantię personarum: sicut in copula ipsa, *lib.* 9. *disp.* 46. *num.* 31.

7 Liciti sunt aspectus, & colloquia mutua sponsis de futuro, licitumque est frui voluptate, quæ inde nascitur, secluso pollutionis, ōsensus in copulam periculo, & excusantur a mortali & veniali, si adsit finis honestus; & quādo voluptas est finis, erunt venialia, dummodo aspectus non sit valdè impudicus, *lib.* 9. *disp.* 46. *nu.* 54.

Assessor.

1 Assessor Episcopi potest esse clericus cōiugatus, *lib.* 7. *disp.* 46. *nu.* 14.

Audire.

1 Verba amatoria audire vel loqui, quæ vulgò *requebros* appellamus, secluso periculo ruinæ ob solam vanitatem, & ad conciliandū vanum amorem, leuemque delectationem, non excedit culpā venialem *li.* 9. *disp.* 46. *n.* 37.

Authoritas.

1 Authoritates Sanctorum, Legum, & Cōciliorum prouincialium in decreto Gratiani insertæ vim canonis minimè habent, nisi ex Pontificis aut Concilij generalis decreto desumptæ sint, *lib.* 9. *disp.* 12. *nu.* 5.

Auus.

1 Auus in regno Castellæ habet nepotem sub potestate, quando concipitur ante emancipationem filij, licèt nascatur post, *lib.* 7. *disp.* 82. *num.* 7.

Bene-

B

Benedictio.

1 BEnedictiones Ecclesiæ non sunt iterũ recipiendæ, quando matrimonium fuit nullum ob occultum impedimentum, & clàm conualidatur, *lib.2. disp.37. nu.13.*

2 Benedictiones nuptiales sunt antiquissimę, & ritus in ipsis consueti conuenientissimè ab Ecclesia adhibentur, ad ritè peragendos actus valdè appetitui carnis consonos, ad quos ordinatur matrimonium. Administratio earum solùm pertinet ad proprium parochum, vel alium eius licentiâ, vel Ordinarij, non obstanti quacumque immemorabili consuetudine, aut priuilegio. Et si aliquis, sine sęcularis, siue regularis ausus fuerit impertiri benedictiones alterius parochiæ spõsis, sine parochi, vel Ordinarij licẽtia, manet ipso iure suspẽsus tamdiu, quamdiu ab Ordinario eius parochi, à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur, *lib.7. disp.82. n.1. & 2.* Et ad dandas has benedictiones sufficit parochus vtriusuis contrahentis. *ibid. nu.4.*

3 Benedictionum omissio ex negligentia, si absit contemptus, non est mortale, sed tantùm veniale peccatum. Dicitur autem ex cõtemptu eas omittere, quando quispiam perinde eas nihili facit, ac si essent res vanæ, *lib. 7. disp.82. nu.6.*

4 In regno Hispaniæ filij familias con-

iugati ante susceptionem benedictionum, nõ eximuntur à patria potestate, & habet pater retentionẽ vsusfructus de bonis aduentitijs, & nepos conceptus ante eas susceptas, licèt nascatur post eas susceptas, sub aui potestate manet, sed filius, illis susceptis, manet sui iuris, quoad fauorabilia & odiosa, *lib. 7. disp. 82. num. 7.*

5 Attento iure Ecclesiastico benedictiones non sunt impertiendæ secundis nuptijs, quando vterque, vel alter coniux in primis nuptijs eas accepit, *lib. 7. disp. 82. nu. 15.* De consuetudine verò hodierna sola secundarum nuptiarum benedictio interdicitur, quando vterque coniux illam suscepit in alio coniugio. Quæ consuetudo non inducit præceptum. Et vt cõsuetudo legem aboleat, non desideratur scientia Pontificis, sed eo ignorante potest induci, *lib. 7. disp. 82. nu. 15. 20. 23. & 24.*

6 Quando priores nuptiæ, in quibus vterque coniux benedictiones accepit, reperiuntur irritæ, in posterioribus nuptijs non sunt repetendæ benedictiones, *lib. 7. disp. 82. num. 26.* Et clericus benedictionem secundis nuptijs impertiens in casu non permisso, suspẽdendus ab ordinario. Quæ suspensio non est pœna ordinaria huius delicti; sed arbitraria attentis circumstantijs, quæ grauius, aut leuius reddunt delictum. Et licèt absolutio huius suspensionis esset reseruata Summo Pontifici, tamen hodie iam sublata est talis reseruatio

uatio per Extrauag. Conuersationi, *Ioan. 22. nondum typis excusam, lib. 7. disput. 82. num. 28. 29. & 30.*

7 Benedictiones iure veteri interdicebantur ab aduentu ad Epiphaniam, à Septuagesima vsque ad Octauam Paschatis, à diebus Rogationum ad Octauam Pentecostes. Sed hodie per *Trident. Sess. 24.* de matrimonio, *ca. 10.* sunt tantùm interdictæ ab Aduentu vsque ad Epiphaniam exclusiuè, & à feria quarta Cinerum, vsque ad Octauam Paschatis inclusiuè. Quæ prohibitio incipit à primis vesperis sabbati præcedentis primæ dominicæ Aduentus. In feria autem quarta Cinerum, à media nocte illius feriæ, consuetudine alicuius Ecclesiæ non seruante oppositum, *lib. 7. disput. 7. numer. 1. & 2.*

8 Sacerdos dans benedictiones temporibus prohibitis, peccat mortaliter, & graui penâ arbitrio iudicis plectendus est. Sponsi verò id præceptum transgredientes, sunt separandi ad tempus, sc. dum feriarũ tempus durat. Nisi sit periculum incontinentiæ in alterutro coniuge; tunc enim alia pœna iniungenda arbitraria, *ibid. num. 3. 4. & 5.*

9 Episcopus non potest dispensare, vt temporibus prohibitis recipiantur benedictiones de iure ordinario. Secùs dicendum in casu vrgenti, vbi non est recursus ad Summum Pontificem. Tamen in feriarum tempore non prohibentur sponsalia de futuro, nec denuncia-

tiones, *lib.7. disp.7. nu.6.7.& 8.* Prohibita est etiam in his temporibus traductio sponsæ in sponsi domum, si aliquantulus sit excessus subveniali. Et si fuerit moderata traductio, nulla culpa erit. Dicitur autem traductio solemnis, conuiuium, & vanum lætitiæ signum, *ibid. n. 15. 16. 17. & 18.*

Beneficium.

1 Beneficium non amittitur per sponsalia de futuro; tamen amittitur per matrimonium validum, etiam nondum consummatum non expectatâ iudicis sententiâ. Nec recuperatur sponsâ profitente. Amittuntur etiam accessus, regressus, & quælibet alia iura ad beneficium Ecclesiasticum competentia, *lib.7. disp. 42. à nu.* 1. vsque *ad* 7.

2 Clericus contrahens matrimonium validum, retinẽdo beneficium peccat mortaliter, & tenetur dimittere illud, & potest impetrari tanquam vacans; ac alteri conferri, & tenetur restituere omnes fructus à se post matrimonium initũ perceptos; nec potest matrimonio iam contracto resignare beneficium in fauorem tertij, *lib.7. disputat.* 42. *à num.* 10. vsque *ad* 3.

3 Beneficia non amittuntur ipso iure per matrimonium contractum inualidè, quacumque de causa sit nullum: siue eo, quod sit in sacris constitutus, siue ob consanguinitatem, vel aliud impedimentum dirimens, siue scienter, siue ignoranter, siue ex defectu ætatis

tis quocunque modo, vel defectu consensus; vel quando est nullum eò, quòd fuit sine parocho. Tandem potest clericus resignare beneficium tertij post matrimonium contractum iritum, antequàm eo priuetur per iudicis sententiam, *lib.* 7. *disp.* 42. *à nu.* 1. vsque *ad* 9.

4 Quicunque coniugatus est incapax beneficij, & etiamsi habeat animum sumendi statim ordines, *l.* 7. *disp.* 42. *nu.* 14.

5 Capax est beneficij coniugatus, quando legitima vxoris licentia obtenta, ad sacros ordines promouetur, ipsa sene promittente cõtinentiam, aut iuuene profitente. Idem dicendum de illo, qui ob vxoris adulteriũ legitimè ad ordines promouetur, *ibid. nu.* 16.

6 Suscipiens, vel recipiens coniugatus beneficium non iuuatur regulâ de triennali possessore. Secùs dicendum de alijs inhabilibus, vt irregularis, aut excommunicatus, *ibid. n.* 15.

7 Vt coniugatus obtineat beneficium, solus Papa dispensat, siue sit curatum, siue simplex, *ibid. nu.* 18.

8 Beneficia non vacantia ipso iure potest beneficiarius lite pendenti, antequam priuetur, ipsa resignare non obstãte, quòd alius impetrarit, si clericus his priuetur; Et non obstãte ea impetratione, si Episcopus posset dispẽsare, vt ille delinquens retineret beneficium, non impediretur ea dispensandi facultas, *lib.* 6. *disp.* 42. *n.* 2.

9 Coniugatus beneficij incapax, est quoq;

pensionis incapax, nisi sit capax ex dispensatione Pontificis, *lib.* 7. *disp.* 44. *nu.* 9.

10 Recipiens beneficium curatum, animo recipiendi sacerdotium intra annum, non tenetur fructus perceptos restituere eo tempore, quo sanam habuit intentionem, quamuis posteà mutatâ voluntate non promoueatur intra annum. Idem dicendum de recipienti animo non promouendi, & posteà voluntate mutatâ intra annum promoto, *lib.* 7. *disp.* 45. *nu.* 1. 7. 8. & 9.

11 Qui recepit beneficium curatum, hæsitans an promoueatur, aut conditionali intentione, nimirum ascendendi ad ordines tempore sibi iure præfixo, nisi interim fœliciùs quid sibi contingat, vt mors fratris primogeniti; nõ tenetur fructus restituere, si loquamur de conditionali. Si autem animus sit verè dubius, & hæsitans, secùs dicendum, *lib.* 7. *disp.* 45. *nu.* 10.

12 Qui recepit beneficium curatum cum intentione promouendi, & posteà mutatâ, nõ promotus est, non tenetur fructus perceptos restituere à tempore, quo mutauit intentionem. Item non peccat accipiens illud animo non retinẽdi in perpetuum, sed donec pinguis fiat, *lib.* 7. *disp.* 45. *nu.* 11. & 12.

13 Recipiens beneficium curatum intentione non pomouendi intra annum, nec promotus est, tenetur in foro conscientiæ restituere fructus perceptos eo tempore iniquæ volun-

voluntatis: & peccat mortaliter. Attamen statim acquisiuit dominium, etiam durante malâ intentione, *lib.* 7. *disp.* 45. *nu.* 1. 2. 3. 4. *&* 5.

14 Peccat mortaliter, sed non tenetur ad fructus restituendos recipiens beneficiũ simplex, cui est annexus ordo sacer, cum animo non sumendi ordines, sed transeundi ad matrimonium. Idem dicendum, si animus sit dubius. Secùs si conditionalis. Dicitur autem beneficium, cui annexus est ordo sacer, illud, quod obligat ad onus aliquod petẽs ordinem sacrum, *lib.* 7. *disp* 45. *nu.* 13. 14. *&* 15.

15 Beneficium simplex, cui non est annexus ordo sacer, recipiens animo contrahendi matrimonium, non peccat mortaliter, sed tantùm venialiter. Idem dicendum de acceptante pensionem eodem animo, *lib.* 7. *disp.* 45. *num.* 19. *&* 20.

16 Collatio beneficij, aut præsentia irrita, confirmatur dispensatione superuenienti, & non indiget aliâ nouâ collatione, aut præsentatione, *lib.* 8. *disp.* 7. *nu.* 12.

17 Beneficium principis est latè interpretandum, quando nihil contra ius, sed præter disponit, *lib.* 8. *disp.* 1. *nu.* 4.

Bestialitas.

1 Bestialitas est causa diuortij. Secùs dicendum est, si concubitus sit cum bestia mortua, *lib.* 10. *disp.* 4. *nu.* 14.

Bigamia.

1 Irregularitas bigamiæ fuit inducta pro-

pter defectum significationis coniunctionis Christi cum Ecclesia, quæ coniunctio est vnius cum vna. Et cùm bigamus cum pluribus contrahit, defectum in matrimonij sacramẽto patitur, & ideo dicitur ex defectu Sacramenti, *lib.* 7. *disp.* 83. *nu.* 1.

2 Triplex est bigamia, alia vera, sc. quoties quis duplex matrimonium legitimum inijt, vtrumq; cõsummãs. Alia interpretatiua, quãdo vnũ, aut vtrũq; ex duob. matrimonijs fuit nullũ, consummatis ambobus, vel cùm quis ducit non virginem, vel si virginem eam post adulterium cognouit. Alia est similitudinaria, quando in sacris constitutus, aut professus contrahit, ac consummat etiam cum vnica & virgine. *l.* 7 *disp* 84. *nu.* 2.

3 Irregularitas bigamiæ nunquam contrahitur absque matrimonio valido, vel irrito, interueniente in vtroque copula carnali intra vas fœmineum. Intellige in foro conscientiæ: secùs in externo, Et non requiritur seminatio mulieris; sed sufficit recipere semen ex quacumque arte, licèt vas non corrumpatur mẽbro viri, *lib.* 7 *disp* 83. *à nu.* 3. *vsque ad* 7. Non tamen erit bigamus contrahens cum fœmina ab alio cognita cum copula extra vas, aut Sodomitice, *ibi nu.* 7.

4 Irregularitas bigamiæ solo iure Pontificio inducta est, ac proinde potest Pontifex in illa dispensare, *lib.* 7. *disp.* 86. *nu.* 6.

5 Episcopus non potest dispensare in biga-

mia

mia vera, vel interpretatiua quoad ordines sacros suscipiendos; secùs quoad ordines minores, & quoad vsum susceptorum, & quoad bigamiam interpretatiuam prouenientem ex delicto occulto. Secùs dicendum de quacumque alia bigamia vera, vel interpretatiua, licèt bigamus ad religionem transeat. Poterit tamen dispensare in vera & interpretatiua, vrgente necessitate ministrorum, quando non est via ad Pontificem ratione distantiæ regionis. Idem poterit in similitudinaria, quando clericus vel professus contraxit cum vnica & virgine; secùs, si cum vidua & corrupta, vel duplex inijt matrimonium; non poterit tamen Episcopus dispensare cum clerico ducente viduam, quoad officium; secùs quoad beneficium, *li. 7. disp. 86. àn. 11. vsque ad 23.*

6 In dispensatione bigamiæ requiritur explicatio illius specificè, & non satis est dicere esse bigamum. Et item necessarium est facere mentionem bigamiæ veræ, interpretatiuæ, & similitudinariæ, si simul concurrant, *lib. 7. disp. 86. num. 24.*

7 Bigamiæ irregularitas contrahitur per duplex matrimonium contractum ante baptismum, vel vnum anteà & aliud posteà, vel vnicum cum corrupta, vel cognoscens vxorem adulteram; quæ non tollitur per baptismum, sed manet posteà, *lib. 7. disp. 83. à num. 8. vsque ad 10.*

8 Nulla bigamiæ irregularitas tollitur per profes-

professionem; demptâ ea, quæ oritur defectu natalium, sc. illegitimus quoad ordines tantum, non verò quod ad dignitatem, *lib. 7. disp. 86. nu 2. 3. & 4.*

9 Bigamia interpretatiua dicitur talis, quia deficit à vera, quatenus verè non diuiditur caro in plures. Et quatuor modis inuenitur, 1. per matrimonium duplex, vnum validum & alterum irritum, vel ambo irrita, licèt contrahens ignoraret nullitatem, putans esse verum, 2. per matrimonium cum vidua cognita à primo marito, 3. per matrimonium cum corrupta per fornicationem, 4. copulam carnalem cum vxore ducta à se virgine post adulterium ab illa factum, licèt ab illo non sciatur illud, *lib. 7. disput. 84. nu. 1. 2. 6. & 15.*

10 Irregularitas interpretatiua non contrahitur, quando quis ducit virginem, putans eam esse corruptam, *lib. 7. disp. 84. nu. 8.* Item non est irregularis corruptus ducens virginem, nec ducens vxorem viduam, vel fornicariè cognitam inualidè propter aliquod impedimentum, licèt sit validum iuxta præsumptionem Ecclesiæ. Item non est irregularis ducens fœminam a se solo defloratam, *lib. 7. disp. 84. n. 9. 10. 11. 12. & 14.*

11 Est bigamus, ille qui duxit virginem, & post adulterium eam cognouit, siue scienter, siue ignoranter, etiam Ecclesiâ præcipiente, & licèt illa vi cognita sit in adulterio, *ibid. nu. 15. 16. & 17.* Vtrùm autem hæc irregularitas sit ex de-

ex delicto an non, affirmat doctor. *ibid. numer.* 6.

12 Clericus in sacris constitutus, vel professus, cum vidua cognita à priori viro, vel virgine contrahens, est bigamus similitudinarius. Secùs de transeunte ad nuptias habente votum castitatis, vel de contrahente cum muliere tale votum habente, *lib.* 7. *disp.* 85. *à nu.* 1. *usque ad* 12.

Blanditiæ.

1 Blanditiæ principum & superiorum incutiunt metum viri constantis, quando insunt tacitæ minæ, vt quia princeps solet sæuire in suis blanditijs resistentes, *l.* 4. *disp.* 7. *n.* 3.

2 Blanditiæ non incutiunt metum leuem, ita vt eis extorta sint restituenda, vt solent meretrices facere cum verbis amatorijs. *lib.* 4. *disp.* 11. *nu.* 1. & 2.

Bona.

1 Bona subiecta restitutioni possunt alienari pro dote filiæ contrahentis matrimoniũ, vel ingredientis Religionem, *lib.* 4. *disp.* 26. *numer.* 7.

Bulla.

1 Priuilegio bullæ concedentis receptionem sacramentorum à quolibet Sacerdote, non potest interesse matrimonio, qui non est proprius parochus, *lib.* 3. *disp.* 19. *n.* 3. Et bullæ cruciatæ, vel iubilei priuilegia sunt strictè intelligenda, *lib.* 8 *disp.* 4 *nu.* 7.

3 Virtute bullæ possunt commutari vota

partim

partim in temporale belli subsidium, & partim in quæuis pietatis opera : non tamen sufficit minima pecuniæ quantitas , factâ reliquâ commutatione in opera pia , sed relinquitur arbitrio confessoris inspectis grauitate voti commutandi, ac facultatibus vouentis, *lib.8. disp.15.nu.1.*

3 In bulla cruciata , vel iubileo vota censentur reseruata solùm ea , quæ sunt summo Pontifici reseruata. Vnde vota, quæ commutari possunt virtute bullæ, sunt hæc; votum temporale castitatis, votum castitatis coniugalis, votum non petendi debitum, licèt sit factum de communi consensu, votum conseruandæ virginitatis , quando constat non esse castitatis, votum non nubendi, quando nõ est factum in fauorem tertij, votũ assumendi ordines sacros, votum disiunctiuum, cuius altera pars est reseruata, vt castitatis, vel assumendi ordinis sacri, si nondũ pars reseruata electa sit, votũ assumendi habitum beatarum, votũ ingrediendi ordinem militarium, dempto ordine D. Ioannis, votum itẽ perseuerandi in religione, vt tempore nouitiatus liceat ex causa iusta egredi. Item votum religionis, vt nõ impleatur tempore præscripto, sed aliquam diu differatur; votum strictioris religionis, vt vouens ad laxiorem transeat erogatâ aliquâ eleemosynâ in belli subsidium, quę suppleat eum religionis strictioris excessum , vel additis cũ hac eleemosyna alijs operib. pijs, quibus supplcatur.

pleatur. Itē vota castitatis, vel religionis post Pontificis commutationem in materiam non reseruatam. Itē vota castitatis emissa à coniugatis in omnib. casibus, in quib. potest Episc. dispensare. Item vota pœnalia castitatis & religionis etiā impleta conditione. Secùs dicendū de votis in casib. in quib. potest dispensare Episcopus ratione solius necessitatis. Vnde nō potest cōmutari votū castitatis, quando post illud est contractum matrimonium, vt possit vouens petere debitum. *libr.* 8. *disput.* 15. *à numer.* 3. *vsque ad* 10.

Virtute bullæ possunt commutari omnia iuramenta religionis seu castitatis pœnalia, seu conditionalia, siue impleta conditione, siue non. Secùs dicendum de iuramentis absolutis, *lib.* 8. *disp.* 15. *nu.* 11. Etiam potest commutari iuramentum, & votum simul, quando est factum iuramentum in confirmationem voti. Secùs, si independenter à voto: & in dubio præsumitur factum ad confirmatiouem voti, *lib.* 8. *disp.* 2. *nu.* 23. Quæ commutatio vororum potest fieri etiam post impetratam talem cōmutationem; aut dispensationem à Pontifice; & si negata sit ab illo, vel quando pœnitens se præsentauerat Pontifici de mandato confessoris nolentis cōmutare, siue non potentis, vel quamuis sciatur Pontificem numquam commutare, nisi in certa opera, vt menstruas confessiones, *lib.* 8. *disp.* 14. *nu.* 7. *&* 8.

5 Virtute bullæ potest commutari pœna pecu-

pecuniaria iam debita ex fractione voti pœnalis, vel etiam ex voto directo, vt si promisi quotidie dare certam eleemosynam, & aliquibus diebus non erogaui, *lib.* 8. *disput.* 15. *nu.*14.

6 Durante bullâ vel iubileo, potest confessarius votum commutare dicens: Commuto tibi ex nunc hoc votum in id, quod quidam vir doctus iudicârit commutandum; & violans votum ante declarationem viri docti, non est reus illius, *lib.*8. *disp.*15. *nu.*15.

7 Transacto iubileo possunt commutari vota ante illud emissa, nec tunc commutata, siue præcedenti generali commutatione, siue non, idem dicendum de dispensatione irregularitatis. Idem quando pœnitens memor fuit voti, & noluit tempore iubilei petere talem commutationem. Idem dicendum de eo, qui præmissâ sufficienti conscientiæ discussione nullius culpæ mortalis meminit, & ideò non fecit confessionem, impleuit tamen cætera opera in iubileo petita. Secùs dicendum transactâ bulla cruciata, *lib.*8. *disp.*15. *à nu.* 16. *vsque ad* 19.

8 Intendens lucrari iubileum, & posteà illud non lucratus est, manet absolutus à reseruatis, & à commutatione votorum, si intendat lucrari iubileum tempore absolutionis. Idem dicendum de alijs dispensationib. virtute iubilei: quamuis confessarius commutârit vota non præscribens opera subrogata, & licèt

licèt voti non fuerit conscius confessarius, sed generaliter sic commutarit omnia vota, Idẽ dicendum si in confessione oblitus sit alicuius reseruati. Secùs, si non præcedat confessio: eò quòd non habebat conscientiam peccati mortalis, *lib.* 8. *disp.* 15. *nu.* 20. 21. *&* 22. Et si tempore iubilei non fuit commutatio facta voti obliti, posteà eo non obtento, non potest fieri, *ib. nu.* 23.

9 Intendens lucrari iubileum, & post confessionem minimè lucratus est, licèt obtineat casum absolutionem, & votorum commutationem, nullam culpam committit, *lib.* 8. *disp.* 15. *nu.* 24.

10 Commutatio votorum virtute bullæ, vel iubilei, vt fiat, necessariò non requiritur confessio, *lib.* 8. *disp.* 15. *n.* 25.

11 Bullæ cruciatæ priuilegia non expirant morte Pontificis, *lib.* 8. *disp.* 28. *nu.* 93. Et non censentur reuocata per iubileum, quòd conceditur vigesimo quinto anno, & ita fuit defensum à Doctore anno 1600. vt ille testatur, *lib.* 8. *disp.* 33. *nu.* 10.

12 Virtute bullæ cruciatæ est eligibilis cõfessor semel approbatus ab Ordinario, cuius licentia occultè est reuocata, ita vt sit communis error. Idem dicendum, si sit irrita ob defectum occultum communiter ignoratum, & idem de parocho, cuius beneficij collatio fuit irrita ob defectum communiter latentem, *lib.* 8. *disp.* 34. *nu.* 14.

Can-

C

Cantilena.

1 CAnere vel facere cantilenas turpes plenas lasciuijs, peccatum est mortale, *lib. 9. disput. 46. nu. 42.*

Canonicus.

1 Canonicus dispensatus in ætate ad ordines, habet vocem in Capitulo, à qua erat incapax ratione defectus ordinis subdiaconatus, *lib. 8. disp. 1. nu. 23.*

2 Canonicus, vt sit capax commissionis à Papa factæ, sufficit esse in dignitate tempore præsentationis rescripti, etiamsi non habeat eam tempore impetrationis; & quocumque temporis puncto, cessante dignitate; transit commissio ad successorem in dignitate. Secùs dicendum, quando commissio est personalis, *lib. 8. disp. 27. nu 12 & 28.*

Capellania.

1 Accipiens aut retinens capellaniam absque animo saltem conditionali ascendendi ad sacerdotium, quando ea habet onus missarum per capellanum implendum, peccat mortaliter. Secùs dicendum, si fideliter impleat onus, & redditus non excedant centum nummos aureos, nisi aliud constet ex verbis institutoris, *lib. 7. disp. 45. nu. 15.*

Capitulum.

1 Capitulum sede vacanti potest dispensare in omnibus casibus occultis concessis Episcopo. Secùs dicendum de commissione facta

Epis-

Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ delegato; & quando non competit Episcopo via ordinaria, *lib.8.disp.2.num.10.*

Cardinalis.

1 Vt coniugatus fiat Cardinalis, solùm requiritur sumere ordines sacros sine ingressu religionis vxoris, licèt ille non creetur Episcopus, *lib.7.disp.41.nu.4.*

Catechismus.

1 Catechismus est instructio fidei, quæ fit ante ianuam Ecclesiæ super baptizando, diciturq; sicà catechizo, quod est instruo. Et attẽto iure antiquo contrahebatur ex illo impedimentũ impediens per professionem fidei nomine infantis factam, & extendebatur ad personas & gradus, ad quas cognatio ex baptismo orta, siue sit, vel esset ante baptismũ, siue post, siue simul, & nõ oriebatur ex exorcismo: quod impedimentum impediens est omnino sublatum per Conc. Trid. *sess.24.* de matrimonio, *c.2 l.7.disp.10.à nu 1.vsque ad 12.*

Causa.

1 Causa iusta dispensandi in denunciationibus, non solùm est suspicio malitiosi impedimẽti, sed sunt multæ aliæ arbitrio ordinarij. 1. Est contrahentiũ pudor, aut verecundia orta ex disparitate nobilitatis, ętatis, vel diuitiarum, vel quando ambo sunt senes, 2. Quando est infamia concubinarij existimati diu coniugati, 3. Si sint magnates, licèt non sit timor impedimenti. 4. Appropinquitas temporis,

quo

quo benedictiones interdicuntur, & est periculum consummandi matrimonium ante illas, vel fornicationis ante contractum matrimonium. 5. Quando prius matrimonium cõtractum publicè, reperitur nullum ob aliquod impedimentum occultum. 6. Consanguinei impedientes iniustè; & pater dicitur iniustè impedire, quando dolo, vi, vel falsitate, vel calumnijs impedit. Secùs, quando cum precib. Idem dicendum, si parentes impediant ratione consumendi patrimonij, & debent iudices esse intenti in capienda informatione malitiosi impedimenti, si testes deponant de auditu, & sæpè datâ operâ coram testibus contradicunt aliqui cum minis ad fingendum iustã causam. Vnde inquirendum est de contradictionis causa, & videndum, an sit verisimilis, & iusta, ob disparitatem; &, an sit timor, iniustis modis fore, vt impediatur matrimonium, attenta personarum conditione, vt minis, fraudibus. 7. Est, quando parentes, vel tutor volunt, vt virgo indigno nubat. 8. Quando expedit valdè coniugium, & timetur impediri. Idem si virgo deflorata sit, & existat periculum in mora, vel quando est infamata, cum non esset virgo, vel quando est periculum resiliendi à fide data. 9. Est repentinus casus cõtrahendi matrimonium, vt si duo essent plectendi, quia cõcubinarij. 10. Est periculũ animæ, vt meretrix, vel cõcubinarij volentes cõtrahere. 11. Est vitatio scãdali statim inito matrimonio.

trimonio. 12. Est quando duo volũt in articulo mortis contrahere ad legitimandam prolem. Idem, non existente sobole, vt transitus sit securior; & antequam dispenset Ordinarius, debet informari, an aliqua impedimenta sint inter contrahentes, *lib. 3. disp. 9. à num. 10. vsque ad 20.*

2 Causæ desideratæ in voti ordinis sacri, aut professionis dispensatione, sunt pax totius regni, eiusve ad fidem conuersionis, & quæcunque vrgentissima valde boni communis. Et non sufficit bonum priuatum ipsius vouẽtis. *lib. 8. disp. 8. nu. 2. 3. & 8.*

3 Causa iusta dispensandi in impedimentis dirimentibus, satis est, vt referatur ad bonum commune indirectè; & quando in Conc. *Trident. sess. 24. cap. 5.* de matrimonio statuitur, ne in secundo gradu consanguinitatis dispensetur, nisi inter magnos Principes, nomine illorum intelliguntur soli domini titulares; & decretum non procedit in publica honestate, etiam in primo gradu, nec in quocũque gradu affinitatis fornicariæ? Papa verò ex benignitate solet dispensare cum personis inferioris notæ, licèt non adsit nisi tantùm bonum priuatum, & huiusmodi causæ sunt. 1. Matrimonium iam initum cum ignorantia rigoris prohibitionis *Trident.* 2. Proles iam habita. 3. Diuturnitas matrimonij malè contracti. 4. Scandalum in separatione oriturum. Vltima, clementia Pontificis, cùm puella pauper sit,

per sit, velitque patruelis ipsam ducere, ac honestè dotare. Et licitè dispēsatur facilius cum diuitibus & potentibus, & allegata nobilitas intelligitur ex parte patris tantùm; & quando allegatur, quòd contrahentes sunt principales, vel ex principalioribus, intelliguntur viri potentes, & valdè diuites. Item causa vrgentior requiritur in dispensatione gradus consanguinitatis, quam affinitatis. Idem dicendum de linea recta respectu transuersæ, & de cognatione spirituali respectu carnalis, *lib.8. disp.19. à nu.1. vsque ad 7.*

4 Causæ communiter assignatæ sunt hæc. 1. Est extinctio magnæ litis, euitatio scandali inter cognatos, & obuiatio alicuius magni delicti. 2. Est non reperiri æquale coniugium ob angustiam loci, vel ob magnam sobolem, quæ verificatur, licèt in locis circūuicinis reperiatur, & nō solùm verificatur ratione generis æqualitatis, sed etiā morū, ętatis, & filiorū, vel ingenij, *lib.8. disp. 19. à num. 8. vsque ad 15.*

5. 3. Causa est defectus dotis competentis ad nubendum æquali, ibid. *nu.16.* An verò sit causa iusta dispensandi, quando dos fœminæ est sufficiens ad nubendum sibi æquali, at minùs sufficiens respectu viri eam ducere volentis? negat Doctor, Item nec augmētum dotis, & patrimonium mulieris habentis dotem cōpetentem, ibid. *nu.17. & 18.* Causa tamen est iusta, quando cognati in tertio gradu, sub cōditione matrimonij inter se ineundi instituti

sunt hæredes, quando hæreditas est opulenta; secùs si sit parui momenti. Idem dicendum, si patrimonium fœminæ litibus implicatum est, & mulier destituta est homine, qui litem tanquam propriam gerat, & consanguineus est valdè necessarius ratione peritiæ litis, vel alia de causa, *nu.* 19. *&* 20. Fœmina non censetur pauper, & dote carens, nil possidens, quando pater est diues. Secùs si careat iure succedendi. Vel quando legitima ad dotem non sufficit, licèt melioretur à patre præ alijs filijs, quod est maximè verum in Regno Castellæ. Vel quando frater, vel alius quicumque vult eam dotare nullo præcedente pacto; secùs, si precedat pactum dotandi cum conditione nubendi consanguineo, *nu.* 21. 22. 23. *&* 24. Dicitur verò pauper, & carens dote, si parentes nequeũt, aut non possunt dare competentem dotem, & indiget illa ad ducendam vitam honestam, *n.* 25. Non censetur verò dote carens competenti, quando renunciauit bonis animo, vt titulo paupertatis impetraret dispensationem ad nubendum consanguineo; secus si non eo animo, *num.* 26. Et mulier potest renuntiare legato, vel hæreditati, vt dispensatio effectu non defraudetur, si renunciatio fiat ante acceptationem tacitam, vel expressam, ne valor dispensationis cesset, siue sit, antequàm mittat Romam, siue post dispensationem Pontificis. Item non fraudatur dispensatio, si hæres, vel legataria instituta sit, illa inscia, & post

initum matrimonium peruenit hæreditas, vel legatum, *nu.* 27. & 28.

6. 4. Causa est conseruatio diuitiarum in eadem cognatione, *ibid. nu.* 30. causa est illustris familiæ conseruatio in eodem sanguine, *nu.* 31. 6. causa est excellentia meritorum siue dispensationem petentis, siue eius, cui petitur, vt si strenuè pugnauit contra infideles, *ibid. nu.* 32.

7. 7. Causa est proles habita ex consanguinea, quando bonâ fide suscepta est, scilicet per matrimonium putatiuum verum, *ibid. nu.* 33. Quando causæ singulæ non sufficiunt, multæ aggregatæ adiuuant, vt allegare orbitatem à patre, vel parentibus, *nu.* 34. Et quando gradus est remotus, sufficit absque causa copiosior pecuniaria compositio ad sumptus publicos, *ib. n.* 13.

8 Causæ sufficientes ad relaxanda iuramenta in solum Dei honorem facta, sufficiunt ad similium votorum dispensationem, *lib.* 7. *disp.* 20. *nu.* 1. Item causæ sufficientes ad dispensationem aliorum votorum, erunt etiam sufficientes ad dispensandum in votis castitatis, & religionis, habentes proportionem illis debitam, *ibid. nu.* 2.

9 Ad dispensandum in voto requiritur causa illius executioni obstans. In commutatione verò sufficit quæcunque occasio. Vnde nõ est causa iusta, vt dispensetur in voto, conferre magnam pecuniæ quantitatem, nulla existente

ſtente causâ obſtante, tamen, vt commutetur votum, ſufficit. *lib.* 8. *diſp.* 20. *nu.* 3. 4. 5. *&* 6.

10 Causa obſtans, vel eſt ex parte materiæ, vel ex parte vouentis, prima ex parte materiæ eſt dubium viri prudentis, an res promiſſa ſit facta mala, aut inutilis, aut maius bonum impediens, & in diſpēſatione maior bonitas boni impediti ſpectanda eſt, non tantum in ſe conſiderata, ſed etiam quatenus obligat ex voto. Tamen in commutatione ſufficit bonū, in quod cōmutatur, vt ſit melius, vel ęque bonum tantum in ſe conſideratum. Et item in diſpenſatione non requiritur certitudo ſufficiētiæ cauſæ. 2. cauſa eſt dubium, an quis vouerit, vel an votum obliget, ob materiæ, vel animi ſe obligandi defectum, *lib.* 8. *diſp.* 20. *à nu.* 7. vſque *ad* 11.

11 Cauſa ſufficiens ad diſpenſandum ex parte vouentis eſt, quando datur facilitas, & imprudentia in vouendo deficiente matura deliberatione. Item ex cauſa impubertatis ſine altera poſſunt diſpenſari vota puerorum ante pubertatē emiſſa. Itē metus nō incuſſus ad extorquendum votum excludens maturā deliberationem: ſecùs, ſi non excludat maturam deliberationem. Item quando metus eſt iniuſtè incuſſus ad extorquendum votum, licèt non cadens in virum conſtantem: nec minuens maturam deliberationem. Item error circa cauſam voti impulſiuam. Item eſt cauſa ſufficiens periculum tranſgrediendi votum,

ortum ex ipsius vouentis statu, vt si coniugatus habeat votum castitatis, vt petat debitum tantùm. Item maxima implendi voti difficultas, licèt procedat ex prauo habitu vouentis, nulla existente spe emendationis; secùs si existat. Item vtilitas priuata vouentis. Item in voto non ludendi est causa sufficiens, tentatio exponēs vouentem assiduè transgressioni voti; secùs si non adsit, nisi vehemens desiderium ludendi. Item difficultas magna superueniens casu, quo non sit talis, vt voti obligationem extinguat. Item quando vouens magnis scrupulis vexatur. Item necessitas boni communis dispensandi in voto castitatis, aut religionis, etiam ex malitia proueniens. Secùs dicendum de necessitate conseruandæ progeniei alicuius nobilissimi ducatus, nisi admixta aliqua commutatione. Item est iusta causa dispensandi in voto simplici castitatis morbus, cui actibus venereis solis succurri potest admixtâ aliquâ commutatione; secùs de voto solemni. Item morbus continuus desperatâ salute est iusta causa respectu voti religionis, *lib.* 8. *disp.* 20. *à nu.* 12. vsque *ad* 26. Item maior causa desideratur ad dispensandum in voto, quàm in lege, cæteris paribus, *l.* 8. *disp.* 18. *nu.* 4.

12 Causa insufficiens ad dispensandū sufficiet admixta aliqua commutatione, & minor sufficit ad dispensandum in voto pœnali, quàm in absoluto. Item quando adsunt iuramentum, & votum simul, maior desideratur causa

causa ad dispensandum; non verò ad commutandum. Item causa sufficiens ad dispendandum in voto non petendæ dispensationis est illa, quæ est talis ad dispensandum in voto, quando eadem causa reperitur ex vtroque voto. Item multò minor causa requiritur ad dispensandum, vt differatur executio voti, quam in ipso voto, *lib.* 8. *disp.* 20. *à n.* 28. vsque *ad* 32.

13 In Principe dispensante præsumitur causa, si dispensat motu proprio, & non ad instantiam partis in iure humano. Secùs si dispenset ad instantiam partis in iure diuino; vel naturali. In foro tamen conscientiæ semper præsumitur causa iusta, dũ defectus causæ non constat subdito. Item semper credendum est inferiori prælato dicenti se ex iusta causa dispensasse, *lib.* 8. *disp.* 17. *nu.* 14. 15. *&* 16.

14 Non est necessarium, vt verificetur causa tempore, quo mittitur Romam ad obtinendam dispensationem; secùs dicendum de tempore, quo conceditur dispensatio Romæ, vel tempore exequutionis ordinarij, quamuis vera sit tempore præcedenti, vel subsequenti, *lib.* 8. *disp.* 30. *nu.* 2. 4. *&* 15.

15 Causa impulsiua dispensationis cessante, non cessat dispensatio. Idem dicendum de finali non omnino cessante; & in dubio an cessarit omninò iudicanda dispensatio valida, *lib.* 8. *disp.* 30. *nu.* 7. 8. *&* 9.

16 Dispensatio deducta ad vltimatũ effectum non cessat cessante causa finali, quando reuo-

cari, aut commodè diuidi non potest. Secùs, quando cessat veritas causæ, antequàm ordinarius dispenset, quando ad vltimatum effectum non est deducta, vel si deducta est, is est commodè diuisibilis, *lib.* 8. *disp.* 30. *nu.* 10. 11. *&* 12.

17 Dispensatio extinguitur cessante omninò causâ finali post dispensationem Vicarij, vel confessoris: sic omninò perfecta in se, quãdo nondum sortita est suum effectum: vel si cœpit sortiri, est commodè diuisibilis. Secùs dicendum, si tempore medio inter concessionem Pontificis, & exequutionem Ordinarij deficiat veritas causæ, cùm sit vera vtroque tempore, vel quando Ordinarius dispensauit, & dispensatio non deducta ad effectũ cessante causâ, si redeat iterum, *l.* 8. *dis.* 30. *n.* 14. 16. *&* 17.

18 Causa finalis, quòad inducendam subreptionem in rescriptis gratiæ, vel iustitiæ, est illa, quæ, si non existit, Princeps gratiam concedere minimè vult, vel quando ei significatur, denegat petita. Impulsiua est illa, quæ falsò expressa Principem mouet ad facilius concedendum petita: vel si vera est, & ea nõ taceretur, moueret ad difficiliùs concedendum: at reuera prorsus cõcederet gratiam in vtroque euentu, *lib.* 8. *disp.* 21. *nu.* 8. Et in dubio præsumitur impulsiua, *ibid. nu.* 20.

Cautio.

1 Nomine cautionis absque alia additione comprehenditur simplex cautio cum bonorũ hypo-

hypotheca, & appositione pœnæ, & an debeat esse iuratoria, relinquitur arbitrio iudicis. *lib.* 10. *disp* 18. *nu.* 34. & 44.

2 Quando cautioni adduntur huiusmodi particulæ, v. g. planè, idoneè, rectè, sufficienter, competenter, & aliæ similes, necessaria est cautio fideiussoria, vel pignoratitia. Idem quando interponitur cautio ob suspicionem personæ. Et in his casibus non sufficit hypotheca, *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 35. 36. & 37. Tamen quando, ille qui tenetur satisdare, & quia est aduena, aut pauper, & nec fideiussorem, nec pignora habet, satisfacit præstando cautionem iuratoriam, *ibid. nu.* 38.

3 Iudex ex officio etiam parte non petenti, potest cogere partes ad cautionem securitatis præstandam, *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 39.

4 Cautio danda est adulteræ, quæ vult reconciliari, & non audet. *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 5. Item sufficit cautio iuratoria tantùm, quando obligatus ad fideiussoriam, est euidenter idoneus, & siue ex partis instantia, siue ex officio procedatur, sēper iudicabitur cautio sufficiēs arbitrio iudicis, *ibid. nu.* 43. & 44. Et non obstanti cautione præstita, non potest vxor castigari à viro atrociter, secùs si moderatè, *ibid. num.* 46.

Certitudo.

1 Coniux non tenetur credere alij coniugi dicenti se fictè consensisse, si tractatur de fide adhibenda, vt teneatur, vel possit alij nubere.

Sufficit tamen certitudo moralis, vt possit ei credere, & alij nubere, orta ex coniecturis, *lib. 2. disp. 45. nu. 3.4.*

2 Fides adhibenda est in foro interiori, cõiugi dicenti se fictè consensisse: secùs in foro exteriori, ibid. *nu. 2.*

3 Coniecturæ efficientes certitudinem moralem relinquuntur arbitrio iudicis; tamen sufficiens coniectura est, quando vir protulit verba consensus, & statim reuocauit. Item quãdo statim retractat se, & recusat, ingrediẽs religionem. Idem dicendum de viro longè dispari, se retractante contrahente aliud matrimonium, vel ingrediente religionem, vel sumente ordines sacros. Idem quando nõ est disparitas, sed deregitur à viro fictus consensus confirmans iuramẽto interueniẽtibus magnis signis, ita vt vir prudens omninò acquiescat, sed rarò hoc sufficit, *lib. 2. disp. 45. à nu. 5.* vsque *ad 9.* Vtrùm autem apud Indos sit sufficiens coniectura dicere alterum, se fictè cõsensisse, attenta eorum consuetudine, & conditione? Doctor non audet affirmare, nisi sit probatæ vitæ, *ibid. nu. 10.*

4 Mulier dicens, se fictè consensisse metu leui parentis, cùm sit honestæ vitæ, & alij nubens, est sufficiens coniectura, vt possit vir aliam ducere, & existentibus indicijs prædictis ficti consensus, non licet sine iudicis authoritate, matrimonio priori spreto, ad aliud transire, nisi celebretur cessante scandalo in loco lõginquo,

ginquo, *l. 2. disp. 45. n. 12. & 13.* Vtrum autē dissensus in matrimonio probetur vtriusque cōiugis confessione, asserentis se fictè cōsensisse? Affirmat Doctor, *ib. nu. 15.*

5 Propter testimonium vnius iurantis interfuisse impedimentum dirimens, non tenetur coniux à matrimonio abstinere; impedimentumque credere, quamuis sit fide dignus, amicus, vel Parochus, vel iam sit fama. Tenetur tamen diligentiam adhibere, & quamdiu diligentiam non adhibet, nō potest petere debitum: tamen diligentia sufficiēti adhibita, nil inueniēs potest deponere dubium, & si audiuit à fide non dignis, non tenetur facere diligentiam, *lib. 2. disp. 45. à nu 25.* vsque *ad 29.*

Circumstantia.

1 Circumstantia accessus contra naturam cum propria vxore est explicanda, & est adulterium ex vtraque parte, & est grauius peccatum, quam inter solutos, *l. 9. disp. 18. n. 3. 4. & 5.*

2 Circūstantiæ personarū status in tactibus libidinosis sūt necessariò fatēdæ. Idē dicendū de accessu cōiugati, vel ad coniugatā, vbi non est seminis effusio, & idē de aspectibus & verbis turpibus, *lib. 9. disp. 46. nu. 18. 19. 31. & 46.*

3 Circumstantia duplicis præcepti prohibentis rem, duplicem malitiam continet, & necessariò fatēda, quādo prohibitio est respectu diuersæ virtutis. Exemplum sit. Iniectio manuū violentarū in clericum prohibita iure naturæ ob iniustitiā, & prohibita iure Eccle-

siastico sub excommunicatione, ratione religionis, ob reuerentiam debitam, vel sacerdos beneficiatus omittens horas canonicas. Item coniugatus committēs adulterium cum coniugata. Transgressio voti & iuramēti de cadēre. Tandem religiosus Franciscanus violans ieiunium vigiliæ cadentis in feria sexta: secùs dicendū, quando res probibetur ratione eiusdem virtutis, vt excommunicatio latronibus lata in latrocinium, præceptū audiendi sacrū, vel abstinēdi à seruilibus ratione duplicis festi: præceptū ieiunij ratione vigiliæ incidētis in quatuor temporibus, vel in quadragesima, *lib. 9. disp. 15. nu. 5. & 6.*

4 Copula habita inter illos, qui aliquo impedimento dirimenti laborant, est circumstātia necessariò fatenda, quando Ecclesia interdicit matrimonium ob speciale motiuum alicuius virtutis; secùs, si in pœnam delicti admissi, *lib. 7. disp. 5. nu. 5. & 6.*

5 Circumstantia copulæ habitæ inter impeditos ad contrahendum ratione cōsanguinitatis, aut affinitatis, est fatenda, habetq; diuersam speciem à simplici fornicatione. Item circumstantia luxuriæ habitæ cū cognata spirituali, vel legali, vel cū cōsanguinea in primo gradu sponsæ propriæ de futuro, vel cum infideli, aut cum hæretica, *lib. 7. disp. 5. à num. 8.* vsque *ad* 13. Idem dicendum de circumstātia coitus cū impedimento dirimenti impotentiæ, vt si frigidus, vel eunuchus coeat. Item

de cir-

de circumstantia ratione voti simplicis, aut ordinis sacri. Secus dicendum de circumstantia incestus cum consanguinea ante matrimonium contractum obtentâ dispensatione, vel de circumstantia copulæ habitæ cum rapta consentienti, antequàm restituatur ad locum tutum, aut de circumstantia habitæ copulæ cum fœmina, cum qua non potest iniri matrimonium ratione impedimenti positi in pœnam, v.g. criminis, ibid. *à numer.* 14. *vsque ad* 18.

6 Vt circumstantia addat nouam luxuriæ speciem, requiritur primò noua malitia opposita alij virtuti, quam castitati, ita vt delinquatur contra ambas, vt incestus opponitur castitati, & pietati; sacrilegium castitati & religioni, adulterium & raptus castitati, & iustitiæ. Secundo requiritur vitij deformitas priuans à conditionibus requisitis ab ipsa natura generica omnibus animalibus conuenienti in ipso concubitu, vt peccata contra naturam, *libr.* 7. *disp.* 14. *nu.* 2.

7 Circumstantia copulæ habitæ cum pœnitente, vel filia spirituali, est necessariò fatẽda, siue confessio sumatur vt medium, siue nõ, *lib.* 7. *disp* 55. *n.* 1. *&* 4. Idem dicendum de circumstantia voti annexi ord. sacro, vel profes. *lib.* 7. *disp.* 27. *nu.* 19. *&* 20.

8 Sacerdos simul professus fornicans satisfacit dicendo se sacerdotem esse. Idem si professus dicat se votum emisisse. Item sacerdos

professus satisfacit dicens se esse professum tacito sacerdotio. Item sacerdos non professus fornicans satisfacit dicendo se esse sacri ordinis, vel se voto castitatis ligatum esse, licèt sit Episcopus. Nisi fortè ratione scendali, si fornicatio sit publica. Item religiosus Societatis Jesu votis biennij simplicibus ligatus satisfacit, dicens, se peccasse contra votum castitatis, *li. 7. d. 55. à nu. 27. vsque ad 34.* Vtrùm verò cætera religiosi peccata, quamuis voto non aduersentur, habeant rationem specialem circumstantiæ status? Negat Doctor, ibid.

9 Qui expressè vouit castitatem, & posteà suscepit ordines sacros, & emisit vota in Societate Iesu, fornicans satisfacit, dicens, se cõtra votum castitatis peccasse. Idem dicendum de professo, vel sacerdote, vel habente votum castitatis, & promittente, se non habiturum mollitiam, dicente se professum, vel sacerdotem esse tacito eo voto respectu mollitiæ, *li 7. disp. 55. n. 35. & 36.*

10 Sacerdos, vel habens votum castitatis, se obligans iurando, tenetur fateri circumstãtiam iuramenti, *lib. 7. disp. 55. n. 4.* Vtrùm autem professus sacerdos fornicans satisfaciat, dicens se emisisse votum castitatis? Satis probabile esse affirmat Doctor, *nu. 38.*

11 Circumstantia iuramenti, & voti facti de eadem re est necessario fatenda. Secùs dicendum de circumstantia voti & iuramenti sæpè repetiti, *lib. 7. d. 27. n. 25. & 26.*

Clan-

Clandestinum.

1 Sponsalia clandestina, id est sine parocho, & testibus celebrata sunt valida, & culpâ vacat contrahens illa, *lib.* 1, *disp.* 12. *num.* 2. *& disp.* 13. *nu.* 2.

2 Matrimonium clandestinum non obligat ratione iuramenti, nec ratione damni illati, famæ, vel virginitatis, licèt habeant contrahentes animum se obligandi eo modo, quo possunt, *l.* 1. *disp.* 20. *nu.* 3. 4. 5. *&* 6.

3 Matrimonium clandestinum dicitur tale, vel ex defectu testium, vel denuntiationũ, cæteris tamen solemnitatibus relictis, non dicitur clandestinum, sed minùs solemne, *lib.* 3. *disp.* 1. *n.* 3.

4 Matrimonium clandestinum ante Conc. Trid. erat validũ, pòst verò est irritum iustissimis causis, *lib.* 3. *disp.* 3. *n.* 2. *&* 3. Vtrùm autem sit mortale, contra ius naturæ clàm contrahere, etiam post Trid. & infideles peccent sic cõtrahendo? Affirmat Doctor. ibid. *num.* 5. 6. 7. *&* 8.

5 Ecclesia potest, & de facto irritauit matrimonium clandestinum indirectè inhabilitando personas, & directè annullando immediatè ipsum contractum. Et item irritauit matrimonium clandestinum, quatenus est sacramentũ indirectè, & remotè, irritãdo proximè, & immediatè ipsum contractum, non mutando materiam essentialem sacramenti, sed modũ tantũ. Et sic potest variari diuersis tẽporibus,

bus, *libr.3.disput.4.numer.2.4.5.6.& 7.*

Clausula.

1 Clausula generalis posita post casus requirentes speciale mandatum, continet alios similes, non autem longè maiores expressis, *lib.2.disp.11.nu.3.* Item clausula in fine posita comprehendit omnia præcedentia, *lib. 3. disp. 7.nu.17.*

2 Clausula tuo iudicio, prudentiæ, conscientiæ, vel vt tibi videbitur, non requirit iudicialem cognitionem causæ, nec testes iurantes, *lib.3.disp.8.n.4.& 5.* Et commissa re arduâ censetur electa industria personæ, quando determinatur persona; secus quando indeterminatè committitur præsentibus & futuris, *lib. 3.disp.7.nu.20.*

3 Clausula posita in principio, medio, vel fine dispositionis, refertur ad omnia in ea cõtenta, quando omnium præcedentium est eadem ratio, *lib.6.disp.22.n.19.& lib.8.disp. 16.n. 11.& l.10.disp.15.n.15.*

4 Clausula posita ad exequutionem contractus, non mutat, nec auget eius naturam, *lib.6.disp.29.n.9.* Item clausula posita in vno paragrapho, vel versiculo, non refertur ad aliud, *lib.7.disp.108.nu.3.* Item clausula rescriptorum non censetur in dubio iuri tertij derogare. *lib. 8. disp.7.nu.6.* Item clausula; non obstante, in literis dispensationis apposita, non reddit gratiam validam, nec auget illam, supplens qualitates non expressas, *l.8. disp 24. nu.5.*

5 Clau-

5 Clausula. Dummodo mulier rapta non sit, intelligitur de raptu ad finem contrahendi matrimonium, etiamsi raptus contingat post Pontificis dispensationem, & ante expeditionem ordinarij, *lib.8.disp.25.nu.17.&18.* Et clausulæ solitæ de stylo curiæ apponi, censentur appositæ, quamuis non exprimantur, *lib.8. disp.25.nu.19.*

6 Clausula. Dummodo non spe facilioris dispensationis copula habita sit, verificatur, quando alter coniux solum illam spem concepit, nec est necesse mentionem illius facere, *lib.8.disp.nu.31.*

7 Clausula dispensationis in foro conscientiæ, discreto viro Doctori confessori ex approbatis ab Ordinario, intelligitur de approbato ab Episcopo, & cum limitatione personarum, scilicet ad audiendas virorum confessiones ratione ætatis, quamuis sit indoctus Doctor ille requisitus ad expediendas bullas, *lib.8 disp.34.n.15.16.&17.*

8 Clausulæ dispensationis fori conscientię continentes causam periculi incontinentiæ, vt verificentur, non sufficit quodcunque periculum lapsus, vel quæcunque carnis tentationes, sed requiritur frequens lapsus maximo cum periculo, *lib.8. disp.34.n.19.*

9 Clausula dispensationis fori conscient. præcipiens confessori examinationem veritatis precum, intelligitur de examine sine testibus, sed ipso solo, cum quo dispensandum, exami-

examinato, cuius dicto standum est, nisi confessario contrarium constet extra confessionem. Et hæ dispensationes non sunt præsentandæ Ordinario iuxta Concil. Trident. Item examen non requiritur, quando res est notoria, licèt sit ipsi soli dispensaturo, *lib.* 8. *disp.* 34. *à num.* 21. *vsque ad* 24. Verùm verò maneat dispensatio valida, quando confessarius sine examinatione, & sine scientia veritatis causæ allegatæ dispensationem exequutioni mandat? Negat Doct. licèt causa allegata sit vera, ibid. *nu.* 26.

10 Clausula continens monita, & consilia danda à confessore, non inducit formam, & conditionem, & eorum omissio non vitiat dispensationem, *lib* 8. *disp.* 34. *nu.* 27.

11 Sensus clausulæ iubentis absoluere à mutatione propositi pro hac vice, & pro forma consueta Ecclesiæ, iniuncta pœnitentiâ salutari, est hic. Si fortè is, cum quo dispēsandum in voto, tibi violationem eius fassus fuerit, absolue eum hâc vice in forma Ecclesiæ cōsueta, iniunctâ ei pœnitentiâ salutari. Quæ clausula absolutionis non ponitur vt conditio necessaria, sed conditionaliter; vnde non est necessaria ad has dispensationes expediendas confessio eius, cum quo dispensandum, siue per Doctorem, siue per religiosos virtute priuilegij, *l.* 8. *disp.* 34 *n.* 28. 29. & 30.

12 Clausula continens opera, in quæ confessor debet commutare, vel votum castitatis, vel re-

vel religionis, ita præcisè exigit illa, vt nullum arbitrium relinquatur mutandi, aut temperandi confessori quoad aliquas cõfessiones faciendas, & aliqua opera perpetua, inter quæ sunt aliqua quotidie exercenda, & tenetur cõfessarius iniungere hæc: tamen quantitas & electio horum operum relinquitur arbitrio cõfessoris. Item imponere confessionem menstruam & non frequentiorem; & potest satisfieri huic confessioni menstruæ, si quocumque die, singulis mensibus fiat, & si mensis transeat sine confessione, non tenetur illam supplere alio mense, & satisfacit mensi, quo incidit præceptum confitendi vnicâ confessione. Non tamen satisfacit confessioni, ad quam ex voto, vel pœnitentia tenetur, nec confessarius hanc imponere potest, nec potest ad libitum hæc taxare, sed secundum regulas prudẽtiæ, causas iustas perpendendo regi debet, vt decernat, quod spiritali pœnitentis saluti expedientius fore iudicârit, quod semper attendendum, imponens onus eius fragilitati accommodatum, attentis eius viribus, & corporeis, & spiritualibus, *lib.* 8. *disp.* 34. *nu.* 33. *vsque ad* 40.

13 Opera pœnitentiæ, in quæ confessor commutare debet, sunt sequentia. Aliqua die in vnaquaque hebdomada à carne abstinere, vel ieiunare, vel cilicio, verberibusq; semel in ea carnẽ affligere. Opera pœnitẽtiæ voti religionis sunt; Recitare quotidie Litanias, Psal.

pœni-

pœnitentiales; quinquies orationem Dominicam, & toties Angelicam loco horarum canonicarum. Opera pietatis pro voto castitatis sunt; Recitare quinquies quotidie orationem Dominicam, & Angelicam pro purgatorij animabus, vel peccato mortali infectis. Item erogare quotidie eleemosynam, aut aliud quoduis ex quatuordecim misericordiæ operibus quotidie exercere, & poterit ex istis eligere, quod sibi placuerit. Et confessor tenetur dilaniare literas. Et, si postquam parti fuerint restitutæ, dilanientur, aut comburantur, valet ex tunc dispensatio, vel si omninò amittãtur sine recuperandi spe, & si apud partem mãserint, non frustratur dispensario suo valore, sed nil prorsus suffragantur in foro externo. Et quando dispensatur, vt ineatur matrimonium, legitimando prolem suscipiendam in foro conscientiæ, talis proles verè est legitima quoad spiritualia & temporalia, solo in foro conscientiæ, etiamsi nullam faciat mentionem legitimationis, & non est irregularis, sed capax ordinum, & beneficij in dicto foro, & potest succedere vtrique parenti, & vterque parens ipsi. Secus dicendum in foro externo, quando vterq; parens fuit conscius illius impedimenti, cum quo virtute dispensationis contraxit, quãdo autem alter prorsus ignarus fuit huius impedimenti, & bona fide contraxit, proles erit quoad omnia legitima in vtroque foro. *lib.* 8. *disp.* 34, *à num.* 41. vsq; ad 50.

14 Clau-

14 Clausula apposita ad contrahendũ matrimonium, vel instaurandum irritum ratione impedimenti occulti sc. (Dummodò impedimentum sit occultum) intelligitur de occulto, quod distinguitur contra publicum, quamuis res ipsa publicè constet, & non sit publica quatenus impedimentum. Secùs dicendum, quando sit publicà quatenus impedimentum, scilicet in ciuitate, vel saltem in maiori parte viciniæ, monasterij, vel parochiæ, saltem apud decem personas, vel quando ad forum contentiosum deductum est. Erit tamen occultum, si reus absolutus sit omninò etiam falsis testibus requisitis, licèt interueniente semiprobatione, siue res iustè, siue iniustè sit delata in iudicium, & nil parti intimatum sit, *lib.* 8. *diſp.* 34. *à numer.* 55. *vsque ad* 58.

15 Clausula apposita in dispensatione in foro conscientiæ, ad matrimonium irritùm instaurandum, continens, vt contrahentes experiantur priùs, an possint continenter cohabitare, vel tanquam frater, & soror? Existimat Doctor, ad hanc experientiam non esse obligandos in his casibus, sed statim cum illis dispensandum, nisi adsit spes, vt illa sit alicuius vtilitatis, quòd raro continget, considerata fragilitate hominum; & quando præcipitur, vt coniux ignarus certior fiat de consensus nullitate, non est clausula inducens conditionem, & formam, sed instructionem, *lib.* 8. *di.* 34 *n.* 60. *&* 61.

26 Clau-

16 Clausula (Gratis vbique) in dispensatione fori conscientiæ posita, denotat nil pro illa exigi, nec per viam compositionis, nec Sũmus Pœnitentiarius potest aliquid accipere in signum gratitudinis, nec potest exigi compositio, quæ in foro externo soluenda erat, quando in dispensatione fori externi qualitas aliqua tacita est, *l.* 8 *disp.* 34. *nu.* 64.

17 Clausula retinens dotem viro, vel alio supplendam, verificatur, quando dos fœminæ augetur. ita vt augmentum illud cũ dote fœminæ simul dotem constituat sufficientẽ iuxta illius qualitatem, siue ipse eam ducat, siue alius dotem augeat, & Ordinarius tenetur examinare diligenter huius causæ veritatem, vt augmentum promittens sit illo soluendo, & facere, quo scriptura publica promittat, muliere acceptante, & aduertat, non obstare quãtitati huic promittendæ, quod sit in præiudicium filiorum, quos habeat ex alio matrimonio, *lib.* 8. *disp.* 35. *nu.* 6. *&* 7.

18 Clausula retinens expediendam esse gratis dispensationem fori externi sub excõmunicatione latæ sententiæ, non intelligitur de stipendio aut præmio laboris iure, vel consuetudine debitum, quod communiter non corrumpit iudicem, nec eum à recto desistere obligat. Et delegatus ad exequendam dispensationem, non potest recipere esculenta, & poculenta, quæ paucis diebus consumi possunt, permissa iudicib. delegatis. Et licèt iudex delega-

legatus ad lites, teneatur munera recepta cõtra prohibitionem restituere, officialis expediens bullas non tenetur ad restitutionẽ munerum sponte oblatorum, licèt delinquat cõtra prohibitionem: & finita delegatione, accipiens munera, non incurret excommunicationem, *l.8. disp 25. à nu. 9. vsque ad 14.*

19 Clausula apposita Ordinario, vt examinet veritatem precum, non requirit ab Ordinario factam cognitionem causæ iudicialem, sed solum sufficit informatio absq; figura iudicij, & nulla erit necessaria, quando constat, veritatem causæ esse notoriam, tamen dispensans ignarus veritatis, non tenet dispensatio, quamuis preces sint veræ, *l.8 disp. 35. n. 15. & 16*

20 Clausula. Non obstantibus quibuscunq; ordinationibus Apostolicis. Vtrũ deroget Decreto Concilij circa gradus consanguinitatis & affinitatis prohibitos, cùm requiratur specifica mentio Concilij, quæ hic non inuenitur? Affirmat Doctor, dicens hanc regulam matrimonij faciendi fallere: quando Papa dispensat in speciali, & certo casu, contra Concilij generalis prohibitionem, *libr. 8. disput. 35. num. 17.*

21 Clausula iubens, vt matrimonium celebretur iuxta formam Concil. Tridentin. non continet dispensationem omnino consummatam. Et dispensante Ordinario, dummodo præmittantur denuntiationes, valet matrimonium, illis non præmissis. Et quando dispensa-

pensatur in foro externo, vt matrimonium irritum iterum ineatur, sunt denuò faciendæ, nisi paulò ante in priori matrimonio inualido præmissæ essent: secùs verò, si multum temporis spatium transijsset. Si quæras, quodnam dicatur longissimum tempus? Doctor reputat trimestre, licèt arbitrio prudentis semper relinquendum esse dicit, *lib.* 8. *disp.* 35. *nu.* 18. 19. & 20.

22 Quamuis non addatur clausula legitimans prolem in foro externo, tamen proles habita ante matrimonium, vel ex matrimonio irrito instaurato manet legitima quoad omnia in vtroque foro. Tamen quando legitimatur nullo inito matrimonio, manet talis quoad spiritualia in vtroque foro, nisi sit in locis iurisdictionis temporalis Papæ, explicans se legitimare quoad omnia. Et quando proles suscepta est ex matrimonio irrito malâ fide vtriusque cõtracto, legitimatio erit quoad spiritualia tantùm in vtroque foro, nisi Põtifex dispenset in matrimonij radice, aut in locis suæ temporalis iurisdictionis, attamen si alter pater erat bonâ fide, quamuis Pontifex non legitimet, erit proles legitima quoad omnia in vtroque foro, & quoad omnia in vtrumque parentem, sed parens, qui malâ fide, fuit, non gaudebit iure legitimi parentis, *lib.* 8. *disp.* 35. *nu.* 23.

23 Clausula dispensationis absque causa concessæ, dum ait, ex quibusdam rationabili-

bus

bus causis non debet probari, idem de clausula continente contrahẽtium qualitatem, dum allegatur se esse nobiles, aut ex principalioribus sui oppidi, quando ponitur merè narrando; secùs, quandò per modum causæ, & conditionis, *lib.* 8. *disp.* 34. *nu.* 24. *&* 25.

Clericus.

1 Percutiens clericum inuentum cum sponsa de futuro, est excommunicatus cum reseruatione ad Summum Pontificem; secùs dicendum de sponsa de præsenti, etiam nondum cognita, *lib.* 1. *disp.* 1 *nu.* 6.

2 Clerici audientes comœdias propter curiositatem, sine periculo ruinæ, non peccant mortaliter, cessante scandalo & contemptu, *lib.* 9. *disp.* 46. *nu.* 41.

3 Clericus coniugatus non amittit ipso iure pensiones datas pro ministerio merè temporali, vel pro re gesta in defensionem. Ecclesiæ, vel quia est aduocatus illius. Idem dicendum, si Pontifex reseruet pensionem alicui eâ lege, vt possit eam retinere, si ad ordinem Militarem transeat, & legitimè professus ineat matrimonium. Secùs dicendum de pẽsione alicui collata, titulo clericali, vt loco beneficij, licèt sit constituta sine onere spirituali, nisi aliud constet ex tenore literarum pensionis, *li.* 7. *disp.* 44. *à nu.* 2. *vsque ad* 8.

4 Clericus coniugatus cum vnica, & virgine, deferens tonsuram, & vestes clericales, & seruiẽs alicui Ecclesiæ ex deputatione Epi-

ſcopi, gaudet priuilegio canonis, & fori; ſecus dicendum, quando contraxit bis, aut cum vnica, & virgine, & non defert veſtes clericales, aut tonſuram, aut non miniſtrat Eccleſiæ, *lib. 7. diſp. 46. n. 1. & 2.* Quando autem ex aliqua cauſa non eſt bigamus, vel quia non conſummauit ſecundum matrimonium, vel quando poſt initum matrimonium cum vnica, & virgine, illa commiſit adulteriũ, & cognouit eã, ſeruando alias conditiones non perdit priuilegiũ canonis, & fori; & factus bigamus gaudet priuilegio fori; quoad delictum ante bigamiam commiſſum. *ibid. nu. 3. & 4.*

5 Veſtes clericales extrinſecus apparentes debent eſſe honeſtæ, ſecundum conſuetudinẽ ſuæ terræ, vel Epiſcopatûs, vt gaudeat priuilegio, *lib. 7. diſp. 46. nu. 5. & 6.* Cuius autem ſit cognoſcere, an habeat conditiones requiſitas, & veſtes clericales, vt gaudeat priuilegio fori, & an lite hâc pendenti cuſtodiendus in carcere Eccleſiaſtico, an non? Non reſoluit Doctor, ibid. *nu. 7.*

6 Clericus coniugatus non amittit priuilegium per vnam aut alteram habitus dimiſſionem, dummodò continuò illum deferat, vt quia non habet tonſuram, quia capillis caret, *lib. 7. diſp. 46. nu. 8. & 9.*

7 Clericus coniugatus debet deferre tonſuram, & veſtes clericales tempore cõmiſſi delicti, vt gaudeat priuilegio fori; ſecus dicendum de delatione habitus tempore capturæ, *ibid.*

8 Cl

8 Clericus coniugatus, præter priuilegium fori & canonis, reputatur in alijs laicus, quæ omnia priuilegia perdit per matrimonium tãtum ratum, non verò per sponsalia, nec potest esse Vicarius Episcopi in spiritualibus, nec delegatus ad causam spiritualem. Potest tamen esse assessor, vel vicarius in temporali iurisdictione, si fortè eam habeat Episcopus: item nõ potest interesse diuinis officijs tempore interdicti: nisi aliud constet ex consuetudine, nec habet priuilegium immunitatis, quoad gabellas, & munera sæcularia, *lib. 7. disput. 46. à num. 12. vsque ad 19.*

9 Vt clericus coniugatus, seruans conditiones requisitas, amittat cætera priuilegia clericalia, præter duo, scilicet canonis, & fori, non desideratur monitio aliqua, vel sententia iudicis, *lib. 7. disp. 44. nu. 19.*

10 Clericus coniugatus seruans omnia requisita, gaudet priuilegio fori in causis criminalibus, & in ciuilibus minimè, & potest iudex pro exequutione causæ ciuilis eũ in carcerem detrudere, ibid. *nu. 23.*

11 Clericus coniugatus seruans omnia requisita, nõ amittit priuilegium canonis, & fori, si negotiationibus vacet, ibid. *nu. 26.*

12 Clericus coniugatus cum vnica, & virgine, vestes clericales, & tonsuram deponens, resumptis illis iterum, mortuâ vxore, recuperat priuilegia clericalia, ibidem, *numero 29. & 30.*

13 Clericus initiatus cum literis dimissorijs Capituli, Sede vacanti, quando eas concedere nequit, non amittit priuilegia clericalia ipso facto absque sententia, ibid. *nu.* 18. & 20.

14 Clericus, cum quo dispensatum est ad matrimonium ineundũ, tenetur recitare horas canonicas, dum habitum non mutat adventendum dispensatione. Secùs dicendum, vbi induit habitum sæcularem, *lib.* 8. *nu* 11. Idem dicendum, de religioso, ibid.

Cognatio carnalis.

1 Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione cõtractum. Distinguitur per lineas, & gradus. Linea dicitur ordinata collectio personarum, ab vno stipite descendentiũ diuersos continẽs gradus. Gradus est habitudo, seu mensura distãtium personarũ, quâ cognoscitur, quotâ consanguinitatis distanti aliqui cõsanguinei cõiungantur. Linea est triplex, altera ascendentiũ, vt pater, auus, alter descendentiũ, vt filius, nepos. Altera transuersa, siue collateralis, vt fratres, quæ diuiditur in æqualem, & inæqualem. *lib.* 7. *disp* 50. *nu.* 1. & 2. Stipes est persona illa, à qua omnes personæ de quarũ coniunctione tractatur, descendunt & originem ducunt, ibid. *num.* 3.

2 Quando persona, cuius gradus quęritur est in linea recta ascendentium, vel descendentium, cum alia, si inter ipsam, & alteram persona nulla persona mediet, sunt illæ in primo

consanguinitatis gradu lineæ rectæ. Si verò inter ipsas aliqua persona mediet, aut multiplex, tunc numeratis omnibus personis medijs, & extremis, demptâ de numero vna persona, & quot personæ restant, tot sunt gradus, *lib.7.disp.50.nu.4.* Et in hoc concordat ius canonicum cum ciuili, ibidem, *nu.7.*

3 Quando personæ, quarum gradus quæruntur, sunt in linea transuersa æquali, eodem gradu distant inter se, quo distant à communi vtriusque stipite proximo, qui est parens, vt duo fratres distãt inter se in primo gradu, quia in eo distant à proximo stipite, & quando personæ in linea transuersa inæquali consanguineæ distant inæqualiter à communi stipite, eo gradu distant inter se, quo remotior distat à stipite, vt patruus, & filius ex fratre. Et in hoc non concordat ius canonicum cum ciuil. Cõputatio tamen iuris canonici seruãda est quoad matrimonia: iuris verò ciuilis quoad successiones, tam in foro sæculari, quam ecclesiastico. In alijs verò contractibus, quælibet cõputatio in proprio foro, *lib.7.disp.50. à num. 5. vsque ad* 8.

4 Cognatio carnalis in recta linea dirimit matrimonium iure naturæ, inter parentes, & filios, etiam per manente natura integra, Adamo non peccante; *lib.7.disp.51.nu. 6. 7. & 8.* Vtrum possit Deus dispensare, vt hoc matrimonium ineatur? vt licitum sit citra eius specialẽ dispensationem, ad conseruationem speciei,

manentibus solum patre & filiâ? In vtroque casu affirmat Doctor, ibid. *nu.* 9. *&* 10.

5 Cognatio carnalis in recta linea ascendentium, vel descendentium non dirimit matrimonium in infinitum, *lib.* 7. *disp.* 52. *nu.* 13. Irritatur tamen iure naturæ solum in primo gradu ascendentium, vel descendentium, vt inter solos parentes, & filios. Licèt aliquo modo sit contra ius naturæ in alijs gradibus contrahere. Vnde infideles, excepto primo gradu, possunt contrahere validè in omnibus alijs, si non prohibeatur legibus suis, & fideles vltra quartum gradum in linea recta ascendẽtium, vel descendentium, *ibid. n.* 19. 20. 21. *&* 22.

6 Cognatio carnalis non impedit, nec dirimit matrimoniũ iure naturæ hodie in omnibus gradibus prohibitis in Leuitico. Nec obligant aliqui hodie, quia prohibiti in Leuitico. Cuius contrarium affirmare est hæreticum, *lib.* 7. *disp.* 52. *nu.* 4. 6. *&* 7.

7 Cognatio carnalis in linea transuersa dirimit iure naturæ matrimonium solum in primo gradu, vt inter fratres, & sorores, vnde infideles coniuncti in isto gradu, si conuertantur, separandi sunt. Quod faciendum est, quãdo separationem non ægrè ferunt, *li.* 7. *disp.* 51. *nu.* 11. 12. *&* 13.

8 Cognatio carnalis iure antiquo Ecclesiastico dirimebat matrimonium vlq; ad septimum consanguinitatis gradum, hodie verò vsque ad quartum, siue in linea collaterali

trans-

transuersa, siue recta ascendentium, & descēdentium. Et prohibitio ista est conuenientissima, *lib.7.disp.53.nu.1.& 2.*

9 Cognatio carnalis nō dirimit matrimoniū, quando contrahentes distant inæqualiter à communi stipite, si remotior distet vltra quartum gradum, quamuis vnus distet in primo gradu, & alter vltra quartum, *lib.7.disp.53.nu. 4.& 5.*

Cognatio legalis.

1 Cognatio legalis est propinquitas ex adoptione proueniens, & est triplex. Prima inter adoptantem & adoptatum, ac adoptati descēdentes, & est linea recta. Alia est linea transuersa inter adoptatum, & filios carnales adoptantis. Alia est ad similitudinem affinitatis naturalis inter adoptantem, & vxorem adoptati. Et cognatio legalis, quæcumque sit, non oritur ex adoptione imperfecta, matrimonium impediens, nec dirimens, *lib.7.disp.63.nu.5.& 6.9.& 10.*

2 Cognatio legalis orta ex adoptione, seruatâ omnimodâ formâ præscripta legibus, dirimit matrimonium subsequēs iure humano. Vnde apud infideles valet matrimonium, si fiat adoptio. Item dirimit sponsalia præcedentia Tamen superueniens, matrimonio iam cōtracto, non impedit petitionem debiti, *lib.7. disp.63.à nu.11. vsque ad 22.*

3 Cognatio legalis dirimens matrimoniū in prima specie rectæ lineæ, & in tertia affini-

tatis legalis non cessat soluta adoptione. In secunda verò specie lineæ transuersæ non dirimit, nisi quãdiu durat adoptio, vel patria potestas. Et vt cesset, debet seruari solemnitas legibus prescripta in dissoluenda adoptione per emancipationem, *lib. 7. disp. 63. nu. 24. & 25.*

4 Cognatio legalis non oritur inter adoptantem, & adoptiui parentes, *lib. 7. disput. 63. num. 26.* Item filij legitimi adoptantis possunt contrahere cum adoptiuis post parentis adoptantis mortem. Item quãuis viuat adoptans, si filij legitimi, aut adoptiui sint emancipati. Item fratres adoptiui inter se, & filij duorum fratrum adoptiuorum, & filia carnalis illegitima adoptantis cum adoptato possunt contrahere, *lib. 7. disp. 63. n. 27. 28. 29. & 30.*

5 Cognatio legalis inter adoptantem, & adoptati descendentes, protrahitur in infinitum. Quod intelligendum est de ascendẽtibus adoptantibus, & descendentibus adoptatis, & non de alijs, nec de illis, qui erant extra potestatem adoptiui tempore adoptionis; & nulla cognatio legalis contrahitur inter patrem adoptantem, & filiam filiæ adoptiuæ, nec inter adoptantem, & quoscumq; filios illegitimos adoptati, *lib. 7. disp. 63. nu 34. 35. & 36.*

Cognatio spiritualis.

1 Cognatio spiritualis est propinquitas quędam personarum ex statuto Ecclesiæ consurgens, propter collationem Baptismi, vel Confirmationem, vel susceptionem recipientis

hæc

hæc Sacramenta, & est solo iure Ecclesiastico inducta, & dirimit matrimonium subsequens, & sponsalia præcedentia, & ex alijs Sacramentis non oritur, nec extinguitur morte personæ, qua media est contracta, *lib.* 7. *disp.* 54. *à n.* 1. vsque *ad* 8.

2 Cognatio spiritualis non oritur ex Baptismo, vel Confirmatione irrita, nec ex iteratione solemni Baptismi in Ecclesia, nec ex Baptismo iterato sub conditione propter dubiũ veritatis prioris Baptismi, postquam constet priorem fuisse validum. Oritur tamen, quando quis nondum integrè natus baptizatur validè, *lib.* 7. *disp.* 62. *nu.* 5. 6. *&* 7.

3 Cognatio spiritualis, attento iure antiquo, contrahebatur per paternitatem, per compaternitatem. Et hæc duplex cognatio transfundebatur à viro in vxorem. Tandem per paternitatem, & idem erat in Confirmatione. Verùm hæc cognatio, quatenùs ad fraternitatem sublata est per Trident. *sess.* 24 *de Matrim. cap.* 2. Et mansit solùm paternitas, & compaternitas, restricta tamen, ne transfundatur ad vxorem. Vnde paternitas contrahitur inter baptizantem, & baptizatum, & inter patrinos cũ ipso baptizato. Compaternitas inter baptizantem cum patre, & matre baptizati, & inter parentes carnales baptizati cum patrinis baptismi, & non extenditur ad plures personas, per motum proprium Pij Quinti editum 1566. Vnde non contrahitur inter patrinos. Et vir,

& vxor suscipientes alienum filium, non priuantur petitione debiti. Item cognatio spiritualis ante Tridentinum contracta, est modò restricta, vt Pius V. explicauit. Item parentes naturales illegitimi contrahunt hanc cognationem, parentes verò adoptiui minimè. Item hæc cognatio potest contrahi duplici ex capite, ita vt duo possint adinuicem esse patrini, *lib.7.disp.54.à nu.9.* vsque *ad* 17.

4 Cognatio spiritualis contrahitur, quandò quis in necessitate filium suæ concubinæ baptizat, ita vt non possit eam ducere. Item trahitur a baptizante ex Baptismo non solemni in articulo necessitatis. Secus dicendũ de susceptore non in Baptismo solemni; quãuis susceptor velut munus susceptoris obire, *lib.7.disp.62.nu.10.11. & 14.*

5 Cognatio spiritualis non cõtrahitur, post Tridentinum, per omnes tangentes baptizatum, vel confirmatum, nec contrahitur, quandò nulli designantur, *lib.7.disp.57.n.8.9. & 12.*

6 Cognatio spiritualis contrahitur, quandò plures duobus patrinis designãtur, aut duo viri, aut duæ fœminæ. Secus dicendum, quando sunt plures designati, & parochus non admittit eos, licèt tangant baptizatum, *li.7.disp.57.num.14. & 15.* Contrahent tamen, quandò designati sunt, & non repulsi à parocho. Item quando parentes duos designarant, & parochus plures admittit, & omnes infantem simul suscepere, soli à parentibus designati cõtrahunt

trahunt cognationem. Sed si designati à parentibus non tetigêre infantem, sed soli, quos parochus nominauit, non contrahunt talem cognationem. Idem dicendum de quocumque non designato tangente, quandò nullus ex designitatis tetigit, ibidem. *numer.* 16. 17. *&* 20.

7 Quandò neutrum ex designatis, aut vnum solum parochus admisit, suscipiẽtes ambo infantem contrahunt cognationem spiritualem, parocho non habente legitimam expellẽdi causam. Secùs, quãdò adfuit legitima. Item quando parentes non designarunt patrinos, & parochus duos, aut plures designauit, omnes contrahunt cognationem, *lib.* 7. *d.* 57. *n.* 18. *&* 19. Et cognatio spiritualis contracta ante Trident. eo quòd tetigere plures duobus, est ablata modo, *ibid. nu.* 21.

8 Cognatio spiritualis non potest contrahi per procuratorem, nisi sit consuetudo, nec procurator sibi contrahit cognationem, quãdo nomine alterius suscepit infantem. Itẽ nec contrahit, concessa sententia dicente, contrahi per procuratorẽ, si tẽpore, quo infantẽ procurator suscipit reuocatus, non factus certior de reuocatione, *l.* 7. *disp.* 59. *n.* 4. 5. 6. 8. *&* 12.

9 Cognatio spiritualis contrahitur ab hæretico baptizante, confirmante, vel tenente; secùs dicendum de infideli etiam cathecumeno, etiamsi posteà baptizetur, vel Christianus simul cum infideli suscipiat puerum. Nec est

capax cognationis ſpiritualis paſſiuæ ; item contrahitur in Baptiſmo à non confirmato; ſecùs in confirmatione. Item contrahitur in cõfirmatione, & Baptiſmo à religioſis, quamuis peccent. Item contrahitur ab Episcopo non confirmato confirmante; ſecùs, ſi ſuſcipiat, *lib. 7. diſp. 6. à nu. 2. vſque ad 21.*

10 Vt contrahatur cognatio ſpiritualis, nõ deſideratur, quòd patrinus excedat ætate baptizatum, nec certa ætas præſcribitur in patrino, vnde puer cuiuſcumque ætatis, dummodo vium rationis habeat ad peccatũ mortale cõtrahendum; poteſt eſſe legitimus ſuſceptor in Baptiſmo, vel confirmatione, licèt ſit minor ſeptennio. Secùs, ſi vſu rationis careat, *lib. 7. diſp. 61. nu. 3. 4. & 5.*

11 Cognatio ſpiritualis, vt contrahatur, nõ ſufficit reſponſio patrinorum, niſi baptizatum, aut confirmatum teneant, dùm hæc ſacramenta ſuſcipiuntur, aut hunc de ſacro fonte leuent; nec ſufficit cathecumenum tenere ſuper fontem ante Baptiſmum: nec ſufficiunt, quicumque leuãtes de ſacro fonte, ſed qui primum ſuſcipiunt puerum de baptizantis manibus, vbi primùm baptizatus eſt. Nec ſufficit quicumq; tactus momẽtaneus digitò vel manu, ſed requiritur: patrinos ſic infantem tãgere, vt vere teneant, & leuent ex ſacro fonte, etiamſi cathecumenus ſit adultus. Non tamen deſideratur, vt patrini immediatè puerum tangant, ſed ſufficit, quamuis veſtibus contectus

tectus sit, *libr.7.disput.56. à num. 1. vsque ad 6.*

12 Susceptio baptizati in ipso Baptismo aut leuatio de sacro fonte, sufficit ad contrahendam cognationem spiritualem, absq; patrinorum pro puero responsione, dum catechismus fit, *l.disp.57.n.10.*

13 Cognatio spiritualis contracta post matrimonium, non impedit petitionem debiti, quando parens baptizauit communem filium in necessitate, & dicitur necessitas, quandò nõ adest alius, nec clericus, nec laicus, & datur periculum moriendi absque Baptismo. Idem dicendum, quando parens fuit patrinus in necessitate, & nullus alius aderat, vel quandò in necessitate non tenet, vt verus susceptor, sed materialiter. Parens tamen vltra necessitatem baptizans filium communem, peccat mortaliter, *lib.9.disp.26.n.2.3.4.& 5.*

14 Coniux extra necessitatem scienter baptizans, aut tenens tanquam patrinus in baptismo, vel in confirmatione filium, priuatur iure exigendi debitum: Tenetur tamen reddere. Idem dicendum, quandò coniux non solum ex certa scientia, sed etiam ex malitia, atque in matrimonij fraudem baptizat, aut tenet communem filium. Secus dicendum de tenente communem filium in Catechismo, *l.9 disp.26.n.7.8.& 11.*

15 Cognatio spiritualis est difficilis dispensationis, nec Summus Pontifex solet inter leuantem, & leuatum dispensare. Verùm inter

leuantem, & parentem leuari dispensat rarò, existente vrgentissimâ causâ, *lib.8. disp.19.n.7.* Petita in dispensatione cognationis spiritualis, vt subreptitia non sit, *vide verbum* Dispensatio.

Cohabitare.

1 Coniuges ex iure naturali, ac diuino tenẽtur cohabitare, quæ obligatio oritur ex ipsamet contractus coniugalis natura, & talis cohabitatio est homini naturalis, id est, ex naturali inclinatione dimanans, *l.9.d.4.n.2.3.& 4.*

2 Coniuges possunt mutuo consensu esse separati quoad thorum, dummodò legitima adsit causa; vt amor continentię seruandę absque periculo incontinentiæ. Secùs, quandò adest tale periculum, vel fit odio, & indignatione, *lib.9.disp.4.nu.5.*

3 Vir non potest diutiùs abesse, qualis autẽ sit hæc diuturna mora, relinquitur arbitrio prudentis, consideratis absentiæ causis, & incontinentiæ periculo. Nec valet statutum, aut consuetudo, vt vir possit abesse ab vxore diutiùs. Conceditur tamen viro diuturna absentia ex causa iusta, vt si sit ad bellum vocatus à Principe, vel ad familiæ gubernationem, & rẽ familiarem tuendam. Et tenetur deferre mulierem secum volentem illum comitari, quando alicubi est diu habitaturus, & suppetunt necessariæ expensæ ad transferẽdam vxorem. Secùs, quandò statim rediturus, aut nullibi notabilem moram facturus, sed ad varia negotia

tia peragenda in diuersis locis tendit, *l. 9. disp. 4. nu. 12. 13. & 14.*

4 Coniux non tenetur habitare cum coniuge furioso, vel sæpè ebrio cum periculo vitæ, vel quocumque alio, grauissimo, arbitrio prudentis. Secùs, quando non existit tale periculum, & solùm est molesta cohabitatio, & rixa, *lib. 10. disp. 18. nu. 18.*

5 Celebrato diuortio, authoritate iudicis Ecclesiastici, ratione sæuitiæ, aut furoris alterius coniugis, licèt alteri, aut vtrique ad religionem, vel ordines sacros transire, quando sanus: cum illo non potest habitare absq; vitæ periculo, & nulla est spes redeundi ad pristinam mentem, vel saltem ad furorem sedandũ, vt possit esse tuta cum illo habitatio. Secùs, quandò non desperatur reditus ad pristinum statum, & non diffiditur de remedio, *l. 10 disp. 18. nu. 48.*

6 Vxor non tenetur cohabitare cum viro habenti concubinam, etiam extra propriam domum, sine sufficienti cautione de expellẽda ea, & amplius non admittenda, pœna apposita, si deficiat à fide præstita, *lib. 10. disp. 18. n. 20.*

Comœdia.

1 Facere, componere, repræsentare, & audire comœdias valdè turpes, ac ad venerem excitantes, peccatum est mortale. Secùs quãdo non sunt tales, *libr. 9. disp. 46. nu. 42.*

Compensatio.

1 Mutua coniugum adulteria compensatur quo-

quoad pœnas ciuiles, v.g amissionis dotis, & aliorum huiusmodi. Secus dicendum, quoad pœnam, & accusationem criminalem: nec talis exceptio admittitur. Imò vir adulter potest in conscientia criminaliter accusare vxorem adulterantem, & aduersus eam licitè pœnam illam, sententiâ iudicis præcedenti, exequi, *li. 10. disp. 8. à nu. 29. vsque ad 45.*

2 Quando post latam sententiam diuortij, innocens labitur in adulterium, non tenetur redire ad coniugem dimissum, non datur enim in hoc casu compensatio. Debet tamen iudex ex officio hos coniuges reconciliare, licèt alter coniux minimè petat, quando manifestum esset periculum coniugum, & aliorum scandalum viuendo perditissimè: *lib. 10. disp. 9. nu. 30. & 31.*

3 Vir fornicans post diuortij sententiam, quæ transijt in rem iudicatam, non tenetur in foro conscientiæ, admittere vxorem ob adulterium à se derelictam, donec per Ecclesiam compellatur, *lib. 10 disp. 9 nu. 32.* Nec tenetur crimen fateri coram iudice interrogante, nisi indicijs, aut semiplenâ probatione præcedenti, aut infamiâ. Nec tenetur in conscientia redire ad consortium coniugale, etsi iuridicè interrogatus neget, vel falsis testibus se defendat, *ibid. nu. 33.* Et innocens factus professus, vel in sacris constitutus fornicans, minimè potest extrahi à monasterio ob fornicationē. Idem de clerico fornicante post ordines assũptos

ptos dimittente vxorem ob fornicationē notoriam. Secus dicendum, si sententia non præcedat, & dum fornicator est nouitius, vel cum solis Ordinibus minoribus, vel cum solo voto castitatis. Attamen non tenebitur redire, si fornicatio acciderit post sententiam, & ante mutationem status: & non est restituendus vxori. Innocens tamen posteà adulterans potest repetere priùs adulterantem, vt sibi reconcilietur, ib. *nu.* 34. 35. *&* 36.

4 Compensatio non datur inter adulteriū carnale vnius coniugis, & spirituale alterius, quoad diuortium, nec inter spirituale vtriusque coniugis, *l.* 10. *disp.* 16. *nu.* 3. *&* 4.

Concilium.

1 Concilium negans in aliquo casu dispensationem, si Pontifex dispenset absque causa noua vrgentissima, peccat mortaliter, sed tenet dispensatio, *lib.* 3. *disp.* 45. *nu.* 3.

2 Concilio potest derogari sine specifica mentione, quando in casu speciali contra Concilij decretum dispensatur, *libr.* 8. *disp.* 35. *nu.* 17.

Conditio.

1 Conditio dotis soluendæ non censetur remissa per copulam habitam post sponsalia, quoad solutionem dotis. Secus, quoad expectationem euentus conditionis ad purificandum matrimonium, *lib.* 1. *disp.* 26. *num.* 13.

2 Conditio obligans ad nuptias, & eas prohibens, & aliæ, quas iure reijcit, reijciuntur etiam

etiam in foro conſcientiæ, & capitur legatum contra expreſſam teſtatoris voluntatem, *lib.* 1. *diſp* 33. *nu.* 2. *&* *diſp.* 34. *nu.* 1.

3 Conditio conſiſtens in lucro non acquirendo, interpoſita ab ipſis contrahentibus, irrita eſt (vt promitto tibi centum, ſi mecum contraxeris) ſecùs, quandò ceſſat turpitudinis præſumptio, & fit cauſa dotis, vel donationis in præmium dotis receptæ, vel in iuuentutis, aut nobilitatis compenſationem. Et in dubio ſemper præſumenda eſt cauſa honeſta, *l.* 1, *diſp.* 33. *n.* 3. 4. *&* 5.

4 Conditio appoſita non à contrahentibus, ſed ab alio (vt, lego tibi, ſi tale matrimonium inieris) valet, nõ tantùm facta per modũ conditionis, ſed per viam modi, vt, Inſtituto Titium hæredem, vt ducat Mariam, vel vt ducat aliquã de familia: nomine familiæ intelligitur perſona in gradu permiſſo à iure canonico, quamuis obtineri poſſit diſpenſatio, *lib.* 1. *diſp.* 33. *à nu.* 6. *vſque ad* 9.

5 Conditio contrahendi cum aliqua perſona illegitima, non valet, aut ſi perſona indigna eſt nuptijs. Quandò verò apponitur conditio viduæ, vt nubat indigno, tunc non reijcitur talis conditio omninò, ſed quamuis non teneatur illi nubere, tenetur ab alijs nuptijs abſtinere, vt non amittat legatum, *lib.* 1. *diſp.* 33 *nu.* 10. 11. *&* 12.

6 Conditio appoſita virgini, vt nubat Titio, cenſetur impleta, vt non amittat legatum, ſi alte-

si alteri nubat ex consensu paterno, *li.1.disp.33. num.13.*

7 Iussus contrahere cum persona nobili, ducens nobilem primâ vice, & deinde viduus effectus ignobilem ducens, amittit legatum, vel hæreditatem, *l.1.disp.33.n.14.*

8 Iussus aliquam ducere, renuens primo, & posteà annuens, amittit legatum, vel maioratum, si conditio priuat ipso iure nolentem parere conditioni; secùs, si non priuat. Minor tamen potest vti beneficio restitutionis in integrum, *lib.1.disp.33.nu.15.*

9 Si grauatus, vel iussus aliquã ducere, iam illam duxerat, vel quanto tempore exspectandus sit, vt conditioni pareat: non resoluit Doctor, *lib.1.disp.53.nu.16.*

10 Iussus ducere Mariam, primò aliam ducens, & viduus effectus, volens Mariam ducere, non amittit legatum, vel hæreditatem. Idẽ dicendum de iusso ingredi religionem, & primò ducente vxorem, *lib.1.disp.33.nu.17.*

11 Iussus aliquam ducere, volens ille, illa renuens, & posteà annuens, & tunc ille renuens illam ducere, non perdit legatum. Si vxorem aliam duxit, vel obtinet iam legatum, vel si non obtinet, est legatum, non quantitatis, sed speciei. Secùs dicendum, si altero mortuo non est copulatus, nec obtinet legatũ, & est quantitatis, *lib.1.disp.33.nu.18.*

12 Iussus cum aliqua contrahere pœna amissionis legati, vel hæreditatis, non amittit eam,

eam si absque culpa ipsius conditio deficit, vel quia renuit, vel priùs obijt, quam ille in mora constitutus sit. Idem dicendum, quando illa primo alij nubit, & vidua facta vult contrahere. Et hoc intelligitur, quando ista conditio ponitur in vltima voluntate: secus, quando in contractu irreuocabili. Qualis autem modus seruandus, quando fœmina datâ operâ latitat? Non explicat Doctor, *lib.1.disp.33.num.19.20. & 21.*

13 Quando testator dicit, lego Mariæ, si Titius eam ducat, debetur legatum Mariæ, si per ipsam non stat, si intuitu eius, vel fauore testator voluerit contrahi matrimonium. Secùs, si fauore alterius, *lib.1. disp.33.nu.22.*

14 Si conditio mixta absque neutrius culpa deficiat, vt si Maria instituta, vel legataria, eâ lege, vt Titio nubat, antequam in mora sit, obijt, vel ipse Titius, omnino legatum perit, vel institutio, nisi sit fauore alimentorum, libertatis, causæ piæ. Vel si conditio partim impleta sit, & si est in primogenijs, & hoc ex præsumpta testatoris voluntate; vel quandò contrahendi pręceptum conditionis naturam induit. Secùs, si modi: qui modus mixtus, si deficiat culpa eius, qui tenebatur implere, non habetur pro impleto. Secùs, si culpa eius, in cuius persona implendus erat, *lib.1.disp.33.numer.24 & 25.*

15 Quando conditio mixta deficit testatoris facto, vt si leget Ecclesiæ, si in ea sepeliatur, morien-

moriẽdo testatur excommunicatus, ob quod in loco sacro sepeliri non potuit, habetur pro impleta, *lib.* 1. *disp.* 33. *nu.* 26.

16 Conditio non impedita à contrahentibus, sed à quodam tertio, qui v.g. matrimoniũ impedit, censetur non impleta. Secùs dicendum in maioratibus, vel si impediens soluendo interesse non sit, vel si iustè impediat, vel si impediatur à tertio, cuius consensus requiritur, *lib.* 1. *disp* 33, *nu.* 27.

17 Conditio abstinendi à matrimonio cõtractui adiecta, non reijcitur, sed vitiat contractum, ac irritum reddit, *lib.* 1. *disp.* 34. *num.* 2. Reijcitur tamen ab hæreditate, vel legato absolutè, & habetur pro non scripta, non solùm quoad primas, sed etiam quoad secũdas nuptias, etiam contra expressam testatoris voluntatem & intentionem, *libr.* 1. *disp.* 34. *num.* 2. *&* 3.

18 Conditio à filijs procreandis auertens, prorsus reijcitur, vt, si non habuerit filios, vel si sine liberis mariatur. Jtem reijcitur, quando extraneo legantur centum, si virgo non nupserit. Idem dicendum, si testator dicat. Lego Titiæ, si non nupserit, centum, vt det Titio, siue nubat, siue non, recipiet legatum, & restituet Titio. Jdem dicendum de conditione nuptias prohibente adiecta legato relicto patri, tutori, curatori, vel amico ita coniuncto cum persona, quæ abstinere debet à nuptijs, vt probabile sit fore, vt ea abstineat, ne legata-

rius

rius amittat legatum illud. Si autem legatum relinquatur Titiæ, & extraneo, si non nupserit Titia, reijcitur conditio pro parte Titiæ debita, & valebit pro parte extraneo relicta, & ita nubenti Titia, nec illa, *lib.* 1. *disp.* 34. *nu.* 7. 8. 9. & 10.

19 Conditio retrahens ab ingressu religionis valida est. Vnde si legentur Titio ducenta, si vxorem duxerit, centum verò, si religionem ingrediatur, ingrediens in religionem solùm centum consequitur. Et licèt minus legare religionem ingredienti, & plus manentibus in seculo ratione familiæ conseruationis. Item licitè adijcitur conditio, ne clericus religiosus succedat in maioratu, *lib.* 1. *disp.* 34. *num.* 11. 12. 13. & 14.

20 Conditio ad religionem inuitans, v.g. si ad religionem transeat, valida est, vel si fiat Sacerdos. Secus dicendum de conditione viuendi continenter, valida tamen erit conditio, v.g. si castè & honestè viuat: & ingrediens religionem bonâ fide, si exeat iustâ causâ in anno nouitiatus, consequitur legatum tali conditione relictũ. Secus, si malâ fide ingressus est, vel exiuit sine causa, *lib.* 1. *disput.* 34. *nu.* 15. 16. & 17.

21 Conditio non contrahendi matrimoniũ, nisi consensu tertij, vel talis personæ, etiam reijcitur à legato absolutè. Vnde non valet conditio, quâ pater filium grauat in legato vltra legitimam, ne absque consensu matris, vel alicu-

alicuius propinqui vxorem ducat. Idem de conditione in legato adiecta, ne vxorem ducat absque patris consensu. Idem dicendum, si aliquis leget illi cētum, qui puellam violauit, si de consensu patris illam ducat, *lib.1.disp.34.à n.18.vsque ad 23.*

22 Conditio ineundi matrimonium cum consilio talis personæ, non reijcitur à legato, sed valet, exceptis casibus, in quibus est necessarium sequi cōsilium, vel quandò est magnum periculum in cōsilij requisitione ratione libertatis matrimonij, vel quandò, qui daturus est, consilium, est absens, & est periculū in mora. Quod non tenet, quandò requiritur consensus, vel quando is, cuius consilium requirebatur, obijt viuo testatore, *lib.1.disp.34.à nu.24.vsque ad 27.*

23 Conditio adiecta legato, v.g. si Titia nō nupserit, habeat post mortem suam centum, non tantum reijcitur, sed etiam tempus. Secùs si apponatur aliud tempus, siue certum, siue incertum vt post biennium, ib. *nu.* 28.

24 Conditio nuptias prohibens, quamuis reijciatur virgini adiecta in legato admittitur in vidua, & nomine viduæ intelligitur, quæ matrimonium consummauit, nō autem alias corrupta. Et eadem conditio valet in viduo, *l.1.disp.34.à n.29.vsque ad 31.*

25 Conditio nubendi, arbitratu alicuius imposita viduæ, valet. Et si non vult arbitrari, vel viuo testatore arbitraturus moriatur, & vidua

non

non fuit in mora petendi consensum, admittetur ad legatum, & si iniustè arbitretur, potest recurrere ad iudicem, *lib. 1. disp. 34. nu. 32.*

26 Conditio non contrahendi matrimonium, imposita impotentibus, & eunuchis, valet. Secùs in muliere sterili. Item valet conditio prohibens nuptias fauore causæ piæ, *li. 1. disp. 34. n. 33. & 34.*

17 Conditio nuptias impediens, non perpetuò, sed ad tempus, vel respectu solùm aliquarum personarum, valida est, v.g. Titia non nubente ante 25. annum: & si tempus fuerit nimium, iudex arbitrabitur. Idem dicendum de conditione, si Titia nupta non erit: vel si non contrahat in tali oppido, si extra illud cõmode potest contrahere, vel si non nupserit Caio, Titio, & Sempronio, vel cum ignobili descendente à Judæis, vel Saracenis. Satis tamen est nobilitas ex sola paterna linea, vel ex priuilegio concessa. Item iussus non contrahere cum Iudæis, intelligitur non solùm de primo sed de secundo, & tertio matrimonio valido, etiam non consummatio: secùs de nõ valido, *lib. 1. disp. 34. à nu. 35. vsque ad 42.*

28 Conditio tacitè subintellecta non reddit actum conditionalem, *lib. 1. disp. 67. nu. 3.* Item conditio mente retenta nihil operatur in contractibus, *lib. 1. disp. 65. num. 1.* Vtrùm cõditio retinendi proprium, aduersetur substantiæ professionis, & eam irritet? Non resoluit Doctor, *lib. 5. disp. 9. nu. 14.*

29 Con-

29 Conditiones, quæ admittuntur, & reijciuntur in matrimonio, admittuntur, & reijciuntur in sponsalibus. Item in matrimonio aliquid adijci potest quintupliciter, primò tanquam tempus, secundò, vt modus, tertiò per modum causæ; quartò per modum demonstrationis, quintò per modum conditionis, *lib. 5. disp. 1. nu. 1. & 2.*

30 Conditiones, quædam sunt generales, quæ insunt, licèt non exprimantur; aliæ speciales. Quædam harum sunt intrinsecæ, quæ matrimonio ex necessitate eueniunt, aliæ extrinsecæ. Harum aliæ sunt necessariò euenturæ, aliæ impossibiles, aliæ contingentes, & possibiles. Harum aliæ sunt honestæ, aliæ turpes, aliæ indifferentes, seu omninò impertinentes. Ex turpibus quædam sunt contra substantiam, & bona matrimonij, aliæ verò minimè, *lib. 5. disp. 1. nu. 3.*

31 Quando constat de intentione apponẽtis cõditionem, illi standum est. In dubio autem huius intentionis, statur præsumptioni fori externi. Et quando est præsumptio iuris, transfertur onus probandi in aduersarium, *lib. 5. d. 1. nu. 4.*

32 Matrimonium conditionem non recipit; benè tamen eius consensus; admittit enim conditiones generales, quæ in omni contractu intelliguntur, taciteque insunt, vt, si vixerimus, si tu quoque consenseris, *lib. 5. disp. 1. nu. 5. & 6.*

33 Conditio. Si Deo placuerit, vel si Deus voluerit, non suspendit, nec reddit cõtractum conditionalem, si intelligatur de volũtate beneplaciti, qua Deus omnia, aut vult, aut permittit. Secus dicendum, si intelligatur de voluntate approbatiua, quâ Deus approbat omnia, quæ fuerint iuxta eius beneplacitum, *li.5. disp.1. nu.11.*

34 Conditio. (Si Ecclesiæ placuerit) est vera conditio, & subsistente impedimento suspendit consensum, donec constet, Ecclesiam approbare, factâ indagine, *lib.5. disp.1. nu.12.*

35 Conditiones intrinsecæ, quæ necessariò insunt in matrimonio, & absque quibus matrimonium consistere non potest, non reddũt matrimonium conditionale; vt (si non fueris consanguinea, vel affinis.) Et quamuis hæc conditio (si non es consanguinea) non reddat matrimonium conditionale, operabitur tamen, vt scienter contrahens cum consanguinea sub ea conditione, minimè incurrat excõmunicationem Clementinæ vnicę de consanguinitate, *lib.5. disp.1 nu.13. & 14.*

36 Conditio extrinseca necessariò euentura; vt (si cras sol orietur) non suspendit matrimonium, si contrahentes putabant, conditionem esse necessariam; secus, si contingentem esse putabant, vel quandò conditio est necessaria in se, respectu verò nostri contingens. Item non suspendit, quandò conditio necessaria habet diem incertum, siue certũ, vt (si cras

ſol orietur, vel ſi Titius morietur;) ſecus, quadò prædicta conditio apponitur, non vt conditio, ſed vt temporis præfinitio. Item non ſuſpendit matrimonium conditio (ſi Antichriſtus naſcetur, aut condemnabitur,) *lib. 5. diſp. 2. à nu. 2.* vſque *ad 7.*

37 Conditio impoſſibilis reputata poſſibilis à contrahentibus non reijcitur à matrimonio, vel ſponſalibus, ſed ſuum ſortitur effectum in vtroque foro, non ſuſpendens contractum, ſed irritans ſtatim. Et quamuis conditio imprudenter exiſtimata poſſibilis, non vitiet in foro externo, vitiat tamen in foro conſcientiæ, *lib. 3. diſp. 3. n. 8. 9. & 10.*

38 Vt conditio impoſſibilis habeatur pro non adiecta, vltra cognitionem impoſſibilitatis conditionis exigitur etiam, vt contrahentes conſcij ſint conſtitutionis capitis finalis de conditionibus appoſitis, ſtatuentis eã conditionem haberi pro non adiecta, & cẽteri purum matrimonium. Et oportet, vt ambo contrahentes ſciant talem conditionem eſſe impoſſibilem, & ius ſtatuens habere pro non adiecta. Vnde mortaliter loquendo non eueniet caſus, in quo etiã in foro externo iudicetur validum matrimonium contractum ſub conditione impoſſibili, *l. 5. diſp. 3. à n. 11.* vſque *ad 14.*

39 Conditio impoſſibilis habetur pro non adiecta, quando dubia eſt contrahentium intentio, an animo cõſentiendi, vel potius irridendi eam conditionem appoſuerint? Si verò

constet ex coniecturis, conditionem impossibilem ioco appositam esse, & absque animo contrahendi, tunc vitiatur matrimonium. v.g. quando sic contrahens expressit, nolle se aliter consentire, nisi eueniente eâ conditione; & magna est disparitas contrahentium, *lib. 5. disp. 3. nu. 15. 16. & 17.*

40 Fideles, dum sacramenta recipiunt, censentur ea recipere iuxta Ecclesiæ intẽtionem, & dum contractum ineunt matrimonij, & norunt conditionem esse impossibilem, eamque reijci ab Ecclesia, & pro non adiecta haberi, sed præsumere consensum purum, & absolutum: videntur velle purè contrahere iuxta intentionem Ecclesiæ, & vt ipsa Ecclesia præsumit, & iudicat tale matrimonium, nisi aliter explicent suam intentionem: & caput finale de consang. non solùm habet locum in foro externo: sed etiam in interno, & contrahentes consanguinei matrimonium sub conditione impossibili: vt (si digito cælum tetigeris) non incurrunt excommunicationem Clementinæ vnicæ *de consang. & affinit.* quando illi contrahunt solum in euentum eius conditionis, & non alias: secùs, quandò volunt contrahere secundùm dispositionem iuris. Et idem dicendum de conditione turpi. Et sacerdos ducens viduam sub conditione impossibili, est irregularis, quando fuit conscius eam reijci, & conformiter constitutioni Ecclesiæ, id matrimonium celebrat: secùs quandò fuit ignarus, vel non

non conformiter illi constitutioni contraxit, *lib.5.disp.3. à nu.18. vsque ad 23.*

41 Conditio impossibilis apposita de præsenti, vel de præterito, reijcitur, & habetur pro non adiecta, & quando conditio partim est possibilis, & partim impossibilis, reijcienda quatenus impossibilis, & adimplenda quatenus possibilis: *lib.5. disp.4. nu.2.3. & 4.*

42 Conditio iure impossibilis reijcitur à matrimonio, & habetur pro non adiecta, si referatur ad ius præsens: secùs si ad ius futurum, vt (contraho tecum, si aliquando licebit inter consanguineos inire matrimonium, vel: si hoc anno liceat id, quod modo est iure prohibitũ) quod intelligit Doctor de iure humano. Reijcitur etiam, quando est certum, & manifestũ, conditionem esse cõtra ius, vel naturâ impossibilem: secùs, si id sub iudice sit: vnde contrahens cum consanguinea eâ conditione, (si licet cum consanguinea cõtrahere) incurrit excommunicationem Clem. *primæ de consang. & affin.* si nouit esse impossibile de iure, & vult contrahere conformiter iuris dispositioni: secùs, si nolint hi consanguinei contrahere, nisi in euentum conditionis, *lib.5. disp.4. nu.5.* vsque *ad* 10.

43 Conditio de facto impossibilis, quandò non est talis respectu aliorum, sed solùm respectu illius personæ, cui proponitur implenda, non reijcitur, sed habet effectum suspendẽdi, vt si dicatur pauperi, (si dederis centũ mille

in dotem) secus, quando est impossibilis etiam respectu aliorum, vt (si dederis montem aureum, aut vnum regnum, aut imperium,) *lib. 5. disp. 4. n. 12. 13. & 14.*

44 Conditio quæ naturâ suâ possibilis est, at ex accidenti, vel lapsu temporis impossibilis, non reijcitur à matrimonio; sed si vera est, valebit matrimonium, si falsa, vitiabitur; vt (contraho tecum, si es virgo) tamen reijcitur conditio (si filia tua viuit) casu quo nunquam habuisset filiam, *l. 5. disp. 4 à nu. 15.* vsque *ad* 18.

45 Conditio impossibilis contraria substãtiæ matrimonij, nõ reijcitur, sed annullat matrimonium: vt (contraho tecum, si veneris ad exequias meas, vel si non ascenderis Capitolium) *l. 5. disp. 4. n. 19.*

46 Conditio (si Papa, vel Princeps dispensauerit) est impossibilis, quando non solet in talibus dispensare: secus, quando cum causa solet, Et nomine Principis, non solum intelligitur supremis, sed inferior, & talis promissio matrimonij sub tali conditione obligat, si adsit iusta causa, & solitus est dispensare. Secus, quando deest causa, & Pontifex non solet. Et est probabile, non obligare promissionem, quando impedimentum est solum impediẽs, per solum Pontificem dispensabile, & contrahentes sub conditione (si Papa dispensauerit) nullo modo peccant, nec incurrunt excommunicationem Clementinæ vnicæ *de consang.* Et quod dictum est de his, qui se obligant sub

ista

ista conditione ad matrimonium, dicendum est etiam de quacumque conditione dependenti à voluntate Principis circa alios contractus. Quando verò consanguinei promittũt, non expressâ conditione (si Papa, &c.) promissio non obligat: secus, quando iam de dispensatione tractant, vel quando sic impediti contrahunt per verba de præsenti sub ista conditione (si Papa dispensauerit) licèt sint in secũdo gradu consanguinitatis, & Papa difficilè dispenset. Item promissio facta inter impeditos sub conditione (si Papa, &c.) ante impletam conditionem non obligat, vt sponsalia: secus dicendum post euentum conditionis. Idem dicendum de fideli promittente matrimonium infideli (si conuertatur, *lib. 5. disp. 5. à nu. 2. vsque ad 31.*

47 Conditio (si Patri placuerit) in dubio non est de præterito, sed de futuro, &, si adijciatur matrimonio, quãdo est de præsenti, aut præterito, est validum ea impleta, licèt cõtrahentes ignorent implementum, & credant, parentibus displicere, casu quòd eis placeat, licèt virtualiter, vt, si tunc essent dormientes, & placuerat eis, & si tunc non placeat, nõ sufficit postea placere, *l. 5. disp. 7. à n. 1. vsque ad 5.*

48 Si conditio sit de præterito, vt (si Patri placuit) & in tẽpore præterito aliquando placuit, & aliquando displicuit, standum est posteriori voluntate, & si illa fuit complacentiæ, valet, secus, si fuit displicentiæ, *l. 5. disp. 7. n. 6.*

49 Conditio apposita de futuro, vt (si patri placebit, vel placuerit) & pater priùs dissentiat, & post consentiat, verificatur de primo consensu patris, siue dissensu. Et sufficit taciturnitas patris, vt censeatur impleta conditio. Secùs, si conditio sit, (si pater dicat se consentire) & si pater iam obierat, & sciebant mortē, habetur conditio tanquam non adiecta, si verò eam ignorabant, validum est matrimoniū sub illa contractum, *lib. 5. disput. 7. num. 9. 12. 13. & 19.*

50 Conditio honesta, & possibilis adiecta matrimonio de præterito. vel præsenti, non illud vitiat, nec suspendit. De futuro verò suspendit adiecta in ipso actu contrahendi matrimonium; secùs si ex interuallo, iam inito matrimonio, vel si mutuo consensu apponatur. Secùs dicendum in sponsalibus, vel alijs contractibus, qui mutuo consensu ponuntur, & destruuntur, *lib. 5. disp. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

51 Conditio de futuro, siue referatur ad arbitrium alterius, siue non, suspendit matrimonium, v. g. (contraho tecum, si pater consenserit, vel si tantam dotem dederis) quandò est causa iusta dandi, vt si sit disparitas inter contrahentes: aliàs est conditio turpis, siue arbitrium referatur ad extraneum, siue ad illum, in cuius potestate est contrahens. Et quamuis conditio honesta suspendat tam matrimoniū, quàm sponsalia vsque ad conditionis euentū, non potest tamen alter, antequam conditio defi-

deficiat, recedere à sponsione, *lib. 5. disp. 6. nu. 5. 6. 7. & 8.*

52 Quando vterque coniux est habilis, & contrahit per verba de præsenti sub conditione honesta, vt (si pater voluerit, vel dotē dederis) adueniente conditione consurgit verū matrimonium absque nouo consensu, nec requiritur, vt coniuges sciant conditionem extitisse. Idem dicendum de contrahentibus inhabilibus sub conditione (si Papa dispensauerit) adueniente dispensatione, *lib. 5. disp. 8. à n. 3.* vsque *ad* 11.

53 Quandò quis duas fœminas duxit de præsenti sub conditione honesta, ea simul impleta, neutrum matrimoniū valet, si verò conditio non simul impleatur, præualebit matrimonium, cuius conditio priùs impletur. Quādo autem sunt sponsalia cōtracta cum duabus sub prædicta conditione, siue prius, siue simul impleatur conditio, primum non manet validum, vnde ex illo nō orietur publica honestas. Tenetur tamen expectare euentum conditionis primi contractus, & eueniente tenetur ad illum, licèt simul vtraque conditio eueniat nō ratione sponsalium, sed promissionis, quæ est irreuocabilis per secundam promissionem, *li. 5. disp. 8. à n. 12.* vsque *ad* 19.

54 Matrimonium contractum de præsenti coram parocho, & testibus, sub conditione de futuro, post Trid. fit validum impletâ conditione: & non requiritur, quòd conditio sit im-

pleta coram parocho. Etiam non requiritur, quòd parochus, & testes videant dispensationem, quâ contrahunt consanguinei, vel mandatum procuratoris. Idem dicendum, si pendenti conditione se cognoscant affectu vxorio, *lib. 5. disp. 8. à nu. 20. vsque ad 25.*

55 Conditio contraria substantiæ matrimonij, aut bonis eius, illud irritum reddit, etiam stãdo in iure naturali. Intelligitur primò, quãdo conditio adiecta aduersatur præsenti matrimonio: secus, si alij matrimonio aduersetur. Secundò, quandò conditio est de futuro, secus, quandò est de præsenti, vel de præterito, dempto vno casu, v. g. quandò conditio de præsenti, vel de præterito, tangit, vel efficit matrimonium in futurum, vt (contraho tecũ, si inuenisti, vel habes venena sterilitatis ad vtendũ in matrimonio) tũc eũ vitiabit. Tertiò, siue adijciẽs conditionem contrariã matrimonio principaliter id intendat, vt sequatur aliqui contra matrimonij substantiã, siue non. Quartò, siue cõditiones adijciãtur suspensiuè, siue in vim obligationis. Quintò, si ea conditio sit impossibilis, adhuc vitiat matrimoniũ, licèt aliàs reijciatur. Vnde hæc conditio (si adulterandũ tradideris) vitiat matrimoniũ. Idẽ dicendum (si prolẽ neces, aut mutiles, aut mancam reddas, aut oculos eruas) Secus dicẽdum de conditione (si prolem à nobis semper abijciamus, & alendam exponamus) *lib. 5. disp. 9. à n. 3. vsque ad 13.*

56 Con-

56 Conditio contraria bonis matrimonij, quamuis sit honesta, illud vitiat, v.g. conditio de seruanda castitate, faciēdi votum, nunquā petendi, vel reddendi debitum. Item cohabitandi simul nunquam: secus, si fuerit ad tēpus. Item vitiat matrimonium pactum, vel conditio abstinendi à copula diebus certis, vt sextis ferijs, vel alio tempore vltra bimestre præfinitum à iure post initum matrimonium. Secus dicendum de conditione, v. g. vt liceat ingredi religionem ante consummationem matrimonij, vel post ex communi consensu: annullabit, si conditio sit, vt ambo, vel alter teneatur ingredi religionem, siue ante, siue post cōsummationem matrimonij, *lib. 5. tota disp.* 10.

57 Conditio (vt alter coniux non teneatur reddere, quoties alteri non licet exigere) est contra matrimonij substantiam. Secus dicendum de conditione, (vt possit cōiux debitum negare, quoties alter caret iure iustitiæ ad petendum) vt adulter, *lib. 5. disp.* 11. *n.* 1. 2. *&* 3.

58 Matrimonium contractum inter Iudęos sub conditione (vt possint dare libellum repudij) est nullum. Idem dicendum de infideli cōtrahente secūdum ritum suum, (vt habeat tot vxores, quot possit alere) quādo id deducit in pactum: secus, si non deducit, nec habet animum dandi libellum repudij, licèt non habeat intentionem seruandi alia bona, *lib. 5. disp.* 12. *à nu.* 1. *vsque ad* 5.

59 Quādo cōditio apponitur cōtraria sub-

ſtantiæ matrimonij ab altero tantum contrahente, nec ſunt ſponſalia, nec matrimonium, vt videtur probabilius Doctori, *l. 6. d. 13. nu. 5.*

60 Conditio turpis non contraria ſubſtantiæ matrimonij, nec eius bonis, habetur pro non adiecta (vt, contraho tecum, ſi furtum admiſeris) incitat enim ad peccandum: & vt reijciatur, oportet vtrique contrahenti conſtare, conditionem eſſe turpem, & iure reijci. Non reijcitur tamen, quando eſt de præterito, vel præſenti, ſupponens iam factum, & non faciẽdum: & quando ex alijs coniecturis colligitur contraria voluntas, *l. 5. diſp. 15. à n. 1. vſque ad 7.*

61 Conditio (ſi mecum concubueris, contraham tecum) reijcitur tanquam turpis, ſi intelligatur de concubitu turpi, & manent ſpõſalia abſoluta, & ſi de concubitu licito, ſuſpẽdit matrimonium ad euentum eius, *lib. 5. diſp. 16. nu. 3 & 4.*

62 Conditio (contraham tecum, ſi te virginem inuenero) ſi intelligatur per aſpectũ matronarum, vel aliam iuſtam indaginem, non reijcitur: ſecus, ſi intelligatur per cõcubitum. Item conditio (ſi mihi in primo cõcubitu placueris) reijcitur: & ſi quis dicat (contraham tecum, vel dabo tibi centum, ſi mecum coieris) nõ erunt ſponſalia, nec matrimonium, ſequuta copula, nec per eam videtur receſſum à conditione, *lib. 5. diſp. 16. à n. 5. vſque ad 9.*

64 Cõditiones impertinẽtes (vt ſi nauis ex Aſia venerit, vel Antichriſtus naſcetur, vel ſi nõ

ex cę-

ex cæca, muta, cocles, leprosa,) non reijciuntur, sed suspendunt matrimonium ad eorum euentum, *libr. 5. disputat. 18. numer. 1. vsque ad 4.*

64 Conditiones turpes, & impossibiles, sicut reijciuntur à matrimonio, ita etiam reijciuntur à sponsalibus, & vitiantur sponsalia, sicut vitiatur matrimonium per conditionē contrariam substantiæ matrimonij, quando conditio contraria ponitur tanquam implenda post matrimonium. Secùs dicendum, quādo ante (vt, contraham tecum, nisi ante initū matrimonium aliam ditiorem, aut pulchriorem inuenero.) Item conditio contra matrimonij fidem (vt, si ante matrimonium forniceris) non vitiat sponsalia; secùs de conditione aduersa bono prolis (vt, si ante matrimoniū venena, quibus sterilis efficiaris, sumas,) *libr. 5. disputat. 17. num. 1. 2. & 3. & libr. 5. disput. 14. num. 3.*

Confessarius.

1 Quoties ignorantia est vincibilis, & culpabilis lethaliter cuiuscumque iuris, vel facti sit, non potest confessarius dissimulare, quamuis admonitio non sit profutura, & quodcunque scandalum pœnitentis sequatur; & tenetur admonere. Et ignorantia, quæ in vno culpabilis est, in alio est inuincibilis. Et quando pœnitens fatetur se deliquisse in modo cōtrahendi, eò quod matrimonium est nullum, & nullitatem inuincibiliter ignoret, debet se habere

bere cum illo, tanquam cum inuincibiliter ignoranti. Item scientia speculatiua non facit malam fidem, & licèt pœnitens aliquando in mala fide fuerit, nunc autem in bona sit, reputandus est tanquam ignorantia inuincibili laborans, & vt confessor discernat, an sit bona fides, curet bono modo intelligere, an pænitẽs credat, se esse in bono statu, vel dubiam conscientiam habeat. Quod prudenter faciendũ est, ne ex interrogatis, aut interrogandi modo constituatur pœnitens in dubia fide, qui prius illæsam conscientiam habebat, *lib.* 2. *dis.* 38. *nu.* 2. & 3.

2 Confessarius tenetur admonere pœnitẽtem, qui ex conscientia erronea credit, aliquid esse peccatum mortale, *l.* 2. *d* 38. *n.* 4. Item tenetur, quando spes probabilis est, vt monitio prosit sine graui scandalo, & detrimento, cuiuscumque iuris ignorantia sit, aut facti. Et casu quo tenetur, non tenetur admonere ante absolutionem; sed satis est post eam, nisi confessarius probabiliter credat, ante absolutionẽ profuturam monitionem, post verò minimè, ibid. *n.* 5. Et quando ignorantia est inuincibilis iuris humani, aut facti absq; tertij præiudicio, non tenetur confessarius admonere, vel quilibet alius, quando nulla inde sequitur vtilitas: imò sequitur scandalum, vel difficultas, potius tenetur tacere, vt non sequantur incõuenientia dicta, ib *n.* 6. & 7. Item coniugi neganti debitum ex aliqua causa, existentiqua in di-

in dicta ignorantia inuincibili valoris matrimonij, potest confessarius, & tenetur præcipere, vt debitum reddat, & non absoluere, si non proponat; & non mentitur confessarius dicens, illum esse suum coniugem cum reputatione. Et idem dicendum, licet ignorantia sit circa ius diuinum & naturale, & peccatum illud per ignorantiam excusatum sit in detrimentum proximi; etiam tenetur tacere, si existimat, suam monitionem non profuturam, vt quando pœnitens possidet aliquid bona fide non suum, & est difficillimũ relinquere illud, vel in vsura. Idem dicendum, licèt pœnitens suscipiat bene monitionem, medium tamẽ est difficile propter scandalum, aut infamiam; & confessarius potest differre hanc monitionem in aliud tempus accommodatius, vt profectus sequatur: & est consilium paulatim monere, quando sic conuenit, ib. *nu.* 8. 9. 10. & 11. Item non tenetur admonere confessor, licèt si spes, fore vt alius admoneat, *nu.* 13. Tenetur tamen admonere, & aperire veritatem, quando pœnitens dubius interrogat confessorem: secùs, quando solus est scrupulus: & hoc intelligitur, quamuis admonitio non sit profutura. Item tenetur, quando ex ignorantia timeatur malum boni communis, vnde fit, si esset scandalum, publicaque fama nullitatis matrimonij, teneretur confessor. Item si fructus monitionis non speretur statim: sed post. Secùs, quando confessarius est pro-

prius

prius parochus, & potest impedimentũ probare; tunc enim debet tacere, & dissimulare, quando fructus non speratur, licèt spes non proficiendi proueniat ex malitia pœnitentis, ibid. *nu.* 14. 15. 16. 17. & 18.

3 Doctor publicus, siue concionator, tenetur publicè veritatem docere, licèt fructus alicuius priuati non speretur, sed scandalum, nisi fuerit pusillorum in tota Republica; tunc enim differenda est ea doctrina in aliud tempus. *l.* 2. *d.* 38. *nu.* 19.

4 Confessarij delegati possunt extra diœcesim audire confessiones subditorum Episcopi, qui eos approbauit, *lib.* 34. *n.* 1. & 2.

5 Confessarius debet & tenetur admonere pœnitentem habentem impedimentum affinitatis, ad petendum debitum, ignorantem inuincibiliter, quando facilis est recursus ad Episcopum, qui in eo dispenset, & credit monitionem profuturam. Secùs dicendum, quãdo non profutura est, & non datur remedium facile Episcopi. Idem dicendum de habente impedimentum cognationis spiritualis, quãuis in hoc casu potest faciliùs dissimulare, *lib.* 9. *disp.* 27. *nu.* 10.

6 Confessarius Episcopi potest ipsum absoluere, & cum ipso dispensare in omnibus, in quibus potest Episcopus cum subditis, etiam in casibus occultis Episcopo concessis per Trident. *Sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* *lib.* 8. *disput.* 3. *num.* 3.

6 Con-

7 Confessarius, & parochus non potest dispensare in ieiunijs, esu carnium, obseruatione festorum, & votis, nisi fuerit consuetudo, *l.8.disp.9.nu.37.*

8 Confessarius, cui committitur dispensatio in foro conscientiæ, si declarauit, dispensationem esse validam, aut subreptitiam, potest retractare sententiam, & potest alius cõfessarius adiri, & potest diuidi dispensatio, ita, vt alius dispenset, & alius legitimet prolem, *l.8.disp.27.nu.40.*

9 Confessarius occultè reuocatus, vel cuius licentia est irrita ob vitium occultum, & datur communis error, est eligibilis per bullam, *l.8.disp.34.nu.14.*

Confessio.

1 Confessio vtriusque sponsi impedimenti satis est ad sponsalia, etiam iurata dirimenda; Item sufficit confessio sponsi optantis celebrari matrimonium, non verò recusantis, *l.1. disp.72.à nu.1.vsque ad 4.*

2 Confessio delicti cum circumstantia excusante valida est, quando nulla alia via potest constare, nisi ex eius confessione; tunc etiam fides adhibenda, quoad delictum, & circumstantiam; vt si quis fateatur se necâsse hominem, sed in propriam defensionem, *l.3. disp. 15.nu.9.&10.*

3 Confessio dotis receptæ, de qua non cõstat, facta per virum, non censetur donatio facta vxori, quando simulatè fit causa honoris, li-

ris, licèt fiat ante matrimonium. Et si constet de animo donandi, nõ valet, nec morte cõfirmatur, sed solum præsumitur spes futuræ numerationis. Si verò fiat cõstante matrimonio, confessio in dubio censetur facta animo donandi, sed potest reuocari expresse, vel tacitè. Tamen donatio consurgens ex tali confessione erit irreuocabilis in omnibus casibus, in quibus donatio valida est inter coniuges. Et si vir ignobilis aut senex fateatur, se dotem recepisse ab vxore iuuencula, valet confessio. Et in dubio censetur facta animo donandi, ac remunerandi: & est firma, & irreuocabilis, siue fiat ante matrimonium, siue post. Et quando hęc confessio habet vim donationis, nil refert, si elapsa exceptionis non numeratæ dotis tempora sint. Et quando dos ante matrimonium fuit promissa, & eo constante fatetur vir receptionem, non præsumitur animus donandi: sed verè receptam fuisse, *lib. 6. di. 9. à n. 2. vsque ad* 10. Vtrùm hæc confessio præiudicèt creditorib.? Et quid, si vir fateatur, se recepisse dotem ab alio, quam ab vxore? Non resoluit Doctor, ib. *nu.* 9.

4 Sigillum confessionis violatur, quando quis vtitur illo ad externum regimen, & gubernationem. Et si ipsi pœnitenti extra cõfessionem manifestetur peccatum, non violatur propriè, sed offenditur, nec potest negare indigno notho per confessionem, suffragiũ, Eucharistiã, ordines, casu quo tenebatur, si extra con-

confessionem conscius esset indignitatis illius, *lib.3.disp.16.à nu 2.vsque ad 7.* Et casu quo possit licitè, retentâ contrariâ opinione, non tenetur, ib. Et eligens indignum solâ cõfessione cognitũ, minimè subijcitur pœnis in iuris in eligentes indignum impositis, ibi *n.6.*

5 Parochus, vel Ordinarius inueniens in confessione impedimentum dirimens matrimonium volentium contrahere, nõ potest expellere peccatorem ẽt occultè petentem: potest tamen confessor ipsum secreto monere, vt desistat prius obtentâ licentiâ ab ipso pœnitente, non tamen tenetur illam petere, *l.3.d.16.à n.8.vsque ad 16.*

6 Confessio non est necessario præmittẽda matrimonio, vel benedictionibus post illud contractum suscipiendis, *l.7.d.9.nu.14.*

7 Confessio non est necessaria ad commutanda vota, vel absoluendum à reseruatis virtute bullæ, vel iubilei, *li.8.disp.15.nu.25.* Idem dicendum, si fiat commutatio virtute priuilegiorum religiosorum, *l.8.disp.16.n.11.*

8 Confessio coniugis impotentis allegantis, se post matrimonium alias fœminas cognouisse, nõ satis est ad diuortium, &, si fuerit minor, potest contra illam confessionẽ restitui, nec erit sufficiens cõfessio in foro conscientiæ, vt possit negare debitum, & diuertere, *l.7. disp.112.à n.15.vsque ad 18.*

9 Confessio coniugis sufficienter probat adulterium ad diuortium etiamsi tendat cõtra

pro-

professionem religionis, *lib.10.disp.12.num.* 49.& 50.

Coniux.

1 Qualemcunq; coniugum, nil refert priùs interrogari, & verba proferre, sed honestius est, à viro initium sumere, *libr.2. disput.31. numer.12.*

2 Coniux innocens, quamdiu status vtriusque est omnino immutatus, potest adulterum cogere, vt sibi reconcilietur, & tenetur adulter conniuere, quamuis sententia diuortij præcesserit, nec desideratur retractatio sentẽtiæ per iudicem facta, *l.10. disp.10.à nu.2. vsq; ad 5.*

3 Quando coniux innocens mutauit statum, factus professus, aut sacris ordinibus initiatus, non habet ius ad reconciliandum adulterum. Secùs dicendum, si emisit tantùm simplex votum castitatis, *lib.10.disput.10. numer.6.*

4 Coniux adulter, nullâ præcedenti sententiâ, non potest statum mutare, nec vouere, & si mutet, potest reuocari ab innocenti, vt redeat ad vsum; præcedente verò sententiâ iudicis secularis detrudentis adulteram in religionem, transacto biennio potest profiteri. Et si post biennium nondum est professa, potest reuocari ab innocenti, *lib.10. disp.10. nu.* 7.& 8.

5 Latâ à iudice Ecclesiastico sententiâ diuortij, non potest coniux adulter transire ad reli-

religionem inuito innocenti, & ingrediens potest reuocari etiam post professionem. Idē dicendum, si ingrediatur innocente ignorante, & deficiente eius licentia. Secus, si innocēs id sciat, & non contradicat, cùm possit. Item potest reuocari adulter, si innocens reuocet licentiam datam adultero, vt emittat votum, antequam fiat; innocens tamen potest manere in seculo absque voto aliquo. Item potest reuocare innocens adulterum, donec profiteatur, quando est monitus, & non vult. Et adultero iuranti, ac probanti, votum se emisisse fides adhibenda est, etiam in foro externo, *l.* 10. *dis.* 10. *à n.* 9. *vsq; ad* 17.

6 Coniux non potest irritare votum castitatis, vel religionis, factum à coniuge adultero post diuortium celebratum, siue cum licentia innocentis, siue sine illa, casu quo posset irritare matrimonio integro. Tamen instaurato posteà matrimonio, censebitur sicut si emissum esset ante matrimonium, *lib.* 10. *disput.* 10. *nu.* 14.

7 Coniux adulter non priuatur ipso iure debiti petitione, dum inscius est alter, & potest compellere per iudicem, vt reddat, licèt innocens habeat leuia indicia, & non sufficiētia ad diuortium. Et non tenetur fateri coram iudice suum adulterium occultum. Tamen, si adulter sciat innocentem habere sufficientem certitudinem in foro conscientiæ, non potest compellere, vt sibi debitum reddat. Et si falsis testi-

testibus se tueatur, non tenetur restituere innocenti bona, quorum amissione damnandus erat, *lib.* 10. *disp.* 12. *numer.* 8. *& libr.* 1. *disp.* 68. *nu.* 4. *&* 5.

8 Coniux, vt possit negare debitũ, vel propria authoritate diuertere, requiritur solum moralis certitudo, & non sufficit dubium de alterius adulterio, nec quęcunq; suspicio probabilis, sed desideratur violenta. Dicitur autẽ violenta non solum, quando inuenitur solus cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto iacens, in multis locis secretis ad hoc aptis, & horis electis, sed etiam quæcunq; alia similis, quæ vehementer suadeat coniugis adulteriũ. Vnde inuenire solum cum sola in loco abdito extra lectum, & horam aptam ad cõcubitum, non sufficit, nisi aliæ circumstantiæ concurrant, loci, temporis, vel personarum, licèt deprehendantur se amplexantes, & osculantes. Item non sufficiunt xenia missa ab adultero adulteræ, aut verba amatoria, & literæ etiam confitentes adulterium, *l.* 10. *disp.* 12. *à num.* 39. *vsq; ad* 48.

9 Coniux suspicans adulterium vxoris, potest illam obseruare cum testibus idoneis ad eam conuincendam de adulterio. Non potest tamen offerre illi occasionem, vt adulteretur, aut famulis, vt furentur, nec pactum inire, & amasio eius, castitatem violari tentanti cõniuere: concedens tempus, & locum; non solùm vt adulterium permittat, sed vt in illo de-

pre-

prehendatur, *lib.* 10. *disp.* 12. *numer.* 52. 53. & 54.

10 Coniux petens matrimonium dissolui ratione impotentię, tenetur speciem illius impotentiæ, & causam allegare, & declarare iudici Ecclesiastico, *l.* 7. *disp.* 108. *n.* 10.

11 Coniux impotens, siue impotentia se teneat ex parte viri, siue ex parte fœminæ, potest aduersus matrimonium proclamare, allegando propriā frigiditatē, vt permittatur trāsitus ad alias nuptias, quādo ignarus fuit illius tempore matrimonij. Et potest index separare eos, si adsit periculum incontinentiæ, *lib.* 7. *dis.* 114. à *nu.* 1. *vsque ad* 6.

Consensus.

1 Consensus ad matrimonium ita requiritur, vt nequeat nec de potentia Dei absoluta absq; illo consistere, siue sumatur, dum est cōtractus humanus à propria voluntate consurgens tanquā à causa, siue dum est vinculum matrimonij. Nec de facto fuit inter primos parentes absque consensu illorum. Potest tamen Deus dare viro potestatem in corpus fœminę, & è contra absq; illorum cōsensu, ratione maioris dominij, *l.* 2. *disp.* 26. à *n* 1. *vsque ad* 6. Nec est talis potestas in republica, siue Ecclesiastica, siue seculari. Potest tamen Princeps ob bonum commune aliquos compellere, vt matrimonio iungantur, *l.* 2. *disp.* 27. à *nu.* 1. *vsq; ad* 2.

2 Consensus matrimonialis necessario debet fieri non explicitè ad carnalem copulā: sed in ius, & potestatem ad talem copulam: implicitè

citè autem, & virtute ad copulam, quantum est ex parte contractus. Et sic consensit Virgo Maria in copulam, & non est de matrimonij essentia consensus implicitus in copulam ex parte contractus, *lib. 2. disp. 28. n. 3. & 4.* Vtrùm verò Beata Virgo contraxerit matrimonium? Negat Doctor, ib. *n.*

3 Consensus internus ad matrimonium nõ sufficit, sed requiritur verbis, vel signis expressus, non vt conditio sine qua non, sed de ratione matrimonij, & ipsius contractus, ita vt si Deus reuelet vtrique mutuos consensus, non sit matrimonium, *libr. 2. disp. 30. à nu. 1. vsque ad 4.*

4 Consensus expressus per verba, non requiritur, vt valeat matrimonium, siue in loquela carentibus, siue in potentibus loqui, & contractum solum nutibus est sacramentum. Et verba nec requiruntur necessitate præcepti; peccat tamen venialiter ille, qui non exprimit verbis consensum, quando iusta causa non adest, *libr. 2. disputat. 31. à numer. 1. vsque ad 10.*

5 Consensus coniugum non est necessariũ simul præstari, sed sufficit temporis mora intercedente, modo consensus prioris coniugis reuocatus non sit. Et quando alter non statim consentit, credendum est alteri dicenti se reuocâsse consensum, *lib. 2. disp. 32 nume. 3. & 4.* Requiritur tamen simultas moralis in præstãdo consensu, ita vt non magnum interuallum inter

inter vnius & alterius consensus distet; & quale hoc sit, arbitrio prudentis viri relinquitur, *ibid. nu.* 7. Et quando consensus alterius fuit minus legitimus, vt fictus, vel metu extortus; sufficit denuò consentire, dum alter cõsensum non reuocauit. Et nõ oportet aliquid intimare alteri coniugi, sed sufficit internè consentire post. Secùs, quando ex parte vtriusq; consensus est irritus. Et sufficit consentire post, quocumq; spatio tẽporis interiecto, nec requiritur parochus, aut testes. Vtrũ verò per Trid. *Sess.* 24. *c.* 1. de matrimonio, sint hæc correcta, ita vt necessarium sit iam, consensus simul tẽpore ab vtroq; præstari? Negat Doctor, ponẽs duos casus, in quibus validum est matrimonium. Primus est, quando alter coram parocho, & testibus consensit, altero nil respondente, & post 15. dies, iterum coram eodem parocho, & eijsdem testibus is, qui priùs tacuerat, cõsentit. Secundus est, quando qui in præsentia parochi, & testiũ cõsensit, dedit alicui potestatẽ ad acceptãdum suo nomine, & hoc acceptãte, coram eodem parocho, & testibus, alter posteà consentiret, *lib.* 2. *disp.* 32. *à num.* 7. vsque *ad* 17.

6 Consensus, quo duo falsò credentes subesse impedimentum dirimens consensere in matrimonium, sufficit, quãdo contrahẽtes intendunt consentire quantum in ipsis est. Et credendum non est his dicentibus, se non cõsensisse in foro externo; secus in interno. *lib* 2. *disp.* 33. *à n.* 1. vsque *ad* 4.

7 Consensus, quò aliqui ex errore putantes, validum fuisse matrimonium prius, illud ratificant, non sufficit, etiam si illi conscij ratificent adhuc, *lib.* 2. *disp.* 34. *n.* 1. 2. & 3.

Constitutio.

1 Constitutio est odiosa illa, quæ intendit principaliter odium alicuius, & est fauorabilis illa, quæ continet fauorem, licèt secundariò redundet in damnum alterius. Quod intelligitur quãdo odium à fauore distingui nequit. Quando verò potest commodè distingui, extendenda quoad fauorem, restringenda quoad odium, *lib.* 1. *disp.* 1. *num.* 4.

2 Pontifex potest constitutiones suas reuocare, non solùm quoad effectus iure humano in eis in posterum incurrẽdos, efficiens vt non incurrantur, sed etiam quoad iam incursos, abolendo illos, ac si ea constitutio edita nunquam fuisset, *lib.* 8. *disp.* 7. *nu.* 4.

3 Constitutio lata in fauorem animarum ad euitandum peccatum, siue odiosa, siue fauorabilis, est amplianda, *lib.* 7. *disp.* 9. *num.* 8.

4 Constitutio limitans, vel corrigens mẽsuram, censetur corrigere, vel limitare rem mensam, quando est eadem ratio, *lib.* 7. *disp.* 10 *n.* 10.

5 Constitutio declarans aliam, recipit omnes interpretationes, quas declarata recipit, *lib.* 7. *disp.* 46. *n.* 21.

Consuetudo.

1 Binus actus consuetudinem inducit, *lib.* 4. *disp.*

4. *disp.* 1. *n.* 22. Et vt consuetudo deroget legi circa sacramentalia, non indiget scient. a Principis, *lib.* 7. *disp.* 82. *n.* 18. 19 & 20. Nec consuetudo potest efficere licitam pluralitatem vxorum, *lib.* 7. *disp* 80. *nu.* 10.

2 Consuetudo nullas vires obtinet ad dissoluendum matrimonium legitimum, potest tamen impedire ad tẽpus, & efficere, vt ad tẽpus separetur in pœnã, eo quòd aduersus prohibitionem initum sit. Item potest, quã lo est approbata à Papa, inducere impedimenta dirimentia, & inducta iure canonico abolere, *lib.* 7. *disp.* 4. *à nu.* 1. vsque *ad* 4.

3 Consuetudo legitimè præscripta, ac rationi consona vires habet inducendi nouum impedimentum dirimens, etiã Papâ ignorãte, dummodo sit mixta clericorum, & laicorum. Item habet vires abolendi aliquod impedimẽtum dirimens efficiendo habiles, qui erant inhabiles. Illa dicitur consuetudo non rationi consona, quæ refragatur iuri diuino & naturali, *lib.* 7. *disp.* 4. *à n.* 11. vsque *ad* 14.

4 Consuetudo probatur, quando vnus Doctor excellens eã esse asserit. Vt Nauarrus, qui varias regiones longè inter se dissitas peragrauit, ac centesimum vitæ suæ annum compleuit, semper studijs intentissimè vacans, ac vndiq; circa consciẽtiæ q. ęstiones consultus, & Romę tandẽ diu moratus est, quo ex vniuersis orbis partibus dissoluẽdæ qu. hæ deferuntur. Et quando affirmat talis Doct. se in tanta ætate,

rate, nec vidisse, nec audisse, benè probatur talis consuetudo, *lib.7. disp.17.n.8.*

5 Consuetudo obtinens, liberum esse servum, qui ducit ancillam, valet etiam quoad alienigenam contrahentē, vbi viget consuetudo. Secus, si ignorans consuetudinem contraxit, *lib.7.disp.21.nu.4.*

Consulere.

1 Consulere minus malum, gratiâ vitandi maioris, quando aliter euitari nequit, licitum est etiam, & persuadere, & opem ferre sine obligatione restitutionis, licèt ad vtrumque non sit determinatus, proponēdo illi minus malū. Nunquam tamen est licitū offerre complicē, cum quo admittendum. Et requiritur, quòd omninò ad maius sit determinatus. Non tamē est necessarium exprimere eam conditionem, (si maius malum facturus es.) Et non solū priuato licitum est consulere alteri minus malū ad vitandum maius, sed etiam parentibus, confessoribus, & iudicibus, quando aliter non possunt impedire. Et hi potentes impedire aliâ viâ vtrumque damnum, tenentur restituere minus consulentes, *lib.7.disp.11. à nu.14.* vsque *ad 23.*

3 Quando maius, vel minus damnum non est eidem personæ, sed diuersis inferendum, non licet consulere minus damnum inferri vni, ad vitandum, ne maius inferatur alteri, nisi ad ambos determinatus esset, & damnum vnius est modicum, alterius verò magnum, vt

vnus

vnus pauper, alius diues, *libr. 7. disputat. 11. num. 24.*

3 Volenti mea bona rapere, licet ad illa tuēda consulere, vt alterius rapiat, nul â nominatâ personâ, dicens, si furari vis, sine me, multi alij sunt, à quibus possis furari, *lib. 7. disput. 11. num. 25.*

4 Vtrùm liceat consulere æquale malum ad vitandum æquale? Affirmat Doctor minimè videre rationem, qua id concedi possit: fatetur tamen libenter, hunc consulentem excusari à restitutione, si erat omnino æquale, eidemque alterutrum absque eo consilio certissimè inferendum, *lib. 7. disp. 11. nu. 26.*

5 Licet nemini tali consilio vti, v. g. consulere sibi minus malum, quia potest, & tenetur vtrumque cauere, nec potest patrare peccatum veniale, vt caueat in se, vel in alio mortale grauissimum, *lib. 7. disp. 11. n. 27.*

6 Habenti votum castitatis, aut reliqua matrimonium impedientia, & ita carnis illecebris agitato, vt se continere nequeat, sed passim succumbat, licitè suaderi potest, vt matrimonium ineat, vt sic minùs peccet, *l. 7. disp. 11. nu. 29.*

Contemptus.

1 Contemptus constituens culpam mortalem in his, quæ ex solo contemptu culpam lethalem debent habere, est ille, quando aliquis nihili facit, ac si esset vanum, vt in Sacramento Confirmationis, si pro nihilo ducetetur, quasi

puerilè existimans; & sic in cæteris, *lib. 7. disp. 28. num. 6.*

Contractus.

1 Contractus alij à donatione, vt venditio, permutatio, valent inter coniuges, *lib. 6. disp. 1. nu. 11.* Item contractus conditionalis obligat ante conditionis euentum, ita vt resilire non licear, *lib. 5. disp. 6. n. 8.*

2 Contractus, quo aliqui se obligant cum certa pœna sub conditione pendenti à voluntate Principis, non obligat, nec pœna, *li. 5. disp. 5. num. 9.*

Copula.

1 Copula vi extorta post matrimonium ratum intra bimestre cõsummat illud, potest tamen sponsa vi oppressa ingredi religionẽ, manente vinculo matrimonij, nisi fuerit sequuta proles. Idem dicendum, quãdo fuerit cognita metu graui, *l. 2. disp 22. à n. 4.* vsque *ad 12.*

2 Sponsus, inuitâ sponsa copulam extorquens intra bimestre, non potest ingredi religionem. Idem dicendum, quando ante matrimonium consummatum tradidit alteri deflorandam. Quod intellige, quando aliàs non potest iniuria sufficienter resarciri. Si tamen de facto ingrediatur, dissolutũ manebit vinculũ matrimonij, & sponsus cogens intra illud bimestre, peccat mortaliter, licèt non affirmet, velle religionem ingredi, nec ingressum præmeditetur, *libr. 2. disputat. 22. numer. 8. 9. & 5.*

3 Vtrùm

3 Vtrum sponsa per vim oppressa ante bimestre possit semen expellere? De fęmina, quę non à sponso vim passa est, affirmat Doctor posse incontinenti; sed posteà, post possessionem pacificam vasis, negat. De sponsa autem à sponso per vim cognita non audet affirmare, & manet dubius, *l. 2. disp. 22. n. 17.*

Credendum.

1 Credendum est in vtroque foro promittenti matrimonium dicenti se reuocāsse consensum, si alter statim non repromittat, *libr. 1. disp. 5. n. 14.*

2 Asserenti se non promissurum, si à principio talis causa abesset, credendum est in vtroque foro, si iudicio prudentis, consideratis negotij circumstantijs, verisimile sit non promissurum, si illam præcogitâsset, *lib. 1. disp. 62. num. 6.*

3 Credendum est sponso dicenti, se accessisse ad sponsam, & non consummasse, nec seminasse in foro conscientiæ: secùs dicendum in foro externo, *lib. 2. disp. 21. nu. 8.*

4 Quando sponsus vterque confitetur, se non consummasse illis non credendum est, si sponsa non erat virgo, & domum sponsi traducta est. Secùs, si traducta non sit, & si erat virgo aspecta talis appareat, licèt domum sponsi traducta sit, *lib. 2. disp. 23. n. 1. & 2.*

5 Credendum est iuramento coniugis dicentis, se credidisse esse suum coniugem eum, cum quo copulam habuit habito respectu ad

eius honestatem, & alias probabiles coniecturas, *lib.* 10. *disp.* 5. *n.* 17.

6 Credendum non est in foro externo iuramento dicẽtis, se vouisse castitatem absque alia probatione, *lib.* 10. *disp.* 10 *n.* 17.

7 Credendum non est in foro externo professo dicenti, siue iuranti, se fictè professum, vel noluisse intra quinquẽnium ratificare professionem. Poterit tamen superior in foro cõscientiæ illi credere attentis circumstantijs, & clàm expellere, *lib.* 7. *disp* 37. *n.* 14.

8 Credendum non est in foro externo habentibus copulam, & negantibus, semen esse emissum: secùs in foro interno, *lib.* 7. *disput.* 64. *num.* 9.

9 Credendum non est in foro externo dicenti, se habere commissionem ad dispensandum, vel faciendum aliud, licèt sit Cardinalis legatus. Secùs, quando est persona constituta in excelsa dignitate, & in nullius præiudiciũ est, vt ex facultate dispensandi, absoluendi, & concedendi indulgentias. Vnde credendum est Episcopo dicenti, se alienum subditum cũ licentia promouisse, vel literis summi pœnitentiarij dicentis, sibi viuæ vocis oraculo cõmissum esse, vt dispenset in aliquo casu Pontifici reseruato. In foro tamen interiori cuicumque viro timorato ac confessori dicenti sibi delegatam esse potestatem ad absoluendum, vel dispensandum credendum est, *lib.* 8. *disp.* 17. *à n.* 17. vsque *ad* 22.

Cri-

Crimen.

1 Duo ſunt crimina dirimentia matrimonium ſubſequens. Primum eſt adulterium cũ machinatione mortis alterius coniugis. Secũdum eſt adulterium cum fide data contrahendo matrimonio poſt coniugis mortem, vel cum contractu matrimonij de præſenti cum adultera, quare adulterium ſolum non ſufficit, *lib.7.diſp.78.n.1.*

2 Vt adulterium cum machinatione mortis ſit crimen dirimens, requiruntur quinque cõditiones. Prima eſt, vt adſit machinatio mortis coniugis alterutrius, ſiue ab alterutro coniuge, ſiue ab adultero facta, effectu ſubſequuto: nimirum, vt reuera ſequatur illius cõiugis interfectio machinata. Sufficit autem mandatum vel conſilium: non tamẽ ratihabitio eius interfectionis, etiam nomine alterius coniugis effectæ. Secũda, vt machinatio fine veſtiatur ineundi matrimoniũ inter coniugẽ ſuperſtitem & adulterum, vel ſimul mortis machinatorem. Tertia, vt adſit adulterium, quando ſolus alter ex contrahentibus mortem coniugis machinatus eſt: vel ſi adulteriũ deſit, vterque illius machinationis reus ſit. Quarta, vt adulterium requiſitum ſit vtrique contrahẽti notum. Vltima, vt matrimonium priùs fuerit verum, quamuis non conſummatum fuerit, diuortiumue celebratum ſit. Nec impedimẽtum hoc reddit machinantẽ inhabilẽ ſimpliciter ad quodcumque aliud matrimonium: ſed

tantùm respectu adulterantis, vel eius, qui simul in coniugis mortem machinatus est, ad ineundum inter se matrimonium, *libr. 7. tota disp. 78.*

3 Vt adulterium cum fide data de matrimonio post coniugis mortem, vel cum contractu matrimonij de præsenti cum adultera, fit crimen dirimens matrimonium, sex requirũtur conditiones. Prima, adulterium cum seminis intra vas effusione Secunda, vt cum adultero concurrat promissio etiam simplex futuri matrimonij, aut contractus matrimonij de præsenti; siue adulteriũ præcedat, siue subsequatur, illa dummodo non fit remissa fides matrimonij, aut matrimonium illud de facto initũ iam dissolutum, quando adulteriũ superuenit. Satis autem est, fidem dari adulteræ de ineundo matrimonio cum persona, quam quidã tertius designauerit, si id fraudulenter effectum sit, vt tertius ille adulteram designet. Sufficit etiam, quamuis matrimoniũ illud clandestinũ sit. At debent esse fides, aut matrimonium, & adulterium eodem coniugio durante. Tertia, vt adulterium perpetratũ sit, sciente vtroque adultero alterius matrimoniũ; nec sufficit, licèt vterque adulter coniugatus sit, & norit proprium coniugium: & excusat ignorãtia etiam non probabilis, sed crassa & supina. Sufficit verò, si fides detur, aut matrimonium ineatur ante scientiam alterius coniugis, si habita scientia accedat copula; at non sufficit

copu-

copulam ante scientiam haberi, & post scientiam dari fidem, aut matrimonium de facto iniri. Quarta est, vt promissio matrimonij sit externa, quamuis ficta sit, fictione non apparente exterius, & quamuis promissio sit conditionalis, nisi conditio sit de præterito, aut de præsenti, & nec conditio extiterit, nec extet. Quinta, vt promissio ab altero acceptata sit, quamuis nõ repromittat. Taciturnitas autem eius, cui promissio fit, absq; alio acceptationis signo, nunquam sufficit ad hoc impedimentum incurrendum. Sexta, vt prius matrimoniũ validum fuerit, quamuis non sit consummatum, & dissolutum quoad thorum per diuortium, *lib.7. tota disp.79.*

Curialis.

1 Curialis, Solicitator, aut Scriptor, qui, vt facilius dispensationem impetret, mutat narrationis substantiam, non manet excommunicatus per motum proprium Pij V. sed incurrit pœnas falsarij, *lib 8. disp. 21. nu. 58.*

Custodes.

1 Custodes nemorum se abscondentes, vt transeuntes liberè ingrediantur, & soluant pœnam, peccant mortaliter. Secùs, si abscondantur, vt possint eos deprehendere semel, vt sic caueant in futurum illuc redire, *libr. 10. disputat. 12. num. 52.*

D

Debitum.

1 DEbitor absque termino non tenetur statim soluere, sed quãdo est requisitus à creditore, *l.* 1. *disp.* 28. *n.* 2.

2 Petere, & reddere debitum coniugale, est ex se licitum, & meritorium, & gratiam ex opere operantis confert, *libr.* 9. *disp.* 1. *num.* 1, 2, & 3.

3 Debitum petere propriè loquendo, nunquam est in præcepto; reddere tamen tenetur coniux coniugi, siue expressè, siue tacitè, siue interpretatiuè petenti, & coniuges sunt ęquales in petendo, & reddendo. Secùs dicendum in actu coniugali, vel domestica dispensatione, loquendo de ęqualitate quantitatis, & non proportionis. Est autem interpretatiua vxoris petitio, quando vir attentâ eius conditione, vel aliundè, percipit, ipsam concubitum appetere. Vxor tamen licitè potest expectare, petitionem expressam viri, nisi in eo detur idẽ pudor, vel periculum incontinentiæ, & vir non petit, nec verbis, nec signis, & tunc obligatio non est iustitiæ, sed ex lege charitatis, *lib.* 9. *d.* 2. *à n.* 1. *vsque ad* 7. Et hæc obligatio reddendi, & ius ad petendum oritur necessariò ex natura matrimonij, seu vinculi coniugalis; & coniuges tenentur mutuo reddere debitum sub mortali; tamen non semper petitur tãquam debitum, sed tanquam symbolum coniugale amicitiæ, & sicut in alijs excusat paruitas materiæ,

teriæ, ita in hoc, v.g. solet vir petere quater in mense, si petat iterum, non peccat mortaliter vxor, illa quintâ vice negando sine periculo incontinentiæ. Idem quando non statim redditur debitum, sed differtur per aliquod breue tempus, vt si coniux neget mane, redditurus noctè, licet periculum sit pollutionis inuolũtariæ, vbi abest consensus periculum. Secùs dicendum, si periculum sit incidendi in morbum grauem. Et quando vir nimius est in petendo; non semper, sed moderatè tenetur reddere; & coniugi remissè petenti debitum, non est mortale negare. Est tamen mortale rarissimè, & magna cum facultate reddere, vel negare, quando iusta & sufficiens causa abest, & scandalum, graueſque discordiæ orientur: & non excusatur eo quòd sit dies solemnis, aut Eucharistiam recepturus. Tandem etiam est mortale non reddere, quando iusta causa non extat, & coniux petens instat, *l.9. disp.2. à n.8. vsque ad 16.*

4 Reddere debitum ita, vt impediatur generatio, est peccatum mortale contra naturã, *l.9. dis.20. nu.1.*

5 Vir non potest negare debitum vxori propter dotem non solutam, *libr.9. disputat.5. numer.1.*

6 Vir sanus non tenetur reddere debitum vxori leprosæ, alique morbo contagioso laboranti, cum periculo notabilis infectionis. Item non tenetur, quando ob lepram nimius

horror insurgit. Secùs dicendum, quando lepra præcessit matrimonium, ab altero non ignorata, & tenetur cum illo cohabitare. Item leprosus tenetur reddere sano petenti, *lib. 9. d. 24. à n. 14. usq; ad 23.*

7 Coniux tenetur, & potest reddere debitum cessante proprio periculo, quamuis sobolis leprosæ nascituræ periculum subsit, *l. 9. dis. 24. nu. 24 & 25.*

8 Coniux sanus non tenetur cum leproso cohabitare, imminenti graui infectionis periculo; secùs, si non imminear. Et circa cohabitationem in eadē domo consulendi sunt medici, vt inde obligatio petatur; vel deobligatio. Et casu quo sanus non teneatur habitare in eadem domo, tenetur prope illam esse, & proles apud sanum debet esse, *libr. 9. disp. 24. à n. 26. usque ad 32.*

9 Coniux non tenetur reddere debitum cum notabili salutis suæ detrimento, v. g. laborans; secùs dicendum de dolore capitis, dētis, vel alio simili. Item non tenetur reddere post prandium nuper desumptum, vel in balneis, vel statim à balneis, etiam non semper petenti immoderatè. Tamen immoderatè petere nunquam est lethale, nisi vir aduertens notabile suæ saluti detrimentum inde parari, si coëat. Item vxor non tenetur reddere, si vir sit fur incorrigibilis, & est timor damni inferendi vxori. Immo potest aufugere, *lib. 9. disp. 24. à n. 2. usque ad 7.*

10 Con-

10 Coniux reddendo debitum cum periculo notabili propriæ salutis, peccat mortaliter; & non tenetur, nisi ea copula desideretur ad bonum commune, vt ad pacem regni, vel vniuersi. Item non tenetur, sed potest, quando est graue periculum incontinentiæ in exigente *l.9.d.24.à n.8.vsq; ad 12.*

11 Abstinere à copula ex communi consensu, ne prolem multiplicent, quam alendo non sunt. nulla est culpa, nisi in altero coniuge sit periculum incontinentiæ. Tamen absque communi consensu non excusat regulariter à debiti petitione, nolle multiplicare prolem. Secùs, si filij sunt multi, & ali non possunt, si deficiat periculum incontinentiæ. Est culpa mortalis negare debitum, ne filius ex maculato sanguine concipiatur, vt à Iudæis, & à Saracenis. Tamen licitum est negare illud ad vitandum magnum in bonis fortunæ, vel famæ detrimentum, vel ad magnam in illis vtilitatem comparandam, *lib.9.d.25.à nu.1. vsq; ad 5.*

12 Incestuosus coniux cum alterius coniugis consanguineo, aut consanguinea, si incestus sit intra vas consummatus, nequit petere, ac tenetur reddere. Idem dicendum, si vxor rem habeat cum consanguineo viri, quãuis non sit consummatum matrimonium, & incestus sit occultus, vel quando non contraxit affinitatẽ; sed solum cõsensit, & causa fuit, vt alter contraheret. Secùs dicendum de cõiuge cognoscenti affinẽ suæ vxoris, vel eã, cum

qua

qua habet impedimentum publicæ honestatis. Priuatur tamen à debiti petitione coniux incestuosus, si eo coniuge mortuo aliud ineat matrimonium: nisi consuetudo sit, vt talis ineat absque dispensatione. Tamẽ non priuatur à petitione debiti incestuosus cum proprijs consanguineis: secùs, si cum consanguineis vxoris, licèt sit iuuenis, & adsit periculum incontinentiæ, sed erit iusta causa dispensandi. Vnde ex his infertur, si absque dispensatione petat debitum, peccare mortaliter: tamen non priuatur à petitione debiti cognoscens, siue ante, siue post matrimonium consanguineam vxoris vltra secundum gradum, id est, in tertio, vel in quarto, *lib. 9. tota disp. 27.*

13 Vtrùm arceantur à petitione ac redditione debiti, coniuges ambo effecti affines per mutuam copulam cum consanguineis alterius? Affirmat Doctor quoad petitionem, siue fraudulenter, siue non, vel si vnus solùm contrahat affinitatem cum consensu alterius. Verùm quoad redditionẽ distinguit, si ex malitia id impedimentum inciderit: affirmat, si nõ ex malitia, licèt ex culpa vtriusque, negat, *lib. 9. tota disp. 28.*

14 Contrahens coniux affinitatem cum altero coniuge ante matrimonij consummationẽ, non tenetur religionẽ ingredi, sed reddendo potest consummare, *lib. 9. tota disp. 29.*

15 Coniux contrahens incestuosam affinitatem, aut cognationem, vt debiti petitione priue-

priuetur, non desideratur iudicis sententia, aut condemnans, aut saltem crimen declarãs, *lib.9.tota disp* 30.

16 Fœmina cognita vi præcisâ, à viri consanguineis potest petere debitum: secùs dicẽdum, si leui metu inducta fuit. Itẽ nec reddere, si interfuit consensus viri, nisi vterque id fecerit in fraudem matrimonij. Item non poterũt, nec reddere, nec petere, licèt metus sit grauis, seu cadens in fœminam constantem ab ipso viro illatus, *lib.9.disp.31. à n.1.* vsque *ad* 5.

17 Coniux factus cognatus, aut affinis alterius coniugis, habens ignorantiam inuincibilem facti, non priuatur petitione debiti. Idẽ dicendum de habente ignorantiam inuincibilem qualemcumq;, & quantumcumq; crassam, dummodò non sit ingens temeritas, vel affectata. Idem dicendum, quando scitur consanguinitas, at ignoratur eam esse intra secũdum gradum. Similiter non priuatur habens ignorantiam similem iuris humani prohibentis: secus, si sciat ius prohibens, at pœnã ignoret priuationis debiti, *lib. 9. disp. 32. à num.* 43. vsque *ad* 50.

18 Coniux cognoscẽs consanguineam spõsæ, vel consanguineum sponsi, priuatur debiti petitione, licèt sit ante matrimonij consummationem, *lib 7. disp* 55. *nu.6.*

19 Debiti petitio impeditur per quodcũque impedimentum dirimens superueniens matrimonio, quando est propria culpa cõtractum, *lib.9.disp.32.nu.43.*

20 Non

20 Non quoties mortalis est petitio, peccat reddens. Vnde tenetur reddere vxor certa de valore matrimonij, viro petenti affectu fornicario, aut credenti, esse impedimentum irritans matrimonium, sed tenetur coniux exactus, auertere exigẽtem, præcepto correctionis fraternæ, si non adsit timor odij, indignationis, & incontinentiæ; rarissimè tamen ad hoc obligatur. Itẽ quando petitio est venialis, non peccat reddens. Item non solum licitè potest reddere, sed tenetur, vbi est mortalis petitio ob circumstantiam solius petentis, vt quia malâ fide petit, aut habet votum castitatis. Tamẽ non peccat negans, quando ob vitium personale amittit ius exigendi coniux, vt ob adulterium, affinitatem, aut cognationem cõtractam post matrimonium: & non amittit ius negandi, quamuis coniux sciens, & prudẽs debitum petat ab incestuoso semel, & sæpè. Non poterit tamen illi negare debitum, si incestuosus impetret dispensationem, siue altero annuente, ignorante, vel inuito, *lib. 9. disp. 6 nu. 4. vsque ad* 10.

21 Coniux non peccat mortaliter reddendo incestuoso petenti ante impetratam dispensationem affinitatis, aut cognationis. Idẽ de ligato castitatis voto, adultero, aut de priori bimestri ante consummationem matrimonij. Imo tenebitur reddere, si adest periculum incontinentiæ: peccat tamen reddendo ipse coniux incestuosus, aut ligatus voto, quoties

non

non tenetur ex iustitia reddere, seclusâ compensatione cum adulterio incestuosi, & priori bimestri ante consummatum matrimoniũ. Item fœmina, quæ tenetur non reddere, non peccat reddendo ob tuendam pacẽ matrimonij: quando vir instanter petat. Tamen est mortale reddere, quãdo petẽs delinquit mortaliter ob aliquam circumstantiam ipsius actus, v.g. petens in loco sacro, publico, aut cum periculo abortus, &c. *l. 9. disp. 6. à num. 11. vsq; ad 16.*

22 Maritus, cui petere est interdictum, nõ tamẽ reddere, ratione voti, cognationis, affinitatis, potest aliquoties insinuare vxori, & offerre ad vsum coniugalẽ, petereq; ab ea debitum non in gratiam sui, sed gratiâ vxori complacendi, nisi vouisset de vxoris licentia. Item potest exigere, quando ex signis, aut vxoris conditione conijcit illã appetere, & non petit præ verecundia, secùs dicendũ de muliere, cui interdictum est petere ratione voti, nisi maritus talis sit, vt more fœminæ non audeat petere. Itẽ vir sic impeditus sentiẽs periculum incontinẽtiæ in vxore, potest exigere ab altero, quamuis de licentia eius vouisset, siue impeditus sit vir, siue fœmina, sed nõ potest sic impeditus petere sibi, quoties vehementib. carnis stimulis vrgetur; tamen licitum erit illi manifestare alteri coniugi suum impedimentum, ne eius petitionem expectet; sed non tenetur illi manifestare impedimentũ, ne petat.

Item

Item talis impeditus non potest prouocare nõ impeditum, vt petat, nec etiam non impeditus impeditum. Item coniuges astricti voto castitatis conijcientes mutuam exigendi voluntatem, si eis liceret, possunt licitè copulam habere non petendo. Idem dicendum, quando quilibet sentit alterum indigere copulâ, vel affectare, & petiturum, si posset. Sed quando alter signa petitionis ostẽdit, hic peccat, alter verò annuens minimè, *l.9 d.7. à n.1. vsq; ad 11.*

23 Vxor non tenetur reddere debitum viro sacris initiato, & sibi restituto, vel professo, quando professio fuit valida; secùs, quando nulla, *l.7.d.38.n.22*

24 Dispensatus absque legitima causa, in voto solemni ordinis sacri nondum susceptì, potest petere debitum; secùs post ordines susceptos, *l.8.disp.8 nu.4.*

25 Coniux se reddens impotentem ex actu copulæ præcedentis, non peccat; secùs, si scienter se reddat impotẽtem medijs illicitis, vt crebrò accedens ad fœminas, vel se polluẽs. Et vltra peccatum adulterij tenetur fateri, se reddere impotentem. Item peccat se reddens impotentem abstinentijs aduertens; secùs, si non aduertat, sed bonâ fide seruans præcepta Ecclesiæ, & alia moderata ex deuotione. Et nunquam vxori consulendæ sunt abstinentię, vt deformior reddatur; vir tamen de iustitiæ rigore non tenetur vti calidis, vt potens ad copulam efficiatur, sed de lege charitatis aliquãdo te-

do tenebitur. Item cõiux excusatur à ieiunio Ecclesiæ, quando aliter vxori suæ reddere debitum non potest, non verò, vt fiat potentior, *lib. 9. d. 3. à n. 1. vsque ad* 10.

26 Coniux innocens certus de alterius adulterio, propria authoritate, quamuis adulterium sit occultum, & lis pendens sit, potest negare debitum adultero, *lib.* 10. *disp.* 12. *n.* 5. *&* 7. An verò teneatur tunc lite pendenti præcipiẽte iudice sub excommunicatione? Affirmat Doctor non teneri ex natura rei obedire at posse teneri ratione scandali vitandi, *ibid. num.* 6.

27 Iudex Ecclesiasticus, imò & secularis, quando non est lis de valore matrimonij, potest compellere ad cohabitandum, & reddendum debitum. Et Ecclesiasticus potest cum censuris, & inuocato secularis auxilio, & procedere contra laicum detinentem vxorem, *l.* 9 *disp.* 4. *à n.* 6. *vsq; ad* 8.

28 Actus coniugalis est licitus causâ prolis, aut debitum reddendi, & proles debet referri ad Dei cultum. Si verò intendatur gratiâ habendi successorem, est veniale, & non est necessarium referre actu, sed habitu, nec expressè intendere, sed non excludere. Et quãuis exigens debitum peccet, reddens culpa vacat: & si bono fine cœptum peti & reddi, finisq; variatur in ipso actu extra tempus seminis culpa est. Item quoties finis est mortalis, aut venialis, erit actus coniugalis mortalis,

aut

aut venialis Et nunquam est mortalis ratione finis, si finis non sit mortalis. Item in ipso actu excludere prolē, v.g. quando minimè concipi optant coniuges, est veniale: licitū tamen est desiderare non habere plures filios ex defectu diuitiarum. Idē quando ponūtur alij fines extranei, & secundarij. Si verò intendatur bonū vtile, vt accedere ad vxorē pretio conductus, est peccatum veniale, si vtilitas illa esset finis principalis. Item est veniale referre actum cōiugalem ad solum bonum sacramenti: & nullum peccatum erit, si referatur, non exclusis alijs finibus boni prolis, aut fidei, *lib. 9. tota disput.* 8.

29 Licitum est petere, vel reddere debitum causa vitandæ fornicationis in se, vel altero, *lib. 9. tota disp.* 9. Itē est licitum petere, aut reddere causa restaurandæ, vel tuēdæ salutis corporis, quando aliud remedium aptum non inuenitur; & si inueniatur, est culpa venialis, eodem *lib. tota disp.* 10.

30 Petere debitum, vel reddere causâ voluptatis transgredientis fines, & limites matrimonij excedētis, peccatum est mortale. Quādo verò non excedit, est veniale, vel quando finis est satiare libidinē. Etiam est veniale calidis vti, & alio medio, vt sæpiùs coire possit: nulla tamen est culpa acceptare voluptatē oblatam in actu coniugali, nisi nimius excessus procuretur: tamē alter coniux tenetur reddere debitum petenti, ob voluptatē, *l. 9. tota disp.* 11.

31 Pe-

31 Petere, vel reddere debitum variato situ, seruato legitimo vase, non est mortale, sed graue veniale, & nil eorum, quæ coniuges in copula efficiunt seruato legitimo vase, excedit culpam venialē. Item si coniuges conuenirent variato situ, ne ita certa sit proles, nō peccant mortaliter: secùs, si animo impediēdi fœtum, licèt concumbēdo his modis non impediatur. Item nulla est culpa, quando est iusta causa, v.g. ob pinguedinē viri, vel propter suffocandi prolis periculum. Tandē coniugi exigenti modo indebito quoad situ, alter non tenetur, nec potest licitè reddere, quando sic concumbere est lethale: secùs, si petens est liber culpæ, aut solùm veniale est in exigente, *lib. 9 tota dist. 16.*

32 Petere, aut reddere debitum intra vas prępostеrum, animo ibi consummandi, est sodomia lethalis, peccatumq; contra naturam: & mulier consentiens, peccat mortaliter. Secùs, quando vir soleat retrahere mēbrum extra vas tēpore effusionis seminis, & vxor consentiat copulæ: quando vir vult legitimè vxori copulari, quo excitet vel maioris voluptatis acceptandâ gratiâ, si inchoet copulam cum ea sodomiticā non animo consummandi, nisi intra vas legitimum sine periculo effusionis extra illud peccat mortaliter. Quando verò verenda viri tangunt solùm superficiē vasis præposteri vxoris, aut in eius os intromittuntur sine periculo pollutionis, est peccatum veniale, *l.*

le, *l. 9. disp. 17. à nu. 2. vsque ad 5.*

33 Petere, vel reddere debitum est illicitũ, quando desperatum est de potestate seminandi intra vas, siue ex viri imbecillitate, alioue morbo, aut ex superuenienti fœminæ arctitudine, & non vult incisionem pati. Tamen liciti sunt tactus, dum abest pollutionis periculum. Item licitum est conari ad seminandum, quando datur probabilis spes seminandi intra vas, quamuis per accidens extra illud effundatur, Item senes impotentes perpetuò seminare intra vas, possunt vti tactibus, si absit periculum pollutionis: secùs de copula cum eo periculo: tamen si sit spes seminandi intra vas, vel si aliquando seminet intra, licèt vix, licebit copula cum periculo effusionis extra, & quando non constat, impotentiam esse perpetuam, & vir sibi persuadeat, potest accedere ad vxorem, & potest petere, & reddere tenetur: licèt fœmina semen receptum non possit retinere, nec sit spes retinendi, & continuò ac semper expellat. Item solùm licet conari ad copulam, & experiri, vbi dubium est de prædicta impotentia, dum est probabilis spes seminandi intra vas naturale, *lib. 9. disp. 17. num. 20. vsque ad 26.*

34 Vir factus eunuchus, vel valde senex coire potens, seminare verò minimè, potest petere & reddere debitum. Item licèt petere, & reddere, quando fœmina non potest prolem viuam edere, vel cum graui periculo vitæ,

sed

ſed illa non tenebitur reddere. Non tamen licet petere, nec reddere, quando mulier eſt certa de impotentia, eò quod tranſactum eſt triẽnium, & non poteſt probari, *lib.* 7. *diſput.* 102. *à nu.* 6. vſque *ad* 12.

35 Conſulendum eſt, vt caretur ſimultanea ſeminis effuſio, etiam ſe prouocando tactibus ante concubitum, non eſt tamen neceſſaria ad generandum: multum tamen confert, vt faciliùs generetur. Vnde vir non tenetur expectare fœminæ effuſionem, & non peccat ſe ad priùs ſeminandum prouocans, ſed poteſt, vbi ſemen effundit, copulam continuare, donec fœmina ſeminet. Item licet fœminæ, virili iã membro extracto, tactibus ſe excitare donec ſeminet; & erit culpa venialis extra vas effundere aliquam paruam diſtillationem, & nulla erit, ſi vir præter intentionem effundat ex feſtinatione, *libr.* 9. *diſputat.* 17. *à num.* 7. vſque *ad* 14.

36 Vir retrahens ſe ante ſeminis proprij emiſſionem, peccat venialiter, non exiſtẽte iuſtâ cauſa, ſi nondum vxor ſeminarit, nec ſeminandi in ipſa, vel in illo extra vas periculum ſubſit; peccatum verò erit mortale, ſi detur tale periculum. Item fœminâ ſeminante, maritus, datâ operâ, ante proprij ſeminis emiſſionem à copula deſiſtens, peccat venialiter; & è contra deſiſtens mulier, ſeminante viro; & nullum peccatum erit, ſi poſt ſeminationem fœminæ ante ſuam, deſiſtat aduertens pericu-

lum vitæ sibi eminens, si seminet, vt si fera, aut hostis veniret, etiã cum periculo extra vas effundendi. Tamen in coitu fornicario, postquam fœmina seminauit, aut est in seminandi periculo ineuitabili, non solùm non tenetur seminare, sed seminando nouam committit culpam. Item eunuchus non emittens aptũ semen ad generationem, fornicando peccat duplex peccatum, alterum fornicationis, alterum contra naturam. Item maritus, vxore dissentiente, non seminans, peccat crimen iniustitiæ lethale, *lib. 9 disputat. 19. à num. 3. vsque ad 9.*

37 Debitum exigere tempore menstrui in nullo euentu excedit culpam venialẽ. Et nulla erit, si exigat ad vitandum in se, vel in alio fornicationẽ, vel si vir fluxũ seminis patiatur. Et vxor tenetur reddere debitum tempore menstrui dempto vno casu, v.g. si cõiuges probabiliter existiment, monstrum ex eo concubitu gignendum, *lib. 9. tota disp. 21.*

38 Petere & reddere debitum tempore pregnationis, est peccatum mortale, si periculum abortus sit, & sine tali periculo, nec est veniale petere, & sub præcepto est reddere. Idem dicendum de tempore proximo post partum, in quo durat illa immunditia corporalis. Et idem de tempore, quo mater sobolem lactat. Excusabitur tamen, si ita sit pauper, vt non sit soluendo nutrici lactaturæ, eò quòd exsiccantur vbera, vel quando lac est perniciosum proli,

vir

vir tamen non condemnatur exigens, *libr. 9. tota disp. 22.*

39 Coniux non excõmunicatus potest potere debitum ab excommunicato, & excõmunicatus tenetur reddere, & potest etiã petere, & non excommunicatus tenetur illi reddere. Idem dicendum, quando vterque est excommunicatus, *l. 9. disp. 14. à n. 18. vsque ad 22.*

40 Petere debitum & reddere in loco publico coram alijs, est peccatum mortale, & tactus redduntur illiciti, & qualitas culpę pẽsanda est ex actuum qualitate, & astantium fragilitate, *lib. 9. disp. 15. n. 1. & 2.*

41 Petere, vel reddere debitum in loco sacro extra necessitatis casum, est peccatũ mortale sacrilegij, & locus manet pollutus. Secùs dicendum, quando diu sunt in Ecclesia, vt vno mense, & petunt, & reddunt ad euitandam incontinentiam. Et desideria in Ecclesia extra necessitatẽ sine intẽtione consummandi intra illam, sed extra, non sunt sacrilega, nec aspectus, nutus, verba inhonesta, nec tactus quantumcumque turpes absque periculo pollutionis, etiam inter solutos, *lib. 9. disput. 5. à nu. 3.* vsque ad 21. Et nomine loci sacri ad hunc effectũ intelligitur sola Ecclesia cõsecrata, aut benedicta deputata ad diuina, aut ad fideliũ sepulturam, à tecto interiori vsq; ad pauimentũ, & a summa ara vsque ad parietem oppositum. Vnde non est sacrilegium, si copula habeatur supra Ecclesiæ tectũ; vel ibi interficiatur, nisi

quod est supra Ecclesiæ tectum, sit capella eiusdem Ecclesiæ, ad quam patet aditus ad ipsam Ecclesiam. Idem si habeatur extra parietes Ecclesiæ, nisi sit illa pars parietum exterior cœmeterium. Item non reputatur locus sacer, locus sub Ecclesia constitutus; vt si ibi sit cella, cauerna, aut spelunca, nisi sit fornix, quæ appellatur sepultura concaua. Idem dicendum de porta Ecclesię, & de cameris Ecclesiæ inhęrentibus, de turre, & sacristia. Tamen veniũt nomine Ecclesiæ, propilæa circũducta intrinsecùs per templi summitatem ad puluerem tecto excutiendum. Item chorus, locus organorum, & locus deputatus ad confessiones mulierum intra Ecclesiæ parietis concauum ex parte mulierum, non ex parte confessoris. Sed non venit nomine Ecclesiæ Camera instar Odæi, vulgo (tribuna.) Secùs dicendum de Ecclesia ab Episcopo benedicta, cœptaque ipsius auctoritate ædificari, vel destructa authoritate Episcopi, vt reædificetur. Secùs, si sine eius authoritate, & non sit spes reædificationis. Item comprehenditur nomine Ecclesiæ, si laxetur Ecclesia parte aliquâ sibi additâ, aut capellâ, licèt non benedicatur. Secùs dicendum de oratorijs priuatis. Item venit nomine Ecclesiæ, Ecclesia heremitarum authoritate Episcopi erecta, & præsumitur talis, quando symbolum est supra tectum erectum, & pulsatur publicè, & celebratur Missa indifferenter omnibus per decennium. Item cœmeterium bene-

benedictum ab Episcopo, & claustra religiosorum, si benedicta, aut deputata sint ad sepeliendum; secùs dicendum de alijs habitaculis illorum, licèt Prior conuentus benedicat omnibus noctibus dormitorium, & aspergat aquâ lustrali, & sit ibi altare constitutum ad celebrandum. Idem dicendum de loco profano, in quo est sepultus aliquis, attento iure canonico; secùs, attento iure ciuili, *lib. 9. disp. 15. à nu. 23.* vsque *ad 43.*

42 Pactum iuramento firmatum, & initum mutuo consensu coniugum de non petendo, & reddendo debitum, possunt ambo mutuo consensu illud remittere, si fuit factum in eorum fauorem; secùs, si intuitu pietatis, vt continentiam ad Dei cultum obseruarent, *libr. 6. disp. 37. nu. 20.*

43 Petere, vel reddere debitum tempore feriarum, nulla est culpa; nec prohibitio talis inuenitur, *lib. 7. disp. 7. à nu. 21.* vsque *ad 23.* Nisi fiat in contemptum. Dicitur autem contemptus, quando operãs vult contradicere legi, vel non vult illi se subijcere. Idem quando dicit, non abstinerem modo, licèt Deus præcepisset, vel si paruipẽdat festũ, quod nõ accidit, nisi in hæretico, vel infideli, *l. 9. tota disp. 12.*

44 Petere, vel reddere debitum die, quâ cõmunicaturus est, indecens est, sed caret omni culpâ, si petatur ratione prolis, licèt in actu venialia misceantur. Item ratione vitandæ fornicationis, licèt sit venialis culpa, ratione vo-

luptatis. Nisi sit magna festi solēnitas, v.g. dies iubilei, specialis deuotio, vel nota aliqua ex omissione cōmunionis. Et coniux non excusatur à redditione debiti; nec tenetur illâ die sub veniali abstinere à communione: & vt decēter ad Eucharistiā accedatur post coitū cōiugalē, non est opus intercedere triduum, aut amplius, sed mora debet esse, dum illa mentis euagatio perseuerat. Item petere, vel reddere post Eucharistiam, nec venialis culpa est, quāuis sit consilium ab illa abstinere, *libr. 9. tota disput. 13.*

Declaratoriæ literæ.

1 Pius Quintus in motu quodam proprio edito anno 1566. die 26. Augusti incipienti, Sanctissimus; declarauit, non esse necessariam gradus propinquioris mentionem, sed sufficere remotioris, obtentis tamē posteà literis declaratorijs super, propinquiori. Et de solis gradibus cōsanguinitatis, & affinitatis loquitur, dēpto semper primo. Quæ literæ declaratoriæ petūtur in solo foro externo, vt caueatur scandalū; remoto illo, nō sunt necessariæ, nec obligatoriæ; & matrimoniū initū virtute dispensationis solum exprimentis remotiorem gradū, illis non obtentis, validū manet: quamuis Ordinarius abutēs dispenset, non allatis illis. Et quādo peritur dispensatio, pro foro cōsciētiæ, affinitatis ex copula fornicaria occulta, non sunt necessariæ, dummodò propinquior non sit primus gradus, *lib. 8. disp. 24. à num. 23. vsque ad 33.*

Dele-

Delectatio.

1 Si coniux delecteturin actu coniugali in alterius viri, aut fœminæ cogitatione, carnaliter dilectorum, peccat mortaliter. Secus licendum, si sit delectatio in sola pulchritudine viri, aut fœminæ, vt ad actum coniugalem excitetur, *lib.* 9. *disp.* 17. *nu.* 6.

2 Delectatio venerea, seu libidinosa dicitur illa, quæ in ipsa carne sentitur cum cõmotione spirituũ subseruientium generationi circa partes libidinosas, ad differentiã eius, qua placet tactus, visus proprij corporis, seu alieni, *li.* 9 *disp.* 46. *nu.* 5.

3 Coniuges possunt sine peccato mortali delectari morosè, secluso pollutionis periculo, in copula cogitata tanquã præsenti, dũ absentes sunt, aut eo tempore, vel in loco, in quo copulam exercere non possunt, quãuis ex illa delectatione consurgat mẽbri cõmotio, tamẽ committunt solum peccatum veniale *l.* 9. *disp.* 44. *à n.* 2. vsque ad 5. Et peccabunt mortaliter præuiso periculo pollutionis. Secùs si præuisa distillatione, *l.* 9 *disp.* 45 *n.* 40. *&* 42.

4 Licita est coniugatis delectatio morosa, quãdo copula est illicita ratione salutis, abortus, e periculo, remoto pollutionis periculo, vel ratione impotẽtię superueniẽtis matrimonio, vel ratione affinitatis cõtractę ab vno, vel vtroq; cõiuge respectu alterius. Secùs dicẽdũ, si debiti petitio sit interdicta ratione dubij de valore matrimonij, vel ratione voti. Tamen

erit licita delectatio, si alter, vel vterque coniux vouisset solùm se nõ petiturum debitum, *lib. 9. disp. 44. à nu. 19. vsque ad 27.*

5 Liciti sunt omnes actus voluntatis, vt delectationis gaudij, & desiderij circa copulam futuram, vel præteritam habitam, vel habendam tempore cõiugij. Tamen est illicita delectatio sensitiua de copula habenda tempore cõiugij, vel de copula cogitata sub cõditione, si adesset matrimonium. Licita tamẽ est delectatio appetitus sensitiui ex tactibus, aspectibus, & verbis cogitatis ab spõsis de futuro cõsurgens in casu, quo licita eis sunt, remoto periculo pollutionis; sed vidui peccant mortaliter, admittentes delectationem veneream, & sensitiuam ortam ex copulæ habitæ, tempore matrimonij, cogitatione, *lib. 9. tota dup. 47.*

Delegata potestas.

1 Ordinarius potest delegare, non autẽ delegatus, nisi Principis supremi. Item delegatus ad vniuersitatem causarum reputatur ordinarius, & potest subdelegare vnam, & alteram causam, *li. 3. disp. 31. n. 2. & 3.* Ille autem dicitur delegatus ad vniuersitatem causarum, cui genus causarũ cõmittitur sub vno nomine collectiuo, quamuis non sit generalissimum, sed subalternum, licèt sit restrictum quoad tẽpus, quantitatẽ, vel quoad locum, *ib. n. 4.* Item delegatus inferioris Principis non ad vniuersitatem causarũ potest subdelegare ex licentia tacita, vel expressa, *n. 6. 7.* Et non potest Ordinarius

rius dare licentiam subdelegandi nomine ipsius delegati, *nu.* 8. Item delegatus inferioris Principis ad vnam causam non potest totam illam subdelegare, nec articulum, iurisdictionem continentem: potest tamen, qui nudi ministerij est, *num.* 10. Item nullus delegatus etiã Principis potest subdelegare cum facultate subdelegandi, *n.* 9. Item Ordinarius nõ potest totã iurisdictionem, inconsulto Principe, delegare. Item parochus in perpetuum, inconsulto Episcopo, nisi ad breue tempus, v. g. per duos menses, vel tres ex aliqua iusta causa, *ibi. num.* 11.

2 Parochus proprietarius potest delegare alteri sacerdoti licentiam assistendi matrimonio cum facultate subdelegandi, *li.* 3. *disp.* 31. *n.* 12. Item non proprietarij possunt delegare assistentiam matrimonij alteri, licèt sit ad breue tempus, *num.* 13. & 14. Tamen hi non possunt delegare totam curam, sed aliquas causas, nisi sit consuetudo in contrarium. Item non possunt delegare cum facultate subdelegandi, *num.* 15. & 17. Potest tamen parochus dicere: Ex nunc ego do facultatẽ assistendi matrimonio sacerdoti, quem tu designaueris, *nu.* 18.

3 Parochus præsens assumens Vicarium, vt illum adiuuet, hic Vicarius non potest delegare. Item Episcopus committẽs, aut eius generalis Vicarius, sacerdoti, vt recipiat informationẽ, ac testes ad aliquorum habilitatem, & informatione receptâ assistat matrimonio,

Hic delegatus nõ potest subdelegare informationẽ, assistentiã verò maximè. Itẽ delegatus ad assistendum alicui matrimonio à parocho perpetuo, nõ potest subdelegare, nisi Principis supremi delegatus sit. Secùs, si sit delegatus ad assistendum omnibus matrimonijs parochiæ, licèt limitetur tempus, *lib. 3. disput. 31. num. 19. 20. & 21.*

4 Potestas delegata est odiosa, & non est extendenda de casu expresso ad non expressum, *l. 3. disp. 35. nu. 9.*

5 Iurisdictio voluntaria delegata potest extra territorium exerceri. Vnde non solùm Parochus, sed sacerdos delegatus ab illo, validè assistet extra parochiam, licèt dicat, Vade domum Mariæ, & assiste ibi matrimonio, licèt domus sit intra parochiam, vel si dicat, Coniũge Petrum & Mariam in mea Ecclesia, & similia, *lib. 30. tota disp. 34.*

6 Reuocatio delegati, necessarium est, vt sit illi intimata ab Episcopo per Nuntiũ ad id destinatum, vel epistolam. Et non sufficit quęcunque notitia reuocationis, *l. 3. disp. 30. n. 13.*

7 Officialis Episcopi, cui delegatur dispensatio in impedimẽtis matrimonij, potest subdelegare informationem, & receptionem testium, non verò ipsam dispensationem, *lib. 8. disp. 27. nu. 43.*

8 Quando cõmittitur aliquid in Trid. vel alibi Episcopis tanquã Sedi Apostolicæ delegatis, vel quando dicit Pontifex, Authoritate

nostrã

nostrâ hoc fac, est potestas delegata, nisi aliàs competat illis de iure ordinario, *libr.* 8. *disp.* 2. *num.* 10.

9 Delegata potestas potest reuocari à superiore absqua causa, solo suo arbitrio, non solùm validè, sed etiam iustè, & licitè per se loquendo, *l.* 8. *disp.* 33. *nu.* 7.

10 Potestas delegata potest committi expresso nomine solo proprio delegati, aut solo nomine dignitatis, aut vtroq;. Et si fuerit cõmissa personæ, cessat morte delegati; secùs, si dignitati. Et an cõmissio facta sit personæ, vel dignitati, iudicandũ est ex subiecta materia, & alijs verbis, & si deduci nequeat, tunc ex proprij nominis delegati, aut eius dignitatis expressione. Et in dubio vtraque concurrens, v.g. personalis, & realis, præfertur personalis. Et commissio facta personæ non trãsit ad successorẽ, facta verò dignitati trãsit, vt facta Vicario Episcopi. Secùs dicẽdum de commissione facta legato etiam à latere sub nomine dignitatis, vel facta Canonico. Itẽ illa dignitas propriè habet successorẽ, quæ perpetuò exigitur in Ecclesia. Item commissio transit ad successorem, licèt non contineat iurisdictionem, & licèt ille, cui commissio fit, nomine dignitatis sit coniunctus sanguine, aut stricto amicitiæ vinculo cum delegante, *lib.* 8. *disp.* 27. *à n.* 1. vsque ad 15.

11 Commissio facta expresso nomine dignitatis, & personæ simul, cẽsetur personalis, &

non transit ad successorem, nisi commissio secundum alterum intellectum reddatur omninò inutilis, *lib. 8. disp. 27. à n. 17.* vsque *ad 21.*

12 Commissio personæ facta non expirat cũ eius dignitate. Secùs, si sit realis, licèt non deponatur, sed transferat se ad aliam non continentem primam, & quãuis res non sit integra. Et personalis commissio cessat cessante personæ dignitate re integra, licèt persona delegati sit priuata officio, vel dignitate in delicti pœnam: vel quando transit ad statum incompatibilem, *libr. 8. disputat. 27. à num. 22.* vsque *ad 28.*

13 Officialis Episcopi dicitur Vicarius generalis, & commissio illi facta non potest expediri per Episcopum, etiã remoto illo. Et si sit factus Episcopus eiusdẽ Episcopatus, non potest expediri commissio facta illi forma ordinaria, dicendo, officiali talis diœcesis. Si verò fuerit commissio personalis, poterit. Item Vicarius Capituli Sede vacanti, potest expedire dispẽsationes commissas Officiali, licèt clausula dicat Vicario Episcopi. Item Vicarij prælatorum habẽtium iurisdictionem qualẽ Episcopalem. Item Vicarius Episcopi confirmati, & nondũ cõsecrati; & si duo sint Officiales Episcopi, & delegatio fiat simpliciter Officiali, & alter ex illis sit principalior, illi soli cẽsetur cõmissio facta. Quãdo verò est æquè vterque principalis, iudex erit, quẽ elegerit actor, vel cui primò fuerint litteræ præsẽtatæ. Et si fuerint

rint simul vtrique præsentatæ, neuter effectu est iudex, donec Princeps declaret. Et vbi præsentatum est cuidam rescriptum ex æqualibus Episcopi, non potest alter adiri. Et postquam pronunciauit rescriptum esse subreptitium, non potest retractare sententiam, *l. 8. dis. 27. à n. 29. vsque ad 39.*

14 Litteræ dimanantes à Sede Apostolica, aut sunt iustitiæ, & tunc pereunt morte concedentis re integra: secùs, si non integra. Dicitur autem res non integra, quando iudex iussit legitimè partes citare. Aut litteræ sunt gratiæ, & tunc sic distinguendum est: Aut ea gratia cum limitatione conceditur, aut absolutè. Si cum limitatione, aut ad beneplacitum, & voluntatem personæ concedentis, tunc cessat concedentis morte, quamuis res non sit integra: secùs, si concedens dicat, donec reuocauero, vel talem rem fecero; si enim ante mortē non reuocet concedens, vel non faciat illam rem, gratia est perpetua; atque eâdem perpetuitate gaudebit, si ad beneplacitum Sedis cōcessa sit. Quod si absolutè concedatur gratia, aut est facta, quia nempe respectu eius fauor conceditur, à nullius exequutione pendet, aut pēdet ab exequutione commissarij necessarij, vt pote cui imponitur præceptum exequendi, vt contingit in dispensationibus matrimonialibus, & non petit gratia morte concedentis, quantumuis res sit integra. Aut est gratia facienda, quæ scilicet respectu eius, cui sit, non

est perfectè concessa; sed pendet ab exequutione commissarij voluntarij, vtpotè cui non præcipitur exequi, sed sola exequendæ gratiæ licentia datur, & petit morte concedentis re integrâ, secùs non integra. Dicitur autem res integra in his rebus, in quibus non est citatio partis, quando commissarius primum actũ exercere cœpit correspondentem citationi partis in iurisdictione contentiosa, vt si cæpit vocare partem ad cognoscendum de preeum veritate, *lib.* 8. *tota disp.* 28.

13 Non est necessaria scriptura ad substantiam gratiæ, Nec gratia expirat mortuo Pontifice ante literas expeditas. Et fas est in foro conscientiæ eâ, vti ante expeditas literas. Et potest solui & recipi pensio literis non expeditis. Et quamuis ita conuentũ sit inter partes, tenetur soluere ille, qui ita conuenit in primis sex mensib. transactis aũt illis, recipiens, & soluens incurrit excommunicationem reseruatã Summo Pontifici per motum proprium, Pij Quinti, & non potest pensio recipi, nec solui, non confectis literis. Item gratia continens iurisdictionem, vel aliquid faciendum, vt ad testandum, valet ante literas expeditas moriẽte concedente. Sed dispensatio non suffragatur in foro externo, literis non expeditis, & quando expediuntur, suffragatur à tẽpore cõcessionis gratiæ, etiamsi mortuo Papâ, qui eã concessit expediantur literæ nomine sequẽtis in forma, (quia rationi congruit) tamen literæ con-

cōcedentes iurisdictionem iudici, qui per eas deputatur, requirunt necessariò ante iudicij initium eas expeditas esse, ita vt si incipiatur iudicium anteà, nihil valeat, *l.8. tota d.29.* Vtrũ autem requiratur semper scriptura ad probationē gratiæ, non resoluit Doctor, ib. *nu.8.*

16 Potestas delegata ad dispensandum in votis, vel iuramentis Deo factis, nō extenditur ad cōmutandum. Item potestas ad dispensanda, vel commutanda vota, non extenditur ad iuramenta, quando iuramentum est independenter à voto: secùs, si est in confirmationem voti: Tamen potestas ad dispensandũ, vel relaxandum iuramenta soli Deo facta extenditur ad vota, *l.8. disp. 3. à n. 14. vsque ad 23.*

Demonstratio.

1 Demonstratio, v.g. (accipio te quæ, vel quia es sterilis, vel quia procuras venena sterilitatis) per se sumpta nunquã suspendit, nec vitiat matrimonium cuiuscunq; sit qualitatis, siue sit turpis, siue contraria substantiæ matrimonij, siue vera, siue falsa sit, habetur pro non adiecta, ac firmum manet matrimoniũ. Secùs dicendum, quando apponitur per modum cōditionis; tunc enim si fuerit turpis, reijcitur: honesta suspendit, si contraria substantiæ matrimonij, irritat, & si apponatur vt modus si sit contrarius substãtiæ matrimonij, irritat, si impossibilis, vel turpis, reijcitur; si necessarius, habetur pro impleto, & si est honestus, & possibilis, non suspendit, *l.5. d.19. à n.1. vsque ad 16.*

Do-

Denunciatio.

1 Denuntiare impedimenta matrimonij occulta tenetur, qui ea nouit, & correctio prętermittenda, si probabilis extat spes, vt prosit. Non tamen tenebitur denuntiare, si timeat probabiliter magnum scandalum. Tenebitur tamē, quamuis acceperit impedimentum sub secreto, & confessionis secreto, cùm tamen non sit vera confessio. Item tenetur, si audiuit à persona digna, ea non denuntiante anteà: secùs, si non est fide dignâ, leuisque reputaretur eius dicto denuntians, & si audiuit, & non meminit à quo audiuit, vel audiuit à persona nihil certum scienti. Consulendum est tamen huic audienti à non fide dignis personis, vt faciat illas testificari, quando impedimentum non est infamatorium. Item non tenetur denuntiare, si nouit, contrahentes impetrâsse dispensationem occultam pro conscientię foro, cum sit impedimentum occultum, *lib. 3. tota d. sp. 13.*

2 Denuntiationes non sunt de matrimonij essentia: sunt tamen de præcepto obliganti ad mortale eas omittere, vel non facere eas in vtriusque parochia. Secus dicendum, si omittatur vna ex tribus, quando moraliter creditur, nullum esse impedimentum, vel quando non fiunt continuæ, & magnum non intercedit spatium inter vnam, & alteram, *libr. 3. tota disputat. 5.*

3 Denuntiationes debent fieri in vtriusque paro-

parochia contrahentis à proprio parocho, vel alio de eius licentia, & debent fieri in parochia, vbi diutius habitârunt. Non tamen faciendæ, vbi est moderna habitatio: nec vbi est antiqua, si consanguinei contrahentium ibi non sunt, sed tunc debent fieri vbi sunt. Et debent fieri tribus diebus continuis festiuis, & nõ debẽt immediatè se subsequi, & si sola vna præmittatur, non debet statim matrimonium celebrari, & debent fieri inter missarum solẽnia. Tamen sufficit, vt fiant in locis publicis competentibus. Idem dicendum, quamuis nõ sit dies festiuus, & aliqua ex causa est magnus concursus populi ad Ecclesiam, *lib. 3. tota disput. 6.*

4 Denuntiationes repetendæ sunt, quando factis matrimonium differtur, vel matrimonium, in quo sunt factæ, fuit irritum, sed instauratur in foro externo, nisi paulo ante præmissæ essent, *l. 8. d. 35. n. 20.*

Dignitas.

1 Vicarius capituli, sede vacante, habet dignitatem requisitam, vt possit esse delegatus Pontificis. Item Vicarius Episcopi confirmati, & nondum consecrati. Item Vicarius Prælatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem in sua diœcesi nulli Episcopo subdita, *l. 8. d. 27. à nu. 32. vsque ad 35.*

Dispensatio.

1 Habens priuilegium dispensandi in casibus Episcopi, non potest dispensare, quando Epis-

Episcopo conceduntur ratione solius necessitatis, *l.2. disp.40. nu 9.*

2 Vicarius generalis Episcopi in matrimonij impedimento non potest dispensare, nec in alijs, in quibus potest Episcopus, nisi specialiter committantur, *l.2 disp.40. n.12.*

3 Episcopi non poterant, attento iure antiquo, dispensare in denunciationib. matrimonij, sed solum consuetudine scitâ & toleratâ: hodie tamen per Conc. Trid. possunt non solum illi, sed etiam Abbates habentes iurisdictionem quasi Episcopalem. Et non solum dispensare, sed etiam abbreuiare tempus, vel prolongare denuntiationes ex iusta causa. Item dispensare, ne fiant diebus festiuis, sed ferialibus. Item Prælatus alterius contrahentis potest cum vtroque dispensare. Item Vicarij sancti Ioannis. Secùs dicendum de Vicarijs foraneis, & de parocho. Item non solùm Episcopus, sed etiam Vicarius possunt delegare hanc facultatem, *l.3. tota disp.7.*

4 Dispensatio in matrimonij denuntiationibus, exigit iustam causam sub mortali. Sufficit tamen cognitio causæ extraiudicialis sine figura iudicij, & testibus non iurantib. Et dispensatio potest fieri extra diœcesim, quãuis lite subortâ circa illam, ea cognitio causæ debeat fieri intra, *lib.3 tota disp.8.*

5 Episcopus negans dispensationem in denuntiationibus, existente causa iustâ, quandoque peccat, quandoq; autem minime, tamẽ

tene-

tenetur, quando scandalum sequitur, vel datur suspicio malitiosi impedimenti, vel expedit valdè ad bonum animæ, aut corporis. Secùs quando nullum publicum, aut priuatum notabile damnum sequitur. Item quãdo adest causa, potest Episcopus ponere aliquam multã pecuniariam, non ob dispensationem, sed in delicti pœnitentiam, & existente iusta causa non datur appellatio quoad effectum suspensiuum: sed solum deuolutiuum, vt compellat superior inferiorem dispensare. Et in isto casu tenetur superior dispensare, vel cogere inferiorem, vt dispenset. Quando autem dispensatio non erat debita, sed gratuita, verbi gratia, quia non tenebatur, non datur appellatio: potest tamen implorare officium superioris, vt ex officio, & misericordia dispenset, non verò de rigore iuris. Item quando ius ex aliqua causa præcipit dispensationem, tunc si nolit iudex, potest appellari, quoad effectum deuolutiuum, & suspensiuum, & actionẽ habet, vt secum dispensetur ex præcepto legis. Item quoties Episcopus tenetur dispensare, & non potest haberi copia illius, vt dispenset, vel deneget, potest omissis denuntiationib. cõtrahi matrimonium. Idem dicendum, quando quis tenetur cũ aliqua cõtrahere, & diu distulit, timeturq; si modò absoluatur, fore, vt non cõtrahat, & cõfectio instat, v.g. quia est proximus morti. Secùs dicẽdũ, quãdo cõcurrũt aliæ

causæ

causæ iustæ, sed Episcopus non tenetur dispensare, licèt possit. Item parochus omissis denuntiationibus, assistens matrimonio mortis sibi comminatæ timore, non peccat, nisi fiat in contemptum, *lib. 3. tota disp* 10.

6 Is, cuius culpâ euenit impedimentum ne sponsalia perficiantur, tenetur dispēsationem procurare, v.g. si fœmina sit deflorata, vel patiatur magnum famæ detrimentum, ni ducatur in vxorem. Et idem, quando cessantibus his, potest facilè impetrari dispensatio: secus, quando nec hæc concurrunt, & dispensatio eget magnis expensis, & magnâ morâ, *lib.* 1. *di.* 56 *nu* 4.

7 Dispensatio sæpè continet aliquid iure communi non prohibitum ad placandas conscientias, maximè quando stando in iure cōmuni dubiæ erant, vt passim in bullis circa oua, & similia, *l.* 2. *d.* 37. *nu.* 15.

8 Ineuntes matrimonium inualidum ignoranter, omissis denuntiationibus non solum, quando fuit impedimentum consanguinitatis, sed quoduis aliud, carent spe dispensationis, quando impedimentum est tale, vt denuntiationes præmissæ conferre possent ad illud detegendum, *lib.* 3. *disp.* 42. *nu.* 7. *& disp.* 45. *nu.* 2.

9 Dispensatio est adeò strictè interpretanda, vt si aliquid operetur, extendenda ampliùs non sit. In aliquibus tamen casibus non strictè interpretanda. 1. Quando dispensatio est concessa

cessa proprio motu ob publicam vtilitatem; quod intellige, quatenus propria verborum significatio patitur. 2. Quando est iuris corpore clausa. 3. Quando versatur circa iuris communis materiam, iuxta illud intelligenda est. 4. Quando est in priuato statuto, aut consuetudine populi, quæ erant iuri communi contrariæ. 5. Quando concessa est toti religioni in perpetuum. 6. Quando est debita, ò quòd Princeps ob causam occurrentem teneatur dispensare. 7. Quando extenditur ad necessario, & inseparabiliter connexa. 8. Quando fit à legislatore, & non ab inferiori. Vltimus est. Quando dispensatio est in causa matrimonij; nisi sequatur scandalum ex larga interpretatione. Et generaliter, quoties constat de concedentis intentione dispensatio, extenditur ad id, quod concedens intendit, *lib.* 8. *d.* 1. *nu.* 3. *vsq; ad* 30.

10 Potestas dispensandi circa beneficia cōcessa Episcopo, non est restringenda solùm ad beneficia simplicia, *l.* 8. *d.* 2. *n.* 8.

11 Potestas dispensandi est latè interpretanda, vt fauorabilis, quamuis ipsa sit odiosa. Extenditur tamen solùm ad casus quoquo modo adaptabiles casibus in potestate expressis. Item est latè interpretanda, quando solùm agitur de solo præiudicio ipsius concedentis facultatem. Secùs, quando vergit in tertij præiudicium, vel consuetudine inducta sit certa interpretatio in ea materia. Nec facultas dispensandi

pensandi absolutè concessa extenditur ad dispensandum in iure naturali, vel diuino, quãdo id tale est, vt specialissimè reseruetur Summo Pontifici. Secùs, si non est ita strictè. Item interpretabitur latè, quando ea conceditur ad petitionem, & fauorem ipsius dispensaturi, cum personis non expressis; secùs, si ad petitionem talium personarum expressarum, *lib.8. disput.2.à num.1.* vsque ad 6. Item quando est dubium, vtrùm dispensatio extendatur ad aliquem casum, interpretandum est eam nõ extendi. Secùs, si fuerit dubium, an potestas dispensandi extendatur, vt virtute illius possit dispensari, ibid. *nu.9.* Item potestas dispensandi concessa in Trident. *Sess.24.* Episcopis, non est odiosa, & competit Abbatibus, & alijs Prælatis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem, ib. *nu.12.*

12 Potestas dispensandi in quodam casu, eo tacito, timore ne facultas denegetur, est subreptitia, quando petens scit, prelatũ esse in cõtraria voluntate habituali, quia in similib. nũquam vult dispensare, vel quando opinatur se non posse: secùs quando non adest hæc voluntas habitualis, vel opinio contraria, *l.8. di. 21. num.24.*

13 Potestas dispensandi in aliquo gradu, extenditur ad gradum ex vtroque latere. Secùs dicendum, quando adiũctus est alius gradus etiam inferior, vt si contrahentes sint cõiuncti in secundo, & tertio gradu, & potestas sit ad

sit ad solum secundum, *l.8.d.24.n.9 & 10.* Itē potestas dispensandi in gradu consanguinitatis, non extenditur ad eundem affinitatis, ib. *nu.19.* Tamen potestas dispensandi in affinitate includit potestatem dispensandi in publica honestate simul concurrenti, licèt sit ex matrimonio rato, ibi *nu.41.* Item potens dispensare in aliquo gradu, potest in eo dispensare, quamuis sit mixtus ex alio propinquiori, nisi alter eorum distet à stipite in primo gradu, ib. *nu.34.*

14 Papa potest dispensare non solum in iure diuino, & naturali pendenti, ab humana voluntate, vt in voto, sed etiam in iure diuino absoluto, aliquando in casu aliquo speciali, ex causa vrgenti, non in vniuersum id ius, in quo dispensat, abrogando, sed eius obligationem verè tollendo per veram dispensationem, *li.8. d.6.à nu.1. vsque ad 6.*

15 Papa potest dispensare cum legitima causa, vt sacris initiati vxores ducant, tamen si absque causa, peccabit grauissimè; sed tenebit matrimonium. Item potest dispensare in voto solemni religiosorum, existente iustâ causa; Et illa deficiente, non valebit matrimonium: & sic dispensatus vbi dimittit habitum, non tenetur officium diuinum. *libr. 8. disputat.8. numer.1. vsque ad 11.* Vtrum Pontifex possit dispensare vt matrimoniū monachi ad tempus duret, & nempe donec habeat prolem, & statim ad religionem redeat? Negat

gat Doctor; potest tamen Papa itacum monacho dispensare, vt si habitâ prole vxor liberè consentiat, vel causam diuortij perpetuam dederit per fornicationem, teneatur ad religionem redire, ibid. *nu.* 9.

16 Papa non potest dispensare in impedimentis iure diuino, & naturali dirimentibus matrimonium, v.g. in primo gradu ascendentium, vt inter parentes, & filios, & in primo lineæ transuersæ, vt inter fratres, & sorores: tamen in alijs omnibus potest ille solus. Vnde nec legatus à latere potest in eis dispensare, nisi in speciali casu cum necessitate, sine aditu ad Pontificem, & quando impedimentum est occultum. Item Episcopus non potest dispẽsare in cognatione spirituali ex Baptismo non solemni orta; nec in publica honestate ex spõsalibus. Nec in cognatione legali, licèt non detur facilis recursus ad Papam, *l.* 8. *d.* 6. *à nu.* 11 *vsq; ad* 17.

17 Papa potest dispensare, vt in quacumque ætate matrimonium initum valeat, modo pueri vsum rationis habeant, *libr.* 7. *disp.* 104. *num.* 11.

18 Papa potest dispensare in radice matrimonij irriti, legitimando prolem indirectè quoad bona temporalia, & directè quoad spiritualia erga personas suæ iurisdictioni temporali non subiectas, etiam nulla existente causa. Peccabit tamen grauissimè, quamuis parentes mortui sit. Et si cedat in tertij præiudicium

dicium, credit Doctor, noluisse Pontificem iuri aliorum acquisito derogare. Attamen Papa non poterit, quando proles habita fuit, nullo præcedenti matrimonio irrito, legitimare eam quoad temporalia extra loca suæ iurisdictionis temporalis; vel quando matrimonium fuit irritum ob impedimentum iuris naturalis, vel diuini, etiam in casu speciali, in quo potest dispensare in tali impedimentum. Idem dicendum de prole genita ex professo, vel in sacris constituto. Idem quando matrimoniũ fuit nullum ex defectu consensus alterius, vel vtriusq;. Item Princeps sæcularis nulla ratione potest legitimare prolem habitam ex matrimonio irrito, vt capax sit ordinum, ac cæterorum Ecclesiasticorum, *lib.* 8. *disp.* 7. *à nu.* 1. vsque *ad* 11.

19 Papa non potest dispensare in pluralitate vxorum, *lib.* 7 *disp.* 80. *n.* 9. Secùs de cognatione spirituali, *lib.* 8. *disp.* 19. *n.* 7.

20 Dispensare censentur Papa, vel Princeps supremus, vel quicumque inferiores admittentes scienter ad actum iure prohibitum, in quo illi possunt dispensare. Item censentur tacitè dispensare, quando Prælatus, cùm potest facilè contradicere, nõ contradicit, sed tacet. Tamen non censetur dispensatio vltra casum expressum, *lib.* 8. *tota disp.* 4.

21 Papa erga se ipsum potest dispensare in his, in quibus potest cum subditis. Idem dicẽdum de supremo Principe sæculari, & Episco-

pis, Prælatis regularibus siue Prouincialibus, siue Generalibus, siue præpositis localibus, vel vicegerentibus. Idem de habente iurisdictionem delegatam in vniuersum cum aliqua cõmunitate, cuius ipse est pars Secùs, si cum certis personis, *lib.* 8. *tota disp.* 3.

22 Legatus à latere non potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimẽtibus, nec habet maiorem iurisdictionem in Prouincia sibi commissa, quàm Episcopus in suo Episcopatu, *lib.* 8. *disp.* 6. *nu.* 15. Nec dispensat validè absque legitima causa in causis sibi commissis, *lib.* 8. *disp.* 17. *nu.* 5.

23 Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus in casu magnæ necessitatis, *lib.* 8. *disp.* 6. *nu.* 24. Secùs extra casum necessitatis, *ibid nu.* 17.

24 Episcopus in impedimento dubio omnino non potest dispensare, sed potest declarare gratiâ tollendi scandali, non esse opus dispensatione. Quando autem non est res omnino dubia, & datur præsumptio pro impedimento, tunc eget Pontificiâ dispensatione, & existentibus opinionibus negantibus, & affirmantibus, potest sequi probabilem, & nõ probabiliorem opinionẽ, *l.* 8. *disp.* 6. *n.* 18. Nec potest dispensare virtute Trid. *Sess.* 24. *cap.* 5. *de reform.* cum habentibus impedimentum dirimens, quando bonâ fide, præmissisque denuntiationibus contraxere, vt denuò ineant, *ibid, num.* 19.

25 Episco-

25 Episcopus potest dispensare in omnibus impedimentis impedientibus solum matrimonium, exceptis sponsalibus, voto, & impedimento interdicti Eccles. quando superior interdixit matrim. Secùs, si ipse, vel inferior, *lib. 7. disp. 17. à nu.* 10. vsque ad 15.

26 Episcopus, seclusâ reseruatione, potest dispensare in sua diœcesi in omnibus votis, sicut Pontifex in toto orbe. Ratione verò reseruationis, non potest dispensare in absolutis castitatis religionisue votis, etiam emissis à persona alterius potestati subiecta, vt à coniugata, seruo, filio, sine licentia viri, Domini, vel patris. Potest tamen in voto temporali castitatis coniugalis seruandæ, non petendi debitum absque licentia, vel cum ea alterius, vel de communi consensu facto. Secùs dicendum de voto virginitatis seruandæ, nisi expresse vouens noluerit se ad castitatem obligare, sed solùm ad corporis integritatem consistentem in abstinentia à primo luxuriæ actu, Potest etiam Episcopus dispensare in voto non ineundi matrimonium, nisi sit in fauorem tertij id petentis, cuius interest, vt emissum sit. Si tamen remittatur ius, tunc poterit, & tertius potest remittere totam illam obligationem, si solùm eius intuitu fuit factum; secùs, si simul religionis ad id offerendum Deo. Et in dubio censetur factum in fauorem tertij. Et quando alterius nihil interest, censetur in dubio factũ in honorem Dei. Potest etiam dispensare in

voto non assumendi ordines sacros, & in voto disiunctiuo, cuius altera pars est reseruata, altera autem non. Item in voto assumendi habitum fęminarum, quas vulgò beatas vocant. Secùs dicendum de voto ingrediendi religionem Ordinis Militaris Diui Ioannis. Item potest dispensare in voto cæterorum Ordinum Militarium, & in voto strictioris religionis, & perseuerantiæ in religione, & post exitum, iustâ causâ poterit, ne iterum ingrediatur. Etiam differenda voti religionis exequutione, dummodo non sit adeò, vt sit periculum in eũ statum incidendi, vt fiat impotens. Item potest dispensare, vel commutare, quando votũ castitatis, vel religionis commutatur à Pontifice in materiam non reseruatam; tunc enim poterit in eam, vel in aliam commutare. Et quando is, cui Pontifex votum castitatis commutauit in confessionem menstruam, nec commutationem impleuit, non tenetur ad prius castitatis religionisve votum, nec habet impedimentum ad matrimonium Et hæc votorum reseruatio non est tam strictè accipienda, quin liceat Episcopo dispensare, magno incontinẽtiæ periculo eminenti, nec dato facili recursu ad Papam ratione paupertatis, vel alius causæ. Idem dicendũ de cæteris votis reseruatis Pontifici; secùs dicendum dato facili recursu ad Pontificẽ, aut ad Nuntiũ habentem cõmissionem in eis dispensandi. Item potest Episcopus dispensare in voto castitatis ex perturbatione

animi

animi emisso, quando vouens est iuuenis, & est suspectus, & hoc ad maius periculum incõtinentiæ vitandum. Item quando est periculum incontinentiæ ex mora adeundi Pontificis. Et hæc dispensatio Episcopi in his votis Papæ reseruatis solum deseruiet illi vsui, ad quem necessitas cogit, vt in voto religionis, & castitatis, *l.8. tota disp* 9.

27 Episcopus potest dispensare in votis castitatis, & religionis pœnalibus, siue pœna sit incursa, siue non: Secùs dicendum de votis absolutè emissis, quamuis ea vouens eligat in pœnam, & supplicium peccati admissi, vel ad vitandam infamiã, vel dedecus. Item potest dispensare in votis conditionalibus ante, & post conditionem impletam, quando votũ est verè conditionale, & nõ apparenter, & quando cõditio est de futuro, nec tacitè inest. Secùs de votis sub cõditione de præterito, vel de præsẽti, vel quæ tacitè inest, & apponitur eo modo, quo inest. Et idẽ, quod dictũ de voto religionis, & castitatis, & alijs votis cõditionalibus; dicendũ de iuramẽtis cõditionalibus, & pœnalibus, *lib.8. tota disp.* 10.

28 Episcopus potest dispensare in voto castitatis post matrimonium consummatum emisso ab vno coniuge sine alterius licẽtia Secùs, si ante consummationẽ matrimonij animo ingrediendi religionẽ ad implendũ votũ, ltẽ potest, quãdo vouens se habuit negatiuè, nec de ingressu, nec de opposito cogitãs. Idem

cum eadem distinctione dicendum, quando votum fuit emissum cum alterius cõsensu, vel quando ambo sine consensu alterius continẽtiam vouerunt, vel quando vterque vouit ab altero petitâ licentiâ, non per modum contractûs. Secùs, quando vouit vterque per modũ contractus, nec vt petant, nec vt reddant debitum, nisi detur magnum incontinentiæ periculum, sine recursu ad Pontificem prę paupertate, vel aliâ causâ, vel ad Nuntium habentem commissionem. Et hæc dispensatio ob vrgentem necessitatem solùm est ad petendum debitum. Vnde qui fornicatur, peccat contra votum. Item quando coniuges vouerunt continentiam per modum contractus hac lege, vt si soboles, quam tunc habebant, obiret, possent vti matrimonio, potest Episcopus dispensare. Secùs dicendum, si hoc modo, postquam habuerimus prolem, promittimus ex tunc continentiam. Poterit tamen, si dicant, si Deus nobis hoc beneficium concesserit, vt habeamus prolem; promittimus in gratiarum actionem, continẽtiam; & hoc siue ante, siue post impletam conditionem. Item potest, quando vterq; vouit continentiam ad tempus cũ mutuo cõsensu. Itẽ quando coniuges remittunt sibi ipsis renuntiationem iuris petendi, vel reddendi; poterit ad reddendum, & petendum dispensare, quamuis sit aditus ad Pontificem, *lib. 8. tota disp. 11.*

29 Episcopus semper potest dispensare cũ ligato

ligato coniugato voto castitatis transeunte ad nuptias, vt petat debitum solum, quamuis matrimonium non sit consummatum, & præsente Papâ. Item cum coniuge, cui debiti petitio est prohibita ratione affinitatis contractæ cum altero coniuge, etiam præsenti Commissario Bullæ Cruciatę, vel existentibus religiosis medicantibus habentibus commissionem. Item cum coniuge contrahente cognationem spiritualem cum suo coniuge ad petendum debitum. Quod intellige de affinitate, vel cognatione spirituali contracta post matrimonium, *lib.* 8. *tota disp.* 12.

30 Episcopus potest dispensare in iuramentis castitatis, religionisve pœnalibus, & conditionalibus, sicut potest in votis similibus, vt dictum est, *num.* 27. Item potest in absolutis non includentibus in se votum. Secùs, si includant. Item quando manent reseruata vota, manent etiam iuramenta eiusdem materiæ. Secùs, vbi ea vacant, *libr.* 8. *tota disputat.* 13.

31 Episcopus potest dispensare in votis nouitiorum emissis, siue ante, siue post ingressum, ante tamen professionem, *lib.* 9. *disp.* 39. *nu.* 44.

32 Doctor probabiliter iudicat, posse Episcopum dispensare interueniente vrgẽtissimâ causâ, v. g. pro bono pacis, in ætate legitima ad matrimonium, *l.* 7. *disp.* 104. *n.* 12.

33 Episcopus non potest dispensare, quãdo

dispensatio cõmittitur à Pontifice Officiali diœcesis. Item quando officialis est factus Episcopus eiusdem diœcesis, non potest, quando commissio est realis; secùs, si personalis, *li. 8. disp. 27. nu. 30. & 31.*

34 Episcopus potest dispensare in lege Põtificia, vel Concilij, quãdo conceditur dispensatio, non explicando, cui conceditur, quamuis non sit latæ sententiæ, & imponat pœnam, quam solus Pontifex potest imponere, *libr. 8. disp. 5. à n. 1.* vsque *ad 5.*

35 Episcopus non potest dispensare, vt plures adhibeãtur patrini in Baptismo, vel Cõfirmatione, vel hi sint duo viri, aut duę mulieres; contra Conc. Trid. *lib. 7. disp. 27. n. 6. & 7.*

36 Episcopus potest dispensare cum familiari triennali in interstitijs, vel natalium defectu, *lib. 8. disp. 1. nu. 25.*

37 Quando Episcopus potest iure ordinario in aliqua re dispensare, quamuis obtẽta sit commissio à Pontifice, potest adiri ad Episcopum, vel ad potentem ex priuilegio, quamuis virtute commissionis iam confessarius dispẽsasset, vel ipse Ordinarius. Tamen quando Põtifex de eo casu consultus denegauit dispẽsationem, iudicans non adesse causam, non potest Episcopus, nisi noua proponatur causa; potest tamen, si sit solitus propter causã cadẽ alijs denegare: tamen huic concedere dispensationẽ. Idẽ dicendũ, quãdo Episcopus dispẽsat ex commissione expressa annexa dignitati,

etiam

etiam si ex speciali commissione dispenset. Secus, quando ex sola epigamia in casu necessitatis. Idem de habentibus priuilegiũ ad dispensandum. Et postquam remiserunt, dispensationem ad Pontificem, etiam dicitur casus occultus, *lib.* 8. *tota disp.* 14.

38 Episcopi electi, & confirmati, licèt nondum consecrati, possunt dispensare in casibus occultis concessis per Trid. *Sess.* 24. *de reform. cap.* 6. Idem dicendum de superioribus etiam localibus, seu conuentualibus religionum exemptarum erga religiosos eis subditos, vt expresè concessit Pius V. in quodam breui, cuius verba refert Emanuel *qq. reg. to.* 1. *q.* 61. *art.* 9. *lib.* 8. *disp.* 2. *nu.* 11. *&* 13.

39 Episcopus potest dispensare validè sine causa in suis Cõstitutionibus etiam iuratis, & licèt transeãt in contractum, in commodum alterius ex legitima causa. Secùs dicendum de Constitutionibus confirmatis à Summo Pontifice, *l.* 8. *d.* 17. *à n.* 27. vsque *ad* 31.

40 Mandatum dispensandi non est dispensatio, donec Ordinarius, vel Cõfessor dispenset, *lib.* 8. *disp.* 30. *nu.* 12.

41 Commissarius Bullæ Cruciatæ potest dispensare pro solo conscientiæ foro in affinitate ortâ ex copulâ fornicaria, in primo, & secũdo gradu, & legitimare prolẽ susceptam, & suscipiendã, cõcurrentibus quatuor cõditionibus. 1. Vt matrimoniũ cũ illo impedimẽto sit contractũ seruata formâ Trid. v. g. cũ præsẽtia

parochi, numero testium, & denũtiationibus. 2. Vt impedimentum sit occultum. 3. Vt adfuerit bona fides saltem ex parte alterius contrahentis, ignorantis impedimentum tẽpore cõtractus. Vltima, vt coniux ignorãs certior fiat de nullitate prioris consensus, quamuis ei nõ declaretur causa nullitatis, vt euitentur scandala; licèt Pontifex sit præsens. Secùs de Episcopo dispensante ratione magnę necessitatis. Item Cõmissarius potest dispensare solùm in impedimento affinitatis ex copulà fornicaria, nunquam ante matrimonium, & coniuge certiore prius facto de nullitate consensus, vt dictum manet. At Episcopus potest in omnibus impedimentis iure Pontificio dirimentibus occultis, & aliquando ante matrimoniũ contractum. Nec desideratur, quòd alter coniux sit certior de nullitate matrimonij. Item Cõmissarius potest legitimare prolem ex eo matrimonio irrito susceptam pro foro conscientiæ, quoad omnes ordines, & quæuis beneficia, non tamen ad bona temporalia. Episcopus verò solùm potest cum illegitimo dispensare quoad ordines minores, & ad quæuis beneficia simplicia, & cum quocumque illegitimo. Commissarius verò solùm cum habito ex solo matrimonio irrito, propter impedimentum fornicatiæ affinitatis. Quod potest facere dispensando in matrimonio. Quæ dispensatio, siue fiat à Commissario, siue ab Episcopo pro solo foro conscientiæ, non est facienda publicè cum

cè cum notario, & testibus, *lib.8. disp.6. à num.* 23. vsque ad 27.

42 Commissarius Bullæ Cruciatæ potest dispensare ad petendum debitum cum coniuge, cui interdicitur ratione affinitatis cum altero contractę. Secùs de impedimento cognationis spiritualis, *lib.8. disp.15. nu.13.*

43 Superiores religionis possunt in nouitiorum votis dispēsare, & in omnibus, in quibus possunt cum religiosis, *libr.9. disputat. 39. num.44.*

44 Religiosi per priuilegium concessum à Leone X. possunt dispensare solùm cum incestuosis, cum consanguineis cōiugis, vt possint petere debitum. Tamen illo matrimonio dissoluto, non possunt ad aliud transire cum affine ratione copulæ incestuosæ, *lib. 8. disput. 6. nu. 28. & 29.*

45 Priuilegia religiosorum circa commutationem, & dispensationem vororum, sunt hæc. Paulus Tertius concessit religiosis Societatis Jesu, facultatem commutandi vota, his verbis. (Conceditur facultas quorumcumque vndecumque ad suos venientium, cōfessiones audiendi, & confessionib. diligenter auditis, ab omnibus peccatis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, & à quibusvis ex ipsis casibus resultantibus sententijs, censuris, & pœnis, exceptis in Bulla Cœnæ, absoluendi, nec non & vota commutandi,) Et Gregorius XIII. anno 1575. in sua bulla in fauorem Societatis Iesu con-

cessa, incipiente, Ad perpetuam rei memoriã, extendit hoc priuilegium ad vota iurata. Excipiuntur tamẽ in dicta facultate Pauli Tertij quinque vota reseruata communiter. Et circa facultatẽ dispensandi concessit mendicãtibus Innocentius VIII. posse dispensare in votis, in quibus potest Episcopus iure ordinario, nõ ratione necessitatis, licèt sint ei reseruata aliqua. Exceptis peregrinationis vltra duas dietas, id est, 20. leucas. Itẽ possunt omnia vota dispensare, in quibus casibus possunt & cõmutare, & in omnibus concessis Episcopo ordinariè. Insuper Prouinciales medicantium habẽt priuilegium, vt possint concedere suis cõfessoribus approbatis iuxta Trid. authoritatẽ ad dispensandũ, ad petendũ debitũ cũ his, qui ante matrimonium castitatem vouerant, quod cõcessit Pius V. viuæ vocis Oraculo. Quod extẽditur etiã antequã vouẽs habeat matrimonium consummatũ. Idẽ dicendum in priori bimestri ante cõsummationem matrimonij. Item possunt dispensare, quando fuit factum post matrimonium initum, ad petendum debitum in casu, quo potest Episcopus. Item possunt commutare iuramenta pœnalia, & conditionalia, etiam impletâ conditione, non tamen iuramenta absoluta. Item religiosi medicantes, si sint viri docti, & confessores approbati, possunt ex commissione Pontificis dispensare in foro conscientiæ ad petendum debitum cum coniugibus, qui contraxêre cognationem

nem spiritualem. Et hæc facultas concessa religiosis commutandi, & dispensandi vota, non restringenda vt solùm eo priuilegio vti possint, erga subditos Episcopi illius diœcesis, in qua sunt religiosi, *lib. 8. tota disp. 16.*

46 Dispensatio est iuris relaxatio à potestatem habente relaxandi facta. Per particulam (relaxatio) differt ab interpretatione, abrogatione, derogatione, & irritatione, *l. 8. disp. 1. nu. 2.*

74 Dispensatio ad ordines cum illegitimo, extenditur solùm ad minores, nisi illegitimus sit promotus ad illos, idque Pontifex dispensans sciat. At quando dispensatio est ad omnes ordines, tunc extenditur etiam ad sacros, & redditur beneficij simplicis capax. Secùs, si dispensatio sit ad Ordines, non additâ particulâ vniuersali, nisi sit iam ad illos promotus sciente Pontifice. Et est dispensatio totalis, quando absolutè dispensatur cum illegitimo in irregularitate sine addito, secùs quando sine addito & non absolutè, *l. 8. d. 1. nu. 26. 27. & 28*

48 Dispensatio ad plura beneficia, extenditur ad licentiam non residendi in vtroque. Item dispensatio in defectu ætatis ad curatũ, extenditur ad non suscipiendos ordines tempore præfixo. At dispensatio ad non residendum, non extenditur ad consequutionem fructuum, *l. 8. disp. 1. nu. 19. & 20.*

49 Dispensatio cum Episcopo, vt consecrationem differat, extenditur ad retinenda

beneficia. Item dispensatio cum Canonico ad sacrum ordinem ante legitimam ætatem recipiendum, extenditur, vt vocem habeat in Capitulo; *l. 8. d. 1 n. 23. & 24.*

50 Dispensatio, siue licentia ad testandum, extenditur ad codicillos, & donationem causâ mortis: & facit conualescere ~~est~~ testamentum antea factum, nec finitur primo testamento confecto, *l. 8 disp. 1. n. 9. 17. 18. & 38.*

51 Dispensatio, siue licentia ad edenda oua extenditur ad lacticinia. Item dispensatio ad edendas carnes extenditur ad lacticinia, *lib. 8. disp. 1. nu. 39.*

52 Dispensatio, siue licentia ad Ordines ab alieno Episcopo accipiendos, non extenditur ad dispensandum cum ordinando in irregularitate, vel alijs impedimentis, *libr. 8. disput. 1. num. 25.*

53 Dispensatio non admittit argumentum à maiori ad minus, & fallit regula iuris in 6. dicens (cui licèt, quod est plus, licet vtique, quòd est minus.) Secùs dicendum in dispensationibus fauorabilibus: vel quando exprimitur ratio in ipsa dispensatione, vel quando id minus est annexum, vel inclusum in maiori tanquam pars eius, vel ab eo inseparabile, vel quando dispensatio inducitur canone, vel lege. Secùs quando ab homine, vel quando maius, & minus sunt in eodem genere. Secùs, si sunt in diuersis generibus, *lib. 8. disp. 1. à nu. 31. usq; ad 37.*

54 Dis-

54 Dispensatio, quando est dubium, an extendatur ad aliquem casum, interpretandum est non extendi, *l.8. disp.2. nu.9.*

55 Dispensatio voti tacito iuramento, vel iuramenti tacito voto, est subreptitia, quãdo iuramentum est in confirmationem voti, & dependens ab illo, & quando reperitur idem vinculum. Item quando idem repetitur multoties, non est opus mentionem facere repetitionis, *l.8. disp.2. nu.24. & 25.*

56 Quando votum non nubendi est factũ in fauorem tertij, necessarium est mentionem facere, nisi ille tertius remittat. Item professus, & initiatus Ordine sacro petens dispensationem, tenetur explicare, quo ordine sit initiatus, & non sufficit dicere se esse in ord. sacro, *l.8. disp.24. nu.21.*

57 Tunc solum sunt subreptitia quæcunq; rescripta gratiæ, vel iustitiæ ex taciturnitate veri, quando tacetur veritas, quam iura expressis verbis declarari iubent; vel est talis, quę intrinsecè attinet ad dispensationem. Estque causa finalis illius, quia eâ veritate expressâ, aut omnino denegaretur dispensatio, aut cum aliquo moderamine concederetur. Item similiter vitiantur ex falsi expressione, quando cõtingit circa causam finalem, ita vt eâ falsitate non expressâ, denegarentur literæ, aut ijs esset moderamen adhibitum. Quod intelligendum est, quando plures causæ narrantur, & finalis est vera. Nam si vna causa narretur,

& ea falsa sit, quæcumque illa sit, non valebit rescriptum. Tamen, si literæ concedantur ex motu proprio, valent, non obstanti subreptione veritatis tacitæ. Secùs, si esset subreptio falsitatis narratæ. Item non vitiantur literæ in neutro foro, quando falsi expressio, aut veri taciturnitas contingit solùm circa causam impulsiuam, licèt dolo contingat. Si autem sit circa causam finalem, sic distinguendum est. Si est causa totius rescripti, totum vitiabitur, siue dolo, siue ignoranter contingat. Si solius partis est causa, & altera pars est omnino separata, illa sola pars vitiabitur, in qua est subreptio etiam dolosa. Si autem partes coniunctionem quandam habeant separabilem, tamẽ quoad valorem, tunc si ignoranter, id est, non per fraudem, & malitiam subreptio admissa sit, valebit in vtroque foro rescriptum quoad solam partem, in qua non fuit subreptio. Si verò per fraudem, & malitiam, ea quoque pars vitiabitur, & corruet, in qua non fuit subreptio: non tamen ipso iure, & in foro conscientiæ, ante iudicis sententiam, sed post illam. *l. 8. tota disp. 21.*

58 Vt dispensatio non sit subreptitia, concurrentibus pluribus impedimentis, requitur narratio omnium, & exprimere, quoto gradu consanguinitatis, affinitatis, vel publicæ honestatis coniuncti sunt. Item est necessaria mentio vtriusque coniunctionis; v. g. si sunt coniuncti duplici titulo in eodem, vel diuerso du-

gradu, vt si est bis affinis, consanguineus, vel si habet duplicem publicam honestatem, & cognationem spiritualem, *l.8.disp.24.à nu.1. vsque ad 5.* At non tenetur narrare, affinitatem esse contractam ex pluribus fornicationibus cum eadem persona. Item iteratio copulæ, antequam Ordinarius dispenset, non vitiat dispensationem; ib. *nu.7. & 8.*

59 Impetrans dispensationem tenetur narrare inæqualitatem gradus consanguinitatis ex parte fœminæ, vt si amita viri sit in secundo, & tertio gradu; secùs, si in quarto. Nec in affinitate, & publica honestate est necessaria hæc explicatio. Item tenetur explicare distantiam gradus, an sit in linea recta in consanguinitate, affinitate solum ex copula licita, & publica honestate. Item an cognatio spiritualis sit filiatio, vel paternitas, vel compaternitas. Non est tamen explicandum, an contracta ex Baptismo, vel Confirmatione. Et est etiam explicandum in publica honestate, an oriatur ex matrimonio rato, quando petitur dispensatio in primo gradu, *lib.8.disp.24.à nu. 12. vsque ad 16.* Item in affinitate concurrenti cum publica honestate, non est necessaria mentio de publica honestate, quando explicatur affinitas ex copula licita proueniens; secùs fact à solius affinitatis in genere mentione. Item dispensatio valet in tertio, vel quarto gradu, licèt non explicetur, an ex copula licita oriatur. Secùs dicendum, si affinitas sit in primo, & secundo

gradu

gradu, ibid. *à nu.* 36. *vsq; ad* 40. Item dispensatio valet, errando in gradu explicando maiorem, cùm tamen sit minor, nisi minor sit diuersæ speciei. Tamen subrepticia erit, si erretur in gradu explicando minorem, cùm sit maior, quantumuis ex ignorãtia inculpata procedat, ibid. *à nu.* 17. *vsq; ad* 20.

60 In dispensatione matrimonij inter consanguineos, vel affines, non est necessaria mẽtio culpæ incestuosæ inter eos habitæ ex humana fragilitate, & non cum spe facilioris dispensationis, quando contingit post dispensationem concessam à Pontifice, vel Pœnitentiario, & expeditam cognitâ precum veritate ab Ordinario, vel Confessore, quamuis sub ea conditione sit concessa. Secùs dicendum, quãdo contingit ante dispensationem à Papa vel pòst, prius tamen quam Ordinarius illam expediat, & quando matrimonium fuit initum & consummatum cum impedimento dirimenti, cum animo, vt faciliùs Pontifex dispenset, animus cum matrimonio explicãdus. Item explicanda spes facilioris dispensationis, *l.* 8. *tota disp.* 25.

61 Qui impetrauit dispensationem, & ob aliquos scrupulos sibi obiectos, impetrauit aliam strictiorem, potest certior factus de dispensationis valore illâ vti, scil. priori *l.* 8. *disp.* 22. *num.* 16.

62 Qui impetrauit dispensationem ad ducendam consanguineam, & posteà noluit eam duce-

ducere, & impetrauit alteram ad ducendam aliam, non potest vti priori, licèt non vtatur posteriori validâ, *l. 8. disp. 22. nu. 19.*

63 Dispensatio prodest renuncianti illam, dum superior non acceptat renuntiationem, nisi dispensatio esset circa iuramentum, aut votum. Et solus superior, à quo gratia manat, potest acceptare renuntiationem; nec amittit vires dispensatio, etsi impetrans literas cancellet, concidatve. Item dispensatio prodest ad matrimonium, si ante illius vsum aliud matrimonium ineatur, *l. 8. tota disp. 32.*

64 Ligatus voto religionis, aut castitatis, aut non ineundi matrimonium cum consanguineis, petens dispensationem ad ducendam consanguineam, vel habens votum, & iuramẽtum de eadẽ re, casu, quo sunt vincula distincta, tenetur mentionem facere omnium istorum impedimentorum. Tamen ligatus sponsalibus de futuro cum aliqua fœmina, vel voto castitatis, aut religionis ante pubertatem emisso, nec posteà ratificato, volens consanguineam ducere, solius consanguinitatis tenetur mentionem facere, & posteà, vel antea obtinere remissionem sponsalium à fœmina, & relaxationem voti à patre, vel tutore. Similiter quando vnum impeditum est occultum, alterum publicum, solum publicum tenetur manifestare Pontifici, & occultum sacræ Pœnitentiariæ cũ mentione publici, *l. 8. tota d. 23.*

65 Literæ ad beneficium possunt absque man-

mandato impetrari, non verò ad lites. Beneficium tamen non potest acceptari absq; speciali mandato. Item dispensationes, & alia priuilegia, vt impetrentur, non requiritur speciale mandatum, sed possunt validè impetrari, eo, cui impetrantur, ignorante. Tamen non prodest illi, donec ab ipso acceptetur, vel ab alio habente speciale eius mandatum. Et quando impedimentum est commune vtriq; contrahenti, scil. consanguinitatis, vel affinitatis, sufficit ab altero impetrari dispensationem, altero ignorante. Secùs, si tantum alterius, vel commune vtrique, sed in vtroque diuersum, vt votum in vno, aut in vtroque, *l.8. tota disp.26.*

66 Dispensare sine causa, in lege diuina, aut superioris, est mortale; at in propria lege veniale, si desit scandalum, ac notabile aliorũ damnum. Item eandem culpam committit petens, vel acceptans, nisi ignorantiâ excusetur, & quoties vtitur dispensatione, peccat venialiter cessante scandalo, & notabili aliorum damno, *l.8. tota disp.18.*

67 Dispensatio alicui commissa in lege superioris, intelligitur, si adsit iusta causa, *l.8. disp.17. nu.4.*

68 Dispensatio in voto castitatis, & religionis ad contrahendum restricta ad primum matrimonium, non extinguitur, quando matrimonium fuit solutum ante consummationem, vel quando fuit nullum non scienter, &

quan-

quando dispensatio non fuit restricta ad primum actum, nec explicat, vt liceat toties, quoties libuerit, si illa sit totalis, & absoluta, licèt toties quoties, nisi causa omninò illius cessarit, vel potestas dispēsantis limitata sit. Idē dicendū de dispensatione partiali, existēte eadem dispensationis causa, *l.8 disp. 31. à nu. 1. vsque ad 12.*

69 Dispensatio in voto religionis ad ineundum matrimonium, non prodest, vt voues possit manere in sæculo absque matrimonio, *l.8 disp. 31. nu. 7.*

70 Dispensatio in voto ad contrahendum cum alia valet, quando dispensationis allegata se tenent omnino ex parte eius, cum quo dispensatur. Secùs dicendum, quando se tenēt ex parte personæ, cum qua est contrahendum, *l.8. disp. 31. nu. 13. & 14.*

71 Dispensatio cum monacho, qui habitū dimisit, vt secum facilius dispensetur, tacito animo, quo dimisit habitum, est subreptitia, *l.8. disp. 25. nu. 38.*

72 Dispensatio in voto religionis, tacendo fuisse, simul votum perseuerantiæ, subreptitia est, *l. 8. disp. 21. nu. 23.*

73 Dispensationes concessæ à superiori in lege sua cum aliquo, nulla compositione facta, sed omnino gratis, absque causa legitima possunt validè reuocari, non tamen licitè. Et erit mortale, quando dispensatio erat necessaria ad bonum subditi. Secùs dicendum de dispensa-

pensatione facta ab inferiori in lege superioris. Item dispensationes pro foro externo concessæ, non possunt ad libitum reuocari, sed existenti iustâ causâ: & tunc restituta compositione soluta per eum, cum quo dispensatum est. Item concessæ pro foro interno, *l.* 8. *dis.* 33. *à nu.* 11. *vsque ad* 14.

74 Dispensatio in impedimento criminis semiplenè probati, ne crimẽ in literis manifestatũ ab impetrante noceat ipsi in foro externo, impetranda est hac cautela. Si absq; animo ducendæ concubinæ interfectio vxoris acciderit, narret, sibi impedimentũ opponi interfectionis vxoris, cum verè non interfecerit. Et si talis animus adfuit, narret Pontifici, se de eo delicto infamatum, ac delatum in foro externo, damnatumq; esse arbitraria pœna defectu plene probationis, & ne fateatur, nec neget delictum in ea narratione, in sacra pœnitẽtiaria petat aliam dispensationem, referendo, quòd in publica fori externi propositum est, ac ibi tacitam esse veritatem ob periculũ propriæ proditionis. Et in hac debet impetrans fateri veritatem, *l.* 8. *disp.* 24. *nu* 22.

75 Dispensatio communi consensu etiã tacito obtenta, est cõmunib. expensis soluenda, nisi alter teneatur ad id matrimonium ratione legati, aut maioratus, & tempore, quo conuẽtum est de matrimonio, ignorabat alter dispẽsationem impetratam non communi consensu; & resiliens iustè absque alterius culpa non tene-

tenetur refundere illi partē, quā soluit, tenetur tamen, quando dedit fidē cum firmo, aut dubio animo ingrediēdi religionem. Itē tenetur integras expensas soluere ille, qui præbuit alteri culpabilem causam resiliendi. Item is, cuius culpa euenit impedimentum, ne sponsalia perficiantur, tenetur suis expensis procurare dispensationē. Item deflorans virginē, data fide de matrimonio, vel mulierem bonæ famæ cognoscens, tenetur restituere expensas ingrediens religionem. Secùs, quando non adsit fides data, vel defloratio sit spontanea, sine fide. Tamen quando defloratio fuit iniuriosa, nempe violenta, aut precib. violentiæ æquipollētib. aut dolo, tenetur ad omnes expensas, si post fidem datam transeat de facto ad religionem, ad quam non potest tuta conscientia adire in hoc casu. Et hæc promissio, vel quæcunque sponsalia non probantur testib. singularibus, *l.* 8. *tota disp.* 36.

76 Dispensatio non est committenda Vicario diœcesis vtriusq; contrahentis, sed satis est in precibus mentionem fieri diœcesis alterius, *l.* 8. *disp.* 35. *nu.* 5.

76 Dispensatio cum consanguineis, vt ineant matrimoniū, efficit, vt posteà copula habita inter illos ante matrimoniū initū, & pòst, non sit incestuosa, *l.* 7. *disp.* 67. *nu.* 3.

78 Dispensatio extenditur ita, vt liceat vti illa extra dispensantis territorium, & vbique, *lib.* 8. *disp* 31. *num.* 16. & 17. At dispensatio ad bene-

beneficium non confert ius ad aliud, *l. 7. disp. 42. nu. 9.*

79 Dispensatio irregularitatis ex celebratione excommunicati celebrantis, non petit multiplicem celebrationem explicari, *l. 8. disp. 24. nu. 7.*

Distillatio.

1 Differt distillatio à pollutione, quatenus non est ita mordax, ac grossa, faciliusque fluit, nec cum tanta carnis commotione, & in minori copia, aliquandoque imperceptibiliter, & sine carnis motu, *l. 9. disp. 45. nu. 2.* Et est mortale procurare illam notabilem, aut causam eius etiam notabilem, ibid. *nu. 35. & disp. 17. nu. 18.* Item est mortale inter coniuges, si sequatur ex tactibus, aspectibus, verbisq; turpibus, ibid. *disp. 45. nu. 42.*

Diuortium.

1 Diuortium dupliciter vsurpatur, primò vt importat dissolutionem matrimonij, quoad thorum, & cohabitationem. Secundò, vt importat dissolutionem quoad vinculum. Inter Romanos tribus modis connubia dissoluebãtur. Primò vsurpatione, seu diffarreatione, remancipatione, & diremptione. Causas autem repudij non numerat Doctor, nisi vnã, v. g. si mulieres erant præsentes certis ludis, qui fiebant, marito prohibente, vel ignorante. Hodie differunt repudium, & diuortium, quatenus diuortium solius vxoris est: repudium verò tum vxoris, tum etiam sponsæ de

præsenti nondum cognitæ *lib.*10. *disp* 1. *n* 1. *&* 2. Dicitur autem diuortium, vel a diuersitate mentium, vel quia in diuersas partes eunt, qui matrimonium distrahunt, *ibid.*

2 Repudium olim fuit licitum Judæis ex dispensatione Dei in lege naturali, Gentilibus verò nunquam. Et post legem Euangelicam, nec Iudæis, nec Gentilibus est licitum. Et nũc Iudæi quoque, & Gentiles repudiantes vxorem peccant mortaliter, nisi ignorantia inuincibilis excuset. Et non obstat sufficienter lex Euangelica promulgata. Item Gentiles conuersi repudiantes tempore infidelitatis legitimas vxores, cogendi sunt ad illas redire, quãuis alijs se immiscuerint, nisi accidat casus, in quo per conuersionem dirimatur alterius matrimonium infidelitatis tempore contractum, *l.*10. *disp* 1. *à n.* 7. vsque *ad* 11.

3 Diuortium ratione adulterij non soluit matrimonij vinculum. Vnde neutri cõiungi licet, alio superstite, ad alias nuptias transire, *li.* 10 *tota disp.* 2.

4 Diuortium potest celebrari ratione adulterij non solum quoad thorũ, & cohibitationem, sed etiam quoad curam de iure naturæ. Vnde sat est adulterium admissum tẽpore infidelitatis; & potest peti quantocumque tẽpore transacto. Et licet ius accusandi quoad pœnã criminalẽ, & ciuilem præscribatur quinquennio, *lib.*10. *disp.* 3. *à n.* 2.

5 Diuortium non potest peti ob solam vo-

luntatem fornicandi, nec per copulam sodomiticam cum vxore inuita, nisi ad tempus, donec desistat, nec per pollutionem extraordinariam cum alia fœmina, nec per mollitiem, siue viri, siue vxoris, nec per amplexus, & oscula libidinosa, & tactus ad mammillas, adulterio non sequuto; nec per solam penetrationem vasis in copula naturali, vel sodomitica, sine effusione seminis intra illud. Secùs dicendum de effusione seminis intra, sine penetratione. Item per concubitum cum fœmina, vel bestia mortua potest peti, nec per semen casu incidens intra vas, vt si effusum in balneo attrahat matrix. Tamen petitur diuortium ob sodomiam siue actiuam, siue passiuam, licèt sit inter duas fœminas, si infundatur semen intra vas, vel præposterum fœminæ. Item per bestialitatem, *lib. 10. tota disp. 4.*

6 Diuortium non potest fieri per fornicationem coniugis cum consensu alterius, aut ipso sciente ac dissimulante, *lib. 10. disp. 5 à nu. 1.* vsque ad 5. Potest tamen fieri, si vir det causam fornicandi, nolens cum vxore habitare, expellendo eam, & denegando alimenta, aut debitum. Secùs, si dedit ansam, eò quòd negauit matrimonium, *ibid. à nu. 6.* vsque ad 9.

7 Non est iusta diuortij causa, quando infidelis ad fidem conuersus dedit ansam infideli fornicandi, nolens cum illa habitare, sed repudians; licèt tunc repudiatus infidelis ad aliud matrimonium transeat, *lib. 10. disp. 5. nu.* 8. & 18.

8 Diuor-

8 Diuortium non potest celebrari, quando vxor probabiliter credēs virum decessisse, alij nubit, vel è cōtra, requiritur enim culpa mortalis ad diuortium. Secùs dicendum, quando coniux non certificatus, & ante diligentiā factam, putauit & dedit debitum, stans in illo secundo matrimonio. Item non potest celebrari, quando vxor probabiliter credēs esse mortuum, fornicata est, *l.10. disp.5. n.11. & 12.*

9 Diuortium non potest celebrari, quando vxor fuit violenter cognita, licèt causam violentiæ dedisset. Secùs dicendum, quando non vi pręcisa, sed metu cadenti in virum constantem cognita fuit, *lib.10. disp.5. à nu.13. vsque ad 16.* Item non potest celebrari, quando vxor commiscuit cum viro, putans esse maritum suum, & ad probandam bonam fidem sufficit eius iuramentum, habito respectu ad eius honestatem, & ad alias coniecturas, *ibid. nu.17.*

10 Diuortium potest peti, quando separatum matrimonium ratione impotentię, detecto errore instauratur, si impotens reputatus fornicatus sit, aut ad aliud matrimonium transit consummans reputatus frigidus, & ideo separatus. Idem, quando dissolutum est ob omnimodam arctitudinem fœminæ, & posteà fornicata est ab alio copula fornicaria, vel coniugali. Secùs dicendum, quando matrimonium ob solam impotentiā respectiuam separatum est, & detegatur error prioris sententiæ. Item in hoc non compensatur copula impotētis cū

copula potentis, *lib.7. tota disput.101.*

11 Solus iudex Ecclesiasticus est competēs ad cognoscendum de adulterio, vt ratione illius diuortium celebretur; at ad imponendā pœnam sanguinis, solus sæcularis. Tamē quoad alias pœnas, est mixti fori, & datur locus prouentionis, *l.10 disp.8. n.15. & 16.*

12 Si infideles Principibus Christianis subiecti petant diuortium, vel agatur de viribus matrimonij, inter eos solus iudex sęcularis est competens. At si alter est fidelis, & alter infidelis, actor debet sequi forum rei, *lib.7. disp.3. num.9.*

13 Diuortij causa acta non potest transire ad accusationem criminalem adulterij, velè cōtra, nec per modū exceptionis potest allegari adulterium deductum ad criminale iudicium contra adulteram petentem viri restitutionem. Secus dicendum in foro conscientiæ, *lib.10. disp.8. n.18. 19. & 20.*

14 Sententia diuortij non transit in rem iudicatam in ijs, quæ sunt in adulteri cōiugis fauorem, benè tamen in his, quæ in eius odium, & innocentis fauorem redeunt, *lib. 10. disp.9. à nu.1.* vsque ad 4.

15 Diuortij sententia retractanda est, Ecclesiâ inueniente se deceptam, quando neuter statum mutauit, illiq; reconciliandi sunt, & tenentur. Secus, quando vterq; mutauit statū, professionē faciens. Si tamē innocens tantum mutauit statū, factus religiosus, clericus, vel habens

habens simplex votum castitatis, cognitâ falsitate, est restituendus alteri cõiugi, cui debitum tenetur reddere; petere tamen minimè, *lib.* 10. *disp.* 9. *à n.* 6. vsque ad 12.

16 Coniux innocens non potest propriâ authoritate ab adulteri habitatione diuertere in foro externo, quando adulterium est occultum. Quare si adulter coniux restitutionem petat, non admittitur exceptio innocẽtis opponentis adulterium occultũ, donec restituatur coniux dimissus. Secùs dicendum, quando adulterium ita notoriũ est, vt nullâ prorsus tergiuersatione celari possit, *li.* 10. *disp.* 12. *à nu.* 10. vsque ad 30.

17 Diuortium celebrari potest, quando coniux innocens remisit adulterium remissionemente retẽtâ, nec signo aliquo externo cõiugi nocenti expressa, *lib.* 10. *disp.* 5. *nu.* 19. Et recõciliatus si relabatur in adulteriũ, potest de illo adulterio nouo accusari; secùs de remisso iam *ibid. num.* 20. *&* 21. Et non potest innocens lapsus in adulterium illud recompensare cum adulterio à se prius condonato, *l.* 10. *disp.* 6. *num.* 7.

18 Diuortium ob adulterium non potest ab Ecclesia restringi, & casus, in quibus non permittitur diuortium ob adulterium, cẽsentur excepti solo iure naturali & diuino, & nõ Ecclesiæ statuto, *lib.* 10. *disp.* 5. *nu.* 13.

19 Datur compensatio, quando ante sententiam diuortij vterque coniux adulterium com-

commisit. Et debet esse vtrumque adulterium certum, & non dubium, & vtrumq; delictum sufficiens ad diuortium. Nec refert, quòd sint fornicationis diuersæ naturę, vt sodomia cum adulterio. Nec refert, vter coniux sit priùs lapsus in adulterium. Nec obstat compensationi adulterij mutui, si alter coniux plurima adulteria, alter verò vnum solum admiserit. Nec etiam refert, quòd vnum adulterium sit secretum, alterum verò publicum, & occultus tenetur compensare. Non tamen datur compensatio adulterij vnius coniugis cum adulterio alterius iam condonato à coniuge posteriùs adulterante. Item potest celebrare diuortium adulter paciscendo cum adultera, vt cõsentiat, & ipsam non accusabit criminaliter, *lib.* 10. *disp.* 6. *à nu.* 1. vsque ad 10. Item potest celebrare diuortium coniux adulter emendatus, si admonitus alter in adulterio persistat, *lib.* 10. *tota disp.* 7.

20 Ob nullum crimen aliud à fornicatione carnali, vel spirituali, licet coniugibus diuertere, si coniux illo implicitus non inducat ad peccandum alterum, tamen causâ correctionis aliquando licet discedere. Primò, quando est inductio ad peccandum, & timetur ruina animæ, vt ob lenocinium viri. Secundò, quando vir recepit viros procaces cũ periculo vxoris. Tertiò, renuente cõiuge habitare, nisi sub conditione peccandi. Quartò, si cõiux alat vxorẽ bonis ex furto, aut vsura acquisitis. Tamen

men excusatur vxor à peccato, vtẽ his bonis, non sumptuosiùs viuens. Et hoc diuortium non est perpetuum, sed ad tempus, & sic non requiritur iudicis sententia, & non solum licet diuertere, sed tenetur coniux innocens, *li.* 10. *disp.* 17.

21 Diuortium non potest celebrari ob pertinaciam alterius coniugis in aliqua excommunicatione, *lib.* 10. *disp.* 15. *nu.* 12. Idem dicendum, si vir in vxoris fraudem se venundet, tamen non tenetur derelictus captiuum sequi, *l.* 7. *disp.* 23. *n.* 5. Idem si vir de se timeat fore, vt vxorem interficiat, vel quando vult cum vxore aliò migrare, & ipsa nolit, *lib.* 10 *disp.* 18. *n* 9.

22 Sententia diuortij inter Judos, vel aliæ causæ matrimoniales, non exigunt obseruari ordinem iudiciarium adhibito tabellatione, & testibus iuramento astrictis, *l.* 10. *disp.* 19. *n.* 1.

23 Diuortio facto, attento iure Codicis, filijvsque ad primum triennium apud matrem educandi, maiores autem triennio facti apud patrem, nisi aliud iudex arbitretur expedire. Attento verò iure communi recentiori, quando culpa alicuius factum est diuortium, apud innocentem sunt educandi, nisi sit infidelis, & nocens fidelis. Vel quando innocens transit ad secundas nuptias. Item quando innocens pauper, & culpabilis diues, *libr.* 10. *disp.* 20. *nu.* 1. 2. & 3. Et quando culpa matris diuortium fit, cogenda est ad expensas educationis filiorum, non tamen tenetur ante sententiam

iudicis. Et quando neuter est in culpa diuortij, vt si mutuo consensu separentur, filius educetur à matre minor triennio, maior verò à patre, nisi iudex aliud arbitretur. Et quando matrimonium fuit contractum inualidè bonâ fide, filius interim cõceptus, est communibus expensis alendus, & quando alter parens fuit in mala fide, alendus ab eo, qui malam fidem habuit, nisi pauper sit, alius autem diues, *ibid. disp.* 20. *à nu.* 4. vsque ad 11.

24 Compensatio adulteriorum, ita fit quoad diuortium, vt si coniux innocẽs fornicetur ante sententiã diuortij, teneatur redire ad cõiugem dimissum, & sibi reconciliari. Et dimissus potest, diuortij sententiâ latâ, accusare, ad matrimonium instaurandum, alterum coniugem de adulterio ante sententiam ab eo commisso, quamuis delictum non fuerit deductũ in iudicium per viam actionis, & tenetur reconciliari, quamuis sit iam professus, vel sacris initiatus, *l* 10. *disp.* 9. *n.* 24. 25. *&* 26.

25 Ebrietas sæpe repetita cum periculo vitæ vxoris. est iusta diuortij causa, *lib.* 10 *disput.* 18. *num.* 8. Et priuat iure exigendi debitum ab vxore, dummodo absit periculum incontinentiæ in ebrio, *l.* 9. *disp.* 23. *nu.* 12.

Dormiens.

1 Dormiens & ebrius nunquam potest amittere gratiam, nec admittens homicidium anteà præuisum, *li.* 9. *disp.* 45. *nu.* 31.

Domi-

Dominum.

1 Dominium per actum internum transferri non potest, quia hæc translatio per traditionem fit, *lib.* 1. *disp.* 3. *nu.* 3.

Donatio.

1 Donata à consanguineis coniugum, & ab amicis illorum parificantur, *lib.* 6. *disp.* 26. *n.* 2. Quando donatur vtrique coniugi ab extraneo, nec alterius contemplatione, est donum diuidendum, *nu.* 3. Idem si donetur vtrique ab æquè consanguineis vtriusque, *ibid.* Quando donans est consanguineus solus coniugis donatarij, aut amicus, soli donata acquiritur domum, *nu.* 4. Idem quando est æquè vtriusque consanguineus, *nu.* 5. Idem quando alter coniux consanguineus donantis nõ est causa proxima illius donationis, *nu.* 6. Idẽ quando coniugis donatarij extant benemerita erga alterius coniugis consanguineum donantem, *n.* 7. Secùs si benemerita sint collata de cõmunibus bonis, *ibi.* Quando solius mariti extant merita erga donãtem vxori, acquiritur ea donatio soli marito, *nu.* 8. Et semper standum est voluntati donantis, si de illa constat, *nu.* 9. Donata à consanguineis viri vxori, censentur donata viro. Item donata à cõsanguineis vxoris viro, censentur donata vxori, licèt donatio fiat à consanguineis alterius vtrique coniugi. Nisi contraria loci sit consuetudo, vel donans sit Princeps, vel Augusta. Item, si fuerit res donata solùm apta coniugi, cui donatur, siue sit

indifferens, ſemper cenſetur donata coniugi, cuius contemplatione donatur, niſi fuerit mortuus, cuius contemplatione fit donatio, *ibid. à num.* 10. vſque ad 16. Vir ratam habens conſanguinei donationem, non cenſetur donare illam vxori, & ita non confirmari morte viri, *nu.* 19. Item donata à conſanguineis ſponſi ſponſæ, vel è contra ante conſummatum matrimonium, non ſunt ſponſalitia largitas, & ita minimè acquiruntur per oſculum, vel copulam, *num.* 22. Et iſta donatio ſemper habet tacitam conditionem v. g. ſi matrimoniũ ſequatur, *ibid. num.* 23.

2 Donatio inter coniuges, vel ſponſos, quædam eſt ſimplex, quædam verò ob causã. Illa, quæ ex mera donantis liberalitate proficiſcitur, hæc verò, quæ non merè liberaliter, ſed ob aliquam cauſam fit, & eſt triplex. Quędam ſponſalitia largitas, de qua videnda litera L. in ipſo verbo, & alia Arrha, de qua eodem verbo dictũ manet ſuprà; & alia donatio propter nuptias, vel ante illas, de qua hic, *li.* 6. *diſp.* 1. *num.* 1.

3 Donatio ſimplex inter virum & vxorem non eſt valida, quatenus ad libitum poteſt reuocari à donante. Donatarius tamen non tenetur illam reſtituere ſtatim, licèt fiat ante cõſummatum matrimonium receptasque Eccleſiæ benedictiones. Idem ſi fiat ante contractũ matrimonium, dilato effectu in tempus matrimonij contracti. Idem ſi fiat donatio per

inter-

interpositas personas; & licèt diu coniuges separati habitauerint. Idem de donatione facta à socero nurui. Cæteri autem contractus inter coniuges valent, vt venditio, legatum, &c. *lib. 6. disp. 1. à nu. 2.* vsque ad 11.

4 Donatio inter coniuges putatiuos vtroque sciente nullitatem matrimonij valida est in foro conscientiæ, donec applicetur per iudicē fisco petenti. Si tamen solus coniux donans, vel legans, sciat nullitatem matrimonij, tunc valet in vtroque foro. Secùs dicendum, quando donator erat in bona fide, donatarius minimè, vel quando vterque inscius nullitatis putabat matrimonium valere, *l. 6. tota disp. 2.*

5 Donatio inter coniuges valet facta inter Imperatorem, & Imperatricē; Regem, & Reginam, & inter omnes Principes superiorē nō recognoscentes. Idem quando donatarius nō fit ditior, licèt donans reddatur pauperior, & vice versa. Idē quando donatur in tempus soluti matrimonij. Idem quādo vxor donat viro causa honoris, vel dignitatis adipiscēdæ, gratia ludorū authoritate publica præparandorū, causa studiorū, vel licētiæ, aut doctoratus obtinēdi, causa militię, vel nobilitatis. Idē quādo vir remittit dotē, vel partem eius promisit, vel remittēs vsuras dotis nō solutę, de quarū solutione conuentū erat, vel donās vxori quid annuū ad alimēta, non excedēs fructus dotis. Itē quādo causa exilij coniuges sibi donant. Idem quando alteruter coniux vtitur seruis, animalibus,

libus, & vestibus alterutrius, vel in eius ædibus gratis habitat. Vltimò quando donatio est remuneratoria, *lib.6 tota disp.3.*

6 Donatio inter coniuges, ex qua donans non redditur pauperior, licèt donatarius fiat ditior, est valida. Idem si legans, aut donans causâ mortis coniugi, roget ille, vt leget, aut donet illud alteri coniugi. Item quando cõiux donat coniugi rem alienam, vel ea, quæ prodigè consumpturus erat, vel fructus ex prędio percipiendos. Secùs, si vir donet rem vxoris, vel è contra ea promittente, vel donante viro, *l.6.disp 4.à n.1.* vsque ad 6.

7 Donatio dotis, quam vxor, cõstante matrimonio, viro constituit, valida est. Vir tamẽ constante matrimonio vel ante referendo se ad tempus contracti matrimonij dotans vxorem, non valet. Secùs, quando vir exceditur ab vxore, nobilitate, vel ætate, compensata nobilitate cum diuitijs. Et hæc donatio facta vxori causa huius excessus, non gaudet priuilegijs dotis. Item valida est dos, quam facit deflorator defloratæ, ducendo illam vxorem. Etiam quando dispensatur cum clausula dotandi eam. Et quando est consuetudo dotandi. Et quando est pro bono pacis inter consanguineos viri, & vxoris, verbi gratia ratione conciliandi discordias, *l.8.tota disp. 7.*

8 Donatio inter coniuges causa mortis valida est, sed non transfertur dominiũ etiã traditione sequuta. Item valet, si mutuò sibi donent

nent eâ lege, vt alterius obitu superstes ipsius bona habeat, dum vitâ fruetur. Nec ad valorem donationis requiritur traditio. Tamen confirmatur hæc donatio quoad dominium, deportatione viri donantis; licèt vir reuocare possit, dum vixerit. Et hæc donatio retrotrahitur quoad fructus perceptos ad tempus donationis factæ, & traditionis sequutæ, non verò quoad dominium. Tamen non valet, adiecto pacto de non reuocando, *libr. 6. tota disp.* 10.

9 Donatio inter coniuges inualida firmatur iuramento, sine donans præmoriatur, siue non, aut interueniat traditio vera, vel ficta, & iuramentum debet esse de futuro: secùs de præsenti, vel de præterito. Homagio, vulgò (pleto, ou menage) non firmatur iuramento, *l. 6. tota disp.* 11.

10 Donatio præsumpta consurgens ex cõfessione facta per virum dotis receptæ ab vxore, confirmatur iuramento de futuro: secùs de præterito, vel præsenti, *l. 6. tota disp.* 12.

11 Donatio inter coniuges contra prius nõ donandi iuramentum facta, non firmatur iuramento, licèt ille, cum quo contrahitur, ignorasset prius iuramentum, *libr. 6. tota disputat.* 13.

12 Donatio inualida inter coniuges confirmatur morte naturali donatoris, vel accidentali gladij. Idem de donatione facta ante matrimonium collata in matrimonij tempus,

quatenus non præiudicat legitimæ ascendentium, vel descendentium, quæ non est propriè legatum. Prima conditio requisita, vt confirmetur morte, est traditio rei donatę in quocũque tempore vitæ donantis, vel aliquid habẽs vim traditionis veræ, vel fictæ, vt confessio dotis receptæ, facta à viro, constante matrimonio, vel retentio vsus fructus, & similiter, quando vxor erit debitrix mariti, & animo donandi remittit, vel si tradat donans donatio rei instrumenta, vel conficiat instrumentum rei donatæ, vel si faciat transferri rem sibi debitam in vxorem per se, vel per alium. Secunda conditio est, vt prius decedat donans, & in dubio, an prius obierit, firmatur. Tertia est, vt non excedat donatio quingentos aureos absque insinuatione, & quando excedit, solus excessus non confirmatur. Quarta est, vt donans in eadem voluntate permaneat vsque ad mortem, nec tacitè, nec expressè reuocans, *lib. 6. tota disp. 14.*

13 Vt dicatur donatio reuocata, requiritur euidenter constare de reuocatione. At non requiritur reuocatio traditionis. Item censetur reuocata tacitè per alienationẽ, pignorationẽ, etiam generalem, & per specialem hypothecationem rei donatæ. Item per specialem institutionem rei donatæ: secus per generalem. Item per legationem illorum, quæ donauerat, vtens verbis legati. Etiam per diuortium postcà sequutum, vel per adulterium, aut luxu-

rio-

riosum osculum. Item si permittat palpari mammillas, vel si probetur fuisse in balneo cum alio viro, vel si pernoctauit absque causa extra domum. Item per graues, & non leues inimicitias superuenientes, quamuis donans codicillum faciens non reuocet, & inimicitiæ culpâ donantis ortæ sint. Tamen donatio cõsurgens ex confessione dotis receptę facta per virum constante matrimonio, non censetur reuocata confessione. Secùs dicendum alienatione factâ ipsius rei donatæ, *l. 6. tota disp.* 15.

14 Donatio inualida inter coniuges confirmatur morte ciuili, quâ vir donans in exilium mittitur, vel efficitur seruus pœnæ, non verò hominis. Si tamen vxor est donans, non confirmabitur simili morte ciuili vxoris. Item confirmatur professione cõiugis donãtis, siue ante matrimonium consummatum, siue post facta legitimè de licentia vxoris in religione incapaci possidendi bona in communi. Secus dicendum de facta in religione capaci ad possidenda bona in communi, tunc enim poterit reuocare, dum vixerit, *l. 6. tota disp.* 17.

15 Donatio inualida inter coniuges morte confirmatâ retrotrahatur, non quoad dominium, sed quoad fructus perceptos tantũ à tẽpore traditionis. Itẽ non retrotrahitur quoad fructus, ex excessu perceptos, si fortè donatio excedit legitimam summã, nec insinuata fuit. Nec potest hęc donatio morte cõfirmata ante confirmationem vsu capi, & transfertur dominium

nium talis donationis à tempore mortis, nulla spectata hæreditatis aditione. Et hæc donatio reuocata, aut morte non confirmata, retrotrahitur quoad solos fructus naturales, illosque tantum tenetur coniux donatarius restituere, & fructus industriales sibi comparat, nec ad comparandum eos requiritur bona fides; & donatio confirmata morte retrotrahitur quoad omnes fructus tam naturales quam industriales, *l. 6. tota disp. 6.*

16 Donatio remuneratoria, quæ verè & propriè talis est, nec dicitur donatio simplex, non exigit merita ex iustitiæ lege mercedem poscentia: sed sufficiunt ea merita, quæ virum honestum & probum deceat remunerare, obligentque lege gratitudinis ad antidora. Nec requiritur in donatione exprimi ob bene merita fieri, sed sufficit probare, merita pręcessisse, etsi merita non sint aliàs debita, & sint insignia, & donatio meritis æquipolleat. Et si ea excedat, in eo excessu est donatio simplex. Tamen qualiter hæc merita debeant æquipollere, arbitrio prudentis relinquitur, attenta donantis qualitate, an sit diues, an pauper. Et hæc donatio remuneratoria valet inter coniuges. Etsi vxor ante matrimonium sine spe matrimonij donet viro, potest vir matrimonio sequuto remunerare, *lib. 6. d. 6. à n. 1. vsque ad 12.*

17 Donatio remuneratoria, quando non est debita lege iustitiæ, non minuit legitimas ascendentium, & descendentium, sed extrahitur

hitur de ea parte, de qua donans potest liberè disponere. Et in Castella, si fiat filio, computatur in tertia, & quinta bonorum parentum portione, *l. 6. disp. 36. à nu. 2. vsque ad 5.* Et donatio remuneratoria non reuocatur natiuitate filiorum, nec quando donans cogitabat de illis, *l. 6. disp. 36. nu. 16.*

18 Donationes minutas, & eleemosynas factas prudēter à parentib. pro modo substātiæ, & qualitate personæ, & quas his attētis postulat recta ratio, atq; bonorū administratio fieri, nō tenetur ad parentes cōputare in quinta bonorū parte, sed pertinēt ad sūptus ordinarios, & ad bonorū administrationem. Secus si limites prudentiæ, & huius rectę administrationis excedant, licèt fiant alicui ex filijs, *libr. 6. disp. 36. à nu 8. vsque ad 11.* Et in dubio, & quoties alia coniectura capi potest, non præsumitur donatio, *l. 6. disp. 25. nu. 10.*

19 Donatio propter nuptias, vel ante nuptias, non est in vsu hodie. Successerunt loco illius Arrhæ. Diffinitur tamen donatio sic: est id quod confertur à viro, vel ab alio ipsius loco pro matrimonij oneribus ad similitudinem dotis, quæ confertur viro per vxorem, & sic appellatur dos, *l. 6. disp. 1. nu. 1.*

Dos.

1 Dos promissa seruienti fœminæ, cum eō ditione seruiendi honestè, debetur, si ancilla stuprum admisit maior 25. annis transactis nouem annis seruitij, *l. 4. disp. 24. nu. 12.*

2 Quo-

2 Quoties fas est parentibus exheredare ob causas iure permissas, immunes sunt ab obligatione dotandi filias: tenentur tamen constituere dotem filiabus quas matrimonio collocant, etiam nulla facta mentione dotis. Et quamuis filia diues sit. Et non solùm nubenti, sed monasterium ingredienti. Et taxanda est dos considerata dignitate eius & mariti, & quantitate facultatem patris, & numero filiorum. Item tenentur dotare filiam nubentem indigno, & ipsis inuitis, maiorem 25. annis. Et minorem 25. annis absque suo consensu digno promittente dotem, siue nõ, nisi filia diues sit. Idem quando vir, vel fœmina indignũ matrimonium iniere, habentes alimenta. Secus quando non habent alimenta; tũc enim tenetur pater non solùm filio dare, sed eius vxori, *l. 4 disp. 26. à nu. 1. vsque ad 21.*

3 Dos quam constituit vir ignobilis nobili, vel senex iuuenculæ ante contractũ matrimonium, deducenda est ex toto hæreditatis cumulo, vt æs alienum. Idem si vir dotet consanguineã, eò quòd ea lege dispẽsauit Põtifex in consanguinitate, vel alio impedimento. Idẽ de dote constituta per virũ vxori, eò quòd defloruit eam, casu quo tenetur eã ducere. Dos tamen constituta per virũ ignobilẽ nobili, cõstanti iã matrimonio, deducenda est de ea parte, de qua potest vir liberè disponere illæsa legitima. Idem de dote constituta ratione cõsuetudinis permittentis, vel ratione boni pacis,

cis, nullo inito concordiæ pacto. Si tamen ineatur pactum; tunc deducenda ex toto hæreditatis corpore, *lib. 6. tota disp. 8.*

4 Dos tradita viro bonam habenti fidem per mulierem conſciam nullitatis matrimonij, non eſt reſtituenda, etiam ſoluto matrimonio, *lib. 6. diſp. 2. nu. 5.*

5 Dos conſtituta per virum fœminę, quam eſſe virginem credebat, reſtituenda nõ eſt, ea non exiſtenti virgine, *l. 6. diſp. 27. n. 5.*

6 Dos vltra taxam legis Caſtellæ, v.g. (excedentis bonorum decimam partem) à quodã tertio promiſſa de proprijs bonis, ſiue ſit extraneus, ſiue cõſanguineus, valet, & ſi fide iubeat, valet & fideiuſſio, *l. 6. diſp. 29. nu. 19.*

7 Dos amittitur ob adulterium, quando vir dedit cauſam, expellendo vxorem è domo, *lib. 10. diſp. 5. nu. 10.* Etiamſi metu cognita ſit, *ibid. nu. 16.*

8 Dos amittitur ab adultera, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter accuſata, quamuis illa ſit tantum promiſſa. Idem dicendum de ſponſa de præſenti ante conſummatum matrimonium, vel quãdo matrimonium fuit nullũ ob impedimentum. Secùs ſi ex defectu conſenſus, vel initum metu cadenti in virum conſtantem. Tamen vir non lucrabitur dotẽ, ſi propria authoritate adulteram in adulterio repertam interimat. Secùs ſi authoritate iudicis, & ſi dos illi applicata iam fuerit per ſententiam iudicis, ſequuta morte adulteræ etiam ob adulterium:

rium præcedens: tamen in conscientia non tenetur illam restituere, *l.* 10. *disp* 8. *à nu.* 2. *vsque ad* 9. Et non debetur ante iudicis sententiam dos adulteræ, *ib. nu.* 13.

9 Dos recuperatur cum cæteris bonis, cóiugibus semel reconciliatis siue reconciliatio præcedat sententiam, siue non, *l.* 10. *disp* 8 *nu.* 21. Et dos non perditur à vidua ob fornicationem, *l.* 7. *disp.* 90 *n.* 9.

10 Dos viduæ non amittit prælationẽ per transitum ad secundas nuptias, *l.* 7. *disp.* 88. *nu.* 34. Item dos non amittitur ab vxore patienti oscula, & amplexus, & tactus ad mammillas, adulterio non sequuto, *libr.* 10. *disputat.* 4. *numer.* 12.

11 Dos non potest repeti à viro pertinaci in excommunicatione, nisi propter eam sit damnatus tanquam hæreticus, *lib.* 9. *disp.* 14. *num.* 25.

12 Dotis causa est solius iudicis sæcularis, tamen pertinet ad iudicem Ecclesiasticum solum tanquam res accessoria, quando ergà illum agitur de diuortio, *libr.* 10. *disputat.* 8. *numer.* 15.

13 Dos potest integra recuperari, soluto matrimonio, non soluendo ex bonis dotalib. debita à viro contracta ad ipsam, & familiam alendam, etiam famulorum mercedem, domus locationem, vestes, & cibaria familiæ. Et idem dicendum de filijs respectu patris, *lib.* 9. *disp.* 4. *nu.* 28. & 29.

14 Do-

14 Dotis non solutæ causa, vxor non potest è domo expelli, vel in illam non traduci, *libr.9.disp.5.à nu.11.vsq; ad 18.*

Dubitans.

1 Dubitans de deliberatione requisita ad promittendum, tenetur implere promissionem, *l.1.disp.8.nu.10.* Item dubitans de promissione, vtrum promiserit manens dubius, adhibita sufficienti diligentia, non tenetur ad promissionem, *l.1.disp.9 nu.11.* Secus dicendum de dubitante de animo se obligandi, vel de vsu rationis post septennium, ibid. *numer.* 12.13.& 14.

2 Non dubitans, sed opinans se vouisse, vt magna determinatio iudicij sit ad hoc, tenetur ad impletionem voti. Si verò fuerit mediocris diuidenda est res promissa, *l.2.disp.41. num.34.*

3 Certus voti ratione libertatis, dubius tamen de eius obligatione ratione debitæ materiæ, aut finis, vel alicuius circumstantiæ tũc occurrentis, tenetur ad impletionem voti, *l.2. disp.41.nu.35.*

4 In dubio melior est conditio possidentis, non solùm in materia iustitiæ, sed etiam in alijs virtutibus à iustitia. Et possidens bona fide; & mox dubitans an sit sua, non tenetur restituere, quando facta diligentia adhuc dubius est, *lib.2.disp.41 num.12.& 32.* Et si negligens fuerit in vero domino inquirendo: & negligentia causa fuit, vt veritas non possit de-

pre-

prehendi, vel inueniat, esse alienum, tenetur restituere, prudentis arbitrio, alteri de quo dubitat, vel, eo ignoto, pauperibus, quantũ alterius intererat, veritatem detegi plus, vel minus iuxta qualitatem spei quæ erat, veritatem assequendi, & si post omissam diligentiam debitam, appareat rem esse alienam, tenetur ex tunc fructus restituere, ibid. *n.* 13.

5 In æquali dubio tenetur iudex sententiã ferre pro possessore. Et si res in nullo possessore inueniatur, diuidenda est inter eos de quib. dubitatur. Et si dubium non est æquale, diuidenda est res iuxta dubij proportionem. Et si res fuerit indiuidua (vt seruus) sorte alteri applicanda; vel vni res, alteri verò dimidium æstimationis, *l.* 2. *disp.* 41. *à n.* 14. *vsq; ad* 16.

6 Dubitans an suo consilio, vel actione operatus sit; præsumendum est, absq; consilio aliũ minimè facturũ, nisi oppositæ coniecturæ aliud suadeant. Item depositarius, vel commodatarius dubitans æqualiter, an sua culpa depositũ, vel commodatum perierit, immunis prorsus est à restitutione, *l.* 2 *d.* 41. *n.* 17. *&* 18.

7 Possidens bona fide, præmissa debita diligentia, manens dubius, potiùs credens, rem esse alienam, tenetur partem restituere pro ratione illius maioris propensionis. Item possessor bonæ fidei dubitans an res sit sua ante examinationẽ factã, licèt possit rem detinere, tenetur tamen ab eius vsu, & eius alienatione abstinere, v.g. de vsu quo res consumitur. Si

verò

verò examine præmisso adhuc manet possidēs dubius, potest vti re illa, eamque alienare, & tenetur admonere emptorem huius dubij sub obligatione restituendi damnum inde sequutum, quando mortaliter spes foret vt dominus appareat. Secùs si nulla est spes, *l. 2. disp. 41. à n. 19. vsque ad 22.*

8 Quando possidens rem accepit dubia fide, titulo emptionis, vel quouis alio, v.g. dubitans an furtiua sit; tenetur restituere non integrè, sed plus, vel minus pro dubij qualitate, quo rem illam assequutus est: nisi possidēs iniustè abstulerit rem à possessore bonæ fidei, dubitans an sit sua, *l. 2. d. 41. à n. 24. vsq; ad 26.*

9 Emptor bonæ fidei non dicitur ille, qui emit ab illo qui communiter vendit res furtiuas, nisi præmisso examine constet, venditorem iustè vendere, *l. 2. disp. 41. nu. 27.*

10 Dubia fide accipiens iustè aliquid ab eo, qui bona fide possidet, nec peccat, nec tenetur restituere, si apposita debita diligentia non inueniatur, rem esse alienam. Idem dicendum de dubitante, an res sit furtiua, emente, vel dono accipiente, animo quærendi verum dominum, vt ei restituat, *libr. 2. disp. 41. numer. 28. & 29.*

11 Iudex, aut Doctor, existentibus varijs opinionibus, non tenetur fauere possidenti: solum enim in dubio est melior conditio possidentis, hic autem Doctor iam non est dubius, sed probabiliter opinatur, *l. 2. d. 41. nu. 30.*

12 Cer-

12 Certus de voto, dubius autem voti qualitatis, vt, an vouerit castitatem, vel se nõ fornicaturum, aut non ducturum vxorem, vel an vouerit religionem in communi, vel tantum determinatam, vel si vouit castitatem, & religionem, an vouerit castitatem dependenter a religione, tenetur vouens in his omnibus euentibus ad id, quod minus est, *lib.* 2. *disp.* 41 *num.* 33.

23 Dubitans an sit impositum præceptum diuinum naturale, vel humanum de aliquare, non obligatur. Secùs, si est certus de præcepto, & dubitat, an obligat, & non est locus epieichiæ in dubijs. *libr.* 2. *disputat.* 41. *numer.* 36. & 37.

14 Dubitans post factam diligentiam sufficientem, an habeat ætatem requisitam ad ieiunium, non tenetur ieiunare. Secùs dicendum si dubitat de ætate requisita ad ordines, vel beneficia. tunc enim debet constare. Item dubitans de pubertate, aut minori ætate, potest voti personalis, aut realis irritationem patre obtinere, *l.* 2. *d.* 41. *n.* 38. & 39.

15 Dubitans, an audita fuerit hora noctis duodecima, edens vel bibens, non potest die sequenti ad Eucharistiam accedere: potest tamen edere carnes, licèt dies sequens sit ieiunij, & cœnare. Si tamen hodie esset dies ieiunij, & dubitem an sonuerit hora duodecima noctis, non possum cœnare. Et quando sunt diuersa horologia, & aliquorum sonat hora duo-

duodecima, aliorum non, potest qui tunc soluit ieiunium naturale, communicare die sequenti; & potest cœnare, vel edere carnes, siue illa dies, siue sola sequēs sit ieiunij. At quādo est vnum tantùm horologium, & vbi cępit sonare duodecima hora, aliquis bibens, licèt quando sonat vltimus pulsus duodecimæ, desinat bibere, non potest die sequenti communicare, *lib. 2. disp. 41. nu. 40.*

16 Dubitans de valore matrimonij bonâ fide vtriusque initi, ante diligētiam adhibitam ad assequendam veritatem, tenetur reddere, at petere minimè; ea tamen sufficienter adhibita, potest petere, & reddere. Idem quando est moraliter impossibile vinci dubium, etiā intra bimestre nō consummato matrimonio. Idem dicendum de habente scrupulum ex leui, & temeraria incredulitate ortum, deposito illo consilio sui pastoris. Idem si alter coniux adulterium admittat, *lib. 2. disp. 41. à num. 42.* vsque ad 49.

17 Coniux non tenetur reddere debitum alteri affirmanti se non consensisse, nisi denuo consentiat, vel se retractet. At si credat, non potest petere, nec reddere. Non tamen tenetur credere, nisi tales sint coniecturæ, vt credere conuincatur. Et si dubitat, propter alterius affirmationē, probabiliter de valore matrimonij, nequit petere, nec reddere, donec deponat dubium, vel faciat debitam diligentiam, manente eodem dubio, *l. 2. disp. 41. n. 52.*

18 Dubitans vterque coniux de valore matrimonij ab vtroq; bona fide initi, non potest petere, nec reddere ante adhibitã diligentiam ad vincendum dubium. Et quando alter tantùm dubius est, & petit à non dubitãte, potest coniux non dubius, conscius dubij, negare debitum, *lib.2.disp.41.nu.55.& 56.*

19 Coniux contrahens cum dubia fide, non potest petere. Tenetur tamen redere alteri bona fide possidenti, & possidens bona fide non tenetur reddere alteri dubitanti & petenti; tamen dum non dubitat potest petere, & reddere, & nuptiæ mala fide contractæ non sunt ratificandæ. Quando verò vterque est dubius non potest petere, nec reddere, nisi sint rationes efficientes opinionem probabilem, licèt contraria sit probabilior, *l.2.tota disp.42.*

20 Quando impedimentum amoueri potest proprio consensu, vt seruitus ignorans dubitans de valore matrimonij à se bona fide cõtracti, potest petere, & reddere animo ratificandi præcedẽs matrimonium nullum, quando impedimentum est occultum. Secùs dicendũ, si sit publicum, aut desit animus ratificãdi vel lis mota. Et in hoc dubio tenetur reddere debitum, etiam iudice non præcipiente, deficiente animo ratificandi, nec sibi præiudicium inferre, *lib.2.tota disp.43.*

21 Contrahens bona fide, & posteà non dubitans, sed probabiliter opinãs, nullum esse matrimonium, non potest petere, etiam adhibita

bita sufficienti diligentia. Tenetur tamen reddere, non obstante ea opinione, donec ita certus sit, vt parum dubij remaneat. Et habens æqualem opinionem, tã validitatis, quàm nullitatis matrimonij, potest reddere, & petere, quamuis probabilius sit non valere, *lib. 2. tota disputat.* 44.

12 In dubijs est eligendum, quod tutius est; exemplum sit: Dubitas practicè an hic, & nũc tenearis ieiunare, teneris, dum id dubium non deponis, *lib. 2. disp.* 41. *nu.* 9.

13 Dubium est, quando intellectus pendet æquilibrio, in neutram partem potius inclinans. Fides est assensus certus, obscurus tamẽ habitus ex authoritate alicuius illam rem affirmantis. Opinio est assensus illius partis non firmus, & certus, sed cum alterius formidine. Suspicio est, quando intellectus in alterã partem magis inclinat, non tamen illi assentitur. Scrupulus est apparentia aliqua cõtra id, quod aliquis credit, vel opinatur, vel dubitat. Et ad iudicandum non tam est attendendum dubiũ, vel opinio, quàm rationes dubitandi, vel opinandi. Dubium aliud est practicum, aliud speculatiuum. Idem de scientia, & opinione. Et non licet habere contrarium iudicium practicum speculatiuo, & opinari cum scientia dubia practicè, est peccatum, & reducitur ad speciem peccati, de qua est dubium. Licitum tamen est operari cum dubio speculatiuo, *lib. 2. disp.* 41. *à nu.* 1. vsque ad 8.

E

Episcopus.

1 EPiscopus potest in sua diœcesi, quod potest Pontifex in toto orbe, nisi specialiter reseruetur. Vnde non potest dispensare in sponsalibus, *l.1. disp.51. n.3.* Nec in impedimento, cuius est obtenta dispensatio bonâ fide, & in separatione datur magnũ scãdalum, sed tantùm dissimulare, *l.2. disp.38. nu.11.*

2 Episcopus potest dispensare, quando delictum est deductum ad forum contẽtiosum, & falsâ informatione, aut probatione, aut probationis defectu reus absolutus est. Concil. enim intelligitur quando illa deductio habuit effectum, *lib.2. disp.37. nu.12.*

3 Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus post matrimonium contractum in casu magnæ necessitatis, quando impedimentum est occultum, matrimonium publicum; & est scandalum in separatione, & difficilis aditus ad Pontificem propter inopiam, interueniente bonâ fide, saltem ex parte vnius contrahentis, quãuis solemnitates neglectæ sint, aut relictæ ex Ordinaria dispensatione; & sint diuites, existente Roma longissimâ, & instante periculo incontinentiæ, licèt sint duo impedimenta occulta. Secundò dicendum, quando in his omnibus casibus est facilis recursus ad Nuntium Apostolicũ habentem potestatem ad dispensandum, *libr.2. disp.40. nu.2.* vsque *ad* 8.

4 Epis

4 Episcopus potest aliquando dispensare in impedimento matrimonij dirimenti, antequam matrimonium contrahatur, quando vrgentissima necessitas id postulat, v.g. si accedat mulier manè fassura, & reperiatur impedimentum dirimens, cuius detectio magnā infamiam, notabilemque produceret; & sunt omnia iam parata ad nuptias vespere celebrandas, & tentatis omnibus medijs nulla datur euadendi via, sed orietur suscipio vehemens alicuius criminis detecti in confessione, si fœmina se abstineat à nuptijs, aut differat, dum obtinetur Pontificis dispensatio. Medium tamen, quod potest dari ad desistendum ab illo contractu matrimonij absque infamia, est vouere fœminam castitatem ad tempus, v.g. per mensem, consulente confessario, & dicere cōsanguineis, se vouisse castitatem, iussumq; sibi esse à confessario, vt à nuptijs abstineat, donec impetretur dispensatio, non explicando votum fuisse ad tempus. Et si non sufficiet, tūc Episcopus potest dispensare in impedimento, *lib. 2. disp. 40. nu. 7.*

5 Episcopi potestas ad dispensandū in impedimentis occultis, est solùm in foro interiori. Dicitur autem occultum, quando publicè non constat, nec facilè constare potest, periculumque non est, vt in foro externo detegatur, *lib. 2. disp. 40. nu. 10. & 11.* Item potest delegare hanc potestatem, quamuis ex priuilegio competat dignitati; nisi sit momenti,

vt conferre beneficia, *lib.2.disp.40.à nu.13.* vsque ad 17. Idem dicẽdum de omnibus casibus, qui solùm ratione necessitatis competũt. ibid.

6. Episcopus potest dispensare in lege Pontificia, vel Concil. in casu vrgentis necessitatis, non patente aditu ad Pontificem, *li.2. disp.* 40. *nu.3.*

7. Episcopus potest dispensare in voto castitatis ad contrahendum matrimonium, vrgente magnâ necessitate, quando non potest consuli Pontifex, & adest periculum incontinentiæ in mora, &c. *lib.2. disp.40. nu.7.*

8 Episcopus non tenetur alere clericum, quem bonâ fide absque vero patrimonio initiauit, vel quando posteà casu perijt, *lib.6.disp.* 32. *nu.7. & 8.*

9 Episcopatus non dirimit matrimonium iure naturali, nec diuino, sed solùm Ecclesiastico, ratione voti castitatis annexi. Vnde Episcopus confirmatus, & nõdum promotus ad sacros ordines, potest transire ad nuptias, *l.* 7. *d.* 28. *n.* 13. Item castitas est annexa Episcopatui de iure Ecclesiastico, ratione ordinis sacri, *lib.7. disp.27. nu.7.*

10 Episcopus non potest in sua diœcesi impedimenta matrimonij statuere, attentâ reseruatione, *lib.7. disp.1. nu.9.*

11 Episcopus non peccat, conferens ordines minores, aut primam tonsuram, nõ habẽs intentionem vlterius ascendendi. Laude tamẽ dignus est illo, qui non vult conferre illos

pueris,

pueris, nisi ipsi adulti sint, aliàs eorum parentes iurent, bona intentione ascendendi postea ad ordines sacros, se velle ordines minores, aut primam tonsuram, *lib.* 7. *disput.* 31. *num.* 18. & 19.

12 Episcopus potest cogere exemptos impedientes reuocationem coniugis ex suo monasterio, sed non cum censuris, suspensione, vel interdicto, quando habeant tale priuilegium, *lib.* 7. *disp.* 33. *n* 21. 22. & 23.

13 Vt coniugatus possit fieri Episcopus, sēper est necessaria professio vxoris in religione, & non sufficit esse vetulam, & cum castitatis voto in sæculo manere, *lib.* 7. *disp.* 4. *num.* 1. 2. & 3.

14 Episcopus, cum quo dispensatur, vt cōsecrationem differat, potest retinere beneficia, *lib.* 8. *disp.* 1. *nu.* 24.

15 Episcopus tanquam delegatus procedit, quando in Trid. vel alibi committitur aliquid ipsi tanquam Sedis Apostolicæ delegato; vel dum dicitur, authoritate nostra dispensa, *libr.* 8. *disp.* 2. *nu.* 10.

Error.

1 Error differt ab ignorantia, quatenus desiderat semper aliquam præuiam cognitionē; ignorantia verò minimè. Sed vtrumque dirimit matrimonium, & non potest contingere error personę absque aliqua illius personę notitia ex visu, aut saltem auditu, & fama, *libr.* 7. *disp.* 18. *nu.* 1. & 2. Qui dirimit matrimonium

iure naturæ, *nu.* 5. 11. & 12. Quamuis error sit concomitans, nec dans causam contractui, *nu.* 6. Et quamuis sit fatuus & crassus, *num.* 7. Et contrahens matrimonium non teneturintentionem dirigere in personam præsentem, quęcumque illa sit, *nu.* 13. Et matrimonium contractum inter infideles cum errore personæ, est nullum, nec Ecclesia potest statuere, ne dirimat, *ibid. nu.* 14. & 15.

2 Error qualitatis, & fortunæ, non irritat matrimonium, potest tamen Pontifex iusta causa statuere, vt dirimat, *libr.* 7. *disp.* 18. *num.* 8. & 9.

3 Error qualitatis, seu dolus concomitans, siue antecedens, dans causam contractui, non irritat matrimonium, nisi qualitas apponatur per modum conditionis, & nisi qualitas redídet in errorẽ personæ; quod accidit, quãdo erratur circa qualitatem designantem certã personam. Tamen parochus assistens matrimonio, sciens dolum, quamuis non irritantem, manet suspensus triennio, *lib.* 7. *disp.* 18. *à num.* 17. *vsque ad* 38. Item error nominis, si de corpore constat, non dirimit matrimonium, *ibid. nu.* 37.

6 Error, seu dolus antecedens contractum, est ille, qui causam dat contractui faciendo; ita vt eo non existente, actus non fieret, atque ita efficit, vt actus sit inuoluntarius. Item error concomitans, siue incidens in contractũ, est ille, qui non inducit ad volendum, sed ita

con-

concomitatur actum, vt eo non existente, actus fieret, *lib. 7. disp. 18. nu 4.*

Excommunicatio.

1 Excommunicans non in scriptis, quando excommunicatio caret effectu, suspensus nõ est, *lib. 1. disp. 2. nu. 5.*

2 Excommunicatio in religiosos solemnizantes matrimonium, non est correcta per Trid. & ita incurrunt illam per Clement. 1. de priuilegijs, & suspensionem ad nutum Ordinarij per Trid. *Sess. 24. de matrim. lib. 3. disp. 48. num. 8.*

3 Excommunicatio lata in facientem, non comprehendit mandantem, consulentem, vel aliter consensum præstantem, nisi exprimatur in canone faciente censuras, *lib. 3. disputat. 49. num. 2.*

4 Excommunicatio potest fieri absq; monitione, vbi præcessit mandatum sub excommunicationis pœna, *lib. 2. disp. 24. nu. 28. & lib. 9. disp. 32. nu. 13.*

5 Excommunicatio non ligat coniugem conscium impedimenti, & ob id negãtem debitum, *lib. 2. disp. 39. nu. 9.*

6 Parochus excommunicatus non toleratus, suspensus, vel irregularis validè assistit matrimonio, *l. 3. disp 21. n. 1. 3. & 4.* Et validè dat licentiam, *num. 7.* Nec peccat assistens, *nu. 8.* Licèt sit interdictus administratione sacramẽtorum, & licèt sit parochus mobilis ad nutum Episcopi, *ibid. num. 11. & 12.*

7 Excommunicans coniuges, potest ob viri pertinaciam interdicere vxori participationem cum illo, quoad humanum conuictum, v.g. ne cum illo loquatur, nec mensæ adsit, nõ tamen quoad debitum coniugale, *l.9.d.14.n.7*

8 Pœna excommunicationis, suspensionis, & interdicti, cùm sit priuatiua, non exigit sẽtentiam iudicis, cùm faciliùs incidatur in eam sic, quæ vsu recepta & declarata est, vt nulla indigeat sententia condemnanti, aut crimen declaranti, *lib.9. disp.30. nu.2.*

9 Vxor potest communicare cum viro excommunicato, etiam participantes tam in diuinis, quàm in humanis, nec refert, si tempore initi matrimonij norit, ipsum esse excommunicatum, nisi excommunicatio sit lata in causa matrimonij, & vxor sit particeps cũ viro exmunicato criminis, ob quod lata est excommunicatio. Secùs dicendum, quando fuit lata separatis coniugijs per diuortium, non obstãte enim excommunicatione possunt reconciliari, & communicare, *lib. 9. disput.14. à num.1* vsque ad 12.

10 Vxor nequit participare cum excommunicatis, qui simul cum viro sunt, vt si vir cenet cum excommunicato, non potest eidẽ mensæ accumbere. Cum illo tamen tenetur participare in omnibus sicut anteà. Et quod dictũ est de vxore, eodem modo dicendum de viro, *l.9. disp.14. à n.12.* vsque ad 17.

11 Coniux excommunicatus non potest in

indi-

iudicio agere, petens restitutionē coniugis, quo spoliatus fuit, *l. 9. disp. 14. nu. 23. & 24.*

12 Excommunicantur per Clement. vnicā de consanguinitate, ineuntes matrimonium incestuosum in gradu consanguinitatis, vel affinitatis, constitutione canonica prohibito. Item moniales, vel religiosi contrahentes. Itē clerici constituti in sacris ordinibus. Secùs de consulentibus, mandantibus, auxiliū præstantibus, procuratore, & parocho. Et vt hæc excommunicatio incurratur, triplex cōditio petitur. 1. Vt contrahatur matrimonium, licèt nō consummatum. Vnde non est locus excommunicationi per contractum sponsalium; nec per matrimonium absque parocho, dupliciq; teste. Nec quando quis fictè consensit, vel vnus consensit, & alter non. Nec impubes contrahens. Vel quando initur per metum in virum constantem cadentem. 2. Conditio est, vt contrahatur cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in lege canonica interdicto, vel religionis, aut ordinis sacri. Vnde non datur locus excommunicationi per matrimonium cum infideli, vel cum cognata legali vel spirituali, vel cum impedimento publicæ honestatis, vel quocumque alio dirimenti. Secùs dicendum de contrahente in gradu lege diuina, vel naturali interdicto, vel de religioso Societatis Iesu, qui professionem solemnem non emisit, sed simplicia biennij vota non obtenta dispensatione. 3. Con-

ditio est, vt scienter hoc matrimonium ineatur. Vnde excusat ab excommunicatione quæcumque ignorantia, etiam crassa iuris, vel facti, dummodo non sit affectata, etiãsi postmodum conscius perseueret in cohabitatione & copula. Tamen ignorantia nunquam excusat ipsos religiosos, moniales, & clericos contrahentes matrimonium, *l.7. tota disp.* 48.

13 Excommunicatio non incurritur ob participationem cum excommunicato in crimine criminoso post incursam excõmunicationem, *lib.7 tota disp.* 48. *nu.*3.

14 Dispensans in votis reseruatis, excommunicationem incurrit, nisi ex aliquo priuilegio possit *l.8. disp.9. n.*1. Tamẽ remigantes aduersus Christianos metu mortis, non incurrunt excommunicationem, *l.9. disp.*31. *n.*6.

15 Curialis, vel scriptor, narrans in dispensatione falsum contra relationem partis non incurrit excommunicationem, *lib.* 8. *disput.*18 *num.* 58.

16 Excommunicatus sæpiùs celebrans nõ debet in irregularitatis dispensatione explicare multiplicem celebrationem, *lib.*8. *disp.* 24. *num.* 7.

17 Excommunicatus maiori excommunicatione validè contrahit matrimoniũ; peccat tamen vnicum peccatum mortale. Idem si sit ligatus minori excommunicatione. Tamẽ nullam culpam committit contrahens cum excommunicato, nisi denuntiato, aut notorio per-

percussore clerici. At inducere ad contrahendum notorium percussorem clerici, vel denũtiatum, est duplex peccatum. Caret tamẽ culpâ contrahens cum excommunicato minori excommunicatione nondum denuntiato. Item quando vterque coniux est excommunicatus toleratus, siue maiori, siue minori excõmunicatione, peccat mortaliter præueniens alterum, vt contrahat secum; præuentus autem minimè. At quando vterque est denuntiatus, aut notorius percussor clerici, inducẽs peccat peccatum inductionis, & indignæ receptionis sacramenti, & participationis in sacramento cum altero, inductus autem est obnoxius culpæ lethali receptionis sacramenti, & participationis in re sacra contra propriam, & alienam censuram. Et contrahens solâ minori excommunicatione denuntiatâ, peccat inducens peccatum inductionis, & receptionis, & ratione peccati mortalis, v.g. prauæ voluntatis, quę omnia committit inductus demptâ inductione. Neuter tamen peccat ratione participationis. Item quando alter est toleratus, alter verò non, si toleratus inducat, peccat ratione inductionis contra propriam, & alienam censuram, & ratione receptionis, eisdẽque peccatis inductus tenetur præter inductionem, & participationem contra alienam censuram. Si verò non toleratus inducat, peccat inducens, & indignè recipiens sacramentum peccato mortali, & censurâ irretitus, &

participans contra solam propriam censuram, & inductus peccat participans contra alterius censuram non toleratam, & recipiens in peccato mortali. Tandem si vterque sit excommunicatus minori excommunicatione, & alter denuntiatus, alter verò minimè, si denuntiatus inducat, peccat ratione receptionis cõtra propriam censuram, non tamen ratione inductionis, & receptionis in peccato mortali, *l.* 7 *disp.* 9 *à n.* 1. *vsq; ad* 11.

18 Excommunicatus quacumq; excõmunicatione potest sine peccato contrahere spõsalia etiam iurata, sine peccato mortali. Idem dicendum, si recipiat benedictiones nuptiales, *l.* 7. *disp.* 9. *nu.* 12. *&* 13.

19 Excommunicatus nondum denuntiatus licitè ministrat sacramenta, & licitè petuntur ab eo etiam sine necessitate, & nondum parato, *l.* 7. *disp.* 9. *nu.* 8.

20 Participans in crimine criminoso cum excommunicato incurrit excommunicationem, quando est proprio nomine denuntiatus, *l.* 7. *disp.* 48 *nu.* 3.

Expensa.

1 Consanguineus recedens à promissione data de matrimonio, casu quo licitè potest, non tenetur restituere expensas dispensationis, & quascumque aliàs. Secus, si iniustè cessit, vel fuit causa resiliendi, *l.* 5. *dis.* 5. *à nu.* 32. *vsque ad* 34.

2 Promittens fœminæ consanguineæ matrimo-

trimonium (si Papa dispensauerit) tenetur procurare dispensationem vtriusque expensis. *l.* 5. *disp.* 5. *nu.* 36. & 37. Tamen grauatus in legato, vel maioratu, vt ducat consanguineam, tenetur suis expensis dispensationem procurare, ibid. *nu.* 21.

5 Coniux conscius adulterij, non tenetur ministrare expensas, lite pendenti diuortij in foro conscientiæ. In foro tamen externo est cogendus, donec ad condemnationem, *lib.* 10. *disp.* 8. *nu.* 28.

F

Fideiussio.

1 Fideiussio vxoris, non seruatis iuris solẽnitatibus, non valet in conscientia: & si soluat, potest repetere. Idem dicendum de fideiussione metu reuerentiali viri facta. Vnde mulier promittens viro morti vicino, se soluturam eius debita, non tenetur soluere, *l.* 4. *dis.* 9. *nu* 14. & 15.

2 Fideiussor potest interuenire pro securitate matrimonij in sponsalibus, & tenetur ad interesse, non verò ad pœnam, & non obligatur ad plus, quàm principalis, *l.* 1. *disp.* 38. *num.* 1. Item fideiussor non obligatur, nisi principalis saltem naturaliter obligetur, *lib.* 6. *disp.* 38. *numer.* 21.

Filius.

1 Attento iure Cæsareo, filia sine consensu patris nubens non clandestinè indigno, non potest.

potest exhæredari. At vt possit exhæredari, requiruntur tres conditiones. Prima, vt parẽtes vellent eam matrimonio coniungere, & dotem secundum vires suas tradere. Secunda, vt filia illi matrimonio repugnet, & simul vitam luxuriosè eligat. Tertia, vt sit minor 25. annis. Et semper præsumendum est, parentes velle virum, & dotem competentem filiæ dare. Et non sufficit, si filia semel, aut bis furtim faciat copiam sui corporis, *libr. 4. disp. 24. à nu. 1. vsque ad 6.* Item non potest exhæredari filius contrahens sine consensu patris, luxuriosèque viuens, *nu. 11.* Secùs dicendum de filia nubente mancipio, inuitis parentibus, licèt sit maior 25. annis *nu. 10. ibi.*

2 Pater luxuriosè viuens, filiam eodẽ modo viuentem potest exhæredare: mater autem meretrix non, nisi sit correcta tempore, quo testamentum scribebat, *libr. 4 disputat. 24. nu. 7 & 8.*

3 Attento iure Regni Castellæ, filia nubẽs sine consensu parentum, non potest exhæredari, excepto vno casu, v.g. quando filia contrahit sponsalia, vel matrimonium cum famulo patris habitante in domo. *l. 4. disp. 24. à n. 14 vsque ad 16.*

4 Attento iure canonico, leges permittentes exhæredari filias non clam contrahentes sine consensu parentum sunt omnino correctæ, nisi sit lex, vt possit exhæredari filia absq; consilio patris nubens, *l. 4. tota disp. 15.*

5 Filius

5 Filius validè ducit vxorem contra parentum voluntatem. Nec potest cogi metu cadenti in virum constantem. Secus de increpatione paterna. Imo peccat pater absque iusta causa impediens matrimonium. Secùs, si adsit iusta causa, & impediat medijs suauibus. Tamen impediens iniustè non incurrit excommunicationem in Trid. *Sess.* 24. *cap.* 29. de matrim. latam, *l.* 4. *tota disp.* 22.

6 Filius regulariter non tenetur implere sponsalia, quæ absque suo consensu pater promisit. At tenetur sub mortali, quando multò interest parentũ, casu quo eligat matrimoniũ inire, nisi iusta causa ductus resistat tali matrimonio: & obligatur, non tam ex paterno præcepto, quam ex virtute pietatis obligantis filium, *libr.* 4. *disputation.* 23. *à numero.* 1. *vsque ad* 7.

7 Filius absque iusta causa iniens matrimonium, inscijs parentibus, tenetur sub culpa lethali consilium parentum circa matrimonium petere, non tamen illud sequi, & posteà illis renuentibus potest licitè contrahere, nisi ratione scandali, *libr.* 4. *disp.* 23. *à num.* 8. *vsque ad* 12.

8 Filius qui metu reuerentiali paterno vel materno, promisit patri se solutum eius debita, vel legata, non tenetur soluere. Secùs si promisit absque illo metu. At potest, si est minor 25. annis, petere restitutionem in integrum, *l.* 4. *dis.* 9. *nu.* 16.

9 Filius

9 Filius familias sine patris licentia, aut minor sine authoritate curatoris, non obligatur naturaliter ex contractu inito, pecunia credita, nec talis contractus firmatur iuramento. Manebit tamen obligatus fideiussor, si existat, *l. 6. disp. 38. nu. 29.*

10 Filius familias pubes potest inconsulto patre contrahere, & ex omni contractu absq; licentia patris inito obligatur naturaliter, ac ciuiliter, ac si esset paterfamilias; nisi in mutuo & in voto. Vnde non potest pater amouere filium familias puberem obligantem se ad certo tempore ministrandum alicui, nec potest cogere, vt sibi ministret. Tenebitur tamen filius lege pietatis, quando valdè inops esset. Non tamen tenebitur cum illo habitare, nec pater potest illum volentem recedere impedire. Imò filius, inuito patre, potest se vendere, non tamen potest filius familias contrahere circa aduentitia, quorum pater habet vsumfructum, vel eorum proprietatem alienare, vel hypothecæ subijcere, licentia patris minimè requisita. Item pater potest irritare vota realia filij familias, in quacumque ætate emissa, siue ante, siue post 25. annos, quia filius familias non eximitur ratione ætatis, *l. 6. disp. 38 à nu. 1. vsque ad* 10.

11 Filij nati ex coniugibus simplici castitatis voto ligatis mutuo consensu, nullo modo sunt illegitimi. Idem dicendum de filijs conceptis post matrimonium cõsummatum, vno con-

coniuge, altero ignaro, aut sciente, contradicenteque profitente, & mox habente copulã. Secùs si profiteatur ante consummatum matrimonium. Item erit proles legitima, si profiteatur post matrimonium consummatum nõ contradicente altero, sed tacenti. Idem dicendum de filijs habitis post legitimam promotionem ad ordines sacros, *l. 9. disp. 38. à num. 3. vsque ad 7.*

12 Filius sequitur conditionem patris quoad honores, & nobilitatem. Et habitus ex nobili & ancilla, si posteà manumittatur, nobilis est, *l 7. disp. 24. à n. 1. vsque ad 4*

13 Filius quoad seruitutem sequitur conditionem matris, sed sufficit, vt filius sit liber, quod tempore conceptionis, aut natiuitatis, aut medio tempore mater libera sit, quando ex vi natalium, & status matris, est futura soboles libera, aut seruituti subdita. Secùs quãdo non iure sequelæ status materni, futurum est, vt fœtus sit seruus, vt filij nati ex seruis publicis operib. deputatis, qui se priuatarũ ancillarum consortijs adiunxerunt. Idẽ de filijs natis ex patre reuocato in seruitutem propter ingratitudinẽ. Idem dicendũ de filio nato ex matre prægnanti iure belli capta, non obstante libertate matris tempore conceptionis. Et in his tribus casibus sequitur filius quoad seruitutem, conditionem patris, *l. 7. disp. 24. à nu. 5. vsque ad 13.*

14 Filij concepti post seruitutem, eò quod

mater

mater ob necessitatem à patre vendita est, sunt serui. Secus si tempore venditionis esset prægnans. Item si communis ancilla duorum, aut plurium dominorum, ab aliquo illorum manumittatur, post eam manumissionem, antequam soluatur pretium alteri domino partis, quam habebat in ancilla, pariat, proles erit seruituti subdita. Item proles est serua orta ex ancilla statu libera, v.g. si post annum, aut si hoc euenerit, esto libera, si ante illius temporis, aut conditionis aduentum pariat. Secus dicendum de filijs ortis ex ancilla, cui tradita est libertas pro tempore certo, licèt nascantur ante illud, vel post illud tempus. Est enim libertas illa perpetuà. At filij orti ex ancilla, cui dominus promisit manumissionem certo tempore, si post illud tempus concepti, aut orti sint, sunt serui, tenetur tamen dominus ratione damni emergentis ex fidei violatione, donare libertate illos filios, *l. 7. disp. 24. à n. 15. vsq; in finem.*

15 Filij non educandi sunt apud matrem secundò nubentem. Requiritur tamen iudicis sententia, vt mater priuetur educatione filij. Et concurrentibus paribus qualitatib. in matre, & cognatis prętendentibus educationem, præferenda est mater. Pater tamen nunquam priuatur educatione, *libr. 7. disp. 88. à num. 16. vsq; ad 21.*

16 Filius genitus, aut natus post dispensationem à parentibus obtentam ad ineundum inter

inter se matrimonium, est naturalis, legitimatur tamen per sequens matrimonium, *l.8. dis.7 num.19.*

17 Filius natus ex matrimonio irrito contracto bonâ alterius parentis fide, est legitimus quoad vtrumque parentem, & vtrique succedit, parens tamen malæ fidei non est legitimus apud ipsum, & tantùm succedit filio, sicut pater spurius succedit, *lib 8.disp.34.numer.46.*

18 Filij nati ex concubitu contra sponsalia, vel votum, dicuntur naturales, *lib.1.disp.24 num.8.*

19 Filijs prioris matrimonij tenetur mulier secundo nubens reseruare, quæ à priori matrimonio titulo lucratiuo habuit, non autē quæ oneroso, illiq́ue æqualiter succedunt. Nec potest aliquem ex illis meliorare; nec hoc est correctum iure canonico, *libr.6.disputat.41. num.1.*

Forus.

1 Forus conscientiæ, & externus idem seruat, vbi non est falsa præsumptio, nec lex est pœnalis, *lib.1.disp.5.nu.20.*

2 Forus internus fidem adhibet testanti pro se, & contra se, non autem externus, *lib. 2.disp. 45.num.2.*

3 Leges fori non obligant, nisi probetur earum vsus, *l,6.disp.1.nu.5.*

4 Obligatio naturalis, quæ oritur ex vinculo legis naturalis obligat in foro conscien-

tiæ,

tię, licèt ius ciuile non concedat actionem. Secùs dicendum de obligatione naturali orta ex honestatis, & gratitudinis debito, *lib.* 1. *disp.* 7. *nu.* 15.

5 Famulus non petens salarium triennio, non amittit illud in foro conscientiæ, *l.* 7. *disp.* 37. *nu.* 17.

G

Græcus.

1 GRæcis nunquam licuit, nec Latinis matrimonium inire post sacrum ordinem, & Græcus sacris initiatus, non potest mortuâ vxore aliam ducere, *libr.* 7. *disputat.* 28. *numu.* 3. & 4.

2 Differentia inter Græcos, & Latinos in sacris ordinibus constitutos, hæc est, vt Græcis liceat post coniugium ad sacros ordines transire, & vti matrimonio anteà contracto absque peccato, dempto tempore, quo altaris ministerio deseruire, vel consuetudine, vel lege debent, quod Latinis est interdictum, *l.* 7. *disp.* 28. *nu.* 5. & 6.

Gratia.

1 Gratia, vt valeat, vel quæuis dispositio, non desideratur scriptura, nisi lex eam petat, *l.* 3 *disp.* 35. *n.* 10. Nec expirat ante reuocationem, *l.* 3. *disp.* 30. *nu.* 11.

2 Gratia non prodest, donec veniat in notitiam eius, cui conceditur, licèt concedatur per modum statuti, & constitutionis. Satis tamen

men est notitia nuntij aut procuratoris, quo mediante priuilegium impetratur, & non sufficit intimatio cuiusdam tertij, sed requiritur nuntius destinatus. Vnde parochus, qui concesserat licentiam assistendi matrimonio cuidam sacerdoti, & ille ignarus licentiæ assistit, validum est matrimonium, si concesserat nũtio ab illo Sacerdore misso: Secus dicendum, si cõcesserat motu proprio parochus licentiam, vel ad instantiam alterius non missi à Sacerdote, &, si reuocata sit licentia, sacerdosq; ignarus reuocationis assistens, validum est matrimonium. Item licentia potest ad libitum reuocari, *l.3. tota disp.36.*

3 Verba gratiæ ita operari debent, vt nec vna syllaba sit superflua, *l.3. disp.26. nu.6.*

4 Gratia ex motu proprio est subreptitia, quando non fit mentio prioris strictioris, *lib.8 disp.22. nu.8.*

5 Gratiæ, seu literæ sacræ pœnitentiariæ suo valore non frustrantur, si aperiantur ab eo, qui non est doctor, *l.8. disp.34. nu.12.*

H

Habitatio.

1 HAbitans in duplici parochia æqualiter morali modo, potest indifferenter coram parocho vtriusque matrimonium inire, & vtrique confiteri, & quando sunt duo parochi in solidum vnius parochiæ, potest alteruter, altero inuito, ministrare sacramenta, *li.3. tota disp.24.*

2 Ha-

2 Habitatio cum animo perpetuo habitandi, acquirit domicilium, vbi incipit habitare, & non requiritur habitatio decem annorum. Et domicilium semel acquisitum non deperditur solùm mutatione animi sine facto, *lib.3. disp.23.nu.1.& 2.*

3 Domicilium originis non acquiritur natiuitate in loco, in quo parentes casu erant, sed tũc fingitur natus, vbi erãt, & habitabãt. Item domicilium originis est immutabile, habitationis verò mutabile, *libr.3 disputat.23.numer. 3.& 4.*

4 Parochus solius originis domicilij, non potest assistere matrimonio. Et in dubio non venit nomine domicilij, domicilium originis, sed habitationis, *libr. 3.disput. 23.numer. 6.& 7.*

5 Quando aliquis figit alicubi domicilium, acquirit parochiam. Secùs, quando aliò tẽdit breui rediturus. Item is dicitur proprius parochus ad assistendum matrimonio, vel dãdum licentiam, qui talis est ad audiendas cõfessiones, *libr.3.disp.23.n.9. & 10.*

6 Ad acquirendam parochiam ad matrimonium, non requiritur habitatio per maiorem anni partem, sed sufficit eo animo incipere habitare. Item efficitur parochianus ille, qui habet intentionem habitandi, & breui in singulis domibus habitat, & poterit recipere omnia sacramenta ab eo parocho, cui tunc subditur, *lib.3.disp.23.nu.14.*

7 Mu-

7 Mulier coram parocho suæ parochiæ nubens viro, ad cuius parochiam trãstulit se statim, si matrimonium fuit nullum, iam parochus prior fœminæ non potest assistere, vt iteretur matrimonium, *libr. 3. disputat. 23. numer. 15.*

8 Alienigena se transferens in aliquam diœcesim animo habitandi perpetuò, & cœpit habitare eo animo, quamuis statim mutet illum animum, potest ab Episcopo ordinari, & potest Episcopus agere omnia erga illum, sicut erga alios subditos, *lib. 3. disp. 23. nu. 16.*

9 Virtute Bullæ Cruciatæ, vel priuilegiorum religiosorum, licet ministrare Eucharistiam in die Paschatis aduenis, vagis, & peregrinis breui spatio habitantibus in aliqua parochia. Nec hi tenentur ad Ecclesiam matricem confluere, *lib. 3. disp. 23. nu. 17.*

10 Mercenarij ad breue tempus locantes operas, vt ad fodiendum, &c. carẽtes parochiâ, vel distantes ab ea, possunt virtute bullæ, vel priuilegij religiosorum recipere Eucharistiã in Paschate; quia non acquirunt heri parochiam, *l. 3 disp. 23. n. 18.* Item habitatio absolutè relicta vxori, perditur & extinguitur eâ secundò nubente, *lib. 7. disp. 91. nu. 50.*

Hæreditas.

1 Filia solùm, & non filius, siue vidua, siue filiafamilias, siue habitet in domo parentum, siue non, contrahens clàm absque cõsensu patris, potest exhæredari, quamuis dignè nubat.

Secùs dicendum, si est maior 25. annis, vel si adfuit consensus paternus, vel quando parentes pessimè erga filias se habent, differendo matrimonium malitiosè. Vel si ante consummationem ingrediatur religionem. Vel quando matrimonium clandestinum fuit nullum. Et est pœna hæc imposita à lege valida in iure canonico, *lib. 3. totâ disp. 47.*

2 Hæreditas, quando alicui aufertur, & vocantur hæredes ab intestato, amittitur in foro conscientiæ ante iudicis sententiam, *li. 7. disp. 87. nu. 8.*

Hæresis.

1 Hæresis de iure naturali est causa diuortij, dum non resipiscitur. Et tenetur catholicus diuertere, & potest authoritate propriâ sine restitutione hæretico, & vt recedat, non sufficit vnus, vel alter actus hæresis, si coniux peratus sit corrigi. Secùs, si correctionē refugit. Et si resipiscat ante sententiam tenetur catholicus illum admittere; secùs, si post sententiam & separationem factam iudicio Ecclesiæ, non teneatur vllo modo admittere hæreticum quando per sententiam declaratur hæreticus. Et non requiritur specialis sententia diuortij, & tunc licitus est transitus catholici ad religionem, vel ad ordines sacros, manente hæretico in sæculo sine voto. Secùs dicendum de hæretico, sine licentia catholici, quæ sola sufficit. Item habita copula ante sententiam à catholico cum hæretico post notitiam hæresis, nullo

nullo modo est condonatio, nisi expressus animus condonandi adesset, & si animus nec condonandi, nec non condonandi adfuit, non est condonatio, *lib.* 10. *tota disp.* 15.

2 Hæreticus inualidè init matrimonium cum infideli, *l.* 7. *disp.* 71. *n.* 4. At hæreticus vel apostata, validè contrahit cum fideli; est tamẽ peccatum mortale, exceptis locis, in quibus hæretici non denũtiati, nec notorij percussores clerici cũ catholicis permixti conueniunt, vt in Germania, Gallia, Polonia, &c. propter consuetudinem toleratam ob bonum pacis, nunquam tamen licent pacta, quæ inuntur, vt quidam ex filijs nascituris fidei, alij autem hæresi adhæreant. Item sponsalia semper sunt irrita inter catholicum, & hæreticũ, cum sint de re turpi & illicita, *l* 7. *totâ disp.* 72.

Hermaphroditus.

1 Hermaphroditus in quo alter sexus præualet, potest matrimonium inire iuxta sexum præualentem, & contrahens iuxta aliũ sexum, est irritum matrimonium iure naturæ. Et quãdo vterque sexus est æqualis, in opinione eius est iuxta alterutrum sexum matrimonio iungi. Parochus autem nõ debet interesse tali matrimonio, donec hermaphroditus coram iudice ecclesiastico protestetur, quo sexu vti velit, & se alio sexu præterquam semel electo nõ vsurum. Et si electo vno sexu semel, vtatur alio, viduus effectus contrahendo peccabit mortaliter, & quando consultus medicis res in æqui-

librio esset, nec iudicari possit, vter sexus præualeat, censendum est sexum esse æqualem, *lib. 7. totâ disp. 106.*

Honestas publica.

1 Publica honestas, est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab Ecclesiæ institutione, propter honestatem eius, & dirimit matrimonium solo iure Ecclesiastico, *lib. 7. disp. 61. nu. 1.*

2 Publica honestas non oritur inter infideles ex sponsalibus initis tempore infidelitatis, nec cum affinibus sponsæ de futuro. Oritur tamen cum consanguineis alterius sponsi siue illegitimis, siue legitimis, *lib. 7 disp. 68. à nu. 1.* vsque ad 4.

3 Publica honestas oriebatur attento iure antiquo ex quibuscumque sponsalibus certis & absolutis, quamuis irritis, dum modò non ex defectu consensus, & durabat vsque ad 4. gradum. Hodie post Conc. Trid. non oritur ex sponsalibus irritis ex quacumque de causa. Et non extenditur, nisi tantum ad primũ gradum lineæ transuersæ, vel rectæ. Quod intelligitur etiam de orta ante Conc. Trid. *l. 7. disp. 68. à nu. 5.* vsque ad 11.

4 Impedimentum publicæ honestatis oritur ex spõsalibus veris de iure, & irritis solùm defectu consensus externi, vel ex defectu alio quocumque occulto. Nisi sint adeò clandestina, vt probari nequeant. Cessat etiam publica honestas, quando impedimentum occultum,

ob quod

ob quod erant nulla sponsalia, probatur veris siue falsis testibus, *lib.* 7. *disputat.* 68. *à num.* 13. vsque ad 17.

5. Publica honestas oritur ex sponsalibus contractis per parentes, pro pueris præsentibus, & tacentibus, ac doli capacibus, quamuis ipsi interius dissentiant. Et quando essent absentes, vel præsentes minores septennio, non constante de ratificatione, interrogandi sunt caute, & si affirment, credendum est eis, maximè si matrimonium appetebant, *lib.* 7. *disp.* 68. *nu.* 18. *&* 19.

6. Impedimentum publicæ honestatis est perpetuum, nec morte extinguitur, licèt sponsalia dissoluantur communi consensu, & nunquam dissoluit præcedentia sponsalia, *l.* 7. *disp.* 68. *à nu.* 20. *vsque ad* 23. Et quando infantes contraxerunt spōsalia irrita ex defectu ætatis, & post legitimam ætatem assequutam ad ratificandum nixi fuerunt ad copulam, tunc oritur impedimentum publicæ honestatis, *ibid.*

7. Qui post sponsalia de futuro cum certa persona contraxit matrimonium de præsenti cum eius sorore, & non consummauit, tenetur contrahere cum prima matrimonium, & si cōsummauit, nec cum vna, nec cum alia, *libr.* 7. *disp.* 68. *nu.* 24. *&* 25.

8. Frigidus maleficiatus, qui in tenera ætate, antequam defectus potentiæ per experientiam explorari valeat, cōtrahit sponsalia valida, ex quibus oritur impedimentum publicæ

honestatis, *libr.* 7. *disputat.* 68. *num.* 12.

9 Publica honestas non oritur ex sponsalibus incertis, & conditionalibus incertis, & cõditionalibus ante euentũ conditionis, quãdo conditio est de futuro contingens, possibilis, & honesta; secùs de conditione necessaria, aut de præsenti; & de præterito, vel turpi, aut impossibili taliter, vt non sit contra substantiã matrimonij, *lib.* 7. *totâ disp.* 69.

10 Publica honestas propriè & verè oritur ex matrimonio tantùm, & non affinitas, *lib.* 7. *disp.* 64. *à nu.* 23. vsque ad 25.

11 Publica honestas oritur ex matrimonio irrito quacunque ex causa, modo non sit defectu consensus, siue contrahentes ignorent, siue sciant impedimentum ob quod matrimonium est nullum. Vnde non oritur ex matrimonio irrito ratione metus cadentis in virum constantem, vel ratione erroris personæ, vel quando est matrimonium cum incerta persona, vel quando est irritum clandestinum sine parocho, & testibus; secùs quando fuit coram parocho & testibus. Et hæc publica honestas non est restricta ad primum gradum; sed extẽditur vsque ad 4. Et est perpetua, nec morte extinguitur. Nota tamen, quòd ex matrim. conditionali ante euentum conditionis non oritur publica honestas, adueniente tamẽ nouo consensu perficiente matrimonium, oritur statim, nec contrahitur cum affinibus, sed tãtùm cum consanguineis, *lib.* 7. *tota disp.* 70.

Hora

Hora Canonica.

1 Omittens recitationem horarum canonicarum habens ordines, & beneficium, tenetur confiteri circumstantiam beneficij, *lib.9. disp.15 nu.5. & 6.*

2 Ordinatus metu, nolens vti ordine, non tenetur recitare horas canonicas, *li.7. disp.29. nu.7.* Idem dicendum de ordinato infanti, donec post legitimam ætatem ratificet ordinem. Ratificato ordine, non erit integrum sibi resilire, *l.7. disp.30. n.12. & 13.*

3 Initiati sacris, vel professi cum quibus dispensatum est, vt ineant matrimonium, tenẽtur recitare horas canonicas, dum habitum nõ mutant; secùs, si mutent, & induant sæcularẽ, *lib.8. disp.8. nu.11.*

I.

Ieiunium.

1 IEiunium licitè frangitur, quaudo vir non potest aliter reddere debitum. Item excusatur vxor à ieiunio, ne reddatur deformis. Itẽ ob præceptum viri iubentis soluere præceptũ. Idem de fœmina volente nubere, ne fiat deformis, *lib.9 disp. 3. à nu.10. vsque ad 13.* Item excusantur à ieiunio viri, & fœminæ sexagenarij, *lib.7. disp.32. nu.17.*

Ignorantia.

1 Ignorantia quælibet etiam crassa, dummodo non temeritas, excusat, quando textus dicit, si quis ausus fuerit, vel præsumpserit, *l.3. disp.48 nu.7.*

2 Ignorans inuincibiliter verè obligatur lege sufficienter promulgatâ. Et aliud est non obligari lege, & aliud excusari à legis transgressione, *lib. 9. disp. 32. nu. 2. & 3.*

3 In foro externo duobus mensibus à legis promulgatione transactis, iure optimo præsumitur illius scientia; vnde ignorantiã allegãti incumbit onus probandi. Non probatur tamen iuramento; in foro tamen conscientiæ simplici assertione, *lib. 9. disp. 32. nu. 4. & 5.*

4 Ignorantia legis excusat à pœna ipsius, quando actus nullo alio iure vetitus erat, *lib. 9. disp. 32. nu. 6.*

5 Ignorantia excusat ab excommunicatione, siue lata sit à constitutione Episcopali, siue Pontificia, quamuis actus sit iure naturali, & diuino prohibitus, *lib. 9. disp. 32. à nu. 7.* vsque *ad* 11. Item si sciatur ius, & ignoretur excommunicatio, non incurritur excommunicatio, *ibid. nu. 13. & 14.* At ignorantia iuris non excusat in foro externo, *ibid. nu. 10.*

6 Ignorantia non excusat ab irregularitate orta ex significatione, excusat tamen ab irregularitate ex delicto, suspensione, interdicto, cæterisque pœnis, ignorantia iuris positiui eas imponentis, *libr. 9. disputat. 32. à num. 15. vsque ad* 17.

7 Quando in noua constitutione reseruatur absolutio alicuius peccati in odium illius, vt fecit Xistus V. contra malè promotos ad ordines, ignorans eam constitutionẽ inuinci-

biliter,

biliter, non incurrit hanc reseruationē, quāuis se delinquere norit, *lib. 9. disp. 32. nu. 18.*

8 Ad incurrendas omnes censuras, etiam irregularitatem, non sufficit scientia iuris positiui prohibentis, sed requiritur ipsius pœnæ scientia; secus in alijs pœnis, *lib. 9. disp. 32. nu. 20. & 21.*

9 Ignorantia facti, aut qualitatis facti, pro quibus pœna imponitur, excusat à pœna, licèt ignorans det operam rei illicitæ. Hinc tamen excipe irregularitatem ex homicidio casuali, vt si clericus det operam rei illicitæ interdictę sibi ob periculum homicidij, si adhibita diligentia, vt vitetur, sequatur, manet irregularis vacans culpâ, *l. 9. disp. 32. nu. 23. 24. & 25.*

10 Volens percutere Petrum clericum, si errore percutiat Paulum clericum, est excommunicatus credens esse Petrum. Secus dicendum, si nullo modo voluit Paulum percutere, sed solum casu transeuntem proijciēs petram illum cecidit, aut percussit, qua Petrum volebat percutere, & nullo modo Paulum, *l. 9. disp. 32. num. 27.*

11 Cædens laicum, quem clericum esse putabat, non est excommunicatus, *lib. 9. disp. 32. n. 28.* Item non requiritur dolus ad incurrendam excommunicationem latam contra percussores clerici, sed sufficit ignorantia crassa, & lata culpa. Idē si percussor videat vestes clericales, & tonsuram, aut barbam tonsam, nisi esset consuetudo, vt laici tonsuram deferant, *ibid. num. 41. & 42.*

12 Igno-

12 Ignorātia iuris, vel facti excusans à mortali, excusat ab excommunicatione, irregularitate, suspensione, & interdicto, & alijs pęnis, dummodo non sit crassa, & supina, *lib. 9. disp. 32. nu. 29 & 31.*

13 Ignorantia quantumcumque crassa, modo non sit ingens temeritas, vel affectata, excusat, quando imponitur pœna faciēti scienter, vel ei qui ausus fuerit, vel ausu temerario fecerit, vel præsumpserit, *l. 9. disp. 32. à num. 35.* vsque ad 40. Item ignorantia crassa non sufficit, quando dolus requiritur, *ibid. n. 36.*

14 Ignorantia crassa & supina est illa, quæ ex lata culpa in adhibenda diligētia procedit. Item lata culpa constituens ignorantiam crassam est, quando ignorans aut nullam, aut valde modicam adhibuit diligentiam, vt sciret, quod nosse tenetur *li. 9. disp. 32. nu. 32. & 33.*

15 Ignorantia matrimonij inter consanguineos, & affines, vel aliud impedimentum dirimens habentes, ne eius taciturnitas matrimonij reddat dispensationem subreptitiam, debet esse quantumuis crassa, modo non sit ingēs temeritas. Nec satis est ad malam fidem scientia practica, & quando matrimoniū fuit præmissis denuntiationibus ignoranter contractum, ignorantia iusta ac probabilis præbet causam iustæ ac facilioris dispensationis. Secus si fuit contractum non præmissis denuntiationibus, sed neglectis. Et non sufficit ignorantia ex parte vnius, sed requiritur ex parte vtriusque,

lib.

lib.8.disp.25.à nu.25. vsque ad 32.

16 Scientia, & ignorantia, & quæ in animo consistunt, probantur iuramento partis, *lib.* 1. *disp.*61. fine, & melius *l.3. disp.*15. *nu.*8.

Impedimentum.

1 Ipsi contrahentes interrogati ab Ordinario, tenentur manifestare impedimentũ, quãuis occultum sit. Idem de promouendo ad ordines, & licèt infamatorium sit. Itẽ iudex potest interrogare obtinẽtes dispensationem in consanguinitate, an se cognouerint. Secùs si dispensatio sit pro foro interiori, *li.3.tota d.*14.

2 Quando impedimentum est tantùm impediens etiam iure naturali, (vt votũ simplex castitatis, & sponsalia) & metus incutitur non inodium fidei, & cadit in virum constantem, cõtrahere solùm matrimoniũ nulla culpa est, si ineatur vero animo; si ficto, venialis. At illud consummare est mortale, licèt metus cogat ad consummationem. Non caret tamen probabilitate, nullam esse culpam. Et idem dicendum, si sit impedimentum dirimens, *lib.*7. *disp.* 5. *à nu.*2. vsque ad 4.

3 Impedimenta dirimentia matrimonium, attento iure antiquo sunt 12 quibus sunt addita alio duo statuta iure nouo Trid. & sic sunt *nu.*14. quæ his versibus continentur, *lib.*7. *disp.* 7. *à nu.*1. vsque ad 4.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas.
Si fit Affinis, si forte coire nequeo bis,

Si parochi, & duplicis desit præsentia testis.
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta;
Hæc sociandæ vetant connubia, facta retractant.

4 Impediměta impedientia sunt 12. quinque primi non veniunt ex crimine; cæteri ex illo proficiscuntur, quæ omnia continentur in versibus sequentibus, *lib. 7. disp. 6. à nu. 5.* vsque in finem; de quibus tractandũ in suis proprijs locis.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum;
Atque Catechismus, Sponsalia, iungito Votum;
Impediunt fieri, permittunt facta teneri,
Incest. Raptus sponsatæ, mors mulieris.
Susceptus propriæ sobolis, mors bresbyteralis;
Vel si pœniteat solemniter, aut Monialem.
Accipiat: prohibent hæc coniugium sociandum.

5 Hodie non obligant ad culpam contrahentem cum illis attenta consuetudine, absq; dispensatione, nec requiritur scientia prælatorum, vt consuetudo vires obtineat. Exceptis tamen duobus, v. g. voto, & sponsalibus prioribus, & interdicto Ecclesiæ, *lib. 7. disp. 17. à nu. 3.* vsque ad 9.

6 Impedimentum quando opponitur cõtra matrimonium, deferendũ iuramẽtum est reo actore nil probante, *lib. 7. disp. 113. nu. 28.*

Impotentia.

1 Impotentes, cognitâ impotentia post cõtractum matrim. possunt simul esse, vt fratres; non tamen licet eis tactus; secùs dicendum si adsit periculum in continentia: Iudex tamen

Eccle-

Ecclesiasticus debet eos permittere volentes sic habitare: tamen est periculosissima hæc cõfœderatio, *libr. 7. disput. 98. à numer. 4. usque ad 7.*

2 Impotentes tenentur coram iudice petere dissolutionem matrimonij, quando contraxerunt matrimonium, & constat de impotentia, & non possunt habitare sine periculo incontinentiæ, *l. 7. disp. 97. nu. 8.*

3 Impotens conscius suæ impotentiæ, dũcens fœminam illius ignaram, non tenetur eã vt sororem habere, nec alere. Idem dic, si ambo sciebant impotentiam, *lib. 7. disp. 97. num. 10. 11. & 12.*

4 Cognitâ impotentiâ ab initio si vir, & fœmina velint tantum quoddam societatis vinculum inire, quo simul habitent, & ad mutua se ipsos obsequia obligent, licitum est, dummodo absit periculum incontinentiæ, & licet vir potens transeat ad aliud matrimoniũ, tenebitur illam alere, sicut illa ei inseruire, *l. 7. disp. 97. nu. 13. & 14.*

5 Impotentia perpetua ad copulam reddit irritum subsequens matrimonium. Secus de impotentia temporali, quantumuis ignorata ab altero. Et contrahens conscius illius non peccat, aut cum impotentia coëundi, quæ est solum maxima difficultas, & periculum ægritudinis. Item dirimit impotentia seminandi intra vas; secus de impotentia seminandi mulieris, dummodo sit capax recipiendi semen

viri, & susceptum retineat, & possit cognosci à viro. Item non dirimit infundere tantum partem seminis intra vas, *lib.7.disp.92.à nu.2. vsque ad 10.* Tamen impotentia contingens ex quacunque causa, siue ex nimio viri calore, siue ex abominatione mulieris, semper dirimit, *ibid.nu.13.*

6 Impotentia ad pariendum absq; vitæ fœminæ periculo, vel quando mortuos parit filios, vel quando fœmina seminare nequit, potest tamen recipere, non dirimit matrimoniũ: secùs dicendum, quando præ arctitudine, aut latitudine vasis, nequit cognosci, aut suscipere semen. Valeret tamen matrimonium, si semel suscepto semine non possit retinere, *l.7.di.92. nu.27.28.& 29.*

7 Impotentia senum etiam decrepitorum, & omnino impotentium ad copulam habendam, non dirimit matrimonium, nisi aliud impedimentum allegetur, & probetur, & hoc in fæmina quantumcunque vetula certius est, *l.7.disp.92.à nu.19.vsque ad 24.* Item impotẽtia sterilium non dirimit matrimonium, *lib.7. disp.92.n.25.& 26.*

8 Impotentia consurgens ex statu morbi, eò quod contrahens est in mortis articulo, nõ dirimit matrimonium tunc initum, sed habet vim legitimandi prolem anteà habitam, etiam in fraudem substituti, & quamuis senex decrepitus tunc contrahat, *l.7.tota disp.105.*

9 Impotentia ratione ætatis puerilis diri-

mit

mit matrimonium iure ecclesiastico. Vnde infideles contrahunt validè in quacumque ætate, modò rationis vsum habeant, *l.7. disp.* 104. *nu.9. & 10.*

10 Ætas requisita ad matrimonium est in fœmina annis duodecimus; in masculo quatuordecimus, & sufficit, si vltima dies anni 12. in fœmina, & decimiquarti in viro sit incepta, Et in dubio nunquã præsumitur. Tamen in matrimonio malitia supplet ætatem. i. si ante ætatem dictã adsit potentia generandi, & sufficiens discretio ad se obligandũ, *l.7. d.* 104. *à nu. vsq. ad* 4. *&* 5. Tamen si ætate legitimâ adeptâ, deest adhuc potentia generandi, validum est matrimonium, *ib. n.* 15.

11 Quando puer 14. anno completo, aut fœmina 12. adhuc inueniuntur impotentes ad copulam, ad experiendum, an ea impotentia sit perpetua, expectandum est ad plenã pubertatem, quæ in fœminis contingit 14. annis, & in viris 18. & adueniente illâ, si adhuc deficiat potentia, ex tunc cõcedendum est triennium, *l.7. disp.* 104. *n.* 18. *&* 19.

12 Dum dicitur in matrimonio, malitiâ ætatem suppleri; nomine malitiæ intelligitur potentia ad copulam, & discretio sufficiens ad consensum coniugalem: & non sufficit discretio deficiente potentiâ: nec vice versâ, *li.7. disp.* 104. *nu.* 21. 22. *&* 23.

13 Potentia generandi ante pubertatẽ probatur, si fœmina impubes fuit cognita, vel puer

puer impubes copulam habuerit, vel aliam fœminam cognouerit, *libr.* 7. *disp.* 104. *num.* 15. Nisus ad copulam facit præsumere potentiam ad illam, *num.* 16. Item potentia potest probari ex alijs signis, absque actuali copula, quæ signa iudex arbitrabitur inspectâ personæ qualitate, membrorum dispositione, ac valetudine bonâ; dummodo adsit proximitas pubertati, & quamuis potentia coëundi non veniatur plurimum ante prædictas ætates, nihilominus sæpè euenit; præcipuè illis, qui in delicijs nutriti sunt, vt Salomon 10. ætatis anno genuit Roboam, & Achas vndecimo Ezechiam: & ad dijudicandum hanc potentiam ex signis, sufficit aspectus partium superiorum corporis, & non est necessarius aspectus partium verendarum, tamen non est standum iuramento viri dicentis, se habuisse copulam cum impubere. Attamen menstruum in fœmina sufficit ad probandum iam esse ad generationem aptam. Item puer aptus ad seminis effusionem præsumitur aptus ad matrimonium; at puer pilosus in pudendis non est signum potentiæ; *ib.* à *nu.* 28. *vsque ad* 36.

14 Iudicio, & arbitrio iudicis relinquitur, quâ ætate dicantur masculus, & fœmina impuberes pubertati proximi: iudex tamen ad hoc arbitrandum, non tam annorum numerum, quam personæ qualitatem, & conditionem spectabit, & etiam qualitatem regionis, in qua natus est, *l.* 7. *disp.* 104. *n.* 40. 41. & 42.

15 Si

15 Si quis sit impotens tantùm respectu alicuius, non valebit cum illo matrimonium; secus cum alijs, vt si habeat membrum magnũ, & grossum, vnde datur impotentia naturalis, & perpetua, *lib.7. disputat. 93. à numer. 3. vsque ad 5.*

16 Impotentia perpetua censetur illa, quæ solo miraculo auferri potest, vel per actum humanum illicitum, & non absque periculo corporis. Temporalis censetur illa, quæ naturaliter, & absque eo periculo auferri potest, & est medicabilis absque vitæ periculo, si potentia ope medicinæ est duratura. Secus, si breui duratura, & nomine periculi corporis, solùm intelligitur periculum mortis, *l.7. dis. 93. à n. 7. vsque ad 29.*

17 Impotentia ratione virginitatis fœminæ nullam arctitudinem patiẽtis, sed eo quòd virgo sit, nequit à viro penetrari, non dirimit matrimonium, si ope medicinæ absque mortis periculo possit subueniri fœminæ virgini, vt apta reddatur: non tamen potest imbecilli, *l.7. disp. 93. nu. 26.* Non tamen est licitum viro authoritate propriâ reserare claustra virginis instrumento aliquo ligneo, vel ferreo ad id apto, digitisve: & si id tentet, in loco tuto constituẽda est, *num. 29.* Item fœmina nupta, siue sit præ cæteris arcta, siue sicut omnes aliæ, iudicantibus medicis posse per incisionem absq; mortis periculo subueniri, vt apta reddatur, non tamen tenetur pati talem incisionem cum incom-

commodo grauissimo morbi: secùs, si eum dolore graui & molestia. Et hæc incisio fiet, quando potentia cum corrupta est manifesta, quæ probatur, quando in membro nullus est defectus, & ille iurat, se eas cognouisse, & ipsæ se ab eo cognitas, ib. à *n* 30. *usq; ad* 35.

18 Separato matrimonio ratione frigiditatis, vel arctitudinis fœminæ; interdicitur vtrique coniugi transitus ad alias nuptias, quando impotentia est absoluta, & perpetua ex parte vtriusq; coniugis. Si verò alterius tantùm, illi interdicitur; concessâ non impedito licentiâ ad alias transeundi, & si transeat absq; licentia peccat, sed matrimonium tenet, *l.* 7 *disp.* 93. *num.* 37.

19 Mulier arcta respectu vnius viri, non pręsumitur talis respectu omnium. Itē cognoscibilis ab vno non pręsumitur cognoscibilis ab omnibus. Item vir potens ad corruptā, non præsumitur potens ad virginem, *l.* 7. *disp.* 93. *n.* 27. & 28. Et mulier aliquando inspicienda est à medicis ad dijudicandum, an viro apta sit: ne matrimonium validum dissoluatur, *l.* 7 *disp.* 11. *num.* 23.

20 Impotentia perpetua, siue absoluta, siue respectiua, siue naturalis, siue ex maleficio orta, & licèt sit sola veri seminis emittendi intra vas, dirimit matrimonium iure naturali. Vnde inter infideles manet matrimoniū nullum contractum cum tali impotentia, *l.* 7. *tota disp.* 98. Item impotentia perpetua nota contra-

trahentibus, vel ignorata semper dirimit matrimonium, *l.7. disp.97. n.1.2. & 3.*

21 Dissoluto matrimonio ratione frigiditatis viri, si is ad aliud transeat, statim est hoc posterius dissoluendum, sine alia probatione: tamen ad restaurandũ prius frigidi matrimoniũ tanquam validum, non sufficit, frigidũ ad alias nuptias transijsse, sed requiritur probare se eas consummasse, aut fornicatum fuisse. Itẽ mulier à frigido separata, ac secundo nupta dũlis discutitur, potest petere, & reddere debitum, quia est in possessione: si tamen illa non sit alij nupta, & velit nubere, non est permittendum ei, & si nubat de facto, separanda est, donec lis decidatur, si nupsit ortâ iam lite, *l.7. disp.99. à n.1. vsque ad 14.*

22 Si fœmina ratione arctitudinis separata, alij nubat, ab eoque cognoscatur copula coniugali, vel fornicaria, est restituenda priori marito, quando primum matrimonium fuit validum: secùs, si fuit nullum, *lib.7. disput. 99. num.16.*

23 Dissoluto matrimonio ratione maleficij conceditur vtrique licentia ad aliud transeundi, & eo inito, non est prius instaurandum, nisi sententia dissolutionis matrimonij legitimè lata non sit, vel quando maleficium est generale, & non respectiuum: vel si fœminam, respectu cuius erat maleficium, vir ille posteà cognoscat, *lib.7. disp.99 à nu.2. vsque ad 26.*

24 Sen-

24 Sententia impotentiæ, non transit in rem iudicatam etiam bis confirmata. Non potest tamen corrigi prætextu appellationis. Transit tamen quoad hoc, vt non indiscriminatim eam impugnare volens audiatur: sed oportet allegare aliquam verisimilem iniustitiæ causam, quæ iure optimo iudicem ad id credendum inducat. Item non transit in rem iudicatam quoad ipsum coniugium, secus quoad expensas, non respectu coniugum: secus respectu tertij contra matrimonium agentis. Item, quando ex illius sententiæ obseruatione nutritur peccatum, nec consensu partis vtriusque potest cessare culpa. Secus, quando potest cessare vtriusque consensu, *l. 7. tota disp.* 100.

25 Impotentia superueniens matrimonio rato, vel consummato, non ipsum dirimit. Quando tamẽ est ratũ, præbet iustã dispensandi causam, si timeatur incontinentiæ periculũ alterius coniugis, *l. 7. disp.* 102. *à n.* 1. *vsque ad* 4.

26 Quando impotentia est naturalis, in dubio præsumitur eam præcessisse, & sic matrimonium est nullum. Secus dicendum de impotentia accidentali, vt ex maleficio, abscissione, aut quolibet alio morbo consurgẽti, nisi breue tempus à matrimonio contracto vsque ad eius cõsummationis intentationem transijsset. Et si dubitetur an impotentia sit naturalis, aut accidentalis, præsumitur accidentalis. Item quando dubitatur, an impotentia sit vera, & an matrimonium consumma-

tum

tum sit necne, præsumitur pro matrimonij valore, & semel initum non potest dissolui. Et in hoc dubio non licèt matrimonium inire, donec re bene inspectâ deponat dubium. Tamen eo inito potest eo vti petendo, & reddendo, *l.7. tota disp.* 103.

27 Quando signa necessariò, & euidenter impotentiam concludunt, siue viri, siue fœminæ, nulla temporis mora spectata, est dissolendum matrimonium, nec desideratur triēnium, nec iuramentum coniugum, asserentium, se non posse coire, nec propinquorum, v.g. si vir habeat virilia, aut testiculos amputata, vel virilia arida, vel si mulier est arcta, vel si vir ab alio matrimonio fuit separatus ratione frigiditatis per sententiam. Si autem signa non sunt omnino certa, & euidentia, sed verisimiliter euidentia ad impotentiam, non desideratur triennium, sed iuramentum coniugum asserentium se non posse coire, & propinquorum. Quando impotentia est ex maleficio, semper requiritur triennium: & vltra illud, est assignandum à iudice tempus arbitrarium, vt orationi vacent coniuges, ac operib. pœnitentiæ, consilio: vt sic Deus placatus coerceat Dæmonem, vt desistat maleficio nocere, *l.7. tota disp.* 107.

28 Probationes impotentiæ debent esse potius superfluæ, quam in aliquo diminutæ, *l.7. disp.* 107. *n.* 1.

29 Vtroque coniuge fatente impotentiam, vbi

vbi non est certa, semper desideratur triennij, & vltra illud, iuramentum vtriusque coniugis, vt septima manus propinquorum iuret, vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui deficient. Et iuramentum septimæ manus sic accipiendum est, v.g. si vterque coniux fateatur impedimentum cuiuslibet coniugis septem consanguinei iurent, vel eis deficientibus, septem vicini cuiuslibet, & ita debent esse quatuordecim. Et si tot testes haberi nequeant, sufficiunt pauciores arbitrio iudicis, vt duo. Et si desint cōsanguinei, vel vicini, debent assumi alij testes bonæ famæ, & omni exceptione maiores: nec sufficit testem tangere Euangelia pede, vel cubito, si manus habeat. Idem ipsi coniuges debent iurare de certa scientia: propinqui verò de credulitate: & impotente transeunte ad aliud matrimonium, vel fornicante, consanguinei non censendi periuri. Secùs dicendū de ipsis coniugib. iurantibus, *l. 7. d. 108. à n. 1. vsq; ad 19.* Tamen ad probationem impotentiæ in senibus, non requiritur triennium experientiæ, sed sufficit tempus arbitrio iudicis taxandum, *ib. nu. 21.*

30 Quando mulier fatetur impedimentum impotentiæ, & vir negat, nec illa matrimonij initio proclamauit, v.g. transacto bimestri à die, quâ vir cœpit tentare copulam, minimè audienda est proclamans aduersus matrimonium: sed eius petitio reijcienda est, ac viro fides adhibenda fatenti, se consummasse matri-

mo-

monium, nisi illa velit ostendere impotentiā per signa, licèt non sint omnino euidentia, sed tantùm verisimilia, vel per aspectum velit probare, se non cognitam à viro. Si verò mulier, quæ tempore matrimonij erat virgo, statim proclamans, v.g. post mensem, audienda est: quamuis vir impotentiam neget, & si ea probetur per rectum iudicium, dissoluitur matrimonium: at si erat corrupta tempore matrimonij, licèt proclamet statim non est audienda, marito contrarium affirmante, nisi vir cōuincatur impotens per aspectum. Et hoc quod dictum est de muliere allegante impotentiam viri: idem dicendum de viro allegante arctitudinem fœminæ, *l.7. tota disp.* 109.

31 Triennium experientiæ impotentiæ coniugis præscriptum, non desideratur quòd sit continuum: tamen necessarium est, quòd tempus interpolatum suppleatur, quando arbitrio prudentis fuerit notabile: secùs si fuerit breue, *l.7. tota disp.* 111.

32 Triennium iure præscriptum ad experiendam impotentiæ veritatem in impedimēto frigiditatis, computatur à die copulæ intētatæ, nec oportet hoc triennium assignari à iudice, nec prius pœnitentiam peragi. Idē cēsendum in impedimento maleficij. Et quando coniux nondum adeptus est plenam pubertatem, expectanda est, & ab illa hoc triennium incipit, *l.7. tota disp.* 110. Et hoc triennium conceditur, quando solutum matrimonium

ratio-

ratione impotentiæ instauratur, deprehensa Ecclesiæ deceptione, *libr. 7. disputat. 99. numer. 34.*

Incestus.

1 Incestus cum consanguineis vxoris, vel viri impedit matrimonium tantùm, & non solum interdicitur matrimonium ipsis coniugibus, sed illis consanguineis coniugis, cũ quibus alter coniux incestum admisit. Et hoc impedimentum non extenditur hodie, nisi vsque ad secundum gradum. Item oritur ex copula habita cum consanguinea sponsi, vel sponsæ de futuro, quod extenditur vsque ad primum gradum, & est temporale, nimirum, dum cõplex viuit. Perpetuum veiò ex copula habita cum consanguineis sponsæ de præsenti ante matrimonium consummatum. Item incestus cum affini, est impedimentum perpetuum nullo existenti matrimonio. Non tamen oritur ex incestu cum cognata legali, vel spirituali, vel ex incestu habito ignoranter cum consanguinea, vel violenter, nec ex copula non consummata, vel incestu occulto, vel quando non præcessit iudicis sententia circa illud, nec ex incestu cum proprijs consanguineis, *l. 7. tota disp. 15.*

Infidelis.

1 Infidelis, iniens matrimonium post votum castitatis, non potest debitum petere, *l. 9. disp. 33. nu. 6.*

2 Papa non potest imponere impedimenta diri-

dirimentia matrimonium infidelibus. At vt princeps temporalis, potest circa infideles habitantes in locis, quorum ille est Dominus temporalis, *lib.7. disp.1. nu.10.*

3 Infidelis contrahens in locis fidelium habens impedimentum dirimens sui Principis infidelis, contrahit validè. Secùs, si impedimentum erat sancitum à Principe loci, in quo contrahit, *lib.7. disp.3. nu.10.*

4 Infideles contrahunt validè, quando nõ adest aliquod impedimentum dirimens iure naturali, licèt adsit dirimens canonicum, *libr. 7. disp.73. n.1.2. & 3.*

5 Infidelis repudians vxorem legitimam, qui aliam duxit, conuersus ad fidem, cogendus est à posteriori matrimonio recedere, & ad primum redire; & si erat copulatus multis mulierib, separandus ab omnibus demptâ primâ, *lib.7. disput.73. num.4. & 5. & disputat. 80. num.14.*

6 Infidelis contrahens cum impedimento impotentiæ ad copulam coniugalem, inualidè contrahit, *lib.7. disp. 98. nu.7.*

7 Infidelis non potest valido matrimonio coniungi post baptismum cum cõsanguineis intra quartum gradum, quamuis tempore infidelitatis posset vltra primum, *libr. 7. disp. 65. num.1.*

8 Infidelis ad fidem conuersus, nequit validè ducere proprias consanguineas vsque ad 4. gradum, aut consanguineas vxoris habitæ

tempore infidelitatis, quamuis matrimonium non esset consummatum. Potest tamen ducere consanguineam in 1. gradu sponsæ de futuro, quando inita fuerunt sponsalia tempore infidelitatis. Item cum consanguinea intra gradum prohibitum, quam fornicariè cognouit tempore infidelitatis, *lib. 7. disp. 65. à nu. 2.* vsque ad 11.

9 Si fidelis rē habeat cū fideli vel infideli fœmina, & illa habeat sororē infidelē, contrahit affinitatem cū illa sorore infideli, ac proinde eam effectam Christianam non potest ducere. Item fidelis cognoscens carnaliter infidelem, si illa infidelis posteà facta fidelis concipiat ex alio filiam, & baptizetur, contrahit affinitatem cum illa filia. Et idem, si adhuc mater permanens in infidelitate pareret illam filiam, & postea filia baptizaretur, *lib. 7. disput. 65. num. 12. & 13.*

10 Infidelis coniunctus matrimonio in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, post baptismum non est separandus, *lib. 7. disp. 66. nu.*

11 Matrimonium inter fidelem & infidelem est irritum iure Ecclesiastico solùm, et consuetudine Ecclesiæ; interdictum verò iure diuino naturali. Idem dicendum de matrimonio inter fidelem & cathecumenum ante Baptismum. Tamen ex dispensatione Pontificia potest esse validum, *lib. 7. tota disp. 71.*

12 Coniux infidelis conuersus ad fidem nūquam obligatus fuit ad cohabitandum cum infi-

infideli, licèt voluisset habitare absque saluatoris contumeliæ, sed tantùm erat consilium à D. Paulo traditum in primitiua Ecclesia; nec tenetur fidelis cum infideli habitare, licèt habeat cum illo copulam, *libr. 7. disput. 73. num. 7. & 8.*

13 Infidelis, qui non conuertitur vnà cum altero coniuge ad fidē reducto, peccat in Deū, & in legem matrimonij. Et si nulla spes est, eius conuersionis, tenetur fideli recedere, quamuis velit habitare absque contumelia Saluatoris, *lib. 7. disp. 73. n. 9. & 10.*

14 Hodie non est licitum fideli habitare cum infideli, sed tenetur ab eo diuertere, quāuis possit absque contumelia Saluatoris habitare, & sit spes conuersionis, nisi ex dispensatione Episcopi. Nec tenetur ex præcepto correctionis fraternæ, nec præceptum diuertendi obligat cum discriminæ vitæ, *libr. 7. disp 73. à num. 12. vsque ad 15.*

15 Quando alter solus ex parentibus est fidelis filius, si est sui compos, & doli capax, nō est cogendus ad fidem. Attamen si non est doli capax, eius conditionem sequi debet, qui ad fidem conuertitur, siue pater, siue mater, *lib. 7. disp. 73. nu. 16.*

16 Quando vterque infidelis conuertitur ad fidem, neutri licet à matrimonio diuertere, potest tamen & ad aliud transire conuersus infideli nolente habitare sine contumelia Dei; & tunc ex priuilegio Christi dissoluitur

matrimonium quantumuis consummatum, nisi infidelis renuat habitare ob adulterium fidelis. Dicitur autem nolle habitare absque cõtumelia Saluatoris, quando id peccatum infidelitatis redundat aliquo modo in coniugem fidelem, nisi recedat, v. g. ex crebro conuitiorum in Christum auditu, vel quando suadet non leuiter aliquod peccatum mortale, *lib. 7. disp. 74. à nu. 1.* vsque ad 7.

17 Quando infidelis renuit conuerti, vult tamen habitare sine contumelia Saluatoris, potest fidelis aliud matrimonium cõtrahere sine sententia iudicis, nisi casus sit occultus. Necessaria tamẽ est monitio, & interrogatio, an velit se conuertere, nisi constet moraliter aliunde obstinatio infidelis, vel quando ob distantiam requiri nequit, vel quando facto facto ipso constat voluntas infidelis, v. g. si transeat ad aliud matrimonium. Requiritur tamen monitio, quando conuersus est dubius de obstinatione. Sufficit tamen nuntius certus ac fide dignus, & non requiritur præfixio termini infideli authoritate Ecclesiæ. Nõ tamen sunt negandæ induciæ ad conuersionem, si petantur sine fraude. Et est sanum consilium, non tamen necessarium, testes adhiberi dum infidelis monetur, *lib. 7. disp. 74. à nu. 8.* vsque ad 20.

18 Matrimonium non dissoluitur, donec fidelis ad alias nuptias transeat, & infidelem ante eum transitum conuersum tenetur fidelis re-

lis recipere; & infidelis non potest validè cõtrahere, donec fidelis aliud ineat. Non dissoluitur enim matrimoniũ per trãsitum infidelis ad aliud, *lib.7. disp 75. à nu.1.* vsque ad 7.

19 Si infidelis adulter conuertatur ad fidem, nondum fideli alio matrimonio deuincto, nõ tenentur fidelis eum admittere; at nequit fidelis ad alias nuptias migrare, *libr.7. disputat. 75. num.8.*

20 Si ante nouas fidelis nuptias conuertatur coniux infidelis, non est necessarius inter ipsos nouus matrimonij contractus, *lib.7. disp. 75. nu 9. & 21.* Et si post nuptias fidelis, eoque iam viduo effecto, conuertatur coniux infidelis, non tenetur fidelis illum admittere, nec potest, nisi nouum cum eo ineat matrimonij contractum, *lib.7. disp.75. nu.10.*

21 Si infidelis post fidelis conuersionem actus infidelitatis exercuerit, non tenetur fidelis eum admittere, licèt conuertatur antequã fidelis contrahat matrimonium, *lib. 7. disp.75. num.11.*

23 Sicut dissoluitur matrimonium infidelium consummatum per transitum ad aliud matrimonium; ita dissoluitur altero conuerso religionem profitente; non tamen per susceptionem ordinum sacrorum, vel per votũ simplex castitatis, *lib.7. disput. 76. à num.8.* vsque ad 13.

34 Licet fideli transire ad religionem, ordines, vel ad votum castitatis, renuente

infideli conuerti, licèt habitare velit sine Dei contumelia; priùs monitione factâ, nisi existat probabilis conuersionis spes, vel reducatur ad fidem ante mutationem status, etiamsi interueniat sententia Ecclesiastica separationis, *lib.* 7. *disp.* 76. *à nu.* 1. vsque ad 5. Et si fidelis iam professus vel sacris ordinibus insignitus, vel voto castitatis ligatus sit, non est reddendus, infideli postea ad fidem conuerso. Secùs dicendum, quando est in anno nouitiatus, *ibid. nu.* 6. *&* 7.

25 Infidelis validè ad aliud matrimonium transit, dissoluto matrimonio per trãsitum fidelis ad alias nuptias, vel per professionẽ. Secùs dicendum de transitu ad ordines sacros. Poterit tamen infidelis posteà conuersus, quãdo fidelis ad ordines sacros transijt, ingredi in religionem. Item licitum est infideli, dissoluto semel fidelis matrimonio, ad aliud transire, *lib.* 7. *totâ disp.* 77.

Interdictum.

1 Interdictum non incurritur ob culpam venialem, *lib.* 9. *disp.* 32. *nu.* 29.

2 Tempore interdicti potest licitè & validè contrahi matrimonium. Item tempore cessationis à diuinis omnia sacramenta licent, sicut in interdicto. Et specialiter interdicti validè contrahunt. Etiam in Ecclesia specialiter interdicta potest matrimonium celebrari; & omnia permissa in interdicto, & denuntiationes fieri possunt, *lib.* 7. *disp.* 8. *à num.* 1. vsque ad 8.

3 Tem-

3 Tempore interdicti non possunt conferri benedictiones nuptiales, hodie tamen possunt licitè conferri, seruato moderamine, capit, Alma Mater. *in 6. de sent. excomm.* v. g. summissâ voce, ianuis clausis, excommunicatis, & interdictis exclusis. Et hæc permissio solum intelligitur in interdicto generali, & non speciali. Tamen non licet cum illo moderamine extra Ecclesias, tempore interdicti, benedictiones nuptiales, vel alia officia diuina celebrare, nec tempore cessationis à diuinis cum dicto moderamine, *lib. 7. disp. 8. à nu. 9.* vsque ad 14.

4 In festiuitatibus, in quibus iure suspenditur interdictum, licet publicè, & solemniter benedicere nuptias, & cætera diuina officia celebrare, nisi alia ex causa ei non sit prohibitum eas benedici. Idem dicendum de tempore cessationis à diuinis in prædictis festiuitatibus. Secùs dicendum, si Ecclesia sit specialiter interdicta, *libr. 7. disputat. 8. à num. 15.* vsque ad 18.

5 Sponsalia inita contra Pontificis interdictum, cum decreto irritanti, quamuis generali, nec sponsalium mentionem facienti, sunt nulla. Secùs dicendum de interdicto non irritanti. Item matrimonium initum contra interdictum Pontificis sine decreto irritanti, vel saltem generaliter irritanti, non facienti mentionem matrimonij, & si faciat mentionem specificè, si causa est temporalis, erit

nullum, in quantum præiudicat alicui liti, ob cuius impedimentum est interdictum. Si verò erit causa perpetua, erit nullum simpliciter. Et hoc intelligitur, siue prohibitio Pontificis sit per modum constitutionis, siue præcepti, *li. 7. tota disp. 2.*

6. Interdictus ab ingressu Ecclesiæ potest licitè in ea recipere benedictiones nuptiales, & audire diuina, & facere, quidquid laico licet, & matrimonium inire, *l. 7. disp. 9. nu. 15.*

Irregularitas.

1 Sacerdos ducens viduam est irregularis. Idem, si contrahat cum conditione impossibili vel turpi, *l. 5. disp. 3. n. 22.* Item est irregularis, liber ducens ancillam. Tamen non peccat cõtrahendo, *l. 7. disp. 19. nu. 13.*

2. Coniugatus absque vxoris licentia recipiens ordinem sacrum, est irregularis, ac officij & beneficij Ecclesiastici incapax, etiã post solutum matrimonium. At vt incurratur, requiritur dolus, excusatque illum quęuis ignorantia iuris vel facti, dummodò non affectata. Item requiritur, quòd matrimonium præcedens sit validum. Et non incurritur, quando promouetur de licentia vxoris manentis in sæculo sine voto. Secùs dicendum de licentia extorta metu vel dolo, aut dissimulante vxore. Item non fit irregularis vir cõiugatus promotus ad ordines minores absque debita licẽtia, nec incurrit suspensionem, quam tulit Xixtus Quintus in suo motu proprio anno 1588.

quin-

quinta die Ianuarij, nam Clemens Octauus reuocauit eum anno 1595. die vltimo Februarij. Et si ante reuocationem promotus fuisset, & ita incurrisset irregularitatem Pontifici reseruatam in eo inflictam, non manet post reuocationem reseruata, *libr. 7. tota disputat. 49.*

3 Irregularitas homicidij tantùm incurritur ob culpam latam, quę ex ignorantia crassa procedit, *lib. 9. disp. 32. nu. 34.* Item non incurritur ob peccatum veniale. Et idem de interdicto, & suspensione, *ibid. nu. 29.*

4 Irregularitas orta ex defectu natalium tantùm deletur per professionem quoad ordines suscipiendos solùm; at manente incapaci dignitatum, *lib. 7. disp. 86. nu. 4.*

5 Dispensatio irregularitatis excommunicati, vel interdicti sæpè celebrantis, non petit multiplicem celebrationem explicari, *libr. 8. disp. 24. nu. 7.*

Iudex.

1 Iudex potest terminum præfigere sponsalibus perficiendis, quando datur periculũ incontinentiæ, *lib. 10. disp. 53. nu. 9.*

2 Iudex Ecclesiasticus potest compellere partem ad remittendum iuramentum soluendi vsuras, vel metu extortum. Idem potest iudex sæcularis erga sæculares, quando constat de recipientis turpitudine. Si verò dubium sit, solus Ecclesiasticus erit competens, *lib. 1. disp. 32. nu. 18.*

3 Iudex qui sub excommunicatione precipit sponso, vt intra bimestre consummet, & eo transacto excommunicauit illum renuentem, si posteà ingrediatur religionem, debet eum absoluere, *lib. 2. disp. 24. nu. 28.*

4 Iudex præuentus, siue sæcularis, siue Ecclesiasticus, potest inferre pœnas clàm contrahentibus, siue constet de clandestinitate matrimonij, siue non, vel quęstio, an sit matrimonium sit clandestinum? Tamen iudex Ecclesiasticus potest inhibere sæcularem, vt tàtùm deponant testes coram eo de valore matrimonij, non verò respectu punitionis. Et si iudex Ecclesiasticus non condignè puniat clàm cõtrahentes, poterit iudex sæcularis iterum eos punire, nõ secùs, ac si puniti non essent, sed tẽperari debet. At iudex Ecclesiasticus non potest iterum punire priùs per sæcularem iudicẽ punitum, nisi pœnita imposita per sæcularem, non esset leuior imponenda per Ecclesiasticum, *lib. 3. tota disp. 54.*

5 Sententiâ iudicis eget suspensio triennalis imposita parocho assistenti matrimonio clandestino. Idem dicendum de pœna testiũ, ac amissione bonorum contrahentium. Secùs dicendum de inhabilitate ad sic contrahendũ. Item eget sententia pœnâ exhæredationis, v. g. vt filius teneatur ab illa abstinere se. At pater conscius causæ sufficientis potest, nullâ præmissâ iudicis sententiâ, exhæredare. Sed vt exhæredatio omninò consequatur effectum,

ctum, necessaria est sententia iudicis. Tamen vt filij nati ex matrimonio clandestino inualido, parentibus ignorantibus impedimentum, sint illegitimi, non requiritur sententia, *lib.3. disp.53. per totam.*

6 Iudex Ecclesiasticus potest procedere cõtra laicum detinentem vxorem alterius, quãuis de valore matrimonij lis minimè sit, *lib. 9. disp.4. nu.8.*

7 Iudex Ecclesiasticus nullo modo permittere debet coniuges iuuenes separatos esse ob incontinentię periculum, *l.9. disp.4. n.5.*

8 Iudex, dum petitur diuortium ratione sæuitiæ, interrogaturus est de causis timoris, eiusque arbitrio cõmittitur an iustæ sint. Et nõ debet absque causæ cognitione cogere coniugem, de quo est suspicio, ad præstandam cautionem, siue procedat ex officio, siue ad instãtiam partis. Et non est standum in hac re iuramento petentis cautionem. Imò hæc suspicionis causa probãda est testibus omni exceptione maioribus, nisi euidenter de causa suspicionis constet, *lib.10. disp.18. à num 25.* vsque ad 29.

9 Iustitiæ praxis est in tribunalibus, quòd quando petitur diuortiũ ratione sæuitiæ coniugis, iudex petit informationem testium eam probantium, quâ præstitâ, si est sufficiens, cõtinuò actum interloquutorium pronuntiat, quo iubet vxorem in loco tuto deponi, dum lis deciditur, & sub pena excommunicationis

iubet viro, & eius parentibus, ne ei malum inferant, & sub alijs pœnis pecuniarijs, & moderatur expensas litis atque alimenta vxori præstanda. Et quamuis diuortium sine aduersæ partis citatione fieri nequeat; tamen separatio ad tempus, dum discordia durat, solam informationem summariam postulat, *li.* 10. *disp.* 18. *nu.* 30.

10 Quando sæuitia coniugis est tanta, vt nulla securitatis cautio sufficiens ab alio præstari possit, non est restituendus coniux spoliatus, sed sententia diuortij pronuntianda est. Item quando sæuitia est talis, vt prouideri satis non possit, quæ cautio tunc ad damnum vitandum sufficiat, relinquitur arbitrio iudicis, perspectis benè omnibus circumstantijs occurrentibus, & vbi est odium capitale, non debet coniux fidere cautioni, & rarò est tutũ, *li.* 10. *disp.* 18. *à nu* 31. vsque ad 33.

11 Iudex potest ex officio, etiam parte non petenti, cogere partes ad cautionem securitatis præstandam, *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 39.

12 Iudex potest occultè dimittere innocẽtem sibi cognitum, quando iuxta allegata probata est nocens, *lib.* 7. *disp.* 37. *nu.* 13.

13 Judex potest licitè interrogare consanguineos, vel affines, cum quibus dispensat ad matrimonium, an habuerint copulam; quando vel ipsi narrârunt non habitam, vel dispensat Pontifex sub conditione, vt non sit habita, *li.* 8. *disp.* 25. *à nu.* 13. vsque ad 16.

14 Iudex non potest cogere maleficos benedictione quâdam maleficium auferre, *lib. 7. disp. 95. nu. 10.* Licitum tamen est crines maleficitorquendi abscindere, aut eius corpus lauare, vt tormentum sentiat, *libr. 7. disp. 96. numer. 6.*

15 Iudex separans matrimonium ratione impotentiæ, tenetur in sententia speciem impotentiæ, & causam suæ sententiæ exprimere, *l. 7. disp. 99. nu. 29.*

16 Iudex sæcularis potest coniugẽ spoliatũ habitatione alterius restituere, si præcesserat traductio sponsæ in sponsi domum, *l. 7. disp. 112. num. 13.*

Iuramentum.

1 Iuramentum æquiuocè potest præstari, iurando se non promisisse, ab eo, qui promissionem non tenetur implere, vt rogatus à custodibus, an veniat ex certo loco, si ille non sit peste infectus. Idem de eo, à quo petunt latrones, vt iuret se daturum pecunias, qui potest iurare, se daturum, si tenetur: & ita non soluere. Item clericus rogatus, an portet aliquid, vt cogatur soluere gabellas, ad quas non tenetur. Item mulier sciens, aliquem non esse virum suum, obidque negans debitum. Et vt absoluatur, si cogitur iuuare reddituram se, potest iurare, intelligens, si teneor. Et tandem intercedente iustâ causâ aut metu, potest aliquis contrahens fictè matrimonium iurare, velle se tam fœminam in matrimonium, & in vxorẽ,

intelligendo: si teneor: quod Doctor non intelligit tantùm quãdo iusta causa est certa, sed etiam quando sapientum iudicio est talis: est probabile, non teneri seruare promissum, *l.1. disp.10.nu.27.& 28.& disp.11.nu.12.*

2 Iuramentum contra bonos mores nõ obligat, nec ex iuramento iniquè extorto respectu Dei oritur obligatio: & tunc non est necessaria eius relaxatio, *lib.1.disp.32. n.1.& 2.*

3 Aliud est iuramentum firmare contractũ, & aliud non firmare. Tamen semper obseruandum est, donec relaxetur ob honorem diuini numinis, *l.1.disp.32.nu.3.*

4 Quando iuramentum obligat, sed non firmat contractum, manet inualidus, vt antè erat. Quando verò firmat, manet validus, & irreuocabilis, *libr. disputation.32.numero.4.*

5 Quando iuramentum non confirmat cõtractum habitâ relaxatione, potest veniri contra contractum, & manet inualidus. Secùs, quando confirmat. Et quando confirmat, non datur, absolutio; nec factâ solutione satisfit, nec potest repeti. Secùs, quãdo nõ confirmat, & dum non firmat factâ solutione, potest repeti absque iuramenti relaxatione. Secùs, si fuit etiam iuramentum de non repetendo, *lib. 1.disp.32.à nu.5.* vsque ad 7.

6 Iuramentũ tunc non confirmat contractum, quando contractus prohibetur ob publicam vtilitatem. Secùs, quando ob priuatam, & tunc

& tunc non obligat, nec indiget relaxatione, sive prohibitio feratur in personas, & non in ipsum contractum. Dicitur autem contractus ob bonum commune, quando lex disponit de rebus publicis, & tota vtilitas immediatè resultat toti reipublicæ: & tunc dicitur talis in intentione & exequutione. Secùs, quando disponit de rebus priuatorum, vt de contractibus minorum sine curatore celebrandis: & tunc dicitur tantùm in exequutione priuatus, quia omnis lex in intentione est circa bonum commune, *lib. 1. disput. 32. à num. 8. vsq; ad 11.*

7 Quando contractus est reprobatus odio creditoris, quia in eo versatur turpitudo, non firmatur iuramento, sed est iuramentum seruandum, & est locus repetitioni, relaxato iuramento. Et hæc turpitudo debet esse de iure naturali, & diuino. Sed quando non est turpitudo in recipiente, non impletur iuramentum momentaneâ solutione postmodum repetendo. Episcopus tamen potest relaxare hoc iuramentum, vt soluendi vsuras, vel quando metu extorquetur, quando versatur turpitudo ex parte creditoris recipiẽtis, etiam admisso iam periurio, *l. 10. d. 32. à n. 12. vsq; ad 16.*

8 Iuramenta contractui adiecta, in quo est turpitudo, & iniustitia in creditore, non possunt per Diploma cruciatorum, & priuilegia religiosorum cõmutari. Possent tamen, si forte concedãt relaxationem, vel commutationẽ iura-

iuramentorum absq; tertij præiudicio, *l.1. disp. 32. num. 17.*

9 Iuramentum metu extortum, aut præstitum, non confirmat cõtractus iure inualidos: obligat tamen, donec relaxetur, *libr. 4. disp. 20. num. 2. 3. & 4.* licèt metus sit leuis, & non grauis in foro externo, *ibid. nu. 9.* Item matrimonium metu contractum non redditur validum iuramento, *num. 12.*

10 Iuramentum adiectum matrimonio coacto per verba de præsenti, non obligat, nec eget relaxatione, nec etiam oritur obligatio sponsalium. Item non obligat, si apponatur matrimonio coacto per verba de futuro, vt de non contraueniendo illi matrimonio; non obligat absque nouo consensu, *l. 4. disp. 20. à n. 17. vsque ad 19.*

11 Sponsalia contracta metu graui, non firmantur iuramento: nec iuramentum indiget relaxatione. Idem de sponsalibus initis metu leui in foro conscientiæ, *lib. 4. disp. 21. numer. 1. 3. & 4.*

12 Iuramentum accedens constitutioni procuratoris ad matrimonium coactæ nõ obligat. Idem de iuramento accedenti professioni religionis, vel voto. Secùs de iuramento accedenti constitutioni procuratoris ad alia negotia, & promissioni dotis, & arrharum metu extortæ, *libro. 4. disputation. 21. numero. 5. & 6.*

13 Iuramentum rei impossibilis vel illicitę, si po-

si posteà fiat possibilis, aut licita, non obligat, *l.1.disp.50.nu.6.*

14 Iuramentum obligat, rebus non mutatis, *l.1.disp.57.nu.1.*

15 Iuramentum habens tacitam conditionem, non indiget relaxatione ea non impleta, *l.1.d.67.nu.4.*

16 Iuramentum quod omnino seruari nequit, obligat ad partem possibilem, quando obligatio est diuidua, & non per modum vnius contracta, *disp.35.nu.6.*

17 Iuramentum probat ignorantiam, vt quis restituatur in integrum, *lib.7.disputat.37.num.27.*

18 Iuramento patrini non probatur defectus legitimæ inrentionis contrahendæ paternitatis, dum tenet in Baptismo, vel Confirmatione, *l.7.disp.58.nu.8.*

Iurisdictio.

1 Iurisdictio ex priuilegio annexa perpetuo dignitati vel officio, est ordinaria, & delegabilis, *l.2.dis.40.nu.14.* Excepta potestate conferendi beneficia, *ib.nu.16.*

2 Iurisdictio contentiosa est illa, quæ habet contradictionem, & inter contendentes exercetur, quæ non potest exerceri extra territorium. Altera est voluntaria, quæ in solos subditos volentes exercetur, vt adoptio, & mancipatio, manumissio, & potest exerceri extra territorium. Aliquando tamen voluntaria assumit naturam contentiosæ. Et quando exigi-

exigitur causa iudicialis, nequit extra territorium exerceri absque licentia iudicis, & consensu partium, *l.3.d.19 n.7.8. & 9.*

3 Iurisdictio non adimitur ignoranti, *lib.5. disp 30 nu.11.* Nec prodest cum ignoranti, nec potest conferri actu interno, *lib.3.disp.36.numer 8.*

4 Iurisdictione concessa conceduntur ea, sine quibus illa explicari nequit: & concessa re concedi videntur necessaria ad illam comparandam, *l.3 disp.19 nu.4.*

L

Largitas sponsalitia.

1 SPonsalitia largitas est donatio facta inter sponsos de futuro, matrimonij inediti spe, cui[illegible] causa. Huius autem donationis est natura, vt pacto inito inter sponsos, ne ad donātem vllo casu redeat, statim acquiratur irreuocabiliter donatario, quamuis nec copula, nec osculum intercedat, & eius culpa matrimonium non sequatur. Sed quando tale pactum non fit, hodie habet tacitam conditionem, v.g. si matrimonium sequatur, & eo cōsummato perficitur, *libr. 6 disput. 18. numer. 1. & 2.*

2 Matrimonio non sequuto culpa donantis, perdit omne datum, & omne promissum, & acceptum tenetur restituere. Si autem casu, v.g. morte alterius sponsi, intercedente osculo, lucratur dimidiam sponsalitiam largitatem tan-

tantùm, & alteram dimidiam tenetur restituere. Sponsus verò integram tenetur iterum dare, & restituere. Et idem dicendum de cæteris iocalibus, *libr. 6. disputat. 18. numer. 4. & 5.*

2 Sponsa lucratur dimidiam sponsalitiam largitatem per osculum datum post inita sponsalia. Et si sint conditionalia post conditionis euentum, Et non sufficit amplexus sine osculo, & sponso repetenti iocalia non incumbit probare, se dedisse ob causam, & eam non esse sequutam, sed sufficit probare, tempore donationis contracta fuisse sponsalia, *l. 6. d. 18. à n. 5. vsq; ad 10.*

4 Vt sponsa lucretur hanc iocalium, medietatem per osculum, vel integra per copulã, non desideratur animus donãdi in sponso, sed satis est, si de animo contrario non constet per expressam inter eos conuentionem, & valet oppositum pactum, nec requiritur insinuatio. Et hæc dispositio legum procedit etiam in foro conscientiæ, *libr. 6. disp. 18. à numer. 11. vsque ad 13.*

5 Per copulam, quæ consummat matrimonium, acquirit sponsa iocalia integra sine traductione ad sponsi domum, nec requiritur benedictio Ecclesiæ. At non sufficit ad ea acquirenda sola traductio sine copula, vel osculo, *l. 6. disp. 19. à n. 1. vsq; ad 5.*

6 Per copulam habitam post sponsalia, lucratur sponsa medietatem iocalium. Et si sint con-

conditionata, post aduentum conditionis, *l. 6. disp. 19. nu. 6.*

7 Sponsus lucratur integram sponsalitiam largitatem donatam sibi à sponsa, siue de futuro, siue de præsenti, per matrimonij consummationem, *libr. 6 disputat. 19. à num. 7. vsque ad 10.*

8 Quando sponsalia fuerunt nulla ob aliquod impedimentum, ignorante illud vtroque, dummodo ignorantia non sit crassa, & supina, lucratur sponsa per osculum medietatē, per copulam integram, Quando verò vterque erit sciens impedimenti, sponsa potest retinere, donec fiscus per sententiam auferat, *l. 6. disp. 20. à nu. 1. vsq; ad 8.*

19 Quando sponsus ignorauit tantùm impedimētū, tenetur spōsa integrè restituere donanti. Si tamē fuit ignorās spōsa sciente spōso, illa lucratur per osculum medietatem, & per copulam integram, *libr. 6. disputat. 20. numer. 9. & 10.*

10 Quando sponsalia fuerunt dissoluta absque vtriusque culpa, non tamen casu, vt morte, sed voto castitatis, vel ingressu religionis, tunc sponsus nil lucratur sibi ex donatis à sponsa. Sponsa verò lucratur per osculum medietatem, & sine illo nihil, licèt illa ipsa ingrediatur religionem, & sic facto suo dissoluantur sponsalia, siue ipse sponsus. Idem dicendum de quibuscumq; modis alijs licitis, quib. dissoluuntur sponsalia, *l. 6. d. 21. à n. 1. vsq; ad 5.*

11 Quan-

11 Quando mutuo consensu dissoluuntur sponsalia, nihil lucratur sponsa per osculum, sed integram restituet, & quando sponsus, vel sponsa non simul dissentiunt, sed successiuè, vltimo consentiens dissolutioni sponsalium comparat integram sponsalitiam largitatem, quando fuit dissolutio prima, inuito altero, *l. 6 disp. 21. nu. 6. & 7.*

12 Quando alter præbet iustam dissoluendi causam, vt quia fornicatus est, is qui præbuit causam, siue sit sponsus, siue sponsa, perdit totum, quod donarat, & restituet, quod accepit, *l. 6. disp. 21. nu. 8.*

13 Largitas sponsalitia valida est, quando sponsa nullam dotem affert, & tunc quantitas estiaxanda arbitrio boni viri, *lib. 6. disp. 24. numer. 6.*

14 Sponsalitia largitas inter sponsos de præsenti, non potest donari, & donatio est inualida facta consummato matrimonio, nondum tamen benedictionibus Ecclesiæ sequutis. Confirmabitur tamen morte donantis: & quando nondum consummato matrimonio, mittit sponsus nuntio iocalia sponso, & ante nuntij accessum, & donationis acceptationem, consummatur matrimonium, si erat nũtius sponsi, non valet donatio: secùs, si erat sponsæ, & donata tempore nuptialium benedictionum, nondum tamen consummato matrimonio, lucratur sponsa totam sponsalitiam largitatem per copulam subsequutam, & medieta-

dictatem per osculum, & annulus datus sponsæ in Ecclesia, qui tunc benedicitur, non fit sponsæ, nisi anteà donatus esset, *lib. 6. tota disputat. 23.*

15 Quamuis iure communi nulla sit præfinita taxa donationi sponsalitiæ largitatis, tamen in Regno Castellæ nequit excedere octauã dotis sponsæ partẽ, nisi donatio fiat ante sponsalia sub ea lege, vt nullo casu reuertatur ad donantẽ, vel si fictè magna dos promittatur, & hæc lex non obligat forenses, *l. 6. tota d. 24.*

16 Sponsalitia largitas excedens quantitatem legis, non omnino est inualida, sed quoad excessum, *l. 6. disp. 29. n. 15.*

17 Sponsalitia largitas, quæ excedere nequit octauam dotis sponsæ partem, minuenda est iuxta dotis postea euictæ quantitatem. Si tamen integra dos euincatur, minuetur arbitrio boni viri, *libr. 6. disputation. 30. numero. 3.*

18 Quando dos est maioratus, potest dari per sponsum sponsæ, nomine sponsalitiæ largitatis, octaua pars valoris redditum maioratus, non verò ipsa bona, *lib. 6. disputat. 31. numer. 5.*

19 Promissio sponsalitiæ largitatis vltra octauam dotis sponsę partem, firmatur iuramẽto, nisi excedat id, de quo potest sponsus disponere in prejudicium ascendentium, vel descendentium, *l. 6 disp. 36. nu. 18.*

20 Sponsalitia largitas est donatio voluntaria,

taria, & extrahenda est de ea parte, de qua vir liberè potest disponere, vt in Castella de quinta bonorum parte, habens filios ex priori matrimonio, vel solos ascendentes, de tertia, & carẽs filijs tẽpore promissionis, de toto hæreditatis corpore extrahenda est, *lib. 6 disput. 36. num. 17.*

21 Vxor transiens ad secundas nuptias tenetur reseruare filijs prioris matrimonij sponsalitiam largitatem à priori viro acceptam, *l 6. disp. 41. nu. 4.*

22 Largitas sponsalitia non est restituenda ab ea, quæ virgo non est, *libr. 6. disp. 27. numer. 3. & 4.*

23 Vtrùm minor possit promittere sponsalitiam largitatem, vide Verbum, Arrha, quia idem dicendum est de sponsalitia largitate, sicut de Arrhis.

Legatum.

1 Legatum relictum virgini certæ, potest dari, & debetur ingredienti religionem, nisi aliud constet per cõiecturas, v.g. vt nubat certo hòmini, quamuis illa certa persona moriatur antequam puella sit in mora. Quando autẽ legatum non est relictum determinatè, sed indefinitè matrimonio collocandis, non potest distribui ingredienti religionem, *l 1. disp. 33. à n. 29. vsq; ad 32.*

2 Legatum est fauorabile, & largam ac benignam capit interpretationem, *lib. 3. dispu. 18. num. 24.*

3 Lega-

3 Legatum relictum alterutri coniugi ab altero, vel à quocumque extraneo sub conditione, si ad secundas nuptias non transierit, minimè potest intra annum peti, nisi spes nuptiarum deficiat. Post annum verò potest peti, præstita cautione de re cum fructibus restituenda, si conditionem non seruauerit, *l.7. dis. 87. num. 29.*

4 Quando alicui auferturlegatum, & applicatur fisco, vel hæredibus non ex gitur sententia iudicis, sed attenta legum dispositione, tenetur in conscientia, accepta restituere vidua nubens intra annum luctus, *lib. 7. disp. 87. num. 8.*

5 Legatum relictum à marito vxori vsus fructus omnium bonorum, dum honestè, & vidualiter vixerit, & si secundo nupserit, centum; luxuriosè viuens, & posteà secundò nubens consequitur hæc centum, *lib. 7. disput. 90. nu. 12.*

6 Legatum vsusfructus relictum vxori transeunti ad secundas nuptias, non perdit, si transit ad tertias, & ad vlteriores, *lib. 7. disp. 89. nu. 54.*

7 Legato annuo relicto, sub conditione temporanea, ac distributiua, debentur fructus vltimi anni, quo cessat conditio, vt si vidua instituta sit in annuo legato, donec nubat, *l. 7. disp. 91. nu. 10.*

8 Legatum à coniuge absolute relictum coniugi, non amittitur per transitum ad secũ-

das

das nuptias, nisi quando vidua intra annum luctus nuberet, siue legatum sit vsusfructus, siue alimentorum, *lib 7. disp. 91. nu. 12.*

9 Legatum relictum à viro vxori, aut à filio matri, etiã à filio viri præmortui, vel ab eo, qui erat arctissima amicitia coniunctus, priori viro, sub conditione castè, & honestè viuẽdi, amittit illud transiens ad secundas nuptias. Idem si vxor, vel eius filij consanguinei, aut arctissimâ amicitiâ coniuncti, aut filij ipsius viri relinquant legatum viro sub eadem conditione, nisi coniux, cui legatur, minimè consummâsset prius matrimonium. Quando verò conditio fuit apposita ab extraneo, nullatenus coniuncto priori viro, aut à parentibus alijs, vel consanguineis ipsius viduæ, tunc nõ amittit legatum transiens ad secundas nuptias, nisi secundæ nuptiæ repugnent ætati, aut statui viduæ, vel si quacumque causa efficiatur infamis, & cedat in linquentis legatum dederus; vel si habet votum, aut iuramentum castitatis, & transit ad secundas nuptias, *lib. 7. disp. 91. à nu. 14.* vsque ad 30.

10 Coniux legans coniugi sub hac conditione, si lectum meum custodierit, vel donec custodierit, transiens ad secundas nuptias, legatum amittit, *lib. 7. disp. 91. nu. 23.*

11 Legatum sub conditione negatiua perpetua relictum, vt non nubendi, castè viuẽdi, tradendum est legatario post obitum leganti, cum cautione illud tradendi cum omnibus

fructibus ab initio perceptis. Secùs dicẽdum, quando conditio est distributiua, vel temporanea, *lib.* 7. *disp.* 91. *nu.* 6. *&* 7.

12 Legatum relictum sub conditione castè & honestè viuendi, perditur per vnicam fornicationem, quando est relictum à marito, vel eius filijs, aut ipsius vxoris, vel alterutrius coniugis consanguineis, vel arctissimâ familiaritate coniunctis, quorum interest viduam illam integram castitatem seruare. Secùs, si ab extraneo relictum sit, *lib.* 7. *disputat.* 91. *num.* 31. *&* 33.

13 Legatum relictum ab vxore viro, sub conditione castè & honestè viuendi, non amittitur ob vnicam viri fornicationem, nisi vita sit inhonesta, & impudica. Et legatum semel perditum non recuperatur, *lib.* 7. *disp.* 91. *num.* 34. *&* 35.

14 Legatum relictum fœminis honestis aut honestè viuentibus maritandis, potest dari ei, quæ semel fornicata est, *lib.* 7. *disput.* 91. *nu.* 36.

15 Legatum relictum sub conditione castè & honestè viuendi, non amittitur per vnicum vel alium amplexum, vel tactum impudicum. Secùs, quando toties fœmina in hos tactus labitur, vt arbitrio boni viri possit dici impudica, & inhonestè viuens, *lib.* 7. *disp.* 91. *nu* 40.

16 Legatum relictum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias, non amittitur per fornicationem, nec per sponsalia de futuro, nec

ro, nec per matrimonium irritum, nec validũ non consummatum, *lib. 7. disp. 91. à num. 41.* vsque ad 45.

17 Legatum relictum vxori à viro, sub cõditione seruandi vitam vidualem, non amittitur, vidua illa ingrediente religionem, *lib. 7. disp. 9. à nu. 46.*

18 Legatum coniugi relictum, si cum filijs steterit, perditur per secundas nuptias. Idem dicendum de legato habitationis absolutè relicto à viro vxori, & de legato à viro vxori relicto, dum steterit in domo ipsius viri. Secùs dicendum, si transeat ad secũdas nuptias, filijs iam mortuis, *l. 7. d. 91. à n. 47.* vsque ad 51.

19 Legatum relictum alicui, dum steterit cum vxore testatoris, non perditur, si decedat, vxore secundo nupta, *libro. 7. disputation. 91. num. 52.*

20 Legatum relictum fœminis maritandis, non potest dari viduis secundò nupturis, nisi prius matrimonium non fuisset consummatum, aut irritum; tunc enim potest eis dari, vel si nullæ essent fœminæ ætate nubiles, *lib. 7. disp. 91. à nu. 53.* vsque ad 57.

21 Legatum fœminis maritandis relictum, non potest dari eis, quæ nondum sunt ætate nubiles, nec potest peti ante ætatem nuptijs aptam, *l. 7. disp. 91. nu. 61 & 62.*

22 Legatum relictum fœminis maritandis, non potest dari iam maritatis, nisi verba testatoris sic se habeant (dentur mille ad puellas

dotandas) intellige quando maritata est sine dote, *lib.7. disp.91. nu.63. & 64.*

23 Legatum relictum personæ certæ maritandæ debetur, quamuis ea tempore testamẽti maritata esset. Et à fortiori, si posteà nubat superstite testatore, *libr.7. disputat.91. numer.65.*

24 Legatum relictum consanguineis maritandis, quamuis nequeat conferri consanguineæ tempore testamenti coniugatæ, tamẽ si nupsisset testatore mortuo, potest ei dari, *li.7. disp.91. nu.66.*

25 Legatum relictum certæ personæ maritandæ, eodem testatore posteà eam in matrimonio collocante minori summa in dotem tradita, non debetur quoad residuum; *li.7. disp.91. num.67.*

26 Nomine familiæ in legato, v.g. vt aliquis ducat personam de familia, intelligitur persona in gradu permisso à iure canonico, & non sufficit, quòd gradus sit dispensabilis, *li.1. disp.33. nu.9.*

Legitimatio.

1. Legitimare prolem anteà susceptam cõpetit matrimonio clandestino valido; & circa legitimationem standum est iuri canonico, & non ciuili. Et matrimonium habet ex se, vel saltem ex iuris priuilegio legitimare prolem, & hæc legitimatio prolis est fauorabilissima, *lib.3. disp.44. nu.2.*

2 Filij nati ex matrimonio clandestino, quod

quod parentes credebāt esse validum, si re vera fuit nullum, sunt illegitimi. Quod intellige, quamuis sit nullum ob quamcumque causam, licèt celebratum sit coram parocho, & testibus, deficientibus denuntiationibus, nisi esset talis nullitas, vt præmissis illis impedimentum detegi non possit, *lib. 3. disp. 42. à num.* 1. vsque ad 7.

3 Filij nati ex matrimonio valido clandestino, id est, celebrato sine denuntiationibus, sunt legitimi, *lib. 3. disp. 42. nu.* 8.

Ratio, ob quam filij nati ex fornicatione legitimantur per matrimonium subsequens putatiuum; nati verò ex matrimonio clandestino putatiuo non legitimātur, duplex est. 1. Quia fornicatio non tendit in Ecclesiæ contemptum, nec ita eam scandalizat; matrimonium verò clandestinum valdè offendit Ecclesiam, eamque contemnit. 2. est, quia legitimatio prouenit ex matrimonio bona fide inculpabiliter contracto. Et ita in priori casu non delinquunt parentes in ipso matrimonij contractu, si id bona fide, ac iuxta Ecclesię decreta celebrarunt. In posteriori tamen casu delinquunt parentes, deficitque bona fides, & inuincibilis impedimenti ignorantia, *libr. 3. disp. 42. nu.* 2.

5 Si matrimonium clandestinum inualidum bona fide initum publicetur, approbeturque ab Ecclesia tanquam validum, quia nullum est detectum impedimentum, filij tam ante il-

lam approbationem, quàm post geniti, sunt legitimi, *lib.3. disp.43 per totam.*

6 Potens legitimare adulterinum, & incestuosum, vel spurios in genere, potest etiam, quando vtrumque vitium concurrit, quando in fauorem legitimaturi conceditur facultas legitimandi; secùs, si in fauorem legitimandi, *lib.8. disp.2. nu.27.* vsque ad 31.

7 Legitimatio prolis facta virtute dispensationis ad matrimonium, non valet, quando posteà parentes id matrimonium non iniere. Item proles nõ manet legitima, si Ordinarius, vel confessor nõ explicuit talẽ legitimationi. Potest tamen idem, vel alius dispensare durãte eius officio, & in foro conscientiæ alius cõfessor Magister in Theologia, vel Doctor iure canonico ex approbatis ab Ordinario, *lib.8. disp.7. à nu.15.* vsque ad 17.

8 Legitimatio prolis fit per matrimonium subsequens, quando concepta est ante dispensationem, & nata post expeditionem ordinarij, quia talis est naturalis, *l.8. disp.7. n.19.*

9 Legitimatio spurij exigit mentionẽ qualitatis spurietatis, & adulterij vtriusque parentis, quamuis ex qualitate erretur ex communi errore, & ignorantia, quantumuis inculpata, *lib.8. disp.24. nu.3. & 18.*

10 Legitimus est filius natus ex matrimonio contracto inito bona fide alterius, quoad vtrumque. Non tamen vterque quoad ipsum, sed tantum quoad habentem bonam fidem, *l.3 disp.54. nu.46.*

Licet

Licentia.

1 Licentia fictè data à parocho ad assistendũ matrimonio, vel ad administrandũ quodcumqe aliud sacramentum, sufficit, vt valeat, dum fictio ignoratur, *lib.3. disp 22. nu.64.*

2 Licentia data à parocho contra Episcopi, aut Synodi prohibitionem, ad assistendum matrimonio, prodest. Idẽ si ipsemet parochus intersit contra talem prohibitionem. Nisi Episcopus, vel constitutio Synodalis addat decretum irritans aliter gesta, *l. 3. disp. 32. n. 2.*

3 Licentia concessa sacerdoti, vt assistat matrimonio, dummodo sponsis præcipiat, ne cõsummet matrimouium ante denuntiationes, si ille assistat, id non mouendo, validũ est matrimonium. Idem dicendum est, si dicat, dummodo præmittantur denuntiationes, vel spõsi impedimentum careant, & ille, istis omissis, intersit. Secus dicendum, si dicat, si per solertem indaginem inueneris, non esse impedimẽtum inter eos, ea informatione non præmissa, *lib.3. disp.33. per totam.*

4 Licentia requisita ad valorem matrimonij, requiritur expressa præcedens, & in dubio, an præcedat, talis præsumitur, *lib.3. disp.35. nu. 16.18. & 19.*

5 Licentia est duplex, quædam est tacita, seu ratihabitio de futuro; alia de presenti, & de præterito. Expressa non est tãtùm, quãdo specie exprimitur, sed etiam quando comprehẽditur sub generali verborum significatione.

Idem dicendum de speciali, *lib.* 3. *disp.* 35. *num.* 1. *&* 2.

6 Non requiritur licentia specialis ad matrimonium, sed sufficit generalis ad exercendum in sua parochia, quę ad curam animarum pertinent, v.g. quòd saltem sub verbis generalibus licentiæ comprehendatur matrimonium. Et non exigitur esse in scriptis. Non sufficit tamen licentia administrandi omnia sacramenta, vel alios actus particulares digniores, præsertim quando parochus præsens eam concederet, & non est coniectura. Secùs, quãdo parochus reliquit substitutum, quamuis solum dicat, vt administret sacramenta vice ipsius, licèt Constitutio Synodalis, vel Episcopus interdixisset delegare parocho. Non tamẽ sufficit licentia ex ratihabitione de futuro. Secùs dicendum de licentia ex ratihabitione de præsenti, vel de præterito. Quod intellige tãtùm pro illo actu, & non simpliciter, *lib.* 3. *disp.* 35. *num.* 6. vsque ad 22.

7 Dicenti habere licentiam, vt alienus sacerdos assistat matrimonio, non est credendũ, nisi sit persona fide digna. Idem dicendum de dicente, se habere dispensationem, ne prętermittantur dispensationes; & vt alienus sacerdos benedicat nuptias. Et si opponatur alieno sacerdoti, absque legitima licentia interfuisse matrimonio, à tertio, ipsi incumbit onus probandi. Si verò à proprio parocho, transfertur onus probandi in alienum sacerdotem, & ipsos

ſos contrahentes, *lib.3. diſp.37. tota.* Quando verò agitur de rebus merè ſpiritualibus ad forum conſcientiæ ſpectantibus, credendum eſt, vt in ſacramento cõfeſſionis, Euchariſtiæ, &c. *ibid. nu. 6.*

Ludus.

1 Ludens cum minori non tenetur reſtituere, dum minor vel tutor loco illius id non repetat coram iudice, vtẽs beneficio reſtitutionis. Non poterit tamen vti beneficio reſtitutionis, ſi minor iurauit ſe ſoluturum, & non repetiturum, *lib. 6. diſp 38. n. 30.* Item habens aliquid à minori ſine licentia curatoris, nõ tenetur reſtituere, donec minor læſus vtatur beneficio reſtitutionis, *ibid. nu. 31.*

2 Ludens ludo prohibito, cui conceditur actio ad repetendum, non poteſt, vbi ſoluit, occulta compenſatione vti, niſi quando talis eſſet læſio, vt alter citra omne dubium teneatur in foro conſcientiæ reſtituere ante omnẽ iudicis ſententiam. Et quãdo non poteſt minor propria authoritate recuperare, poteſt tuta conſcientia nõ ſoluere, nec ſtare cõtractui, *lib.6. diſp. 38. nu. 32. 33. & 34.*

3 Vtrum autem, ſi contrahens cum minori læſo petenti beneficium reſtitutionis, neget, contractum coram iudice, minorque legitima probatione deſtitutus ſuccumbat, peccet id negans, teneatur que reſtituere? non reſoluit Doctor, *lib. 6. diſp. 38. nu. 35.*

M

Maleficium.

1 IMpotentia ex maleficio perpetuo cõsurgens, dirimit subsequens matrimonium. Censetur autem perpetuum, quando auferri non potest, nisi per aliud maleficium, vel per miraculum. Secùs dicendum, si possit auferri per exorcismos Ecclesiæ, vel per industriam authoris eiusdem maleficij, modo licito. Et quando constare nequit an sit maleficium tẽporale, an perpetuum, præsumitur perpetuũ, ac dissoluetur matrimonium, quando triẽnio coniuges operam dedere carnali copulæ, nec perficere potuerunt, *lib.* 7. *disp.* 94. *à nu.* 7. vsque ad 12.

2 Potentia coeundi respectu hominis, potest impediri maleficijs quinque modis. 1. est corpora impediendo, ne sibi mutuò appropinquent, aut secernendo ea directè, vel interdictè interponendo. 2. est, ita inflammando ad actum, vt anteà fundatur semen, vel refrigerãdo ab actu illo. 3. turbando imaginationem & æstimatiuam, qua reddit mulierem viro exosam, quando veneri vacare volunt. 4. prohibẽdo rigorem membri, reddita viri virga flaccida, saltem quando coire vult. 5. prohibendo immissionem spirituum ad membra, quasi intercludendo vias seminis, ne descendat, vel semen subtrahendo, vel obserando, aut nimium arctando vas muliebre, aut viri genitalia abscondendo, retrahendo, vel re vera adimendo; licet

licèt rariùs accidat, *l.7.disp.94.nu.1. & 2.*

3 Maleficium etiam contingit mulieribus, sed rarò. Fœmina autem communiter maleficitur per solam opinionem, seu phantasiæ læsionem, vel arctando vas fœmineum, *li.7.disp. 94.nu.3.*

4 Maleficium rarò impedit potentiam omnium, communiter tamen respectu vnius, vel alterius personæ, *lib.7.disp.94.nu.4.*

5 Signa frigiditatis sunt habere modicum membrum, & quasi ad nihilum redactū, malè compositum, & corrugatum; & calore debito degenerans, vel nunquam virgam erigere, vel non apetere venerea, nec stimulos carnis sentire. Signum verò maleficij est, quando coitum quis appetit, & virgam erigit, ita vt ad copulam aptus sit, & cùm ad vas fœmineum appropinquat, relaxantur subitò organa, nec potest complere, atque iterum rigent, & si iterum copulari nitatur, denuò laxantur, *l.7.disp. 94.nu.5. & 6.* Item signum maleficij vniuersalis respectu omnium est, quando plurimas fœminas maleficiatus tentauit cognoscere, & nullam potuit, cùm tamen eum non esse frigidum constet, *lib.7.disp.99.nu.24.*

6 Procurans maleficiū illius, cum quo posteà matrimonium init, potest petere ratione illius dissolutionem matrimonij, *li 7.disp.94. num.13.*

7 Maleficium maleficio tollere ob nullum finem licet, nec rebus vanis, nec superstitiosis,

protestatione præmissa non vtendi illis tanquam vanis; media autem licita, per quæ maleficium aufertur, sunt ea, quæ Ecclesia ordinauit, vt exorcismi, opera pœnitentiæ, sacramentorum receptio ad placandum Deum, *lib. 7. disp. 95. à nu.* 1. vsque ad 5.

8 Nullo modo licet petere à malefico parto solutionem maleficij maleficio; secùs dicẽdum, quando maleficus plura media nosset, quædam licita, alia verò illicita. Et quando sit dubium, an maleficus sciat aliquod medium licitum, tunc nunquam, licet, *l. 7. disp. 95. à nu.* 6. vsque ad 14.

9 Licitum est destruere signum maleficij animo destruendi pacti cum Dæmone initi, & obtinendæ sanitatis. Imò potest interrogare alium maleficum, an norit, in quo tale maleficium consistat, vt signum destruatur. Quòd si ille ignoret, minimè potest induci, vt per suam artem id inuestiget. Tamen si id didicerit à Dæmone, fas est ea scientia vti, *libr. 7. tota disput. 96.*

Maritus.

1 Maritus potest vindicare vxorem ab alio detentam, adiecta causa iuris canonici, & diuini, *lib. 9. disp. 4. nu. 9.*

2 Maritus cognoscens vxorem suam inuitam post mutuũ castitatis votum, peccat contra iustitiam, *l. 9. disp. 40. n. 20.*

3 Maritus adulter perdit donationem propter nuptias, *lib. 10. disp. 8. nu. 11. & 12.*

4 Mari-

4 Maritus propriâ authoritate adulteros in delicto repertos enecans, licèt sit iudex, admittit culpam lethalem homicidij contra iustitiam, & tenetur restituere damna instar aliorum homicidarum. Secùs dicendum, si interficiat illos sententia iudicis sibi traditos, vt eos, si velit, necet, si non liuore vindictæ, sed iustitiæ zelo id efficiat. Quod idem dicendũ, licèt ille sit etiam adulter, *lib.* 10. *disp.* 8. *à nu.* 35. *vsque ad* 44.

5 Maritus potest, renitente vxore, se vendere, peccabit tamen mortaliter, si fiat venditio sine iusta causa, non tamen contra iustitiã, sed erit iusta causa, si vxor possit eum facilè sequi. Vxor tamen vendens se sine consensu mariti, peccat mortaliter contra iustitiam, *l.* 7. *tota disp.* 23.

6 Maritus potest licitè simul cum vxore esse patrinus in Baptismo, vel Confirmatione, *l.* 7. *disp.* 57. *nu.* 5.

7 Maritus non potest mutare habitum sine licentia vxoris, nec vxor sine licentia mariti, v.g. induere habitum beatarum, vel heremitarum, *l.* 9. *disp.* 3. *nu* 9.

Matrimonium.

1 Matrimonium solet nuncupari sic, quia mulier nubit, vt mater efficiatur. Item vocantur nuptiæ, & connubium ab obnubendo, seu velando, quia quasi nube obtegitur virgo velamine quodam, dum benedicitur. Tandem appellatur coniugium ab effectu, eo quòd

duos, vt vna caro efficiantur, coniungit, *lib.1. in proœmio, nu. 4.*

2 Mutus simul, ac surdus à natura, si intellectum perspicacem habeat, ita vt signis edoceri possit, quid sit matrimonium, & signis indicare consensum, validè contrahit sponsalia, & matrimonium. Secùs si simul sit cæcus, etiam casu, nisi antequam in hæc incideret, nosset, quid esset matrimonium, *libr.1. disput. 8. nu. 11. & 13.*

3 Contrahens matrimonium fictè, peccat mortaliter, nisi ex vrgenti causa, vt gratia vitandi magni scandali, id faceret. Matrimonium tamen contractum post illud fictum, est validum, *l.1. disp. 11. nu. 1. & 2.*

4 Contrahens matrimonium fictè, tenetur verè contrahere, quando sequitur notabile damnum fœminæ, quamuis non sit virgo, & quamuis fictè contrahens copulam non habuerit. Secùs quando contrahentes sunt disparis cōditionis: vel quando timentur pessimi exitus probabiliter. Attamen quoties fictè cōtrahens tenetur iure contrahere, non est absoluendus, donec verè contrahat, quamuis se contracturum proponat, *lib.1. disp. 11. à n. 3. vsq. ad 11.*

5 Matrimonium impuberum, vel puberis cum impubere, habet vim sponsalium etiam post Conc. Trid. Nō tamen sunt sponsalia verè, & simpliciter, sed iuris interpretatione, *lib. 1. tota disp. 21.*

6 Ma-

6 Matrimoniũ est coniunctio maritalis viri & fœminę inter legitimas personas indiuiduã vitæ consuetudinem retinens, *l.2. disp.* 1. *nu.* 1.

7 In matrimonio septem inueniuntur, scilicet mutuus consensus, externus contractus, mutua corporum traditio, quoddam vinculum ortum ex illo contractu, mutua obligatio ad reddendum debitum: ius quod est in vtroque ad alterum, vsus, & consummatio matrimonij. Sed essentia matrimonij solum consistit in vinculo illo, quo formaliter coniuges sunt vniti, quod oritur ex mutua traditione, & est realis fundata in actione externa reali, scil. contractu, *l.2. disp.* 1. *nu.* 2. 6. & 7.

8 Matrimonium dicitur (coniunctio) vt explicetur essentia (maritalis) vt explicetur fundamentum (inter legitimas personas) hoc est, non habentes impedimentum dirimens (indiuiduam vitæ consuetudinem retinens) ad explicandum, quòd non est solubile, sicut alij contractus, qui communi consensu tolluntur, *lib.2 disp.* 1 *nu* 8.

9 Matrimonium diuiditur in legitimum, ratum, & cõsummatum. Legitimum est, quod contrahitur inter infideles. Ratum, quando est sacramentum nondum consummatum. Et sic matrimonium infideliũ dicitur legitimum, sed non ratum. Consummatum dicitur, quando est iam copula carnali perfectum, *lib.2 disp.* 1. *num.* 9.

10 Matrimonium non est naturale homini, quasi

quasi ex proprijs naturæ proueniens, vt moueri sursum est naturale igni; est tamen naturale ex naturali inclinatione proueniens, & matrimonium ideo est insolubile, quia si libera esset coniunctio, & vagus concubitus, esset incerta proles, & ex incertitudine tepesceret amor, & educationis cura. Et ideò vagus concubitus est peccatum mortale: quia contrariatur debitæ propagationi naturæ humanæ, *lib. 2. tota disp. 2.*

11 Præceptum matrimonij, dum genus humanum paucis continebatur, obligabat singulos: nunc autem minimè. Tamen nunquam cessare potest in communi: secùs in particulari, vt videmus, & pereuntibus omnibus, exceptis monachis, monachi tenerentur matrimonium contrahere. Et nunc potest esse casus, in quo aliquis teneatur sub mortali matrimonium inire, v.g. ad sedandas seditiones, vt si sit filius Regis, *lib. 2. tota disp. 3.*

12 Matrimonium ante lapsum Adami fuit institutum à Deo in officium naturæ, ac præceptum in illis verbis Genes. (Crescite & multiplicamini:) post verò institutum fuit in remedium concupiscentiæ: at in lege noua, vt sit sacramentum, in illis verbis (quos Deus cóiunxit, homo non separet) fuit tamen approbatum Ioa. 2. quando Christus interfuit nuptijs, *lib. 2 tota disp. 4.*

13 Verba seu signa, quibus consensus exprimitur, sunt sibi inuicem materia, & forma, secun-

cundùm diuersas rationes, id est, in quantum determinantur, sunt materia: in quantum verò determinant, sunt forma. Et matrimonium non tantùm, dum est in fieri, sed dum est in facto esse, est sacramentum, vt Eucharistia. Et tunc eius materia sunt ipsi contrahentes, *lib. 2 tota disp. 5.*

14 Parochus nunquam fuit minister sacramenti matrimonij, nec est post Trid. sed ipsi contrahentes sunt ministri conficientes sacramentum matrimonij. Et tamen affecti peccato mortali non peccant râ ratione, quâ ministrant. Et idem dicendum de sacerdote assistente, aut benedicente nuptias, *lib. 2. tota disputat. 6.*

15 Matrimonium in lege naturæ, & veteri non fuit sacramentum, nec gratiam conferebat, sed fuit contractus naturalis. Potest tamen dici, quòd fuit sacramentum largè, & impropriè. Et licèt non conferebat gratiam gratum facientem, potest dici contulisse aliquod genus gratiæ, dum erat licitus ille actus coniugalis, *l. 2. tota disp. 8.*

16 Matrimonium infidelium nunc, vel fidelis cum catechumena ex Pontificia dispensatione contractum, non est sacramentum, *l. 2 tota disp. 8.*

17 Quando infideles conuertuntur, non opus est, vt iterum coram parocho, & testib. contrahant secundum Trident. *Sess. 24. cap. 1.* Tamen possunt, sed non tenentur recipere bene-

benedictiones, & quando ambo baptizantur, efficitur statim sacramentum, sine consensu aliquo nouo, *lib.2.tota disp.9.*

28 Matrimonium fidelium in noua lege est verè, ac propriè sacramentum gratiam conferens, *lib.2.disp.10.num.2.* Vtrum autem sit vnicum sacramentum? Affirmat Doctor, ibid. *numer.5.*

19 Actus contrahentium sunt sacramentum tantùm Effectus sacramenti est res tantùm. Et vinculum, quo coniuges perseuerant, dicitur res & sacramentum simul, *lib.2.disp.10 num.3.*

20 Gratia sacramentalis sacramenti matrimonij habet duplicem effectum. Alter est cõcupiscentiam reprimere: alter verò est efficere, vt coniuges fideliter sibi assistant, operas suas communicent, ac prolem religiosè educent, *l.2 disp.10.nu.4.*

21 Contrahentes matrimonium intentione faciendi contractum, & non sacramentum, contrahunt verè, & validè, licèt intentio procedat ex errore, si habeant intentionem faciẽdi, quòd faciunt fideles. Secùs si habent intentionem faciendi, quod in ipsis est, v.g. habentes veram intentionem contrahendi merum contractum, tunc enim nihil validè fit, *l.2.disp.10.num.6.*

22 Matrimonium contractum per procuratorem fuit validum ante Conc. Trid. & nũc post illud seruata eius forma, & est sacramentum

tum conferens gratiam. Sed procurator nec minister est, nec in ipso recipitur sacramentũ nec verba ipsius sunt materia, nec forma sacramenti. Et sic optimè faciunt contrahentes per procuratorem, si posteà iterum ineant matrimonium ad tollendos scrupulos, *l. 2. disp. 11. à nu. 20. vsq; ad 32.*

23 Quatuor requiruntur, vt procurator validum ineat matrimonium, v. g. vt habeat speciale mandatum ad matrim. contrahendum cum certa persona, saltem ore tenus expressũ, vel per literas, & quod per se ipsum exequatur mandatum, nisi aliud expressè contineatur, & quòd tempore, quo procurator contrahit, potestas non sit reuocata, licèt reuocatio sit merè interna, vel tacita, & non intimata procuratori, & licèt intercedat iuramentum de non reuocando, *l. 2. disp. 11. à n 3. vsq; ad 10.*

24 Si ille, qui misit procuratorem, nec cõsentit, nec dissentit, sed occupatur in alijs, validè contrahit matrimonium. Idem dicendũ, si in amentiam incidat. Et si priùs finxit animum, posteà tempore contractus habuit verũ animum contrahendi. Item potest talis procurator constitui sine scriptura. Et diuersitas sexuum non requiritur procuratoribus, *lib. 2. disp. 11. à nu. 11. vsq; ad 15.*

25 Verba quibus vtitur procurator, sunt hæc, (talis consentit in te, vel accipit te in virum, vel vxorem, me mediante: vel accipio te in virũ, vel in vxorem nomine talis personæ.)

Et si

Et si procurator fines mandati excedat, nullum facit matrimonium, vt de contrahendo certâ dote. Secùs, si ponatur seruatâ formâ Trid. & omittat denuntiationes, siue cum dispensatione Ordinarij, siue sine illa, *l.1. disp.11. à nu.16. vsque ad 18.*

26 Matrimonium contractum per epistolam iure antiquo erat validum, & est modo post Concil. Trident. *Sess.24. cap.1.* de Matrimonio. Et est sacramentum, si alter consentiat, lectâ epistola, coram parocho & testibus, *lib.2. tota disp.12.*

27 Matrimonium ratum, & consummatũ differunt quoad significationem. Et consummatum est saltem iure diuino indissolubile. Item matrimonium consummatum infidelium est indissolubile, nisi alter solus ad fidem conuertatur, quia tunc dissoluitur ex Christi dispensatione. Quæ omnimoda indissolubilitas non competit matrimonio ex iure naturę, nec ratione sacramenti, sed ex significatione, qua Christus euexit illud ad significandam vnionem indissolubilem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam. Aliqualis tamen de natura matrim. Et ita competit etiam matrimonio rato de iure diuino, & naturali. Et sic omnimoda inseparabilitas conuenit matrimonio consummato ex iure Christi diuino positiuo, posito in illis verbis Matth. 19. (quos Deus coniunxit, homo non separet,) *lib.2. disp.13. à nu.1. vsq; ad 8.*

28 Matri-

28 Matrimonium infidelium dissoluitur per alterius conuersionem, Et ratum fidelium per professionem, ex Christi dispensatione, quæ dispensatio est matrimonio conformis, *l.2. disp.13.nu.9.*

29 Indissolubilitas matrimonij rati non omnino prouenit ex sua natura nudè sumpta, sed ex sua natura iuncta diuinæ constitutioni. Vnde mutuo consensu non potest dissolui, *l.2. disp.13.nu.10.*

30 Matrimonium ratum iure naturali, & & diuino dirimit subsequens matrimonium consummatum, *libr.2.disputat.14.numer. 5. in fine.*

31 Vinculum matrimonij rati omnino dirimitur per solemnem religionis professionē alterius sponsi. Et per vota quarundam viuentium in communi profitentium, quæ sunt veræ religiosæ. Et per professionem monialium, & clericorum militarium in clausura viuentium, vel equitum ordinum militarium, qui sunt verè religiosi. Secùs dic de voris emissis à Beati Sancti Dominici, & tertij Ordinis D. Francisci, & de voto Coadiutorum formatorum Societatis Iesu, licèt facto publicè, & de voto vitæ eremiticæ, & de ascensu ad ordinem sacrum, vel Episcopatum. *lib.2. disp.18.à num.3.vsque ad 9.* Vtrùm autem professio dirimat matrimonium ratum de iure diuino positiuo, affirmat Doctor, *libr.2 disputat.19.numer.3.*

32 Ma-

32 Matrimonium ratum dissoluitur, quando vterque communi consensu profitetur, vel alter tantùm, & manens in sæculo vouet continentiam, *lib. 2. tota disp. 20.*

33 Non consummatur matrimonium, nec oritur affinitas per semen non receptum in vase naturali, vel receptum arte, aut ministerio Dæmonum, absque vasis penetratione, nec per penetrationem vasis sine effusione seminis, nec per seminationem sponsæ, & non sponsi, nec etiam (vt probabile est) per seminationem sponsi, & non sponsæ, nec per copulâ præcedentem matrimonium. Et vt consummetur, requiritur necessario, vt semen virile vas sponsæ subintret, *l. 2. d. 21. n. 1. 2. 5. 6. & 13.*

34 Vir deflorans fœminam dolosè, v. g. sine animo consummandi post matrimonium ratum sine seminis effusione, non potest ingredi religionem. Secus dicendum, si habebat animum consummandi, *libr. 2 disputat. 21. numer. 7.*

35 Matrimonium requirit mutuum consensum: & dicitur causa non tantum efficiens extrinseca, sed etiam formalis, si intelligatur vt matrimonium est sacramentum. Et si dicitur causa in quantum internus consensus est causa externi contractus matrimonij: & in quantum matrimonium est coniunctio maritalis, & in quantum exprimitur per verba, est causa efficiens, *l. 2. totâ disp. 25.*

36 Matrimonium ex tribus bonis, quæ in

eo reperiuntur, excusatur nempe ex bono fidei, prolis, & sacramenti, *l. 2. disp. 29. n. 2.*

37 Quamuis actus matrimonij de se sit licitus, affert secum tria detrimenta, quæ sunt. 1. Perpetua seruitus, quod compensatur bono sacramenti. 2. In ipso matrimonij actu voluptas tanta, vt mentem absorbeat, quod compẽsatur bono prolis: & licèt non sequatur semper, saluatur in fine extrinseco. 3. Nimia solicitudo placendi coniugi, quod compensatur bono fidei, id est, fidelitatis, quâ coniuges sibi mutuo obligantur ad reddendum debitum, & negandum alteri, *l. 2. disp. 29. nu. 4.*

38 Hæc bona non adueniunt matrimonio ab extrinseco, sed sunt de ratione matrimonij. Et ideo non indiget illis quasi quibusdam externis equis ad illud honestandum, sed quasi causantibus in ipso intrinsecè honestatem. Et matrim. non irritatur ob quemcunq; peuersum finem, qui eius substantiæ, & trib. bonis dictis aduersetur. Tamen contrahens matrimoniũ debet saltem implicitè intendere bonũ sacramenti, sine quo non fit sacramentum nec matrimonium. Et licèt omnia bona sint de eius essentia quoad obligationem, tamen quoad exequutionem minimè, dempto bono sacramenti, *libr. 2. disputat. 29. à numer. 5. vsque ad 12.*

39 Matrimonium fuit institutum primò in officiũ naturæ ad propagationem sobolis: secundo in remedium cõcupiscentiæ, & ad euitandam

tandam fornicationem. Et hoc est quatenus ordinatur ad copulam. Quatenus tamen est contractus alius finis est, vt traditio potestatis corporis alteri coniugi, & mutua animorum coniunctio. Et vltra hos potest contrahens intendere alios extraneos, vt pulchritudinē, diuitias, & delectationem. Et hi aut considerantur vt causa principalis, aut vt causa secundaria, licèt sit causa sine qua non, *lib.* 2. *disp.* 29. *nu.* 14. *&* 15.

40 Licitè contrahit ille, qui non contrahit ratione copulæ, quamuis non intendat sobolem, nec remedium concupiscentiæ, vt cōtingit in matrimonio Beatæ Virginis, *l.* 2. *dis.* 29 *num.* 20.

41 Contrahere principaliter ob copulam, pulchritudinem, diuitias, & paces componendas, est peccatum veniale. Idem dicendum, quando attendit ad finem matrimonij principalem alium extraneum illi præferens. Idem dicendum de cōtrahente in ordine ad copulā, quando datur spes habendi prolē Nulla tamē erit culpa, quando fines eliguntur, nō vt fines, sed vt ratio applicationis, vt fit cōmuniter, vel quando aliquis contrahit in ordine ad copulam, quando non datur spes habendi prolem. Attamen contrahere ob finem venialem, est veniale, & ob finem mortalem, vel expressam conditionem excludēdi fines matrimonij, est mortale, *l.* 2. *disput.* 29. *à numer.* 21. *vsque ad* 29.

42 Matrimonium inualidum ob aliquod impe-

impedimentum occultum, potest reualidari, si contrahentes renouent consensus, dummodo Parochus & testes ignorent illud, & periculum non sit, vt detegatur impedimentum, & probetur in foro exteriori. Idem dicendum de matrimonio nullo ob metum occultũ, vel ob seruitutem occultam, & ab alio ignoratã, vel ob occultum ætatis defectum, licèt hoc tale matrimonium sit malâ fide contractum, & non obstante clausula, quæ solet apponi in dispensationibus, v. g (vt contrahant secundum formam Concil. Tridentin.) *lib. 2. tota disputat.* 37.

43 Coniux nullitatis matrimonii conscius ob impedimentum dirimens, siue diuino, siue humano iure; in nullo euentu potest reddere debitum coniugi ignorãti, licèt excommunicetur ab Ecclesia, vitæque periculum subeat, grauissimaque sequantur scandala, *lib. 2. disp.* 39. *nu.* 8. Dum tamen compellitur, potest vti his quatuor remedijs. 1. In locum fugere, vbi scandalum cesset. 2. Si matrimonium non est consummatum, petat dispensationem à Pontifice, vel ingrediatur religionem, sed non tenetur. 3. Vt coniux impedimenti conscius petat diuortium ob sæuitias, si fortè concurrant. 4. Quod possunt habitare tanquam fratres & cum animo nunquam reddendi debitum, & potest fœmina coacta pati concubitum, non se accommodando, quando nullo modo potest subterfugere. Sed hoc nunquam licet,

nec est consulendum, *lib.2. disp.39. à num.15.* vsque ad 16.

44 Consummare matrimonium, non prætmissis denuntiationibus, vel iusta dispensatione omissis, vel absque illa, est mortale, non solùm prima vice, sed toties, quoties habetur copula. Item peccant contrahentes differendo publicationem, & consummationem, *libro tota disp.11.*

45 Consummare matrimonium ante benedictiones Ecclesię, nulla culpa est. Imò aliquando esset consilium consummare ante illas, nisi adsit contemptus, vel scandalum, vel excommunicatio lata in aliqua diœcesi contra consummantes ante illas. Et esto sit peccatum veniale, non intelligitur, nisi tantùm de 1. vice *lib.3. tota disp.12.*

46 Matrimonium contractum dispensatione pro foro conscientiæ, est soluendum, nisi impedimentum delatum fuerit ad forum externum, *lib.3. disp.15 nu.17.*

47 Matrimonium contractum sine parocho in articulo mortis, nullo modo est validum, nec ex dispensatione Episcopi; nec scientia maiori vicinjæ parte, *li.3. disp.17. à nu.3.* vsque ad 7. Infideles tamen habitantes Christianorum loca, non tenentur contrahere coram parocho, & testibus, *ibid. nu.8.* Fideles tamen contrahentes sine illo, ignorantes inuincibiliter decretum Tridentinum, contrahunt inualidè, *ibid. nu.10.*

48 Matri-

48 Matrimonium contractum ab incolis locorum, vbi Concilium non viget, nec fuit publicatum, est validum sine parocho, & testibus, *lib 3. disp. 13. nu. 1.*

49 Ad valorem matrimonij requiritur proprius parochus, qui est alterius tantùm. Et potest vtriusque parochus, non solùm in propria, sed in aliena parochia, vel diœcesi eos matrimonio coniungere, *lib. 3. disputat. 19. nu. 2. 4. & 14.*

50 Matrimonia præsumpta cessarunt per Trid. *lib. 3. disp. 40. nu. 3.* Nec sponsalia per iuramentum celebrata coram parocho, & testibus sunt matrimonium, *ibid. nu. 5.* Nec per copulam occultam transeunt in matrimonium, *ibid. nu 7.* Nec matrimonium impuberum, aut puberis cum impubere, contractum coram Parocho & testibus, transit in matrimoniũ per copulam habitam legitima ætate, vel per consensum occultum, *ibid à nu. 9.* vsque ad 10.

51 Contrahere matrimonium licitum est tempore feriarum, si absque magna solemnitate, & pompa fiat. Si tamen sit alicubi cõsuetudo, vt nullo modo celebretur, illi standum est, *lib. 7. disp. 7. nu. 12. & 13.* Tamen denuntiationes tunc possunt fieri, *ibid nu. 8.*

52 Iniens matrimonium scienter cum habente votum castitatis, religionis, assumendi ordines sacros, aut non ineundi matrimoniũ, peccat mortaliter, *lib 7. disp. 11. nu. 11.*

53 Matrimonium interdictum esse iure na-

turæ in aliquo gradu, & esse iure naturæ initum, non est idem, *lib.* 7. *disp.* 15. *nu.* 3.

54 Matrimonium Eunuchorum habentium vnum testiculum, validum est. Secùs de carentibus vtroque, *lib.* 7. *disp.* 92. *à nu.* 14. vsque ad 180. Tamen factus eunuchus vtroque carens post matrimonium contractum, potest licite petere, & reddere, *lib.* 7. *disp.* 102. *nu.* 7.

55 Fidelis subditus infidelibus Principibus astringitur legibus eorum iustis irritantibus matrimonia in omnibus casibus, in quibus ad alias eorum leges tenetur, *libr.* 7. *disputat.* 3. *num.* 7.

56 Fidelis contrahens matrimonium apud infideles, vbi domicilium habet, cum impedimento aliquo dirimenti ab Ecclesia inducto non valet. Secùs dicendum de infideli contrahenti extra patriam, in loco Principi Christiano, aut alij Principi infideli subiecto, cum impedimento dirimẽti statuto à suo solùm Principe, *lib.* 7. *disp.* 3. *num.* 10.

57 Indi noui orbis de priuilegio Pauli, possunt in tertio, & quarto gradu matrimonio coniungi, licèt alter in secundo, vel in primo gradu distet, siue gradus sint cõsanguinitatis, siue affinitatis. Per Indos autem intelliguntur soli neophyti noui orbis, id est, omnium prouinciarum Indorum, *libr.* 8. *disputation.* 14. *num.* 35.

58 Indi neophyti sunt exempti in causis matrimonialibus ab ordine iudiciario seruando.

Et Re-

Et Religiosi, quorum cura commissa est à suis prælatis habentes consensum Episcopi, possunt circa illos in omnibus causis matrimonialibus procedere in vtroque foro, & non tenentur seruare ordinem iudicij, *lib.10. disp.19. nu.1.& 2.*

59 Illud matrimonium dicitur indignum, ratione cuius filij priuari possunt alimentis, & dote, quod non potest fieri sine dedecore iuxta ciuitatis mores, tam generis corporalis, quàm animi: v. g. si coniux sit meretrix. Item dicitur indignum ex bonis fortunæ, nisi aliunde excessus compensetur. Item ratione alicuius impedimenti, *lib.4. disput. 26. à num. 22. vsque ad 26.*

60 Requiruntur duo testes cum Parocho, vt matrimonium valeat, rationis vsum habentes, præsentesque sint moraliter simul, & non successiuè, licèt non habeant conditiones requisitas in iure, & qualitates, & licèt sint infames, excommunicati, parentes, consanguinei, serui, familiares, fœminæ, infideles. Et lite agitata adhibetur fides similibus testibus, & sufficiunt testes non rogati, *lib.3. disp.41. à nu. 1. vsque ad 7.*

61 Præsentia parochi, & testium non sufficit corporea, vt valeat matrimonium, sed requiritur præsentia moralis & humana, qua parochus, & testes intelligant consensum vtriusque contrahentis, saltem percipiendo illum aliquo sensu, vt si non audiant verba, videant

tamen signa mutui consensus, quamuis solùm intelligant per interpretem, vt si contrahentes sint distincti idiomatis. Et in hoc casu credendum est solius interpretis dicto. Idem dicendum de præsentia parochi & testium violenta, etiam cum dolo, vel alia ficta causa. Idem si celebretur matrimonium coram parocho & testibus casu transeuntibus, & videntibus. Secùs dicendum, si parochus accessit cum animo attendendi, & postea tempore contractus vagatione mentis distrahatur. Tamen peccabiliter mortaliter contrahentes, si coram parocho inuito, aut dolo vocato contrahant: Idem si parochus casu transeat, vel dolo ad aliud vocatus accedat. Secùs, si contrahant coram testibus vi detentis. Item valet matrimonium celebratum coram alieno sacerdote de licentia proprij, licèt licentia sit extorta metu cadente in virum constantem: vel si impetrata fuit dolo, aut mendacijs, aliàs nullo modo concedenda, *lib. 3. tota disp. 39.*

Medicus.

1. Medicus licitè potest applicare prægnanti, quando probabiliter creditur, fœtum esse animatum, cum abortus periculo, medicinas, quæ sũt ordinatæ per se, & directè ad morbos, prauosque humores expellendos, pristinàque salutem restituendam, vt est venarum rupturis, ventris purgationi pharmaca deseruientia, balnea, &c. Non autem si fuerint directè ad occisionem tendentes, vt venenum, dilacera-

tio,

tio, percussio, &c. Itē licitum est applicare eas, licèt æquè ordinentur ad matris salutem, ac ad fœtui nocendum, eiusque abortum. Idem, quando medicina est omninò dubia; quando salus infirmi omninò desperata est, & in nostro casu matris ac fœtus, perituriques sint, ac nullum appareat aliud auxilium. Et quòd dictum est de medico, dicendū de muliere prægnante sumente tales medicinas, quamuis illa licitè poterit ob prolis bonum abstinere à talibus medicinis, quò abortum vitet, bonoque prolis consulat. In vnico tamen casu peccarent lethaliter contra charitatem, & prægnans eas medicinas assumens, & medicus, ac obstetrix eas applicantes, nimirum, vbi spes probabilissima à peritis medicis conciperetur, fore vt matre ab ijs medicamentis abstinente, cum tamen vitæ propriæ periculo, fœtus in lucem prodiret, vt baptizari possit. Ea autē assumente periret fœtus Baptismate minimè recepto, *l. 3. disp. 20. à nu. 13.* vsque ad finem.

Melioratio.

1 Melioratio facta filio absq; aliqua causa, vel causa matrimonij incerti, potest reuocari. Secus, si facta sit cum tertio ex ea commodum reportanti. Nec potest reuocari, si filius melioratus causa matrimonij incerti ineat pactū de matrimonio, & pater asserat, illum esse melioratum, vt fœmina ei nubat, vel ampliorem dotem constituat, fit irreuocabilis, licèt filius remittat. Nec potest filius consentire, vt

noua conditio apponatur, nec remittere promissionem de non meliorando factam, vt certum matrimonium ineat. Nec prosunt Antapochæ, vulgò (cõtrascripturæ) quibus filij pollicentur, se melioratione non vsuros. Idem dicendum de promissione alicuius donationis faciendæ ab alio ratione huius matrimonij; prædicta tamen remissio valebit in remittentis præiudicium, *lib. 6. tota disp. 32.*

2 Recipiens fictè patrimonium, vt ad ordines promoueatur, data antapocha, aut fide id reddendi, cum promotus fuerit, teneturid patrimonium restituere, *libr. 6. disputat. 32. num. 8.*

3 Melioratio causa dotis, valet in Castella in foro conscientiæ, nec restituenda est, *lib. 6. disp. 33. nu. 3.*

Mensis.

1 Quando lex, vel statutum concedens mensem, disponit, à quo tempore mensis incipiat, vt à die electionis, vel à die per iudicem designanda, accipitur mensis secundum quod occurrit in Kalendario, & quod ex illo mense defuit, accipitur de sequenti de momento ad momentum. Et si dies bisextus contingat in eo mense, illi duo dies pro vno computantur in fauorabilibus; secùs in odiosis. Quando verò ius, vel dispositio non exprimit à quo tempore mensis incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda est duodecima anni pars pro quolibet mense. Vnde bimestre con-

concessum ad deliberandum de ingressu religionis, computabitur eo modo, quo tunc occurrit in Kalendario, *lib.* 2. *disput.* 24. *à nu.* 14. vsque ad 21.

2 Indulgentia concessa per vnum mensem, quando non exprimitur à quo tempore incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda duodecima anni pars pro mense, *lib.* 2. *disp.* 24. *nu.* 20.

Metus.

1 Metus diffinitur in communi sic. Est instantis periculi, vel futuri causa, mentis trepidatio. Diuiditur in metum inconcussiuum, & impressiuum, suspensionis violentæ; seu in compulsiuum potentiæ, & in metum reuerẽtialem, & in metum perfidię. Vltimò diuiditur in metum cadentem in constantem virum, & inconstantem, *lib.* 4. *disp.* 1. *à nu.* 7. vsque ad 9.

2 Quinque cõditiones requiruntur ad metum cadentem in constantem virũ. Prima est, vt malum, quod timetur, sit graue. Secunda, vt timẽs rationabiliter credat, malum sibi imminere. Tertia, vt metum incutiens potẽs sit minas exequutioni mandare. Quarta, quod metum incutiens minas exequi solitus sit. Quinta est, vt timens non possit facilè occurere malis, quæ timentur implorando alicuius auxilium, *lib.* 4. *disp.* 1. *à n.* 10. vsque ad 23.

3 Requiritur electio minoris mali, vt ex parte subiecti dicatur metus cadens in virum constantẽ, vt timens cõstanter agat, culpęque

immunis sit. Non tamen requiritur, vt dicatur cadere in constantem virum quoad rescissionem matrim. & aliorum contractuum, sed satis est ad id, si timor ipse ex parte obiecti sit cadens in virum constantem, *lib. 4. disp. 2. num. 1. 2. & 3.*

4 Metus cadens in virum constantem, dicitur respectiuè, & metus qui respectu vnius est cadens in virum constantem, non est talis respectu alterius. Vnde minor metus desideratur in fœmina, quàm in viro. Et ad irritandũ matrim. fœminæ satis est metus cadens in cõstantem fœminam, & non tantùm in fœminã respectu viri, sed etiam inter ipsos viros, vt dicatur talis metus consideranda est ætas, & innata animi fortitudo, *lib. 4. tota disp. 3.*

5 Vt dicatur metus cadens in constantẽ virum, sufficit quod mala timeantur in persona filiorum respectu patris, & in persona patris respectu filij, & in persona vxoris respectu viri, & vice versa, Idem dicẽdum de metu incusso ascendentibus respectu descendentium, fratri respectu alterius fratris, consanguineo intra quartum gradum respectu alterius consanguinei. Idem dicendum de metu illato personæ arctissima amicitia coniunctæ contrahenti, siue quando infertur alicuius domestico, vt ille contrahat. Similiter quando incutitur affinibus extra quartum gradum, proueniente affinitate ex matrimonio. Secùs quando ex fornicatione, *lib. 4. tota disp. 4.*

6 Facta

6 Facta metu quantumcumque graui sunt simpliciter, & absolutè voluntaria, & libera. Et quæ metu extorquentur, magis accedũt cõsentaneis, dicunturque simpliciter voluntaria, & secundùm quid inuoluntaria. Et quantumcumque sit grauis metus, non excusat à culpa in his, quæ intrinsecè sunt mala, veniali quidè, si alias secluso metu esset veniale, & mortali, si secluso metu, esset mortale, *lib.* 4. *disp.* 1. *nu.* 3. 4. 5. & 6.

7 Quis metus cadat in virum constantem, relinquitur iudicis arbitrio, etiam in foro interno arbitrio prudentis. Quod arbitriũ non datur circa ea mala, quę iure constat esse sufficientia ad metum viri constãtis; arbitria enim data sunt in his, quæ sub regula comprehendi nequeunt. Et hoc arbitrium non est correctũ iure Regio Castellæ, *lib.* 4. *disputat.* 5. *num.* 1. 2. & 3.

8 Metus cadens in constantem virum est metus mortis, mutilationis, grauis cruciatus corporis, grauiumque verberum, armorum; licèt portans arma ijs non vtatur. Item metus seruitutis, amittendi instrumenta, quibus libertas probanda est, captiuitatis, grauis exilij, carceris, licèt non perpetui. Item metus amissionis status, honoris, verberum, stupri tam in viro, quàm in fœmina, quamuis vidua honesta, & inhonesta sit. Metus infamiæ iuris, aut facti, cui non facilè occurri potest. Itẽ metus excõmunicationis iniustæ, quãdo facilè ei

occurri non potest. Secùs de iusta. Item metus amissionis maioris partis bonorum, etiam modicorum, sed non valdè exiguorum. Quod intellige circa maiorem partem, quando sine illa sustentare vitam minime possit metū passus. Secùs, si possit sine illa. Itē metus amissionis rei magnæ; vel notabilis, instrumentorum tōtius, vel maioris partis patrimonij, amissionis magni lucri, quando metum passus per iniuriam arcetur à lucro, ad quod habebat ius, vt si loquamur de metu impediendi aliquem, ne se opponat beneficio, *lib. 4. tota disp. 5.*

9 Solus metus reuerentialis, nisi minæ, aut verbera, aut alius metus grauis illi adiūgatur, nō cadit in virum constantem; ac proinde nec annullat matrimonium, nec alios contractus rescindit. Annullabit tamen solus sine minis, quando filius, vel vxor est valde patris, vel mariti præcepti obtemperans. Item quando pater nimis credulis est, quamuis minas non conijciat. Item vultus terribilis potētis incutit metum in const. virum sine minis, *lib. 4. disp. 6. à nu. 4.* vsque ad 13.

10 Matrimonium contractum à filia timore, ne patris indignationem incurrat, nullis præcedētibus minis est validum, nisi metus sit indignationem fore diuturnam, & semper se habituram patrem, aut virum valdè infestum, & indignatum, obiecturumq; passim illam inobedientiam, *lib. 4. disp. 6. nu. 14.*

11 Solus metus reuerentialis, quādo interue-

nit

nit enormis læsio, vt si sit magna disparitas, satis est ad rescindendos alios contractus; non tamen ad annullandum matrimonium, *l. 4. dis. 6. nu. 15.*

12 In metu reuerentiali etiam desideratur ad annullandum matrimonium, vt minãs solitus sit minas exequi, & quando dubium fuerit de sua conditione, an solitus sit minas exequutioni mandare, dicendum est, incutere iustum metum, *lib. 4. disputation. 6. numer. 21. & 22.*

13 Metus reuerentialis datur in eo, qui iure aliquo subiectionis alteri subest, vt in clerico respectu Episcopi, in sæculari respectu magistratus, in vxore respectu viri, in filio respectu patris, socri, aui, curatoris, & matris, si fuerit crudelis, & solita minas exequi. Datur etiam in sorore respectu fratris maioris natu, & in fratre respectu fratris maioris, & in sorore minori habitante cum sorore maiori, & in patrueli respectu patrui, quando patruelis est in domo patrui, & sub eius gubernatione, *lib. 4. disp. 6. à nu. 24. vsq; ad 34.*

14 Metus reuerentialis sine minis annullat consensum tacitum, qui resultat ex præsentia cum taciturnitate, quando est actus præiudicialis. Secus, si fauorabilis, *libr. 4. disp. 6. nu. 37. 38. & 39.*

15 Preces importunæ instantissimè, & sæpius repetitæ vnà cum metu reuerentiali, vt si sint personæ, quibus debetur reuerentia, incu-

tiunt metum in constantem virum. Secùs de precib. principis non soliti tyrannicè tractare. Etiam dubio non præsumitur consuetudo malè tractandi, *libro.4.disputation.7.numero.7.& 8.*

16 Contractus metu initi non sunt ipso iure nulli, sed valent; sunt tamen rescindendi actione, quod metus causa, & per illos transfertur dominium. In aliquibus tamen casib. sunt ipso iure nulli, quos non explicat Doctor, sed citat varia loca, vbi videri possunt, *lib.4.tota disp.8.*

17 Quoties metus non est incussus ad extorquendũ matrimonium, siue proueniat à causa naturali, siue libera, quantũuis grauissimus sit, non reddit ritum matrimonium. Vnde inferũtur aliqui casus, in quib. matrimonium est validum, vt matrimonium contractũ metu præsentaneæ mortis ex morbo, naufragio, &c. Itẽ si contrahat aliquis, medicis dicentibus, se obiturum, ni ducat vxorem propter humoris abundantiam. Item si detrusus in carcerem cõtrahat, si non ad eum detrusus sit. Item matrimonium captiui apud hostes, siue per se, siue per procuratorem. Item, quando morte dãnatus eligit ducere meretricẽ, vt mortẽ euadat. Idẽ si alius ei offerat immunitatẽ, si talẽ fœminã ducat. Itẽ, si iudex capto siue iustè siue iniustè damnato, mortemq; timenti, vitam cõdonet, si ducat iudicis ipsius filiam, alioquin ei mortis pœnam minatur. Item firmum est matrimo-

trimonium, si homicidæ damnando ad mortem remittant consanguinei crimen, dummodo filiã occisi ducat. Item firma est professio, si vir remittat adulterium vxori, si profiteatur in religione. Item firmum est matrimonium, si Princeps obsessus offerat obsidẽti filiam in vxorem, si obsidionem soluat: nisi alter eo fine obsedisset. Item si parentes, aut consanguinei interficere vellent in stupro inuentum, & ipse suâ sponte, & à nemine coactus offerat matrimonium, vt mortem vitet. Item firmissimum est matrimonium ægri lethali morbo oppressi cum filia medici initum, nolentis aliter ipsi mederi, *libr. 4. disputat. 12. à numer. 3. vsque ad 15.*

18 Matrimonium contractum metu cadenti in const. virum ad eum finem iniustè incusso, est nullum in vtroque foro, licèt sit incussũ à quocumque absque contrahentis culpa: & licèt cogatur contrahere cum incerta de certis, & sit contractum coram amicis, & consanguineis. Et etiam est nulla constitutio procuratoris facta. Et dotis promissio est ipso iure nulla. Et solutio metu facta. Et contractus dotis non solum redditur nullus, sed distractus, & quamuis dotis promissio metu facta sit nulla, cogenda est mulier iterum dotem constituere, quando censetur promittere. Secùs, si non censeatur dotem promittere, nisi vir inscius esset metus, *lib. 4. disp. 12. à num. 16. vsque ad 24.*

19 Me-

19 Metus cadens in const. virũ iustè illatus non vitiat matrimonium. Vitiat tamẽ promissionem dotis. Vnde matrimonium est validum, quando iudex cogit aliquem ad contrahendum, præcedentibus sponsalibus, & datâ fide de matrimonio. Secùs si non erat data fides contrahendi, *l. 6. tota disp.* 13.

20 Metus cadens in const. virum vitiat, matrimonium iure tantùm Ecclesiastico, reddendo personas inhabiles: tamen remoto metu possunt liberè contrahere. Attamen matrimonium infidelium contractum cum tali metu, est validum, nisi sit apud illos aliqua lex irritans. *lib. 4. tota disp.* 14.

21 Matrimonium celebratum metu est ita irritum, vt etiam cogenti liceat resilire, altero inuito, *lib. 4. tota disp.* 15.

22 Contrahens matrimonium per metum cadentem in virum constantem, fictè proferens verba æquiuoca, vel materialia, non peccat. Et contrahens non vrendo tali modo, peccat solùm venialiter. Etiam non peccat, qui contrahit eodem metu verè, licèt intercedat iuramentum, *l. 4. tota disp* 16.

23 Metus leuis tantum non irritat matrim. nisi stando in opinione, quæ affirmat matrim. contractum per metum cadentem in virum constantem, esse irritum iure naturæ, *l. 4. tota disp.* 18.

24 Matrimonium metu initum ratificatur copula spontaneâ, vel metu leui extorta, non grauis

graui: & tenetur potius mortem pati, quam coactus consummare. Item ratificatur diuturnâ habitatione spontanea absque copula. Exigitur tamen, vt ratificans sciat fuisse nullum matrimonium, & ea copula ratificari. Et habitatio diuturna iudicanda est talis morali modo arbitrio prudentis Et requiritur, quòd illa habitatio sit omnino spontanea. Nec est talis, dum non cessauit causa metus: & censetur durare, dum durat subiectio timorem incutienti: & exigitur, vt vnà cum causa metus cessârint impedimenta, quibus metum passus impeditur, ne possit reclamare. Et vt actus exterior inducat metus purgationem, censeaturque spōtaneus, desideratur, vt omni ex parte significet liberam, & spontaneā voluntatem. Et non purgatur, quando aliquis soluit spontè illud, quod promiserat cum iuramento per metum. Item ratificatur matrimonium metu contractū per alios actus spontaneos, per quos ante Trid. sponsalia transibant in matrim. Et hæc sunt vera etiam post illud. Ratificatur etiam tale matrimonium per copulam spontaneam post matrimonium consummatum metu, *libro. 4. tota disp. 18.*

25 Metus cadens in const. virum annullat ipso iure sponsalia. Et metus illatus post illa inita non irritat: dat tamen iustam causam dissoluendi illa: Et metus leuis non irritat illa. Et potest tamen metum passus propriâ authoritate ab illis resilire, *l. 4. tota disp. 19.*

Minor.

Minor.

1 Pubes dicitur masculus post 14. annos cõpletos, fœmina verò post 12. & ante hanc ætatem puer dicitur impubes, seu pupillus, fœmina autem pupilla: minor verò dicitur tam masculus, quam fœmina post pubertatem vsque ad 15, annum completum. Approximare autem pubertati in hac materia dicitur puer decimum annum cum dimidio excedens, & fœmina cùm excedit nonum, & dimidium, *l.6. disp.38. nu.2.*

2 Minor habens curatorem, & contrahens cum eius licentia, obligatur naturaliter, & ciuiliter. Absque eius tamen licentia non ciuiliter. Si autem careat, curatore, naturaliter, & ciuiliter obligatur: licèt, si lędatur, possit beneficium restitutionis implorare, *lib.6. disp. 38. num. 4.*

3 Pupillus proximus pubertati, authoritate tutoris contrahens obligatur naturaliter, & ciuiliter, secùs, quando non est proximus pubertati, *l.6. disp. 38. nu.5.*

4 Minor, vel pupillus non obligatur etiam authoritate tutoris ciuiliter in alienatione rerum immobilium, quæ seruando seruari possunt, nisi adsit iudicis decretum. Idem si curatorem non habeat, *l.6 disp 38. nu.6.*

5 Minor, vel pupillus habens tutorem, vel curatorem, contrahens sine eius authoritate, obligatur naturaliter, & ciuiliter, si factus sit locupletior, *l.6. disp.38. nu. 7.*

6 Mi-

6 Minor pubes carens tutore obligatur ciuiliter ex cont actu: secùs, si fuerit impubes, *l.6 disp.38 nu.8.*

7 Contractus minoris, aut pupilli sine authoritate tutoris, vel curatoris gestus valet in eius vtilitatem, estque in eius opinione stare contractui *l.6. disp.38. nu.9*

8 Minor absq; curatoris authoritate, quando illum habeat, non potest constituere maioratum, nisi eam iuramentum suppleat, *lib.6. disp.38. nu.9.*

9 Quamuis minor authoritate curatoris contrahat, si læsus sit, potest petere restitutionem. Dicitur autem læsus, quando minor facit actum, ex quo nulla sibi vtilitas sequi potest sed damnum, *libro. 6. disputation. 38. numer. 11. & 12.*

10 Minor pubes factus, si iurat contractum onerosum, vel lucratiuum, firmatur iuramento, teneturque illi in vtroque foro stare: nec competit ei restitutio, quamuis lædatur, licèt sine authoritate curatoris, & iudicis decreto alienet immobilia, & licèt iuret per procuratorem, siue in ipso contractu, siue ante, siue post, *lib.6. disp. 38 num.13.* Et vt firmetur contractus iuramento, requiritur in iurante minori pubertas, & si fuerit minor impubes licèt iuramentum non firmet contractum, obligabit, donec relaxetur. Immo & pater, & curator potest illud irritare, *libr. 9. disp.38. num.13. 16. & 17.*

11 Pu-

11 Pupillus, aut minor contrahens sine curatoris, aut tutoris authoritate, obligatur naturaliter, & in foro conscientiæ ex contractu, licèt non sit factus ditior, & tutore careat. Secùs, quando pupillus est infans, aut infantiæ proximus, vel quando promissio facta est de rebus, quarum alienatio est interdicta minori absque iudicis decreto, licèt habeat authoritatem tutoris, vel quando pupillo, vel adulto ex aliqua causa iudex interdixerit administrationem. Ex mutuo tamen naturaliter pupillus obligatur, *lib. 4. disp. 38. à num. 21. vsque ad 28.*

12 Pupillus cum ipso tutore contrahens naturaliter non obligatur ex contractu, nisi altero tutore authore ei obligetur, & pupillus factus sit ditior, aut dolum committat, *lib. 6. disp. 38. nu 25.*

13 Minor non potest occultâ compensatione vti, quando non potest absque magnis expensis petere coram iudice restitutionem, nisi quando talis esset læsio, vt alter citra omne dubium teneretur in foro conscientiæ restituere ante omnem iudicis sententiam, & casu quo potest beneficium restitutionis implorare, potest tutâ conscientiâ non soluere, nec stare contractui, *libr. 6. disputat. 38. numer. 32. & 34.*

14 Minor reputatur maior in spiritualibus, & in alijs, in quibus talis reputatur ad eum effectum, vt possit absque curatore agere, &

possit

possit absque alio matrimonium inire, ac profiteri. Non tamen ad eum effectum', ne læsus circa hæc, quando reuocari possunt, reclamare possit beneficium restitutionis petens, *l.7. disp.37 nu.29.*

N

Nouitiatus.

1 NOuitiatus est repetendus à transeunti ab vna religione ad aliam. *lib.7. dis.37. nu.47.*

2 Siue nouitiatus sit irritus, siue validus, nulla ipsius iteratione opus est ad professionem irritam ratam habendam: licèt nullitas professionis, & nouitiatus publica sit, ob professi inhabilitatem, *lib.7. disp.37. à num. 45. vsq; ad 48.*

3 Nouitiatus inchoatus post pubertatem, & impletus ante decimum sextum annum est validus, *l.7. disp.37. nu.49.*

4 Quando professio fuit nulla defectu nõ premissæ informationis à Sixto Quinto, quãdo maior sexdecim annis profitetur, & in nouitiatum ingreditur, non irritatur nouitiatus, etiam quando illegitimi non ex sacrilego, aut incestuoso concubitu nati, recepti sunt, non præmissâ dictâ informatione. Est tamen irritus, si ex incestuoso, vel sacrilego nati sunt, sed non repetendus, *libr.7. disputat. 37. numer. 54. & 55.*

5 Annus nouitiatus non exigitur in religio-

gionibus militaribus ad professionis valorem, *l.7.disp.44.nu.8.*

Nuptiæ.

1 Secundæ nuptiæ, tam ex parte viri cum pluribus vxoribus, quam ex parte vxoris cum pluribus viris, sunt iure naturali irritæ, primis non dissolutis. Vnde nulla consuetudine, nec dispensatione, nisi Dei, possunt esse licitæ, vt fuit dispensatum cum Patribus antiquæ legis. Quę dispensatio non fuit extensa ad populum Gentilium, & hodie in lege Euangelica cassata est à Christo seruatore nostro, quando Matth. 19. reduxit matrimonium ad primum statum, in quo vnica vxor licebat, *l.7. tota disp.* 80.

2 Secundæ nuptiæ, & vlteriores, prioribus dissolutis, licitæ sunt, & verum sacramentum, *l.7.tota disp.*81.

3 Pœnæ impositæ secundis nuptijs initis intra annum luctus, iuri ciuili sunt sex. 1. Vt efficiatur infamis, tam ipsa vidua, quàm vir eá ducens. 2. Vt posteriori viro non possit dare in dotem, nec in vltima voluntate relinquere vltra tertiam bonorum suorum partem. 3. Sit expers cuiuscumque hæreditatis, legati, fidei commissi, donationis caussa mortis. 4. Vt priuetur omnibus relictis à viro priori in suprema eius voluntate, ac priuetur non tantum quoad proprietatem, sed etiam quoad vsum fructum, & priuetur sponsalitia largitate. 5. Vt non possit succedere ab intestato suis consanguineis vltra tertium gradum. Vltima est, vt

tenea-

teneatur dare medietatem bonorum filijs prioris matrimonij. Et istæ pœnæ omnes correctæ sunt iure canonico, *lib.7 tota disp.* 87.

4 Mater per secundum matrimonium validum, nondum consummatum ipso iure perdit tutelam filiorum: licèt in testamento relicta sit tutrix filiorum, marito concedente licentiam secundò nubendi. Et idem si mater sit curatrix filiorum. Quod non est correctum iure canonico. Secùs dicendum, si contrahat solũ spõsalia de futuro: aut si pater secũdò cõtrahat matrimoniũ: nõ solũ erga filios familias, sed emancipatos. Et mater secundò nubens non petito filijs tutore, adeundo iudicem dare licentiam, incurrit omnes pœnas, quæ mulieri secundò nubenti intra annum luctus iure sunt statutæ, quæ num. præced. relatæ fuere, *libro.7. disputatio.* 88. *à numero.* 4. *vsque ad* 13.

5 Mater anno luctus, vel post secundò nubens amittit etiam in foro conscientiæ proprietatem bonorum, quæ à viro habuit quocunq; titulo lucratiuo, etiam ex filij successione, vsufructu sibi reseruato, & proprietas trãsfertur ad filios prioris matrimonij. Et solum bona, non aurem fructus, tenetur reseruare illis. Et nõ potest in aliqua parte istorum bonorum aliquem ex illis filijs præferre, quando coniux secundò coniugatus habuit immediatè ea bona à coniuge defuncto. Tamen alienante parente talia bona, filij non possunt

reuo-

reuocare alienationem viuente illo, secũdùm veriorem sententiam, *lib.7.disp 89 à nu.1. vsq; ad 8.*

6 Vt mater teneatur reseruare talia bona filijs prioris matrimonij requiruntur quatuor conditiones. Prima est, vt mater ad secundas nuptias transeat: & idem de patre, auo, proauo, & alijs ascendentibus, vel descendentibus. Secunda, vt bona sint acquisita ex coniugis defuncti patrimonio. Tertia, vt sint acquisita titulo oneroso Vltima, vt supersint filij ex priori matrimonio, *l.7 disp.89.nu.9.*

7 Dantur aliqui casus, in quibus parens transiens ad secundas nuptias eximitur ab obligatione reseruandi bona ex coniugis defuncti substantia habita filijs prioris matrimonij. Prima est, si filius decedens testetur, & instituat parentem hæredem bonorum, quæ à parente defuncto consequutus est. Quod intelligo, siue ante, siue post filij mortem transiens ad secundas nuptias. Secunda est, quando filij prioris matrimonij consensum præstitere secundis parentis nuptijs. Requiritur tamen consensus omnium filiorum de quorum successione tractatur, aut si decesserint, nepotum. Item exigitur, quod filij aut nepotes sint puberes, & certiores facti consentiant. Tertia est, si coniux defunctus consensum præstet, vt superstes ad secundas nuptias transeat. Et sufficit talis consensus, vt vidua nubens intra annum luctus non incurrat pœnas in iure statutas, &

tas, & impunè transeat ad tertias, & vlteriores nuptias. Secus dicendum, quando fœmina transiens ad secundas nuptias, est minor, aut quando filius moritur post ætatem pupillarē. Vltimus casus est, quando coniux de licentia Principis ad matrimonium transeat; quod priuilegium intelligitur absque præiudicio tertij, *lib.* 7. *disp.* 89 *à nu.* 41. vsque ad finem.

O

Occasio.

1 Licitum est permittere, seu non auferre mali occasionem ob aliquod maius bonum, v. g. vt aliquis deprehensus resipiscat, *lib.* 10. *disp.* 12. *nu.* 52. Offerre tamen talem occasionem, aut consulere, nunquam licet, *ibid. num.* 53.

Opinio.

1 Opinio singularis alicuius Doctoris sustinentis matrimonium, præfertur plurium sententiæ illud impugnantium: nisi textui aperto imitatur, *lib.* 1. *disp.* 18. *nu.* 7.

2 Opinio parum probabilis & tuta potest ratione magni periculi amplecti, *lib.* 2. *disp.* 36. *num.* 8.

3 Opinio communis, aut verior non dicitur ex multitudine authorū perfunctorie tractantium, *libr.* 3. *disp.* 44. *nu.* 2.

4 Opinionibus existentibus, an aliquis sit legitimus parochus ad assistendum matrimonio, vel audiendas confessiones; vel an aliqua licentia sit legitima; vel priuilegium Bullæ sit

reuocatum, vel extendatur ad talem casum, & opinio negans sit coram Deo vera; dum ea veritas latet, & probabili sapientum opinione habetur esse legitimum parochum, vel legitimam licentiam, &c. valent confessiones, & matrimonium, *lib 3. disp.23.nu.65.*

Ordinarius.

1 Ordinarius censetur, vt possit interesse matrimonio, & dare licentiam illi assistēdi, Episcopus in sua diœcesi, & Archiepiscopus in sua. Item Capitulum sede vacante potest assistere matrimonio, vel dare licentiam. Itē Abbas Ecclesiæ nulli Episcopo subiectæ, Cardinales in Ecclesijs sui tituli. Itē legatus in Prouincia suæ legationis. Non potest tamen Ordinarius interesse matrimonio subditorum Abbatum Ecclesiæ non subiectæ, nec suffraganei, nisi cognita causa per appellationem, *lib. 3. tota disp. 28.*

Ordo.

1 Episcopus potest Ordines negare ob irregularitatem occultam, *lib. 3. disp. 15 nu. 12.*

2 Recipiens ordines cum dimissorijs Capituli se de vacanti nō potentis eas cōcedere, ipso facto amittit priuilegia absque iudicis sententia, *lib. 7. disp. 46. nu 20.*

3 Continentia est annexa Ordini sacro solùm de iure Ecclesiastico, & conuenientissimè etiam Ordini Episcopali. Quæ abstinentia obligat abstinere à nuptijs, & ab omni actu venereo, *lib. 7. disp. 27. à nu. 1.* vsque ad 8.

4 Con-

4 Continentia annexa Ordini sacro obligat ex voto etiam ignorantem talem continentiam esse annexam ordini sacro; non obligat tamen ex voto promotum ad Ordines habentem intentionem expressam, minimè sed ad continentiam obligandi, *lib.* 7. *disp.* 27. *à nu.* 9. usque ad 12.

5 Inualidè ordinatus potest licitè, & validè inire matrimonium, *libr.* 7. *disputat.* 27. *numer.* 13.

6 Initiati sacris Ordinibus non tenẽtur duplici obligatione ad castitatem, nempe ex voto, & Ecclesiæ constitutione, *lib.* 7. *disput.* 27. *num.* 14.

7 Votum Ordini sacro annexum per se, & simpliciter, est solemne instar voti professorũ. Et vota profitentium, & Ordinis non differunt inter se specie, neque etiam à voto simplici, sed per solam Ecclesiæ constitutionem decernentis hæc duo vota dirimere matrimonium, non autem votum simplex, *lib.* 7. *disput.* 27. *nu.* 17. & 18.

8 Ordo sacer dirimit matrimonium subsequens, solo iure Ecclesiastico, impedit verò illud iure naturali, ratione voti annexi, *libr.* 7 *disp.* 28. *nu.* 11. & 12.

9 Ordo sacer metu licèt non cadenti in cõstantem virum, sed solum tali, vt præ timore illius ordinatus, & eo remoto, siue ante matrimonium assumptus, siue post, non obligat ad castitatem, nec ad horas, nec dirimi

matrimonium; nec impedit vsum in illo. Secùs dic, quando ratificauit vtens ordine susceptio, vel si iusto prælati præcepto fuit compulsus ad Ordines, *lib.7. tota disp.29.*

10 Ordo sacer ante vsum rationis susceptus, non obligat ad continentiam; *lib.7. disp. 30. nu.4.*

11 Ordo sacer ante pubertatem assumptus non obligat continere, nec recitare officium diuinum, nisi adeptus pubertatem ratificet, & potest resilire ante pubertatem, vel statim ac pubertatem adeptus est, *lib.7. disp.30. à nu.6. vsque ad 14.*

12 Ordines minores nullum prorsus impedimentum matrimonio præstant. Nec Ecclesiæ integrum est illis continentiæ legem indicere, licèt existimet recipiens, illis votum esse annexum, *libr. 7. disputat. 31. numer. 3. 4 & 5.*

13 Initiati prima tonsura, aut minoribus Ordinibus, contrahentes cum vidua sine iusta causa, peccant venialiter. Nulla tamen est culpa si contrahant absque causa cũ vnica & virgine, aut cum vidua cum iusta causa, *li.7. disp. 31. à nu.7. vsque ad 14.*

14 Qui initiatur prima tonsura, vel ordinibus minoribus non tenetur animum ad sacros ordines ascendendi habere. Quare absque illa intentione potest illis insigniri. Accipiens tamen illos intendens declinare fori sæcularis iurisdictionem, non esse mortale, *lib.7. disp.31. nu.16. & 17.*

15 Con-

15 Coniugatus, nec ante, nec post matrimonium consummatum, potest ad Ordines sacros, nec minores ascendere, sine spontanea coniugis licentia, quamuis animum habeat statim ante consummationem transeundi ad religionem. Licita tamen erit assumptio Ordinum, siue post, siue ante consummationem ex Pontificis licentia, *lib.7. disp.38. à num.* 1. vsque ad 6.

16 A coniugato volenti ad primam tonsuram ascendere, vltra requisita ex parte vxoris, petendum est votum continentiæ. Item non potest ad eam promoueri, nisi velit ad sacros ascendere, *lib.* 7. *disp.* 38. *nu.* 8. *&* 9.

17 Vir sine vxoris licentia promotus ad sacros Ordines, potest ab ipsa reuocari. Idem si licentia fuit dolo, aut metu extorta, & ille ad Summum Pontificatum prouectus. Idem si vxor nec consensit, nec dissensit, sed dissimulauit, *lib.*7 *disp.*38. *à nu.* 11. vsque ad 15. Ille tamen sic ordinatus, illa non repetente, non potest ad illam redire, *ibid. nu.*16.

18 Vir absque licentia expressa & spontanea vxoris ad Ordines promotus, & ab ipsa reuocatus, quando promotio fuit ante cōsummationem, non tenetur ingredi Religionem, quamuis sit initiatus ipso animo, & monitus, vt ingrediatur. Et renuens, cogendus est consummare nō interueniente dispensatione Pōtificis in tali matrimonio. Et quādo promotio fuit post consummationē, & reuocatus est

ab vxore, illi tenetur reddere, sed non petere. Et illa illi petenti non tenetur reddere, & ille, illa defuncta, non potest validè transire ad alias nuptias. Secùs dicendum de professione facta sine eius licentia, *lib.* 7. *disp.* 38. *à num.* 17. vsque ad 24.

19 Vt licitè vir ad Ordines promoueatur ex vxoris beneplacito, requiritur, quod illa sit senex, & non suspecta de incontinentia, & votum fecerit castitatis in sæculo. Et si fuerit iuuenis, tunc requiritur, ingressus ipsius in Religionem. Licentia tamen Episcopi non requiritur, *libr.* 7. *disputat.* 39. *à num.* 2. vsque ad 7.

20 Vir licitè sacris initiatus, casu quo illa manet in sæculo cum voto, non potest habitare cum vxore, si sint suspecti. Secùs, si suspecti minimè sint. Tunc enim satis est, cubiculum sequestrare. Non tamen in eodem lecto & camera permittendi sunt, nec in eadem domo moraliter loquendo, existimat Doctor, etiàm suspicione careant, *lib.* 7. *disp.* 39. *nu.* 8.

21 Vir sola vxoris licentia promotus ad ordines absque alijs iure requisitis, potest ab ipsa reuocari, quando illa fuit ignara iuris cæterà disponentis. Secùs, quando erat conscia. Quæ reuocatio non fit iure actionis competentis vxori, sed ex officio iudicis, *lib.* 7. *disputat.* 39. *num.* 12.

22 Coniux innocens promotus ad Ordines absq; vxoris licentia, non est illi restituendus: post-

postmodum fornicanti, *libr.* 7. *disp.* 36. *nu.* 4.

23 Coniux innocens promotus ad Ordines, sumere, & religionem ingredi, & votum castitatis emittere potest adultero manenti in sæculo sine voto. Nec desideratur sententia diuortij, quando adulterium est notorium. Et in foro conscientiæ satis est, quòd sit occultum, secluso scandalo. Et quando adulterium est notorium, ita potest, inuito adultero, ad religionem transire, vt non possit repeti, ac si præcessisset sententia diuortij. Et in omnibus casibus, in quibus potest profiteri, potest etiã ordinari, *lib.* 10. *tota disp.* 11.

24 Vir non potest recipere Ordines, aut ad religionem transire, ratione furoris, aut sæuitiæ vxoris, quando non datur diuortium perpetuum, *lib.* 10. *disp.* 18. *nu.* 48. & 49.

Osculum.

1 Oscula, tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges ad præparationem copulæ, & animo ad illam perueniendi, sunt liciti. Tamẽ propter voluptatem sunt veniales. Nulla tamen est culpa, quando non habent alium finem, quàm præbere indicia mutui amoris. Attamen culpa est venialis, quando oscula, & tactus habentur inter coniuges sine periculo pollutionis. Idem credit Doctor de tactu, quo coniux membrum virile in os fœminæ intromittit cum animo seminandi intra vas. Veniale est etiam coniugem se tangere propter voluptatem captandam sine peri-

culo pollutionis, *lib. 9. disp. 44. à num.* 8. vsque ad 17.

2 Oscula, & tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in altero reddente, sunt liciti, modò non sit consensus in ipso reddente in pollutionem illam, in petente autem erunt mortales, quando absque causa vrgenti exercentur, *lib. 9. disp. 45. 35. & 56.*

3 Oscula, & tactus impudici in coniuge petente cum pollutionis in se, vel in altero coniuge periculo, nisi in eo loco sint, vbi, aduenente periculo, possint facilè copula vti, vt pollutionem vitent, sunt semper mortales. Secùs dic. de osculis, & amplexibus, quæ sunt exercita causa præbẽdi indicia mutui amoris, turpitudine carentes. Item est mortalis tactus, quo coniux se ipsum tangit cum periculo pollutionis, *lib. 9. disp. 45. à nu. 37.* vsque ad 39.

4 Oscula, & tactus sunt de se indifferentes. Vnde habita in signum beneuolentię secũdùm consuetudinem patrię sunt liciti. Secùs dicendum de osculis, & tactibus inter solutos etiam eiusdem sexus ob solam veneream delectationem, & sensibilem ex ipsis consurgentem, quia sunt mortales, nisi paruitas materiæ excuset, *libr. 9. disputat. 46. à num.* 2. vsque ad 9.

5 Oscula, amplexus, & tactus non omnino turpes, & impudici, solùm habiti ioco, causa vanitatis, & leuitatis, vel alia simili absq; delectatione venerea, sunt veniales. Sunt tamen mor-

tales tactus impudici, siue sint inter personas eiusdem, vel diuersi sexus, *lib. 9. disp. 46. à nu.* 10. vsque ad 12.

6 Exosculari affectuose, & magna cũ suauitate molles infantium carnes, non est mortale, nec sæpè veniale, *lib. 9. disputat. 46. numer.* 13.

7 Est mortale propria verenda tangere venerea delectatione ex eo tactu orta. Secùs de tactu ex curiositate, aut gratia manus calefaciendi absque libidine, & pollutionis periculo, *lib. 9. disp. 46. nu.* 14.

8 Communiter non est mortale obscœnas brutorum partes confricare, quamuis confricans intendat, vt brutum semen expellat; *lib. 9. disp. 46. nu.* 15.

9 Tactus leues, vt manuum fœminæ. Item pedem, vel brachium premere, vellicare, digitos intorquere, non sunt communiter peccata mortalia, sed venialia. Idem dicendum, quando sunt habiti ob captandam delectationem illam, quæ ex ipsis oritur. Secùs dicendũ, quãdo intenditur alius finis mortalis, *lib. 9. disput. 46. nu.* 16. & 17.

10 Oscula, amplexus, alijque tactus non impudicè inter sponsos de futuro, non sunt mortales, licèt sint habiti causa delectationis, dummodo non adsit periculum copulæ, vel consensus in eam, *lib 9. disput. 46. à num.* 47. vsque ad 50.

11 Oscula, & amplexus, habita inter spon-

sos de futuro in signum benevolentiæ, & mutui amoris, sunt omninò licita. Si tamen finis fuerit delectatio, erunt venialia, *lib. 9. disput. 46. nu. 51.*

12 Tactus impudici nullo modo sunt liciti sponsis de futuro, & non sunt permittendi soli, *lib. 9. disp. 46. nu. 52. & 53.*

13 Oscula, & alij tactus in loco publico cũ vxore sunt mortalia, quando inducunt præsentes ad venerem, spectata eorum fragilitate, *lib. 9. disp. 13. nu. 2.*

P

Pactum.

1 PActum in sponsalibus appositum habitandi in certo loco, & pœna apposita valet, frangenti fidem. Nisi noua recedendi causa superueniat; licèt pactum iuramento firmatum sit. Et si nulla veniente causa iusta maritus recedat, vxor non tenetur comitari illum, *libr. 1. disputat. 40. à num. 1. vsque ad 6.* Item valet pactum appositum in primogenijs, vt successor sub pœna amissionis maioratus teneatur in certo loco habitare, *ibid. num. 7.*

2 Pactum non petendi, nec reddendi mutuo coniugum consensu validum est. Potest tamẽ vterque illud remittere, etiam si fuit iuratum in fauorem vtriusq; Secùs si ad Dei cultum. Et nolente altero remittere, alter nõ potest eum cogere, nec ille renuens tenetur reddere,

dere, nisi videat alterum pœnitere pacti initi, & probabiliter in incontinentiam labi. Item vterque potest petere, & reddere per modum amicitiæ, non tamen exigere, *lib.9. disp.37. & num.18.* vsque ad 24.

Papa.

1 Papa nec ex causa potest dispensare in matrimonio consummato, *lib.2. disputat.13. num. 11.* Potest tamen dispensare in rato, & non consummato. Et non potest statuere, vt matrimonium ratum dirimatur per subsequens copula consummatum, *libr. 2. tota disput.14.*

2 Probabile est, Papam posse validè dispẽsare in matrimonio rato absque iusta causa. Sed probabilius est, non valere dispensationẽ. Et existente illa, potest dispensare altero eorum inuito, *lib.2. tota disp.15.*

3 Causæ iustæ, vt Papa possit dispensare in matrimonio rato, sunt sequentes. Prima, notabilis disparitas. Secunda, grauis timor scandali magni futuri. Tertia, lepra alteri superueniens, vel impotentia. Quarta, quando alter coniugatorum asserit, se non habuisse animũ contrahendi. Quinta, vt vir efficiatur Episcopus. 6. Mutuus coniugum consensus, *lib. 6. tota disp.16.*

4 Papa potest dispensare in matrimonio consummato infidelium, dum ad fidẽ redeũt, *lib.2. tota disp.17.*

5 Papa non potest leges Iustiniani repudia permittentes, approbare, *lib.10. disp.1. nu.12.*

6 Papa potest existente iusta causa, validè, & iustè imponere impedimenta fidelibus, vt Princeps ecclesiasticus. At infidelibus habitantibus oppida suæ temporali iurisdictioni subdita, vt Princeps sæcularis. Item potest aliquos priuatos reddere inhabiles ad contrahendum inter se iusta existente causa. Et non solùm inter se, sed in perpetuum, in grauissimi delicti pœnam, *lib.7. tota disp.1.*

7 Papa potest reuocare suas Constitutiones quoad effectus in eis incursos indirectè, non tamen directè, *lib.8 disp.7. nu.4.*

Parochus.

1 Parochus non potest matrimonio cõiungere contrahentes aliegenas, vel peregrinos, siue ambo, siue vnus sit, donec ab Ordinario obtineatur licentia. Secùs dicendum de non peregrinis, premissis denũtiationibus, & nullo opposito impedimento. Et si opponatur, nõ potest parochus cognoscere de illo: sed interdicere tantùm matrimonium, & deferre ad Ordinarium, *lib.3. disp.15. nu.1.2.& 3.*

2 Parochus non potest coniungere matrimonio volentes ducere aliam vxorem contra priora sponsalia; nec priùs affirmantem, & post à negantem impedimentum. Poterit tamen adhibere fidem affirmanti, se fictè consensum præstitisse, quando notabilis est disparitas inter promittentem, & recipientem promissionem *lib.3. disp.15. nu.5. 6. & 7.*

3 Parochus sciens impedimentũ extra cõ-

fessio-

fessionem, non debet adhibere fidem volenti contrahere illud neganti. Secus dicendum quando constat ex confessione volentis contrahere, & nullo modo ex alia parte, vel quando impedimentum est occultum, & nō potest probari aliâ viâ. Et debet tunc, & tenetur petenti publicè matrimonium non denegare, *l.3 disp.15.nu.9.10.&11.*

4 Parochus potest matrimonio coniungere contrahentes impeditos aliquo impedimēto, habentes dispensationem pro foro conscientiæ nemine denuntiante tale impedimētum. Secus, aliquo denuntiante, *l. 3. disp.15.nu. 14.&15.*

5 Contrahens si coram notario, vel Ordinario fateatur, seu manifestet occultum impedimentum, & simul dispensationem pro foro conscientiæ obtentam, poterit Ordinarius, vel notarius, non scribere, & persuadere, vt taceat, *l.3.disp.15.nu.16.*

6 Matrimonium contractum, dispensatione pro foro conscientiæ obtentâ, separandum est detecto impedimento in foro externo, *l.3. disp.15.nu.17.*

7 Parochus potest interdicere matrimonium ob doctrinæ Christianæ ignorantiam. Et prælatus compellere censuris subditos ad addiscendum eam, & parochos, vt eam interrogent, *libro. 3. disputation.15. numero. 18. & 19.*

8 Parochus debet coniungere matrimonio

in facie Ecclesiæ nullum habentes impedimẽtum. Dicitur autem hodie matrimonium in facie Ecclesiæ, quod celebratur coram parocho, & duplici teste, & denuntiationibus, *li.3. disp.15.nu.20.*

9 Parochus, vel religiosi in nouo orbe ex priuilegio fungentes officio parochi, tenentur habere librum, in quo scribant coniugum & testium nomina, locum, & tempus matrimonij contracti, sub culpa mortali. Et quãdo aliquis de licentia Ordinarij assistit matrimonio: tenetur admonere parochum, vt scribat in libro, & satis est simplex parochi subscriptio, *l.3.disp.25.nu.22.*

10 Parochus tenetur sub peccato veniali proferre illa verba Concil. Trid. v.g. (Ego vos in matrim. coniungo.) Idem dicendum, si illa non dicat per se. Et tenetur sub culpa mortali interrogare contrahentes de mutuo consensu, nempe virum, an velit habere fœminam in vxorem, & vice versa. At erit culpa venialis, si parocho iam constet de consensu. Item tenetur sub mortali interrogare, an aliquod impedim. habeant, vbi sit aliqua suspicio impedimenti, *l.3.disp.38.à n.7.vsque ad 11.*

11 Parochus non sacerdos potest validè assistere matrimonio peccans ex nullo capite, & potest dare licentiam alteri sacerdoti. Non tamen non presbytero. Etiam retentâ contraria opinione, quę affirmat, necessario parochũ debere esse sacerdotem, *l.3.tota disp.20.*

12 Parochus, vel quicunque alius sacerdos regularis, vel sæcularis assistens matri. cland, vel non prohibens, est suspendendus arbitrio Episcopi. *l. 3. disp. 48. nu. 1. 2. & 4.*

13 Parochus assistens matrimonio clandestino valido, vel nõ impediens, suspendendus est triennio. Idem dicendum de alijs matrimonijs interdictis à iure, vel à iudice. Secùs dicendum de parocho non habente librũ, vel non interrogante de consensu. Et alienus sacerdos assistens de licentia est suspendendus non triennio, sed arbitrio Episcopi. Et ab hac suspensione excusat ignorantia crassa: nisi sit ingens temeritas, *l. 3. disp. 48. nu. 5. 6. & 7.*

14 Sacerdos regularis matrimonium solẽnizans absque parochi licentia, vltra suspensionem ad nutum Ordinarij incurrit etiã excommunicationem Pontifici reseruatam per Clem. 1. de priuileg. *l. 3. disp. 48. nu. 8.*

15 Verus parochus dans licentiam non sacerdoti assistendi matrim. neutram suspensionem incurrit. Idem dicendum de non sacerdote coniungente aliquos matrimonio, absque licentia proprij parochi, *libr. 3. disp. 49. numer. 3.*

16 Parochus assistens matrimonio publico absque Episcopi licentia, eorum, qui absq; parocho, & testibus contraxerant, non est suspẽsus; orto tamẽ scandalo puniendus est pœna arbitraria, *l. 3. disp. 46. nu. 1. & 4.*

17 Parochus tenetur in libro notare solius

lius Catechismi patrinum fuisse, puero iã domi baptizato, *l.7.d.10.nu.13.*

18 Parochus assistens matrimonio, in quo est error qualitatis, dans causam matrimonio, non incurrit triennalem suspensionem, *l.7.dis. 18.num.22.*

19 Parochus assistens matrimonio inter consanguineos, affines, professos, aut sacris initiatos, non incurrit excommunicationem, *l.7.disp.48.nu.4.*

20 Parochus nullo modo potest dispensare in votis non reseruatis Summo Pontifici. Poterit tamen de consuetudine vbi fuerit, in lege ieiunij, in esu carnium, &c. *lib.* 8. *disputat. 9.num* 27.

21 Parochus incapax beneficij ob defectum occultum communiter ignoratum: vel confessor, cuius licẽtia est irrita ob vitiũ occultũ, vel licentia occultè reuocata est eligibilis per Bullam, *libro.* 8 *disput.* 34.*num.* 14.

Pater.

1 Pater non potest iustè impedire sponsalia filij contra eius voluntatem inita, nisi scandalum magnum sequatur, & malus exitus, *lib.1. disp.14.nu.4.*

2 Pater contrahens secundò, aut mater, potest facere exemplarem substitutionem, & facta anteà non expirat, *lib.7.disp.* 88. *à nu.12. vsq; ad 26.*

3 Pater rogatus ab alio restituere hæreditatem filijs, tenetur satisdare de ea restituenda, si se-

si secundam vxorem ducat, *lib. 7. disputat. 88. num. 45.*

Patrinus.

1 Patrini attento iure antiquo, tam in Baptismo, quam in Confirmatione, non poterant esse plures, quam vnus vel vna: attento verò iure nouo, tantum possunt esse duo diuersi sexus, & non possunt esse duo viri, vel duę fœminæ. Et in his non valet dispensatio Episcopi. Transgressio tamen huius præcepti adhibendo plures patrinos, est solùm venialis, attento vtroque iure, *lib. 7. disp. 57. à num. 1. vsq; ad 9.*

2 Attento iure antiquo, quotquot baptizatum, vel confirmatum tangebant, contrahebant cognationem spiritualem, modo verò post Trid. minimè, *libr. 7, disput. 57. numer. 4. & 8.*

3 Patrino iuranti se non habuisse intentionem contrahendæ paternitatis, non est credendum, *l. 7. disp. 58. nu 8.*

4 Religiosi quamuis peccent, possunt esse patrini tam in Baptismo, quàm in Confirmatione, Et contrahunt cognationem. Similiter Episcopus non insignitus sacramento Confirmationis, quamuis suscipiens in Confirmatione non contrahat, at cõtrahat confirmans, *lib. 7. disp. 60. nu. 21.*

Peregrinus.

1 Peregrini tenentur legibus loci, in quo sedem constituunt animo habitandi, vel quãdo di-

do diuertunt per modum transitus: si consuetudines, & leges sui oppidi ibi obligent, vel si oriatur scandalum. Sec. dic. de legibus & cõsuet. loci per quem transeunt, vel in quo per modum hospitij reperiuntur cessante scandalo. Et istæ leges non obligant in suo domicilio, licèt sint iuris communis leges ipsæ, & non obligantes in suo oppido. Et vt peregrini teneantur talib. legibus, sufficit habitatio maioris anni partis, *libr. 3. disput. 18. à numer. 1. vsque ad 9.*

2 Peregrini tenentur solemnitates seruare in contractu requisitas legibus & consuetudinibus oppidi, nisi sit contractus doris. Item tenentur ad gabellas loci illius, & seruare pragmaticam illius in vẽdendo. Item tenentur seruare leges quascumq; loci, per quem transeũt, si transgressio legum cedat in damnũ illius loci, *l. 3. d. 18. à nu. 10. vsque ad 14.*

3 Vagi, qui nullibi certam sedem habent, tenentur ad leges, & consuet. loci, in quo etiã obiter reperiuntur, *libr. 3. disputation. 18. numero. 15.*

4 Peregrini absentes à loco domicilij, non tenentur ad leges, & consuetud. proprij domicilij, licèt sint iuris communis, & obligent in patria peregrini, non tamen in eo oppido, in quo reperiuntur, *libro. 3. disputat. 18. numer. 17. & 18.*

5 Lusitanus transiens per Castellam potest cibis vti iuxta Castellæ consuetud. in sabbato

aduer-

aduersus contrariam Lusitaniæ, *lib. 3 disp. 18. num. 19.*

6 Græcus transiens per Ecclesiam Latinam potest in fermentato celebrare, vel in azymo iuxta morem Ecclesiæ Latinæ. Idem dicendũ de Latino sacerdote transeunte per Ecclesiam Græcam. Et si inueniantur inter Latinos aliquæ Ecclesiæ Græcæ, tenetur vnusquisq; suæ Ecclesiæ vsum seruare, *l. 3. d. 18. nu. 20.*

7 Proficiscens in die festo ad locum, vbi id festum non obligat, gratiâ exercendi seruilia, non peccat, nec tenetur audire sacrum, si intra tempus opportunum ad audiendum sit peruenturus ad locum, in quo festum non obseruatur, *l. 3. disp. 18. nu. 21.*

8 A proprio oppido exiens manè in quo seruatur ieiunium, noctéq; in locum peruenturus, in quo ieiunium non obligat, non solũ potest nocte cœnare, & carnibus vesci, si ibi edantur, quamuis totâ die ieiunasset: sed etiam manè ientaculum sumere, si est moralis certitudo de profectione, & accessu illâ die ad locum, vbi ieiunium non obligat. Nullo modo tamen poterit carnibus vesci, donec eo peruenerit, *l. 3. disp. 18. nu. 22.*

9 Exiens à loco, vbi non ieiunatur, carnesq; eduntur, potest manè eas edere, quamuis noctè peruenturus sit ad domicilium, vbi à carnibus abstinetur, & ieiunatur. Vbi autem peruenerit, nequit carnib. vesci, nec cenare, si nõdum ieiuniũ fregerat: secus, si iã fregerat, *l. 3. d. 18. nu. 23.*

10 In-

10 Incolæ locorum, in quibus decretum Trident. non obligat, diuertentes ad alia oppida per modum transitus, & hospitij, vbi obligat hoc decretum, non possunt absque parocho, & testibus validè contrahere matrimonium, *l.3.disp.18.nu.26.*

11 Incolæ locorum, vbi Trid. obligat, habitantes per modum transitus in loco, vbi nõ obligat, possunt validè contrahere sine parocho, & testibus, quamuis in fraudem transeãt ad talia loca. *lib.3.disp.18.n.29.* Idem dicendum de captiuis, & mercatoribus existentib. apud infideles, *ibid. num.35.*

Pictor.

1 Pingens turpia, vt Venerem, aut Adonidem, detectis pudendis, aut diaphano velo opertis, est culpa mortalis, *lib.9. disputat.46.numer.44.*

Pœna.

1 Pœna adiecta contractui sponsalium diminuens proprium patrimonium est omnino irrita. Et violans fidem, non tenetur in vtroq; foro eam soluere, licèt sit apposita inter consanguineos, amicos, vel eos, qui probabiliter possunt inducere sponsos ad matrimonium, nec pœnam amittant. Secùs de pœna non inducente necessitatem matrimonij, vt quando parentes promittunt sub certa pœna se facturos, vel absolutè matrimonium filiorum, *lib.1. disp.30.à nu.1.vsq; ad 4.*

2 Pœna apposita ipsis sponsis inter extra-

neos

neos absque dolo, & nomine proprio ex suis bonis soluenda, est valida. Secùs interuenente mandato parentum, vel sponsorum, *l.1. disp. 30. nu. 5.*

3 Promissio pœnæ facta inter sponsum, & extraneum, non valet: vt si sponsus promittat pœnam, nisi perfecerit sponsalia. Secùs, si extraneus promisit sponso, vel contrahenti, *lib.1. disp. 30. num. 6.*

Promissio pœnæ facta inter extraneos non deducentes sponsalia per viam principalis obligationis, sed per modum cuiusdam conditionis ad pœnam, valet. Idem, si deducant in pactum sponsalia per modum principalis obligationis, & pœnam, vt tali obligationi accessoriam, *l.1. disp. 30. nu. 7.*

5 Pœna circa conditionem non contrahendi apposita, non valet, etiam de matrimonio contracto dissoluendo. Secùs de pœna fauore matrimonij, *lib.1. disputat. 30. numer. 8. 9. & 10.*

6 Pœna, licèt sit modica, attentâ contrahentium qualitate, non valet. Et expensæ factæ ratione sponsalium peti possunt ratione iniustitiæ à violante fidem admissæ, licèt ipsa promissio esset inualida. Promissio tamen soluendi interesse, sub nomine interesse, est valida, quamuis non valeat sub nomine pœnæ, *l.1. disp. 30. nu. 11. 15. & 16.*

7 Recipiens pœnam adiectam contractui sponsalium, non tenetur restituere ante condem-

demnationem iudicis, *lib. 1. tota disp.* 31. Idem dic de amissis ludo ad creditum, ibid. Et iurãs soluendi illa non potest habere relaxationem ab Epis. nec satisfacere momentaneâ solutione. Nec potest repetere, *libro. 1. disputat.* 31. *num.* 25.

8 Promiss. pœnæ adiectæ spons. contract. non confirmatur iuramento, etiamsi sit modica, nec iuramentum obligat, nec indiget relaxatione, *l. 1. disp. 4. nu. 21. & 22.*

9 Pœna est annullatio actus, quando inducit nullitatem ob solam legis prohibitionem, & in odium transgredientis. Secùs, quando ob defectum solemnitatis non obseruatæ. *libr. 3. disp. 4. nu. 9.*

10 Matrimonium celebratum corã parocho & testibus, omissis denuntiationibus, dicetur clandestinum quoad eius pœnas incurrendas, licèt celebretur publicè, sciente maiori parte viciniæ, *l. 3. di. 1. à n. 5. vsq; ad* 11. Secùs dic. quãdo matrim. cland. fuit nullum ratione alicuius impedimenti, metus, vel defectus ætatis, *lib. 3. d. 2. à n. 3. vsq; ad finem.*

11 Pœnæ contrahentium clandestinæ sunt hæ. 1. Est inhabilitas ad clam contrahendum. 2. Est arbitraria. 3. In aliquibus diœcesibus est excommunicatio. 4. Exhæredatio. Vltima est, quòd coniuges tradantur consanguineis propinquioribus vxoris in seruitutem perpetuam; quæ iam non habet locum. *libro 3. tota disputat.* 46.

12 Testes

12 Testes clandestini matrim. omissis solis denuntiationibus non sunt puniendi, quia nec parocho, nec contrahent. est talis pœna posita, *ibid. nu. 8.*

13 Constitutio Synodalis Salmantina, quâ excommunicantur in ipso iure clam contrahentes, caueturq; hos excommunicatos ante denuntiationem vitandos esse, est nulla, & nõ seruanda, *ibid nu. 10.*

14 Pœna, quâ coniuges se obligant ad abstinendum à secundo coniugio: vel votũ pœnale, quod quis emittit, si non impleuerit fidem, valida est, *lib. 7. d. 88. nu. 37.*

15 Pœna à testatore imposita debetur, ac incurritur in conscientia ante iudicis sententiam. Vnde coniux cui vsusfructus, vel aliud legatum relictum est, tenetur in conscientia tale restituere hæredibus, si non seruat conditionem, quantumuis occultè non pareat conditioni, *l 7. d 91. nu. 2. 3. & 4.*

16 Pœnæ à testatoribus impositæ in suis testamentis, transeuntibus ad secundas nuptias, non sunt iure canonico correctæ, *l. 7. dis. 91. num. 1.*

Præceptum.

1 Nullum est præceptum iuris diuini in lege Euangelica, quin sit etiã iuris naturæ, demptis præceptis fidei, & sacramentorum, *lib. 7. dis. 52. nu. 2.*

2 Inferior, quamuis non possit præceptum, ac legẽ tollere, tamẽ potest illud adiuuare, imponens

ponens nouas pœnas in illius violatores, *lib.3. disp.47.nu.12.*

Præsumptio.

1 Præsumptio triplex est. Quædam hominis, quæ est coniectatio in animo iudicis, vel cuiuscumque hominis ex varijs coniecturis concepta. Alia est iuris, quæ est probabilis cõiectura ex certo signo proueniens, iure præscripto, quæ, contrario non probato, pro veritate habetur, ac onus probandi in aduersariũ transfert. Alia iuris, & de iure, quam lex tanquam firmum ius inducit, ita vt aduersus illã nulla probatio admittatur, nisi indirecta. Dicitur talis, quando lex non tantum præsumit, sed etiam statuit, *lib.7 disp.37.nu.7.& 8.* Præsumptione iuris, & de iure potest condemnari denegatâ appellatione, ibid. *num.21.* Datur tamen probatio, & restitutio in integrũm, in iudicio extraordinario, in ordinario verò minimè. ibid. *nu.22.*

2 Standum est præsumptioni iuris in vtroque foro, quando quis dubitat, an contrariam intentionem habuerit, *libr.7. disputation. 37. num.12.*

3 Præsumptio iuris, & de iure, nequit ex actibus futuris sumi, sed ex solis præteritis, *li.7. disp.88. num.7.*

Princeps.

1 Princeps sæcularis, siue fidelis potest suis subditis impedimenta matrimonium diriméntia statuere. Potest tamen Ecclesia sibi reseruare

uare talem iurisdictionem, sicut de facto reseruat hodie. Respublica tamen Hebræorum non potest talia impedimenta statuere, *lib. 7. tota disp. 3.*

Priuilegium.

1 Priuilegium, cuius ratio inest vni soli, & inde ad alios deriuatur, eo mortuo cessat, *lib. 7. disp. 47. nu. 4.*

2 Ex priuilegio Gregorij 13. concesso die 3. Aprilis. 1582. possunt sacerdotes Societatis Iesu designati per Generalem, aut eius licentia per alios superiores, & à locorum Ordinarijs approbati, vel approbandi etiam nullo gradu insigniti, literas sacræ pœnitentiariæ doctoribus vel magistris destinatas, & auditis confessionibus recurrentium ad ipsos imposita illis pœnitentia in literis expressa, vel de re infligẽda, eos absoluere, ac in foro conscientiæ quascumque sibi verbo, vel scripto commissas absolutiones, dispensationes, & pœnitentiarum iniunctiones excipere, & exequi, *lib. 8. disput. 34. nu. 11.*

3 Priuilegium omnino gratis à principe concessum, potest absque causa ab eo, vel successore reuocari; nisi per illud sit acquisitum ius alicuius rei. Item quando priuilegium trãsit in contractum, non potest absq; iusta causa reuocari, existenti tamen illa potest. Non sufficit tamẽ generalis reuocatio. Et princeps reuocans ex iusta causa tenetur recompensationem facere dato æquiualenti, *li. 8. disp. 33. à n. 1. vsque ad 9.*

4 Princeps absque causa iusta non potest reuocare priuilegium in meritorum remunerationem alicui concessum, quamuis sola gratitudinis lege remuneratio debita sit. Idem dicendum de priuilegio non subdito concesso, & acceptato. Secùs dicendum de reuocatione iurisdictionis, *lib.* 8. *disp.* 33. *nu.* 4. 5. & 6.

Probatio.

1 Probatio ad dissoluendum matrimonium exigit duos testes omni exceptione maiores; nisi agatur de impedimento ratione consanguinitatis, vnde non sufficit fama solùm, *lib.* 2. *disp.* 45. *nu.* 30. 31. & 32.

2 Confessio vtriusque coniugis, vel vnius stantis pro matrimonio, bene probat impedimentum, si adsit fama illius. Et quando sufficit confessio vtriusque stantis pro matrimonio sine fama, relinquitur arbitrio iudicis propter periculum collusionis, *lib.* 2. *disput.* 45. *num.* 33. 34. & 35.

3 Confessio vtriusque sufficit ad diuortiũ. Item confessioni vtriusque standũ est, quando de probãdo matrimonio inter aliquos tractatur ad euitandam concubitus pœnam. Secùs dicendum, si id matrimonium sit contra aliud prius contractum, *lib.* 2. *disp.* 45. *nu.* 36. & 37.

4 Probatio mortis, vt alter coniux possit cõtrahere, est certus nuntius, aut testes, ita vt iudicio prudentis non tantùm probabilis, sed certa iudicetur mors, quæ probatio relinquitur

tur arbitrio. Item testes possunt nõ citata parte examinari. Non sufficit tamen vnus testis, nisi casu quo coniux obierit in loco ita distanti, vt facilè nequeant aliæ probationes haberi, *lib.2. disp.47. à nu.1.* vsque ad 12.

5 Fama per sola non sufficit ad probandam mortem, nisi cum sex conditionibus. 1. est, vt duplici teste probetur. 2. quòd testes sint omni exceptione maiores, deponantque audiuisse à fide dignis. 3. vt concurrat causa rationabilis, ex qua fama orta est. 4. est, vt testes deponant, se audiuisse publicè à maiori populi parte: nec sat erit dicere se audiuisse publicè. 5. conditio est, vt deponant testes à quibus personis fama ortum habuerit, & à quibus ipsi audierint. Nisi fama ex coniecturis probabilibus confirmaretur, & de fama magnus testium numerus, vt septem, vel decem, deponat. Vltima conditio est, vt testes de fama deponentes asserant, rem ita se habere credere. At testes non compelluntur iurare, sed absque iuramẽto valet eorum dictum, *lib. 2. disp. 46. à num.* 13. vsque ad 17.

Professio, & Professus.

1 Professio ficta, aut metu extorta potest solo actu interno ratificari, *lib. 2. disp. 32. nu.14.* Secus dicendum de professione nulla ex parte monasterij, *eod. lib. disp.35. nu.4.*

2 Metus reuerentialis non annullat professionem, sicut nec matrimonium, *lib.4. disp.6. num.18. & 18.*

3 Professus fictè non tenentur iurare profiteri ratione Ecclesiæ sententiæ fundatæ in falsa præsumptione, sed ratione scandali, atque ita eo fugere potest, vbi scandalum vitatur, *lib.2. disp.39. nu.11.*

4 Professio non est irrita, quamuis ex dolo & errore causæ finalis fiat, aliàs minimè faciēda; secùs dicendum de errore circa substantialia, *lib.9. disp.10. à nu.18.* vsque ad 22.

5 Professio facta à coniuge existimanti diuortium esse iustè celebratum, valida est, *lib. 10. disp.9. nu.23.*

6 Professio tacentis morbum, est valida, quamuis eo detecto non admitteretur. Peccat tamen mortaliter sic professionem faciens, & potest expelli à religione. Quod intellige non existenti statuto pontificio eam irritanti, *lib. 7. disp.37 nu.53.*

7 Professio irrita ratificanda exigit consensum nouum professi scientis priorem fuisse irritam. Non tamē exigitur noua superioris acceptatio, nec sunt repetendæ cæremoniæ solitæ adhiberi, *lib. 7. disput.37. à num.59.* vsque ad 66.

8 Professio facta in religionibus militaribus non transacto anno nouitiatus valida est, *lib.7. disp.44. nu.8.*

9 Vt sit licita professio religionis coniugi post matrimonium consummatum, non solùm requiritur licētia manentis in sæculo, sed requiritur, quòd manens sit senex sine incontinentiæ

tinentiæ suspicione. Item requiritur votum castitatis, quod non dirimit matrimonium subsequēs mortuo coniuge. Si autem manens in sæculo sit iuuenis, id non sufficit, sed opus est, vt pariter ingrediatur religionem, & profiteatur. Non tamen requiritur licentia Episcopi *lib.7. disp.32. à nu.1.* vsque ad 8.

10 Votum senis suspecti de incontinentia non sufficit, vt alter profiteatur. Nec votum iuuenis, quamuis ita vitæ honestæ sit, vt nullum incontinentiæ periculum subsit. Nec etiam votum senis non suspectæ de incontinentia, sed suspectæ de alijs peruersis moribus, *lib. 7. disp.32 à nu.9.* vsque ad 11.

11 Coniux senex relictus in sæculo cum cōtinentiæ voto, id non seruans post viri professionem, sed viuens incontinenter, non est cogendus ingredi religionem, *lib. 7. disputat. 32. num. 12.*

12 Coniux egressus ante professionem reddendus est coniugi, de cuius legitima licentia, voto castitatis emisso, ingressus fuerat. Idem tamen votum non adhuc obligat manentem in sæculo, nisi independenter à professione vouisset, *lib.7. disp.32. nu 13.*

13 Si alter coniux absque alterius licentia professionem faciat, ac manens in sæculo ratificare velit, non indiget ingressu religionis, quamuis iuuenis sit, sed satis est in sæculo castitatem vouere, *lib.7. disp.32. nu.14.*

14 Coniux sexagenarius vir, & fœmina

quinquagenaria, sunt senes, vt possint in sæculo manere astricti castitatis voto, vt alter coniux legitimè ad religionem transeat, *lib.7. disp. 32. nu.17.*

15 Professio facta absque coniugis licentia post consummatum matrimonium, est omninò nulla, & nullius momenti, & potest reuocari à coniuge authoritate iudicis, & nõ tenetur post obitum coniugis ad religionem redire, *lib.7. disp.34. à nu.6.* vsque ad 13.

16 Coniux sine licentia professus potest propria authoritate religionem desere, altero non repetente, *lib.7. disp.34. nu.15.*

17 Coniuge, sine cuius licentia professio facta est, consensum præstante illi professioni, non redditur ea valida, sed potest in foro conscientiæ exire, non obstante consensu manentis in sæculo, & potest repeti, *libro.7. disp.34. num.16.*

18 Coniux in sæculo relictus, altero absq; eius licentia professo, non potest quoque inuito professo religionem ingredi, & si ingrediatur potest reuocari, *lib.7. disp.34. nu.23.*

19 Si vterque coniux, mutua licentia non obtenta, profiteatur, valet professio, quãdo vterque fuit conscius. Secùs, si fuit ignarus, *lib. 7. disp.34. nu.24.*

20 Professio de licentia spontanea alterius emissa menentis in sæculo cum voto, vel sine illo, est valida. Et si hic professus à monasterio reuocatus, deficientibus aliquibus iurequi-

quisitis, tenetur ad monasterium redire defuncto coniuge, *libr.7. disput.33. à num.* 1. vsque ad 7.

12 Professus validè absque iure petitis in cõiuge manente in sæculo, nõ potest reuocari à coniuge ex cuius licẽtia professus est, quãdo emisit votum. Et idem quando non emisit conscia vxor manens in sæculo iuris disponẽtis virum non posse profiteri nisi ipsa concedens licentiam voueat castitatem, si sit senex, & si iuuenis ingrediatur religionem. Secùs si iuris inscia erat. Et casu quo potest reuocari, non conceditur iure actionis, sed ex solo iudicis officio, cuius est consulere periculo incontinentię. Item dum coniux non est professus, potest licentia à coniuge concedente reuocari, & post reuocationem nil tenebit, *lib.7. disp.33. à nu.*18. vsque ad 19.

22 Coniux manens in sæculo, nullo facto voto, si est senex, & nulla data suspitione, ad nihil cogendus, & potest manere in sæculo & professio est legitima de eius licẽtia facta, casu quo non datur reuocatio iuxta dicta. Si tamen coniux manens in sæculo fuerit iuuenis, aut suspectus de incontinentia, tunc cogendus profiteri, si tale votum emisit. Si tamẽ votum vouit continentiæ, dando licentiam profitendi, si erat ignara iuris petentis professionem ipsius, non cogetur profiteri, sed tantùm includetur in monasterio, vt à vagationibus arceatur. Si verò erat conscia iuris, cogetur

profiteri, *lib.* 7. *disputatat.* 33. *à num.* 24. vsque ad 28.

23 Professio facta cum metu cadenti in cõstantem virum extorta, est nulla. Secùs dicendum de metu leui. Idem dicendum, si fuit extorta dolo graui; & potest reuocari, *lib.* 7. *disp.* 35. *à nu.* 1. vsque ad 12.

24 Professio facta cum dissimulatione potentis reclamare, & toto vitæ spatio dissimulantis, est rata, & valida, *lib.* 7. *disp.* 35. *nu.* 15.

25 Professus absque coniugis licentia non potest postea altero fornicanti repeti, si ipse professus innocens sit, & potest exire à monasterio, ac condonata iniuria adulterij vxorem sibi reconciliare, nisi ante professionem fuisset vxor fornicata, *lib.* 7. *tota disp* 36.

26 Professus coniugatus sine legitima licentia durante matrimonio potest reclamare post quinquennium. Cessante tamen impedimento, eo quòd coniux manens in sæculo cõsensum præbuit, aut fornicatur, aut mortua est, vt conualescat professio, necessaria est ratificatio ipsius cognita nullitate, & acceptatio religionis sciẽtis, alteram fuisse nullam. Secùs dicendum de repetitione nouitiatus, *li.* 7. *disp.* 37. *nu.* 69. *&* 70.

27 In Trid. *Sess.* 25. de regularibus *cap.* 19. vt liceat contra professionem tacitam, aut expressam reclamare, petuntur tres conditiones. Prima: Ne deponat habitum ante reclamationem, nisi iustam causam habeat. Secunda: Vt cau-

causas quas, prætendit coram superiore, & Ordinario deducat. Tertia: Vt id sit intra quinquennium à die professionis siue tacitæ, siue expressæ numerandũ. Quod decretũ fundatur presumptione ratificationis professionis factę per illud quinquennium. Quæ præsumptio est iuris, & de iure, & hoc quinquennium est cõtinuum, atque adeò à die professionis currit, non obstanti ignorantia, aut alio impedimento facti. Tamẽ transacto quinquẽnio, cõpetit in integrum restitutio ratione iustæ ignorantiæ, non crassæ, aut impedimenti ad reclamandum. Et hoc non solùm minori ratione fragilis ætatis, sed etiam maiori ex clausula generali (si qua mihi iusta causa,) *lib.7. disp.37. à nu.* 1. vsque ad 29.

28 Decretum Trid. *Sess.25.* de reg. *cap.19.* non intelligitur de laborantibus impedimento temporali permanente toto illo quinquennio. Nec comprehendit perpetuò inhabiles ad profitendum, *libr.7. disputat.37. à num.30.* vsque ad 35.

29 Inualidè professus, & transacto iã quinquẽnio, est destitutus omni remedio ad reclamandum. Tenetur autem professionem ratificare, aut oblata commoda fugiendi occasione in partes remotas ire, vbi sine scandalo viuere possit. Quando verò bona fide inualidè professus est, non tenetur ratam habere, *lib.7. disput. 37. à nu.36.* vsque ad 44.

30 Inualidè professus, siue bona, siue mala

fide, non tenetur quid reparare quoad facta respectu temporis præteriti. Si verò loquamur de in posterum faciendis, tenetur secretè pro foro conscientiæ dispensationem impetrare, vt retineat locum, ac cætera priuilegia antiquitati prioris professionis irritæ debita, *lib.* 7. *disp.* 37. *à nu.* 67. vsque ad 68.

Promissio.

1 Promissio merè interna, homini facta, nõ sufficit ad sponsalia; nec stante iure positiuo; nec attento iure naturæ obligat. Et sic potest reuocari, *lib.* 1. *disp.* 3. *totu.*

2 Promissio mutua requiritur ad sponsalia. Item sufficit repromittere saltem tacitè, per signa manifestantia repromissionem. Et vt cẽseatur repromissio, non sufficit sola acceptatio promissionis, dicendo, *placet*, vel *accepto*, vel *gratias tibi ago*, *lib.* 1. *disp.* 3. *num.* 1. & 5.

3 Promissio acceptata sine repromissione, gratis & liberaliter facta solum promittentem obligat: nisi acceptans differat diu repromissionem. Secùs dicendum de promissione respectiua, & per modum contractus facta, dum non accedit repromissio, *lib.* 1. *disput.* 5. *num.* 12. & 14.

4 Ex promissione gratuita cum repromissione etiam gratuita consurgunt sponsalia, *lib.* 1. *disp.* 5. *nu.* 13. Promissio autem gratuita dicitur, quãdo non agitur de re promissa, sed promittitur ob aliquod beneficium. Secùs quãdo agebatur; tunc enim est respectiua, *ibid.* *nu.* 15.

5 Pro-

5 Promissio non mutua, scilicet simplex, acceptata facta animo se obligandi ex genere suo, obligat ex iustitia, & sub mortali; nisi rei promissæ paruitas excuset; & res sint notabiliter mutatæ, *lib.* 1. *disp.* 5. *nu.* 20. 21. *&* 23.

6 Materia grauis in promissione simplici, vt eius violatio sit mortalis, requiritur quadruplo maior materia, quàm in furto, *l.* 1. *disp.* 3 *nu.* 24.

7 Promittens liberaliter vnum sacrum animo se obligandi, si omittat, non peccat mortaliter. Non est tamen simile de voto, *l.* 1. *disp.* 5. *num* 25.

8 Promissio quæcumque sit, siue donatio, vel quicumque cõtractus in absentia celebratus est reuocabilis ante absentis acceptationẽ, siue stãdo in iure communi, siue in iure Regio Castellæ, *lib.* 1. *disp.* 6. *nu.* 2. Idem dicendum de iure naturali, *nu.* 10. Quamuis talis promissio, vel donatio fiat fauore causæ piæ, dummodo animus promittẽtis feratur in rem creatam, & non in Deum; quia tunc obligabit, vt votum, *num.* 16. *&* 17. Idem dicendum de promissione matrimonij contrahendi, *numer.* 24. *&* 25.

9 Donatio, siue promissio facta absenti, vt sit irreuocabilis, debet esse intimata per nuntium ad id destinatum siue per epistolã, & acceptata coram illo, & non sufficit acceptatio donatarij collata in promittentis arbitrium, (vt, si volucris accepto) *lib.* 1. *disput.* 6. *num.* 3.

& 4. Idem dicendum de promissione contrahendi matrimonium, *ibid. nu.* 28.

10 Promissio non potest acceptari mortuo iam promittente, quando non missus erat nũtius intimari. Secùs, si iam missus erat. At hæredes iam mortui donatarij possunt acceptare, *lib.* 1. *disp.* 6. *nu.* 5. & 6.

11 Promissio facta præsenti, & tacenti, est irreuocabilis. Idem dicendum dicendum de promissione facta infanti. Et idem de promissione matrimonij, *lib.* 1. *disp.* 6. *nu.* 10. & 15. Et quando constat, an donatarius fuerit præsens, necne, de iure non præsumitur præsentia, *ibid. num.* 10.

12 Quando promissio matrimonij est respectiua, quamuis pia sit, potest reuocari ante acceptationem absentis, quocumque pro absente stipulante. Idem dicendum, si promissio fiat nuntio misso ad petendã matrimonij spõsionem. Secùs dicendum, si mittatur nuntius non tantùm ad petendam matrimonij promissionem, sed etiam ad intimandam: & coram illo sit repromissio facta, quia non sufficit fieri coram quocumque alio, *lib.* 1. *disp.* 7. *à nu.* 31. vsque ad 35.

13 Promissio in absentia facta gratuitè coram personis, quæ nomine absẽtis possunt stipulari, nõ potest reuocari illo præsente in nomine absentis stipulante, & promissio fiat per verba directa in præsentem, vel per verba impersonalia. Secùs, si verba dirigantur in absen-

sentem. Et stipulans casu quo potest, non potest remittere hanc sponsionem, *lib.1.dis.7.nu. 36.& 37.*

14 Quando promissio matrimonij facta absenti est causâ piâ, si verba promissionis ferãtur in præsentem stipulante præsente, nomine absentis, non potest reuocari, quando promissio est gratuita. Item in omnibus casibus in quib. promissio matrimonij facta absenti potest reuocari, potest etiam, licèt adsit iuramẽtum de non reuocando, nisi fiat per modum voti, casu quo potest matrimonium esse materia voti, *libro.1. disputation.7. numero.38. & 39.*

15 Promissio debet esse deliberata ad votum, sponsalia, vel ad quamcunque promissionem v.g. ea deliberatione, quæ sufficit ad peccatum mortale. Nec est signum certum defectus deliberationis, si statim pœniteat, *l.1. disp.8.num.5.* Et promittens debet præmeditari causam, nempe, iram, angustiam morbi, belli, vel aliam passionem, & amorem impellentem, & finem, quem intendit, ibidem, *numero.7.*

16 Promissio facta animo se obligandi, non tamen adimplendi, obligat, & ex ea oriuntur vera sponsalia. Idem dicendum, si promittens habuit se negatiuè non habens explicitè animum se obligandi: habens tamen implicite, & virtutẽ, conscius promissionis naturæ. Secus dicendum, quando nec implicitè, nec explicitè. Item

tè. Item quando promittens tempore fidei datæ habuit animum se obligandi, quamuis fide data statim habeat contrarium, oriuntur vera sponsalia, *libro. 1. disputation. 9. numero. 1. & 2.*

17 Promissio facta animo promittendi, nõ tamen se obligandi, non obligat, nec ex ea oriuntur sponsalia. Si tamen habuit animum se obligandi solum ad veniale, erunt sponsalia vera. Item promissio cum animo promittendi, non tamen se obligandi iurata non obligat, nec firmatur iuramento, *lib. 1. disp. 9. à num. 5. vsque ad 9.*

18 Fictè promittens matrimonium, & sub ea spe deflorans virginem, tenetur sub culpa lethali eam ducere, licèt promissio non sit mutua. Nisi vir notabiliter conditione excedat. Quæ disparitas iudicanda est arbitrio prudẽtis, & fœmina ex verbis, aut alijs claris coniecturis facilè potuisset nosse animum facilem promittentis, & timeatur ex eo matrimonio scandalum magnũ, vel malus exitus, & fœmina decipiat virum, dicẽdo esse virginẽ, vel existimabat, eã esse virginẽ. Nec tunc tenetur illi restituere aliquid. Idem dicendum si cum alio fornicatur iam deflorata, *l. 1. disp. 10. à nu. 1. vsq; ad 13.*

19 Fictè promittens virgini tantum habens tactus cum ea, non tenetur eam ducere, sed alio modo restituere. Item non tenetur non ducere, sed prouidere de nuptijs fœminæ

deflo-

defloratæ, quando sacris initiatus est, vel alteri matrimonio copulatus, *lib.* 1. *disp.* 10. *nu.* 14. & 15.

20 Vir notabiliter dignior, & præbens indicia ficti consensus, ita vt facilè posset præsumere dolum, non tenetur deflorans ea ficta promissione ei aliquid restituere. Si tamen fœmina ignorauit excessum, aut si nouit, taliter ei promisit deflorator, vt prudenter credere potuisset, verè promittere, fictus promissor tenetur restituere, instar vi, vel fraude deflorantis, non tamen ducere, *lib.* 1. *disp.* 10. *nu.* 20. & 21.

21 Fictè promittens matrimonium fœminæ corruptæ, quam nouit corruptam, si tradat corpus, & sub hac conditione, illa tradidit ei corpus, & vterque paris conditionis sint, non tenetur ducere: nisi sit vidua bonæ famæ, & infamiam contrahat ex copula, *li.* 1. *disp.* 10. *nu.* 23. & 24.

22 Quando sponsalia contrahentes sunt æquales, & alter verè promittit, fictus promissor non tenetur contrahere, quando nullum aliud damnum præter violatam fidem sequitur, *l.* 1. *disp.* 10. *nu.* 26.

23 Quando fictus promissor non tenetur ducere, potest rogatus à iudice negare promissionem. Idem dicendum, quoties aliquis verè promisit matrimonium, non tamen tenetur seruare fidem ob aliquam causam etiam iurando, intelligendo, ita vt non teneatur,

libro.

libro.1.disputation.10.numero.27. & 28.

24 Promissio inter impares de ineundo matrimonio, vero animo inita, valida est, nisi magnum scandalum ex eo matrimonio, timeatur, licèt non sit inter illos disparitas, *lib.1. disp.14.nu.2. & 3.*

25 Promissio facti alieni, attento iure ciuili, & Regio antiquo Castellæ, non obligat dēptis aliquibus casibus.1. Si quis suos hæredes aliquid daturos, vel facturos promittat. 2. Si promissio fiat in iudicio.3. Si quis promittat rem pupilli, in eo minimè seruanda.4. Si promittens se ad aliquam pœnam astringat. 5. Quando promissio est facti illius, quem promissor cogere potest, vt fiat, &c.6. Si promissio est matrimonij alieni.7. Si accedat iuramētum, quæ valida est iure canonico in foro conscientiæ, & attento iure nouissimo Castellæ, *libro.1.disputation.24.à numer.1. vsqu ad 10.*

26 Promittens matrimonium pro absente, & inscio, etiam iuramento præstito, non est periurij reus, sed tenetur bona fide, & absque fraude, & fictione, adhibere omnem diligentiam, quam rei qualitas exposcit. Quod si alter adhuc nolit, liber manet. Si tamē negligēs fuerit tenetur per se ipsum id præstare quod alius effecturus erat. Quod si minimè possit, tenetur quantum id fieri intererat, damnaque ex ea omissione subsequuta restituere, & non implet tenens repidè, & simulatè, *l.1.d 24.à n.11* vsq, ad 13.

27 Pro-

27 Promissio facta tempore inhabili, non obligat tempore habili, *libro.1.disputat.50. numer.6.*

28 Promissio de matrimonio ineundo deobligat, rebus mutatis, etiam existente in mora promittente, quoad matrimonium, licèt res ante moram non essent mutatæ; non tamen quoad restitutionem damni ex ipsa mora causati, *l.2.dis.62.nu.5.*

29 Promittens prodigè meretrici, peccat, & tenetur adimplere, *libro.1.disputat.14. numer.5.*

30 Promittens factum alienum, faciens, quod in se est, eximitur à pœna attento iure communi, & Regio Castellæ, licèt affirmâsset, se cum effectu facturum. Si tamen promittens sciebat se id minimè obtenturum, aut dubitabat, decepitque in eo promittendi modo, tenetur in foro conscientiæ æstimationem rei promissæ restituere. Item debetur compensatio facti alieni, quando constat de animo cõtrahentium se volentium obligare in omni euentu, *l.1.tota disp.25.*

31 Promissio inter dominum, & seruum minimè valet, quoad obligationem ciuilem; secus, quoad naturalem, *libr.7.disputat.24.numer.22.*

Q

Quarta.

1 QVarta coniugis defuncti pars bonorum debita superstiti paupertate laboranti, reser-

reseruatur filijs prioris matrimonij, quamuis coniux ille superstes non transeat ad secundas nuptias, *lib.7.d.89.n.33.* An debeatur coniugi pauperi habenti patrem, & filios diuites? Non resoluit Doctor, *ibi.*

R

Raptus.

1 RApta nubens raptori, non amittit lucrum, quod lex ciuilis deferebat, iure canonico prædictam legem corrigente, *l.7.disp 12.n.28.*

2 Raptor cum fautoribus incurrit omnes pœnas contentas in Con. Trid. *Sess.24.* de matrimonio, *cap.6.* post sententiam iudicis, excepta excommunicatione, quæ est latæ sententiæ, *l.7.disp.13.nu.1.*

3 Raptus causa ineundi matrimonium cum traductione de loco ad locum, siue sequuta copula, siue non, siue virginis, siue corruptæ sit, siue meretricis, siue inhonestæ coniugatæ, dirimit sponsalia, & matrimonium, dum rapta est in potestate raptoris, & est locus omnibus pœnis Conc. Trid. At raptus, quando est species luxuriæ, non dirimit. Vel si rapiat, non vt secum, sed cum alio contrahat, nemine petente. Vel si fœmina volens abducta sit, quamuis posteà voluntatem mutet. Vel si solis precibus, aut conducta extrahatur, aut dolis. Vel si extrahatur virgo consentiens, ignorantibus tamen parentibus. Deniq; item non comprehenditur in hoc decreto raptus propriæ spon-

sæ de-

sæ de futuro, reclamantibus proprijs parentibus, *l. 7. disp. 13. à n. 2. usq; ad 18.*

4 Raptus alienæ sponsæ, licèt rapta postmodum raptui assensum præbeat cum traductione loci ad locum causa contrahendi matrimonium cum illa, impedit hodie matrimonium: ita vt raptor ille, nec cum rapta, nec cũ alia quacunq; possit inire matrimonium. Nõ tamen contractum dirimit. Secùs dicẽdum, si raptus sit vtroque sponso consentiente. Item si ignorante sponso raptus sponsę consentiens fiat, aut viro dolis circumuento, *lib. 7. disp. 11. à nu. 41. usq; ad 49.*

5 Malitia raptus, quatenus est circumstantia in confessione fatenda specie distincta à luxuria; ea est, quod homo affectu luxuriæ impulsus eò perueniat, vt quo libidinem expleat, vim inferat fœminæ, aut his, sub quorum potestate ac cura est. Vnde quãuis ad pœnas raptoribus iure decretas incurrendas desideretur violenta de loco ad locum abductio, at in foro conscientiæ, vt raptus sit circumstãtia specie diuersa à fornicatione necessariò confitenda, id non desideratur, sed sufficit quomodocumque vim inferre fœminæ ad copulam extorquendam. Idem dicendum consentiente fœmina ducta importunis precibus. Item fœmina abducta inuita sui iuris, & pòst volente cognitâ, aut è contra. Item si consentiente fœmina, inuitis parentibus abducatur. Item est raptus circumstantia, quamuis fœmi-

fœmina sit cuiuscumque status: id enim nihil refert: nisi vir rapiat vxorem. Verùm secùs dicendum, quando fœmina cognoscitur ignorans, aut dormiens sine vi. Item quando fit sine causa libidinis, sed aliâ causâ. Erit tamen reductiuè raptus, quando puella abducitur ignorantibus parentibus, aut tutoribus, *l.7.d.12. à nu.30. vsq; ad 40.*

6 Mulier rapiens virum, vel aliam mulierem, non subditur eisdem pœnis raptus, sed alia pœna extraordinaria punienda est, *lib.7. disp.12.nu.25.*

7 Ad raptum pœnis iuris subiectum quadruplex conditio desideratur. 1. Vt adsit violentia. 2. Vt fiat causa libidinis. 3. Vt sit traductio de loco ad locum. 4. Vt mulier rapta sit honestæ vitæ, *lib.7. disputat.12. à num.1. vsque ad 23.*

De Religione, & Religioso.

1 Religionem ingredi licèt post matrimonium ratum, ita vt vinculum talis matrimonij omnino dirimatur solemni religionis professione per alterum contrahentium emissa, & coniux manens in sæculo liberè possit ad alias nuptias transire, *lib.2.disp.18.num.3.* non tamè dirimitur matrimonium ratum per vota emissa ab illis, quas vocant Beatas non seruantes clausuram, quia non sunt religiosæ: quod de ijs quoq;, qui simplicia dũtaxat vota emittunt in tertio ordine S. Francisci, dicendum est. Et de eremitis hoc tempore, *num.4. & 5.* Et de ascen-

cendentibus ad ordinem sacrum vel episcopatum, quia non idcirco profitentur solemniter sicut religiosi, *num.* 9. Bene tamen dirimitur per professionem equitum S. Joannis, & aliorum religiosorum in ordinibus militaribus quorum equites sint verè religiosi, *numer.* 7. hæc matrimonij dumtaxat rati, necdum consummati dissolutio per religiosam professionem, vim habet ex solo iure diuino positiuo, quo Christus hoc priuilegium professioni illi concessit, *ib. d.* 19. *nu.* 3.

2 Religiosi virtute priuilegiorum quibus possunt ministrare Eucharistiam præterquam in die Paschatis, non prohibentur illam eo die administrare vagis, aduenis, & peregrinis, qui in eo oppido minimè contraxerunt parochiã habitationis, quia nec ibi habitarunt, nec animum habitandi habẽt maiore anni parte: quia administratio illa non est parocho iniuriosa, *lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 17. Idem est de administratione facta mercenarijs ad breue tempus locantibus operas, vt ad fodiendum, &c. & vel carentib. parochia, vel distantib. ab ea, quam in patria habent, ib. *nu.* 18.

3 Religiosus ex regulari constitutione abstinens à carnibus, si die natalis domini incidente in sextam feriam cum alijs omnib. permittitur eo die carnes edere, edat etiam ipse carnes, non peccat contra prohibitionem iuris communis: quod si constitutio regularis personam illam non obliget ad culpam, non

pec-

peccabit in ea abstinentiæ violatione, *lib.7. disp.8. num.16.*

4 Religiosi peccant, si in Baptismo aut Cõfirmatione susceptores sint, vt patet ex iuribus id vetantibus. Quia tamen nullum est in eis verbum, quod factum irritet sunt veri susceptores, & contrahunt cognationem spiritualem, *l.7. dis.60. nu.21.*

5 Religiosus non aduersatur motui proprio Clementis 8. quo interdixit religiosis, ne largirentur munera, nec violat votum paupertatis, quando profitetur, se nolle acceptare, vt si dicat sic: eâ re nõ indigeo: si tibi placuerit, gratum mihi facies, si dederis meo consanguineo. Secùs, quando religiosus expressè, vel tacitè acceptet, & petat dari consanguineo. Item conuentus repudians legitimam monachi absque iusta causa iam delatam ante acceptationem, non violat motum proprium. Clem. VII. quia eam repudiare non est alienare, nec dare. Peccabit tamen mortaliter contra charitatem, si absque iusta causa religiosus priuatus rem sibi donatam nollet acceptare, sed rogaret alij dari, quia impedit bonum monasterij, *li.6. disp.4. nu.7.*

Remissio.

1 Remissio debiti facta, quia creditor desperat, se aliàs recuperaturum, vel si debitor mentiatur, dicens, se paratum esse ad soluendum, valida est, nisi aliqua fraus, vel culpa debitoris interueniat. Nec similiter vitiabitur remis-

remissio, si quidam tertius proponat sic creditori: mitat vt debitor soluat concessâ sibi partis debiti remissione, nullo incesso metu, nullaq; fraude composita, aut diffidentia, quamuis debitori non esset animus aliter soluendi, *l.4.disp.9.nu.17.*

2 Remissio tam in delictis, quàm in contractibus est fauorabilis, & extendenda, *libr.10. disp.8.num.21.*

Repudium.

1 Debitor potest repudiare hæreditatem, vel legatum ante acceptationem in fraudem creditoris, licèt eius bona sint hypothecata. In foro tamẽ cõsciẽtiæ peccat mortaliter repudiãs, & tenetur restituere lucrum cessans, & damnum emergens. Successor tamen tutâ consciẽtiâ possidet, cum sit talis repudiatio valida in vtroq; foro, *l.6.d.4.n.8.& 9.*

2 Vxor potest tutâ conscientia renuntiare lucris constante matri acquisitis, ne cogatur partem debitorum soluere, *libr.6.disput.4.numer.10.*

3 Solus prælatus absq; solemnitate requisita in alienatione rerum Ecclesiæ, post repudiare hæreditatem, vel legatum Ecclesiæ, vel monasterio delatum, *lib.6.disp.4.nu.11.& 12.*

4 Solus prælatus non implens conditionẽ, sub qua aliquid legatur Ecclesiæ, aut monasterio, ipsi præiudicat, vt illud amittat. Itẽ solus prælatus recipiens pensionem ab eo, quem priuare poterat ob eã non solutã, præiudicat

Eccle-

Ecclesiæ, vt ampliùs priuare non possit. Item quamuis prælatus sic repudians hæreditatem, aut legatum absque causa iusta, peccet; minimè tamen incurrit excommunicationem latã in alienantes bona Ecclesiæ absque solemnitate; tenetur tamen proprijs bonis damnum resarcire. Et hæc dicta non sunt intelligenda de renuntione in fauorem alicuius, qui aliàs non succedebat, *li.* 9. *disp.* 4. *à n.* 13. vsque ad 17.

Restitutio.

Extorta metu leui iniustè incusso, & ad id sunt restituenda, *lib.* 4. *disp.* 9 *à numer.* 1. *vsque ad* 8.

2 Potens aliquem iustè accusare, eoque timore illato aliquid extorquens, ne accuset, non tenetur restituere, quamuis absq; animo accusandi minetur accusationem. Secùs dic de pretio extorto ab adultero reperto cum vxore, ne illum interficiat. Secùs, quando extorquet, ne ad iudicium deferat, *libr.* 4. *disp.* 9. *num.* 9.

3 Extorta metu reuerentiali, si inuoluntarium mixtum efficiat, sunt restituenda. Dicitur autem metus reuerentialis ad hunc effectum, quando omnino repugnanti voluntate, & quasi coactus consentit, non audens præ pudore, & reuerentia contradicere, quamuis nullum aliud maiam timeat, *libr.* 4. *disputat.* 9. *num.* 12.

4 Quæ precibus importunis obtenta obligant ad restitutionem, similiter obligant metu re-

tu reuerentiali extorta, *libr.4.disputat.9.numer.18.*

5 Extorta precibus importunis efficientib. mixtum inuoluntarium, sunt restituenda, *libr. 4.disp.10.à nu.1.vsque ad 4.*

6 Deflorans virginem importunis precibus, quando re vera illa victa, voluntate repugnante, solum vt importunitatem repellat, consentit suæ deflorationi, tenetur deflorator restituere, *lib. 4. disp.10. nu.5.*

7 Donatio inter coniuges nimia importunitate extorta, & inter patrem, & filium, non est valida, nec confirmatur morte, nec censetur melioratio, nec testamenta sic extorta sunt firma, *lib.4. disp.10. nu.7.*

8 Impediens legatum precibus importunis continentibus mixtum inuoluntarium, tenetur restituere eo modo, quo vir impediens, *lib.4. disp.10. nu.8.*

9 Deflorans virginem volentem, non tenentur restituere, nec ipsi virgini, nec parentibus. At vbi violenter deflorauit, nil aliud est restituendum, quàm supplementum dotis necessarium ab nubendum, eo quòd deflorata sit, quo non indigeret, si virgo esset, *lib.7. disp. 14.nu.12.*

10 Restitutio non est facienda pretij accepti ob adulterij remissionem, ante sententiam, *lib.10. disp.8. nu.22.*

11 Ante matrimonij consummationē, præcedente traductione sponsæ ad sponsi domū,

non est locus plenæ restitutione spolij, nempe, quoad cohabitationem, & copulam; at benè quoad solam habitationem, & alia ministeria inter coniuges mutuò debita præter copulam, nisi vir adeò seuerus sit, vt meritò timeatur extorsio copulæ, nec possit sufficienter caueri hoc damnum data cautione per virum. Tunc enim differenda est restitutio, donec cognoscatur de iustitia exceptionum, *libr. 7. disp. 112. à nu 6.* vsque ad 10.

12 Quando nulla alia ratio spolij allegatur à coniuge deserente suum coniugem præter spoliati coniugij impotentiam, & triennium experientię lapsum, non est cogendus coniux, qui recessit, excommunicatione contra ipsum lata ad cohabitandum, quæ coactio fit ratione contractus; tamen triennio lapso iam experientiæ restitutio facienda quoad habitationem, antequam exceptio admittatur, *libr. 7. disp. 112. à nu. 11.* vsque ad 14.

S

Sæuitia.

1 INtegrum est coniugi propria authoritate diuertere ob adulterius sæuitiam tantam, vt absque grauis damni periculo non possit cum illo habitare, donec cautio sufficiens præstetur, & quãuis alias restitutio ante omnia facienda sit: excipitur tamen casus in quo coniux diuertens opponit alterius sæuitiam, non solùm quoad habitationem, sed etiam

etiam quoad redditionem debiti, *lib.* 10. *disp.* 18. *à nu.* 1. vsque ad 5.

2 Causa sufficiens diuertendi est tentatio mortis alterius veneno, vel alia via à quocumque coniuge facta. Item quæcumque sæuitia ineutiens metum viri constantis, vt molesta cohabitatio, rixæ, & discordiæ. Item quando vir tres pueros in vtero necauit. Item minæ, si minans solitus est minas exequi. Item verberatio acris, & correctionis marito concessæ limites excedens, & non semel casu accidens, sed repetita. Secùs, si leuis ex causa, vel sine ea, vel si atrox præterita iam casu ex insolito iræ motu contingens; nec est probabilis timor in posterum exercendæ. Item non sufficit consuetudo extorquendi vi ab vxore debitum coniugale, *libr.* 18. *disputat.* 18. *à num.* 6. vsque ad 17.

3 Non sola sæuitia præterita est causa sufficiens diuertendi, & præstat causam cautionis petendæ, sed etiam timor futuræ sæuitiæ, ac malæ tractationis. Item est causa sufficiens, si absque sæuitia damnum immineat vxori ex viri latrocinijs, alijsve delictis. Item, si vxor est venefica, liberorumque interfectrix, & deprædans facultates furto notabili. Vel quando præsumitur tale, ita vt is timor cadat in constantem virum amittendi facultates. Item non sola sæuitia viri, sed etiam illius parentum sufficit erga vxorem ad diuertendum, & petendam securitatem, sed desi-

deratur ad hoc diuortium legitima, & verisimilis causa timoris, *lib.* 10. *disp.* 18. *à num.* 19. vsque ad 24.

4 Cautio pignoratitia, vel fideiussoria sufficit, vt coniux probabiliter timens alterius sęuitiam, teneatur cum illo habitare. Sufficit etiam solum iuramentum, quando eo præstito, satis consulitur vxoris incolumitati. Item sufficit solum iuramentum, quando vir non habet pignora, nec inuenit fideiussores. Idem dicendum, si vir sit discretus, & vitæ emandatæ. Item cautio de non offendenda vxore semper danda, quamuis ipsa det causam sæuitiæ. Tamen hæc cautio non impedit, quin viro liceat moderatè punire vxorem intra limites permissos marito, *lib.* 10. *disput.* 18. *à num.* 40. vsque ad 46.

Semen.

1 Semen desideratur ad generationem, & est probabile adfuisse in Virgine Maria absque omni prorsus inordinatione, vt ministraret Conceptioni Christi materiam, vt sic esset vera, & naturalis mater Dei, *libr.* 2. *disputat.* 21. *num.* 11.

2 Voluntaria seminis effusio, tam in viro, quàm in fœmina extra vas, aut modus congrediendi ex quo sequatur, est mortale contra naturam. Item nunquam licet procurare, etiã medijs licitis, seminis emissionem, nec ad prę-seruandam vitam, nec cooperari ad seminis iam è lumbis decisi effusionem, quamuis retē-

tio

tio ſaluti detrimentum afferat. Attamen licitum eſt, muliere patienti accidentia venenoſa cauſa retentionis in vaſe ſeminis corrupti, conari illud expellere, *lib. 9. diſp. 17. à num. 13.* vſque ad 19.

3 Licet, vbi pollutio eſt in naturali fluxu, in ſomniſque cœpit illam non impedire ob morbi perniciem, ceſſante periculo conſenſus in delectationem. Imò expedit tunc manibus quietis non hic, vel illic tangendo, ſigno crucis ſe munire, & Deum attentè ac feruenter orare, ne permittat lapſum in eam delectationem. Idem dicendum de pollutione incepta, culpa patientis, & in ipſo fluxu præteritæ culpæ cum pœniteat, *lib. 9. diſp. 17. nu. 7.*

4 Non licet notabilem diſtillationem, aut commotionem ſpirituum vitalium procurare, ſecùs, ſi ſit leuis, & non notabilis, *lib. 9. diſp. 17. nu. 18.*

5 Matrix ſolet ſæpè retinere ſemen ſufficiens ad generationem, alio ſuperfluo expulſo, *lib. 9. diſp. 17. nu. 25.*

6 Fœmina non tenetur anxiè, diuque manens in lecto intacta, & reſupina ſuſceptum ſemen conſeruare; peccat tamen mortaliter contra naturam ſtatim poſt coitum vrinam effundens, aut ſe erigens, aut quidquam aliud faciens, quo ſemen ſuſceptum expellat, *lib. 9. diſputat. 20. num. 3. & 4.*

7 Quoties pollutio ſequitur præter intentionem ex cauſa aliqua neceſſaria, vel cõueniente

te corpori, vt est cibus, vel potus moderatus, aut animæ, vt orare, studere, aut vtili alijs, vt audire confessiones, fœminas cautè, & cum necessitate alloqui, nulla culpa est non desistere à causa illa, quãuis in ea præuideatur pollutio inde subsecutura, & quamuis ea causa licita, in qua pollutio præuidetur, sit illicita ratione circumstantiæ extrinsecæ, vt audire cõfessiones ob vanam gloriam, vel cibos necessarios edere, quibus ieiunium violat; nisi probabile consensus in pollutionis delectationem, periculum subsit, *lib. 9. disputat. 45. num. 4. 5. 6.*

8 Expertus se pollui ex equitatione absque consensus periculo, non tenetur pedester incedere, ab illaque desistere, *libr. 9. disput. 45. num. 7.*

9 Pollutio præter intentionem subsequuta ex tactu necessario, & in eo præuisa, cessante periculo consensus, caret omni culpa. Item licitum est sentienti magnum pruritum in partibus verendis illas refricare, quo pruritum sedet, etsi adsit periculũ pollutionis absque consensus discrimine, *lib. 9. disp. 45. nu. 8. & 9.*

10 Licitum est virtutis generatiuæ obstacula remouere, adhibitis medicinis naturalibus minimè tendentibus ad verum semen expellendum, sed ad remouendos humores corruptos, licèt inde præter intentionem sequatur pollutio absque consensus periculo, *lib. 9. disp. 45. nu. 10.*

11. Dui-

11 Duplex est causa, ex qua potest subsequi pollutio. Quædam ex luxuriæ genere, quę per se turpes sunt, & ad luxuriam pertinent directè, vt tactus, aspectus, verba turpia. Aliæ sunt non ex genere luxuriæ, vt nimius esus, potus, equitatio; & istæ non excitant venerē ita proximè sicut aliæ, sed remotè, & valdè tenuis est obligatio vitandi pollutionem in causis, quæ per se, & proximè non ordinantur ad illam, *li. 9. disp. 45. nu. 14. & 15.*

12 Solum reperitur culpa mortalis ratione pollutionis præuisæ, nec intentę, quando absque vrgenti necessitate exercetur actio ex sua natura turpis, & per se tendens ad actus venereos excitandos pollutionemque excitādam, *lib. 9. disp. 45. nu. 16.*

13 Pollutio præuisa in gulæ peccato etiam mortali non habet specialem pollutionis malitiam mortalem, nisi sit intenta, ac sit probabile consensus periculum. Atque ita ratione pollutionis præuisæ, non tenebitur aliquis sub mortali eam causam vitare; quamuis causę nō ad luxuriam pertinentes efficerentur lethales in genere luxuriæ ratione solius finis intenti ab operante. Nec etiam est mortalis pollutio, quę sequitur ex rebus venialibus in genere luxuriæ, licèt essent ex alia ratione mortales. Est tamen peccatum veniale contra castitatem: pollutio illa præuisa in causis illicitis non influentibus ad illam notabiliter, *lib. 9. disp. 45. à nu. 16.* vsque ad 22.

14 Omnis actus turpis mortalis contra sextum præceptum, si in eo prouideatur pollutio, etiam non intenta, habet specialem malitiam contra naturam ratione illius pollutionis prouisæ. Item inter omnino solutos nullus actus habet malitiam mortalē, eo quòd sit pollutionis præuisæ, & nō intentæ causa, nisi secluso eo pollutionis periculo esset peccatū mortale contra sextum Decalogi præceptum. Excipe tamen nisi in venerea delectatione voluntas negatiuè se habeat, nec admittēs, nec respuēs. Et ad hoc non est attendendum, vt pollutio prouisa, nec intenta sit mortalis, an causa sit in se mortalis, secluso eo periculo pollutionis, vel licita, tum quia peccans mortal. peccato gulæ, quamuis præuideat pollutionem sequēdam, non peccat lethaliter contra 6. præceptum; tum quia tactus turpes in coniugatis sūt liciti; & tamen pollutio inde orta, & præuisa est mortalis, *libr. 9. disput. 45. à num. 13.* vsque ad 27.

15 Dans causam culpabilem pollutioni, si pœniteat legitimè causæ datæ antequam subsequatur pollutio, posteà subsequuta vacat culpa. Item quoties est peccatum mortale dare causam pollutioni præuisæ, non remouendo causas notabiliter influentes; similiter est mortale dare causam notabili distillationi, aut commotioni spirituum vitalium seruientium generationi per similes causas, *lib. 9. disp. 45. à nu. 28.* vsque ad 33.

16 Se-

16 Semen brutorum effundi procurare, nõ est mortale, *lib.9. disp. 46. nu 15.*

Seruitus.

1 Serua ducta à domino, attento iure communi, non efficitur libera, attento tamen iure Regni Hispaniæ, eo ipso consequitur libertatem, *lib.7. disp.20. nu.11. & 12.* Idem dicendũ, si dominus dotalia instrumenta conficiat, tradens ancillam in matrimonium, conscio seruitutis libero, *ibid. nu.9.*

2 Serui sunt in triplici differentia. v.g. quidam sunt veri serui, qui ita sunt domini, vt eos venũdare possit. Alij sunt adscriptitij, qui glebæ, seu prædio colendo sunt perpetuò addicti, Alij verò originarij, qui sunt orti ex his adscriptitijs, *lib.7. disp. 19. nu.1.*

3 Error conditionis seruilis, quando liber contrahit cum ancilla, vel libera cum seruo, reddit irritum matrimonium iure Ecclesiastico, *lib.7. disp.19. num. 16.* Secùs, si seruitus ignorata non sit perpetua, sed pro certo tempore concedatur seruo libertas, & in hoc libertatis spatio ineatur matrimon. *ibid. à nu.2.* vsque ad 5. Quando autem seruitus non est vera, sed originaria, aut adscriptitia, non dirimit matrimon. *ibid. nu.9.*

4 Coniux seruitutis ignarus potest propria authoritate detecta seruitute alterius cõiugis quoad torum, item quoad habitationem, si matrimonium est occultũ, & parochus obijt, & testes, & liber amissus, recedere. Item

quando matrimonium est publicum, & seruitus notoria, cessante scandalo, & coniugi seruilis conditionis incumbit onus probādi scientiam suæ conditionis in altero, *lib. 7. disp. 19. nu. 7. & 8.*

5 Validum est matrimonium cum liberta, id est, cum ea, quæ ancilla fuit; iam tamen libertate donata est. Idem de matrimonio inter seruos, vel cum liberis, cognita seruitute. Nec peccat liber ducens ancillas, nec è contra, nec est irregularis. Idem de matrimonio inter infideles cum errore conditionis, nisi aliqua lex eorum illud prohibeat. Idem de matrimonio contracto errore conditionis paris, aut dignioris. Secus dicendum de contracto cum ignorantia conditionis seruilis leuissima, & valdè crassa, *lib. 7. disput. 19. à num. 9.* vsque ad 24.

6 Seruus, cui pro certo tempore concediur libertas, est liber in perpetuum, *lib. 7. disp. 19. nu. 3.*

7 Serui liberi fiunt, eos domino collocante in matrimonium cum liberis ignaris seruitutis, & non detegente conditionem. Secus dicendum, si vterque est seruus, vt alter liberi conscius seruitutis. Item satis est, vt seruus, vel ancilla consequatur libertatem, vt domino sciente; & cum dolo tacente conditionem seruilem, conscioque, matrimonium illud ineat cum persona libera seruitutis ignara. Et in his casibus, in quibus consequitur libertas,

matri-

matrimonium est validum, *lib. 7. tota disp. 20.*

8 Seruus inuito domino potest licitè matrimonium contrahere. Vnde nec potest à domino impediri, nec tuta conscientia eum punire propter matrimonium, nec potest venundare alij post sponsalia celebrata; secùs si ante, *libr. 7. disput. 21. à numer. 11* vsque ad 10.

9 Seruus coniugatus, quando cætera sunt paria, potius tenetur satisfacere vxori, quam domino, siue matrimonium sit contractũ volente, siue inuito, siue contradicente domino. Quando autem non sunt paria, tenetur satisfacere illi, cuius necessitas magis vrget. Et hoc est accipiendum morali modo, & non in rigore physico, *lib. 7. disp. 21. num. 15. & 16.* Et concedendus est ei locus matrimonij visum, *ibid. nu. 17.*

10 Vxore libera existente, siue à tempore matrim. siue ex post facto libertatem consequuta, & commodè potente sequi virum, potest seruus vbicunque à domino venundari. Idem de vxore serua existente viro libero. Secùs dicendũ quando vterq; coniux est seruus, vel alter liber, & non potest cõmodè sequi aliũ coniugem. Nisi seruus malè moratus sit, ita vt nequeat à domino absq; periculo proprio, vel suarũ rerũ sustineri, nõ inuẽto emptore in partibus vicinis. Et nõ sufficit, vt possit venũdare, nõ inuenire pretium iustũ, sed requiritur necessitas dicta periculi domini. Itẽ quãdo vterque cõiux seruus est diuersi domini, & diuersa

loca inhabitantis, ita vt mutuo conueniri nequeant, cogendus est alter Dominus per Ecclesiam, vendere alteri volenti emere. Quòd si neuter velit, cogendus est alter vendere cuicumque extraneo in parte illa, in qua seruus est; & si nullus inueniatur emptor, emat Ecclesia, vel cogat aliquem, vt emat in loco, vbi seruus est, *lib. 7. tota disp. 22.*

21 Seruus acquirit ius quoad obligationem naturalem ex promissione à domino sibi facta, vel è contra. Secùs quoad ciuilem, *lib. 7. disp. 24. nu. 22.*

Simonia.

1 Licitum est offerre munera gratis, & absque aliò pacto ad captandam beneuolentiam, & inducendum ad Baptismum, & ad religionem, & ad alia opera spiritualia. Item pecunijs auferre impedimenta retardantia à Baptismi susceptione, aut à Religionis ingressu. Item licitum est offerre munera ea lege & pacto, vt is, cui offeruntur, efficiat aliqua opera spiritualia, v. g. vt recipiat Baptismum, ingrediatur religionem, sacramenta frequentet, aut à peccatis recedat, dummodò non dentur in pretium illius operis spiritualis, sed ad inducendum ad illa, *libr. 1. disputat. 39. numer. 2. 3. & 4.*

Sodomia.

1 Ex copula sodomitica non oritur affinitas; impedit tamen matrimoium propter criminis enormitatem, *lib. 7. disp. 64. nu. 13. & 14.*

Spon-

Sponsalia.

1 Sponsalia dicuntur à spondendo, quod est sponte promittere. Accipiuntur verò tripliciter. 1. pro futuri matrimonij promissione. 2. pro matrimonio non consummato, vt *Matt.* 1. cùm esset desponsata, & c. 3. pro muneribus datis sponsæ à sponso. Prior autem significatio est proprior, quia sponsas propriè intelligimus, quas de futuro appellamus, *l.* 1. *d.* 1. *nu.* 1.

2 Sponsalia sunt nuptiarum futurarum promissio. Triplex requiritur conditio, vt valida sint. 1. vt sit promissio futuri matrimonij, 2. vt sit inter personas iure habiles ad contrahendum. 3. vt verbis, aut signis manifestetur. Item appellantur sacramentalia quædam matrimonij, id est, quatenus sunt præuia ad matrimonij sacramentum, nullam habentia sanctitatē, sicut Exorcismus respectu Baptismi, *l.* 1. *disp.* 1. *num.* 7. *&* 8.

3 Sponsalia contracta in diem, sunt statim absoluta, at non obligant ante aduentum diei, *l.* 5 *disp.* 19. *num.* 11.

4 Sponsalia conditionalia non transeunt hodie in absoluta per copulam, *lib.* 1. *disp.* 26. *num.* 12.

5 Illæ personæ sunt habiles ad contrahenda sponsalia, quæ possunt contrahere licitum matrimonium, & habent ætatem requisitam in iure, *l.* 1. *disp.* 15. *nu.* 1.

6 Impedimentum tantùm impediens perpetuum matrimonium, dirimit sponsalia. Se-

cùs dicendum de temporali: nisi promissio sit contrahendi pro eo tempore, quo adest impedimentum, *lib. 1. disp. 15. nu. 2.*

7 Septennium physicè completum desideratur, vt sponsalia sint valida: & eo nõ adepto, non sufficit vsus rationis, nisi suppleat malitia ætatem; v.g. in quacunq; ætate vsus rationis peruenìat sufficiens ad peccandum mortaliter, *l. 1 tota disp. 16.*

8 Si vterque, vel alter contrahens minor septennio sit, nec malitia suppleat, sunt nulla sponsalia, nisi post legitimam ætatem ratificẽtur tacitè, vel expressè, habitando simul in domo viri, mulieris aut cuiuscunque. Item vocando se sponsos; vel simul iacendo; vel se osculando; vel petendo domum, vel mittendo munuscula à sponsis consueta. Et requiritur quòd cõtrahentes sciant priora sponsalia fuisse nulla, *l. 1. disp. 16. nu. 6. & 7.*

9 Contrahere sponsalia, vel matrimonium ante legitimam ætatem, non est peccatũ mortale, *l. 1. tota disp. 17.*

10 Sponsalia obligant sub peccato mortali, *l. 1. tota disp. 27.*

11 Sponsalia contracta nullo præfixo termino sunt implenda tantum requirente eo, cui promissio facta est: tunc verò, cum alter petit, tenetur contrahere, si commodè potest, *lib. 1. tota disp. 28.*

12 Sponsalia contracta, vel matrimonium à parentibus, vel matribus pro filijs præsentibus, &c.

bus, & tacentibus, sunt valida, licèt filius sit sui iuris, siue spurius, & ex damnato concubitu genitus. Secùs dicendum, si filij absint, & doli capaces non sint, nisi certiores facti ratificent tacitè, aut expressè, *libr. 1. tota disputation. 23.*

13 Alij à parentibus non possunt contrahere valida sponsalia pro filijs tacentibus, & præsentibus. Quando tamen respondent alij à parentibus sufficit ad validitatem ratificatio tacita. Secùs dicendum quando fuerit consuetudo loci, vt manifestetur cõsensus per extraneos, vt apud Indos, vbi gubernator cõtrahit matrimonium pro seruo, *lib. 1. d. 23. nu. 7. 8. & 14.*

14 Parentes contrahentes pro filijs, non constante de interno dissensu, cẽsentur etiam in foro conscientiæ sponsalia, vel matrimonium: si verò contrahant extranei, in vtroque foro nulla erunt, *libro 1. disputation. 23. num. 12. & 13.*

15 Sponsalia cum vna ex pluribus non sunt valida, nisi verba proferantur in personam determinatam. Electio tamen est promissoris. Si vnam offerat, excusatur, & omnibus obeuntibus exceptâ vnâ, tenetur illam dare, si absolutè promisit, quamuis animum habuerit dandi certam. Secùs, si habebat animum se obligãdi ad certam tradendam, & nõ aliam, non sequuto alio damno, nec standalo, *l. 1. disp. 26. à nu. 1. vsq. ad. 2.*

16 Si sponsus copulam habeat cum aliqua ex si-

ex filiabus à patre promiſſis, non tenetur tradere, nec illam, nec aliam, niſi illa cognita cõtraxerit determinatè ſponſalia cum illo cognoſcente, *l.1. diſp.26. n.4.*

17 Pater promittens dare filiam certam, & illâ recuſante, ſororem tenetur, v.g. tradere Mariam, & renuentè, ſororem, niſi Maria tacitè, vel expreſſè conſenſiſſet abſolutè ſponſalibus: ſecùs, ſi cum conditione, vt pater pollicitus eſt, *l.1 diſp.26. nu 5.*

18 Promittens vnam ex plurib. conſentientibus ducere, poteſt eligere, quam maluerit, & electa tenebitur, *libro.1. diſputation. 26. numer.6.*

19 Attento iure antiquo ſponſalia cum vna ex pluribus certis, & omnibus repromittentibus per copulam habitam cum aliqua ex illis, tranſibant in matrimonium. Secùs dicendum de ſponſalibus cum vna ex incertis, aut ſi pluribus dicat aliquis, promitto me omnes vos ducturum, *libr.1. diſputat.26. à numer. 7. vſque ad* 11.

20 Recuſans implere ſponſalia, priùs monendus: & renuens cogendus per cenſuram, & præcipuè ſi intercedat iuramentum, non ſequuto ſcandalo, & perpetuâ rixâ, & iudex debet prudenter arbitrari ea ſcandala ſequenda. Et videns ſponſum adeò obſtinatum, ita vt non proſit cenſura, eſt abſoluendus, quamuis non petatur abſolutio ab illo. Item vterque iudex eccleſiaſticus, aut ſæcularis, poteſt ad

ſpon-

ſponſalia cogere, niſi tractetur de valore, *lib. 1. tota diſp. 79.*

21 Sponſalia per religionis ingreſſum profeſſione nõ ſequuta, dirimuntur, quamuis ingreſſus fiat fraudulenter. Et diſſoluentur omninõ ex parte vtriuſque, quando ſponſus bonâ fide ingreſſus eſt: ſecus, ſi dolosè, & animo exeundi, *l. 1 tota diſp. 42.*

22 Qui ſponſalia iurauit, poteſt ingredi religionem matrimonio minimè contracto, niſi neceſſitas vrgeat ad prius contrahendũ. Tunc enim tenetur, & ante conſummationem poteſt ingredi religionem, vt conſulatur fœminæ dedecori, vel vt proles legitima efficiatur, *l. 1. diſp. 43. nu. 3. & 4.*

23 Qui iurauit ſponſalia, & poſt illa ſe aſtrinxit voto religionis, non poteſt abſq; culpa lethali matrimonium inire animo firmo ingrediendi religionem ante conſummationẽ. Idem dicendum, ſi nullum habeat votum, & contrahat tali animo, exceptis tribus caſibus. Primus: quando eſt notabilis metus, quamuis non cadens in conſtantem virum, famæ propriæ, aut amittendæ vitæ. Secundus, ſi voto aſtrictus alio modo non poteſt ingredi religionem, vt ſi incluſus detinetur. Tertius eſt ad vitandum magnum ſcandalum. Nota tamen, quod matrimonio contracto, non tenetur religionem ingredi, ſed poteſt tantùm, *l. 1. diſp. 43. à nu. 6. vſq; ad 12.*

24 Contrahens ſponſalia, & ſub ea ſpe virginem

ginem deflorans, non potest ingredi religionem, & tenetur eam ducere. Idem dicendum, quando non sequuta copula patitur fœmina culpa promittentis notabilem famę iacturam. Idem dicendum, quamuis sponsalia vera non essent. Et in his casibus non satisfacit promissor, si contracto matrimonio ingrediatur religionem ante consummationem, & si voto se astringat, potest, & tenetur matrimonium contrahere, illudque consummare, non obstante voto, *lib.* 1 *tota disp.* 44. Idem dicendum si sit vidua honesta, ac bonæ famæ, & non infimæ sortis.

25 Qui prius emisit votum religionis, aut castitatis, virginemque deflorauit fide data de matrimonio contrahendo, tenetur eam ducere, si ea votum promittentis ignorabat. Idē dicendum de vidua honesta, & bonæ famæ, & non infimæ sortis, *l.* 1. *tota disp.* 45.

26 Sponsalia dissoluuntur per votum simplex religionis, vel castitatis præcedens: secùs de proposito firmo cęlibatus, & de voto castitis facto post sponsalia etiam ex parte promittentis. Et qui vouit animo manendi in sęculo, & à sponsalibus resiliendi, peccat mortaliter, & alius manet liber ab obligatione. Non peccat tamen si voueat animo ingrediendi religionem, & seruandi castitatem ex sua parte: non tamen tenetur ingredi, aut ordinē sacrū sumere. Et tale votū obligat in ipsius vouētis, & non sponsæ præiudicium, *l.* 1, *tota disp.* 46.

27 Spon-

27 Sponsalia non dirimuntur per votũ ordinis sacri suscipiẽdi sequens: nec illi astrictus potest ad sacros Ordines promoueri. Nec etiã per electionem factam à Pontifice sponsi in Episcopum: nec per præceptum ad acceptandum, nisi ex certa sciẽtia sponsalium id faciat. Et quando vnus se astrinxit voto suscipiendi Ordines sacros, alter liber manet ab obligatione. Non tamen tenetur, sed potest ingredi religionem, & si non ingrediatur, tenebitur contrahere matrimonium, *libro.1.tota disputation.47.*

28 Sponsalia dirimuntur per matrimonium sequens validum. Secùs de inualido: licèt sint iurata. Alter tamen sponsus manet liber ab obligatione, & ille, qui virginem violauit spe ducendi aliam tenetur soluto matrimonio eam ducere, non vi sponsalium, sed ratione damni, nisi aliunde satisfactum sit. Idem dicendum de vidua, *l.1.tota disp.48.*

29 Priora sponsalia non dirimuntur per posteriora habitâ copulâ, intellige ex parte contrahentis posteriora: secùs dicendum ex parte alterius. Nec etiam ratione damni, licèt secunda sint iurata. Nisi detur causa iusta, & sufficiens recedendi à primis. Secùs si prima casu dissoluta sint: & tunc solum ratione damni illati, & non promissionis tenebitur. Tandem aliquando dirimuntur priora per posteriora sponsalia ex quadam æquitate, & tenetur secundam ducere, vt si intercedat

graue-

graue detrimentum honoris, & prior leuiter lædatur. Et in hoc caſu poteſt iudex damnare, vt ſecundam ducat. Idem dicendum, ſi coram teſtibus pollicitus eſt poſteriori, priori verò occultè, *l.1.tota diſp.49.& 50.*

30 Habens contracta ſponſalia, contrahens ſecundò cum conſanguinea primæ ſponſæ in primo gradu cõſanguinitatis cum copula, nec vnum nec aliud matrimonium poteſt inire, *li. 1. diſp.49.num.3.*

31 Quando duo impuberes ſponſalia contrahunt, neuter poteſt ante pubertatem reſilire, pubes tamen factus poteſt quilibet, & prius factus non tenetur expectare pubertatem alterius. Et non ſufficit mutuus impuberum cõſenſus, vt ante pubertatem reſilire poſſint. Itẽ pubes contrahens cum impubere, nunquam reſilire poteſt: licebit tamen impuberi, cùm pubes factus fuerit, & non anteà, *lib. 1. diſp.51.à nu.5.vſque ad 10.*

32 Si maior ſeptennio contrahat cum infante non poteſt reſilire, donec infans ſeptennium habuerit: & tunc eo volente tenetur promiſſis ſtare. Item quando parentes contrahunt pro impubere, non poteſt impubes reſilire à ſponſalibus veris, & etiam præſumptis, donec pubeſcat. Secùs dicendum de ſponſalibus nullis. Et requiritur, vt ſtatim adeptâ pubertate reſiliat, alioquin poſteà non poterit. Statim autem, intelligitur triduo ante, vel poſt pubertatem, *l.1.d.51.à n.11.vſque ad 14.*

33 Non

33 Non eſt opus, vt factus pubes ſponſalia ratificet, ſed eo ipſo, quòd non reclamat, manent indiſſolubilia. Secùs dicendum de matrimonio, ad quod requiritur nouus conſenſus. Et quando impubes diſſentit ante pubertatem, nec diſſenſum mutat, & factus pubes non amplius recordatur, ſponſalia manent diſſoluta. Et quando perſiſtit toto tempore præcedenti in ſponſalibus, & factus pubes interius diſſentit, manent ſponſalia diſſoluta in foro conſcientiæ: ſecus de foro contentioſo, & iura concedentia impuberibus, vt poſſint reſilire, procedunt in vtroq; foro, *l.1.d.51.à nu. 15. vſque ad 19.*

34 Sponſalia impuberum ita firmantur iuramento, vt nulli, adeptâ pubertate, liceat reſilire: & vt iuramentum firmet ſponſalia, requiritur, vt impubes ſit doli capax, v.g. quando ita pubertati proximi ſunt, vt intellectum, ac diſcretionem habeant ad firma reddenda ſponſalia. Et quando dicantur proximi pubertati relinquitur arbitrio iudicis ex coniecturis videndis, & quando puer non eſt ita doli capax ad confirmanda ſponſalia, indiget relaxatione iuramenti, quę concedenda eſt facilè ab Epiſcopo propter ætatis imbecillitatem, *l.1. d.51.à n 22. vſque ad 25.*

35 Sponſalia puberum etiam iurata in fauorem patris, ſeu in honorem Dei, per mutuũ conſenſum diſſoluuntur. Et quando vnus reſilit à ſponſalibus, licèt ab obligatione liber

non

non sit, alter tamen manet liber. Item nullo præfixo termino, si alter requisitus renuit tanto tempore, vt sit in mora, peccat mortaliter, & alter manet liber, *libro primo tota disputation 25.*

36 Sponsalia termino præfixo non impleta non obligant eum per quem non stat, quando terminus adijcitur ad restringẽdam, seu definiendam obligationem. Secus, quando adijcitur ad solicitandum obligationis effectum, *l.1. disp.35.nu 5.*

37 Si terminus ab vno tantùm contrahentium destinetur, vt alter intra illum impleat, censetur destinatus tantùm ad solicitandum. Tamen quando adijcitur ab vtroque contrahente respectu alicuius per vtrunq; implendi, si initio cõtractus adijciatur, id est, antequam contractus sit perfectè initus, & obligatio cõtracta, censetur adiectus causa restringendæ obligationis, vt eo transacto non duret, *l.1.dis. 53.nu.3.*

38 Sponsalia non dissoluuntur quando alter, vel vterque legitimè fuit impeditus, licèt transeat terminus. Item quando transit terminus à iudicè positus ob periculum fornicationis instans: eo transacto is, per quem nõ stetit, potest aliud matrimonium inire, *l.1.disp.53.n.6 7.8.& 9.*

39 Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per translationem sponsi in longinquam regionẽ sine licentia sponsæ, nec requiritur sententia iudi-

iudicis. Et hoc dicendum est in vtroque foro. Tamen si sponsus est in loco propinquo, expectandus, vel requirendus est, vt contrahat, & si est detentus iusto impedimento, non dissoluuntur, nisi detur periculum fornicationis. Item quando de proximo sponsi reditu nulla est spes, dissoluuntur: secùs, si est aliqua spes. Item quando sponsus de licentia sponsæ se in longinquum transtulit, inter eosque conuenit de absentiæ tempore, si non venit tempore statuto potest alij nubere, nisi constet, spōsum inculpabiliter non venire. Et sponsa de futuro non tenetur sequi sponsum vagantem. Item mutatio domicilij in alium locum, est causa dissoluendi sponsalia, *l.1. disput.54. à nu. 6. vsq; ad 14.*

40 Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per sequentem fornicationem naturalē, vel spiritualem sponsi, vel sponsæ. Item per tactus impudicos, oscula, amplexus sequentes sponsalia sponsæ, non tamen sponsi. Item per copulam præcisam saltem sponsæ, non tamen spōsi inuiti. Et in fornicatione non datur compensatio. Et ita fœmina fornicans non potest resilire, & vir potest fornicans. Et hæc sponsaliū dissolutio est in fauorem innocentis, *lib.1. tota disp.55.*

41 Sponsalia soluuntur per superueniens impedimentum dirimens, non verò per solum impediens, excepto voto simplici castitatis: & is cuius culpa cōtrahitur impedimētū, tene-

tenetur impetrare dispensationem, si facilè potest, & deflorauit fœminam, aut infamiam patitur. Secùs non concurrentibus his, *l.1. tota disp.56.*

42 Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per fœditatem notabilem oculorum, vel nasi superuenientem: per paralysim, lepram, morbũ contagiosum, gallicum, aut alium incurabilem. Item per fœtorem oris, per damnationem criminis turpis, aut per deformationem quamcunque. Et hæc intelliguntur ex parte illæsi & sic eo volente dissoluuntur: secus, si nolit, *l.1. tota disp.57.*

43 Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per notam denuò notabilem, morum asperitatem & sæuitias. Item per quamlibet sufficientem causam ad faciendum matrimonij diuortium. Item ob graues inimicitias inter sponsos ortas, *l.1. tota disp.58.*

44 Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per paupertatem superuenientem sine sponsi, siue sponsæ: & siue præcedat promissio dotis, siue non. Secùs dicendum, quando vno stante in eodem statu permanenti, & alteri accrescat ingentissima diuitiarum copia, *libr.1. tota disputat.59.*

45 Iurans se aliquam ducturum, nulla dotis promissione præmissa, non tenetur ipsam ducere, si, cùm ipsa diues sit, nullam ei dotem assignare velit, *lib 1. tota disp.60.*

46 Quando sunt duo vincula paria, & eiusdem

dem rationis incompoſſibilia, prius præualet, & dirimit ſponſalia. Item dirimuntur ſponſalia per aliquod inconueniens notabile, aut nouam cauſam ſuperuenientem, quæ ſi à principio extitiſſet, impediret ea contrahi, quamuis ſint iurata, & ea noua cauſa contigiſſet poſtquam ſponſus in mora fuit ea implendi, *lib. 1. tota diſp. 62.*

47 Sponſalia etiam iurata diſſoluuntur ex cauſis præcedentibus ignoratis. Item per fornicationem præcedentem ſponſæ, non tamen ſponſi. Item diſſoluuntur, quando putabatur virgo, & erat vidua. Item diſſoluuntur, quãdo erat vidua, vel aliàs corrupta propter fornicationem ignoratam. Secùs dicẽdum, ſi ille ſciebat, illam eſſe impudicam. Item poteſt ſponſa recedere à ſponſalibus, ſi ſponſus exiſtimabatur non valdè vitioſus, & denuò cognouit ſpõſa eſſe vitijs notabiliter deditum, *lib. 1. tota diſput. 63.*

46 Quando dolus admiſſus per alterum ſponſum, ipſoque culpæ reo exiſtente, cauſam dedit contractui ſponſalium, ſunt ipſo iure nulla. Non tamen ſunt nulla, quando alter ſponſus non decepit, ſed quidam tertius, vel ipſemet contrahens ſua propria falſa exiſtimatione deceptus eſt. Datur tamen in hoc caſu poſſe irritari. Etiam non ſunt irrita, quando dolus non dedit cauſam contractui, *lib. 1. tota diſp. 64.*

49 Cauſæ præcedentes ignoratæ, ſi dolus

cauſam contractui non dedit, non ſufficiunt ad ſponſalia diſſoluenda. Et quando contrahens eſt dubius de voluntate ex cauſæ grauitate, iudicanda eſt ea iuxta arbitrium prudentis, *lib.1. tota diſput.64.*

50 Sponſalia iurata, vt diſſoluantur ex cauſa iuſta, non deſideratur iuramenti relaxatio, *lib.1. tota diſp. 67.*

51 Sponſalium diſſolutio non poteſt peti ab eo, qui ſimili cauſa laborat, alteri tamen occulta, *lib.1. diſp.68. nu.9.*

52 Quando eſt certitudo cauſæ & facti, & quando cauſa publica, ac certa tam de iure, quam de facto, licèt occulta, quando ipſa ſpõſalia ſunt etiam occulta, nulla deſideratur authoritas iudicis ad ſoluendum illa; ſecùs, quãdo cauſa eſt occulta & ſponſalia publica, & iudex, cuius authoritate diſſoluenda ſunt, eſt ſolus Eccleſiaſticus, Ordinarius, vel delegatus, & non parochus, *lib. 1. tota diſp. 69.*

53 Ad diſſoluenda ſponſalia in foro conſcientiæ ſufficit ea cognitio, quę ſufficit in foro externo, v.g. vnus teſtis, licèt conſanguineus, de certa ſcientia iurans, vel fama. Et ſi ſit perſona fide digna, & de certa ſcientia teſtificans, ſine ſuſpicione aliqua mendacij, ſufficit ſine iuramẽto, licet relatione aliorum propria experientia cognoſcat cauſam diſſoluendi, *li. 1. tota diſp.73.*

54 Si cauſa diſſolutionis ſponſalium occulta, infamiæ grauis nota afficiat, vt ſi ſit occulta ſpon-

sponsæ reputatæ virginis fornicatio, potest in iudicio detegi, vt ea dissoluantur, quando priùs fuit monita ad dissoluendum, vel ad ad desistendum, & secundò per parentes, & proximos noluit desistere, *libr.* 1. *tota disputation.* 70.

55 Vnicus testis non citatus, & oblatus per partem, & nolens testari publicè, & nominis publicatione, & allegans turpitudinem suam, & criminosus sit, plenè probat impedimentũ, ne matrimonium contrahatur, licèt sponsalia sint iurata. Non sufficit tamen vnicus testis, quando allegatur impedimentum impediens matrim. vel alia causa, qua existente, nullum est peccatum contrahere, *lib.* 1. *disp.* 71. *à nu.* 1. vsque ad 8.

56 Vt vnicus testis sponsalia perfici impediat, requiritur primo, vt deponat, & non sufficit denuntiare, nisi probet de fama. Secundò, vt iuret, se certò scire impedimentum; & non sufficit de solo auditu testificari, nisi ad probãdam cõsanguinitatem; dummodo distinguatur gradus clara computatione ab vtroque latere. Tertiò requiritur, vt testis non sit vilis persona, nisi aliter probari nequeat, considerante iudice qualitatem illius, *lib.* 1. *disp.* 71. *à nu* 9. vsque ad 12.

57 Fama impedimenti plenè probat illud, ne contrahatur matrimoniũ, & dissoluit sponsalia etiam iurata, nisi adhibeatur de contraria fama clarior probatio. Et ad hanc probatio-

nem contra famam admittitur iuramentum conſanguineorum, & volentium contrahere, iuxta qualitatem perſonarum, & arbitrium iudicis, *libr.* 1. *diſputat.* 71. *à numer.* 13. vſque ad 17.

58 Rumor non ſufficit ad impediendum, ne matrimonium contrahatur. Differunt tamen fama, & rumor; fama enim eſt, quando maior pars viciniæ acclamat. Rumor verò, quando aliqua pars, v.g. tertia, vel quarta pars viciniæ, *li.* 1. *diſp.* 71. *nu.* 18.

59 Pignora minimè valent in cõtractu ſpõſalium, ſi præcedat ſtipulatio pœnæ, & tradantur pignora, ſecùs ſi præcedat arrharum ſtipulatio, *lib.* 1. *tota diſp.* 38.

Sponſus.

1 Sponſus poteſt cogere alterum ad fidem ſponſalium validorum ſeruandam, quando aliquo vitio occulto laborat, cuius ſi alter conſcius eſſet, poſſet iuſtè reſilire, *libr.* 1. *diſp.* 68. *num.* 8.

2 Sponſus accedens ad ſponſam conſcius eius fornicationis, vel cuiuſuis cauſæ diſſoluendi, non poteſt diſſoluere ſponſalia valida, licèt anteà habuiſſet animum non remittendi, *lib.* 1. *tota diſp.* 66. Contrarium tamen ſequitur Doctor, vt probabilius, *libr.* 10. *diſputat.* 14. *num.* 24.

3 Sponſi habent ante conſummationem bimeſtre ad deliberandum de religionis ingreſſu; ad profitendum verò integrum annum, qui

à iudi-

à iudice coarctari nequit, nisi magna interueniat causa; & licèt cōcedatur bimestre ad profitendum, corrigitur per Trid. *Sess.25. de Reg. cap.15. lib.2. disp.24. à nu* 1. vsque ad 7.

4 Si sponsa duodennis transeat ad religionem, expectandus est sponsus quadriennio, & si alter sponsus prætextu religionis nimis differat matrimonium consummare, vagans de vna in aliam religionem intra annum nouitiatus, iudex potest cōpellere, dato termino peremptorio, vt profiteatur in vna, vel redeat ad sponsum, vt consummet matrimonium, *lib.2. disp* 14. *nu* 8. & 9.

5 Bimestre concessum sponsis non est præcisum, sed arbitrarium, vnde potest iudex, causa cognita, restringere, vel prorogare; non tamen facilè, *lib.2. disp.24. nu.12.*

6 Sponsus non intendens ingredi religionem, non tenetur intra bimestre reddere debitum; bimestre enim non conceditur rātùm ad hoc, sed etiam vt sponsi præparent necessaria solemnitati nuptiarum, & ne sponsus citò sibi traditam sponsam parui pendat; pluris enim eam faciet, si traditio differatur, crescente in eo cupidine fruendi illa, *libr. 2. disputat. 24. num. 25.*

7 Sponsus non transiens ad religionem ante bimestre, adhuc potest eo transacto ingredi, si matrimonium consummatum non sit, *lib.2. disp.24. nu.27.*

8 Sponsis impeditis contrahentibus spon-

ſalia ſub conditione (ſi Papa diſpenſauerit) nõ licent tactus, & oſcula ante diſpenſationem impetratam, vel poſt, dum non eſt ratificatus ille prior conſenſus. Idem dicendum de quibuſcumque ſponſalibus conditionalibus ante impletam conditionem, *lib.* 5. *diſp.* 5. *nu.* 38. 39. *&* 40.

9 Sponſa non venit nomine vxoris in ſtatuto, vt vir lucretur partem dotis, vxore decedente, *lib.* 1. *diſp.* 1. *nu.* 5.

Stipulatio.

1 Stipulatio poteſt fieri tripliciter. 1. Quando verba promiſſionis, & exequutionis diriguntur in abſentem, & tunc reuocari poteſt ante acceptationem abſentis. 2. Quando promiſſionis verba diriguntur in pręſentem, exequutionis verò in abſentem; etiam poteſt reuocari ante acceptationem abſentis. 3. Quando impersonaliter, tacita perſona cui promittitur, vt promitto, me daturum Titio, & valet, quando ſtipulatio intereſt. Et attẽto iure Cæſareo, & antiquo Regio Caſtellæ, non poteſt alter alteri ſtipulari, *l.* 1. *diſp.* 7. *à n.* 1. vſque ad 4.

2 Fratres non poſſunt ſtipulari pro fratribus, mater tamẽ poteſt, non vt quæratur actio ei, pro quo fit ſtipulatio, ſed qui ſtipulatus eſt, aget actione ex ſtipulatu ad intereſſe, *li.* 1. *diſp.* 7. *nu.* 5.

3 Stipulatio patris pro filio eſt valida, quãdo ſtipulatur ad dandum aliquid filio, vel faciendum pro illo, ſi id quod dandum eius generis,

neris est, vt acquiratur, vt protectitiũ quoad proprietatem, seu aduentitium quoad vsumfructum. Item est valida si non acquiritur patri, vt castrense, vel quasi, tunc stipulatio pro filio, vt filio, valida est, vt extraneo minimè. Item stipulatio patris pro filio, vt filio ob benemerita, quæ sunt erga extraneum. Item stipulatio ad aliquid faciendum pro filiofamilias, si factũ personæ filij cohæreat, valet quoad filium, non verò quoad patrem, nisi sua intersit interesse pecuniario. Et quando factum non cohæret personæ filij, vt filio, scribendum esse librum, idem dicendum est, sicut de stipulatione dandi. Item valida est stipulatio patris pro filiofamilias, vt filio pro tempore, quo sui iuris erit, vt extraneo minimè. Et in omnibus, in quibus potest stipulari pro filiofamilias, potest pro emancipato, *libr.* 1. *disputat.* 7. *num.* 6. & 7.

4 Curator pro minore, & tutor pro pupillo, vt legitimus administrator potest validè stipulari, *lib.* 1. *disp.* 7. *nu.* 8.

5 Filiusfamilias pro patre, seruus pro domino, monachus pro monasterio validè stipulari potest, in quibus potest pater. Secùs dicendum de famulo respectu heri, & de filio iuris sui effecto loco patris, aut matris, & de discipulo respectu magistri, *lib.* 1. *disp* 7. *nu* 9.

6 Alter potest validè pro altero stipulari fauore causæ piæ, *lib.* 1. *disp.* 7. *nu.* 10.

7 Stipulatio facta à notario pro absente

ante acceptationem, reuocabilis est, nisi fiat in iudicio, *lib.1. disp.7. nu.11.*

8 Quando stipulatio fit ab his, qui possunt pro absente stipulari in contractibus lucratiuis non indiget consensu absentis, & statim irreuocabilis manet. Secùs dicendum de onerosis, & respectiuis vltrò citroque obligatorijs, *lib.1. disp.7. nu.12.*

9 Nec obligatio ciuilis, nec naturalis oritur ex stipulatione eius, qui pro altero stipulari non potest. Nec oritur obligatio iure canonico, ex stipulatione alterius pro altero facta, licèt iuramento firmetur, nisi fiat Deo in honorem eius. Etiam attento iure regni Castellæ non oritur nisi seruatis solemnitatibus iuris communis, quæ dicta manent, *lib.1. di.7. à nu.18.* vsque ad 28.

Stuprum.

1 Stuprum non datur sine raptu. Atque ita violatio virginis sponte consentientis, quamuis sit sub cura paterna, non differt à simplici fornicatione. Tuncque solum adest species stupri, quando adest iniustitia, eo quòd virgo violatur, siue sit sub cura parentum, siue non. Et vbi nulla vis infertur virgini, non est necessariò exprimenda in confessione circumstantia virginitatis, siue in actu desiderij, siue copulæ, *lib.7. disp.14. à n.3.* vsque ad 6.

2 Ratio stupri consistit in iniustitia amissa auferendo violenter à virgine claustrum virgineum, differtque à raptu, quod raptus solam vio-

violentiam importat, non habita ratione ſtatus fœminæ, ſiue ſit virgo, ſiue ſoluta, ſiue cõiugata. Vnde qui vi cognoſcit virginem, duplicem luxuriæ malitiam ſpecie diuerſam cõmittit, alteram ſtupri, alteram raptus, & vtraque eſt neceſſariò confitenda, *libr.* 7. *diſput.* 14. *num.* 7.

3 Corruptio virginis precibus importunis tunc eſt ſtuprum, quando preces illæ violentiæ æquiualẽt. Item eſt ſtuprum neceſſariò fatendum, ſi virgo dolis circumuenta, aut ignorans cognoſcatur. Secùs dicendum, quando nulla vis infertur fœminæ virgini, ſed ſolis parentibus, aut tutoribus, è quorum domo virgo volens abducitur, *libr.* 7. *diſput.* 14. *num.* 8. 9. *&* 10.

4 Fœmina rapta præ timore conſentiens defloratione, minimè tenetur circumſtãtiam virginitatis, vel raptus fateri; & dum ſolũ fœmina deſideriũ copulę confitens, non eſt conſilium interrogare eam, an ſit virgo; & ea, quæ non eſt virgo confitens deſiderium fornicandi non tenetur explicare, ſe non eſſe virginem, nec confeſſor tenetur de tali circumſtantia eã interrogare, nec ipſa interrogata tenebitur reſpondere, *lib.* 7. *diſp.* 14. *num.* 14. *&* 15.

Suſpenſio.

1 Suſpenſus ad certum tempus, ſi eo tempore durante incurrat ſimilem ſuſpenſionem, cõfunduntur hæc duo tempora, quando incurritur ipſo iure, niſi iudex in ſententia declaret,

vt incipiat finito priori tempore, *lib. 3. tota disputat. 50.*

2 Suspensus ab officio non est suspensus à beneficio, nisi expressè id declaretur. Tamen vbi suspensio esset perpetua, & ob graue delictum, potest sic suspensus priuari titulo beneficij. Vnde parochus suspensus ab officio, quia interfuit matrim. clandestino, non est à beneficio suspensus, *lib. 3. tota disp. 51.*

3 Suspensus triennio, vel ad certum tempus, quia interfuit matrimonio clandestino, non potest absolui ab Episcopo, nec virtute decreti Trid. *Sess. 24. c. 6. de reformat.* Tamen à suspensione ipso iure imposita in Trid. *Sess. 24. cap. 1.* de matrim. parocho, vel alij sacerdoti coniungenti, aut benedicẽti alienos parochianos absque licentia proprij parochi, non solus Episcopus, sed etiam eius Vicarius generalis potest absoluere, *lib. 3. tota disp. 52.*

4 Suspensio non incurritur, nec excommunicatio, nec interdictum ob culpam venialẽ, *lib. 9. disp. 32. nu. 29.*

Ti

Testamentum.

1 PAter potest dare facultatem filio testandi de legitima ipsi debita ex bonis filij, vt possit liberè de illis disponere in præiudicium aliorum filiorum. Exigitur tamen iuamentum patris, vt valeat licentia, nisi fiat in ipso actu testandi in vita, vel in morte; quę in-

teruueniente iuramento, non potest reuocari, & obtenta licentia potest filius instituere maioratum suis conditionibus; mater tamen, dũ nupta est, non potest concedere hanc licentiã absque viri licentia, *lib.6.disp.4.n.19.20.&21.*

2 Vidua transiens ad secundas nuptias non perdit facultatem exequendi testamentum, vel potestatem nomine viri testandi ab ipso sibi concessam, *lib.7.disp.88.nu.14.&15.*

Titulus.

1 Gesta à iudice ordinario, vel delegato ad vnam & alteram causam, etiam quando vitiũ est circa commissionem factam à legitimo superiori, nisi ius in pœnam casset pertinentia ad vtrumque ad forum, valida sunt, si is iudex titulum habeat communi errore existimatum legitimum, & à legitimo superiori collatum. Tamen nõ sufficit error vnius, vel alterius, nec error solius Principis concedentis titulũ, nec error cõmunis crassus, vel supinus. Sufficit tamen communis error in eo loco vbi actus gestus fuit, quãuis in alio notoriũ sit impedimẽtum. Idem si in eo loco erat publicũ, & denuntiatũ impedimentum, si tantum temporis spatium intercesserit, vt iam ab hominum memoria lapsum sit, ita communiter ignoretur, *lib.3.disp.21. à nu.1.* vsque ad 20.

2 Gesta per habentem impedimentum iuris diuini, aut naturalis, quamuis concurrat titulus putatiuus, & communis error, sunt nullius momenti. Erunt tamen valida, quãdo im-

pedimentum est solius iuris humani. Vnde si non sacerdos sacramentaliter absoluat, quamuis cõmuniter existimetur sacerdos, & verus parochus, absolutio est irrita. Idem de Pontifice inhabili, vt fœmina, & de iudice carente vsu rationis, *lib.3. disput.22. à num.* 21. vsque ad 29.

3 Gesta per habentem titulum putatiuum obtentum tempore, quo occultè excommunicatus erat, valida sunt, dum impedimentum communiter latet. Item omnia gesta per excõmunicatum occultum existente communi errore valida sunt. Item per quemcumque publicè excommunicatum, dum denuntiatus, vel notorius clerici percussor non sit, licèt in hoc loco sit occultus, & in alio denuntiatus, vel denũtiatus in eodem loco, & temporis spatio illa denuntiatio obliuioni data est. Itẽ iudex occultè excommunicatus potest validè excommunicare, licèt sit publicè, dummodo nõ denuntiatus, aut notorius percussor clerici. Item potest gerere iurisdictionem circa temporalia, & spiritualia. Secùs dicendum in omnibus de excommunicato denuntiato; vel notorio percussore clerici. Secùs tamen de hæretico occulto, vel publico non denuntiato. Et hæc, quæ dicta sunt, non solùm intelliguntur de parocho, sed etiam de delegato ex speciali delegatione audiente confessiones errore cõmuni, & titulo vero, aut putatiuo, *libr. 3. disp.* 22. *à nu.* 30. vsque ad 39.

4 Ge-

4 Gesta per habentem titulum putatiuum sunt valida etiam respectu scientium impedimentum, sed sunt retractanda in punitionem delicti. Secus dicendum, quando impedimentum est excommunicationis non denuntiatę, aut notoriæ percussionis clerici, & de confessione facta scienter excommunicato occulto, vel publico non denuntiato, &c. Idem dicendum, quando est denuntiatus in alio loco, & in isto vbi exercet iurisdictionem ignoratur quantum ex parte iurisdictionis, *l.3.disp.22.à nu.40.vsq; ad 46.*

4 Vt gesta valeant, non sufficit communis error, sed necessarius est titulus collatus à superiori, quamuis validus sit ob aliquod vitiũ latens: nec sufficit, titulum conferri à quocunque superiori, sed conferendus à legitimo cõferre potenti. Vnde si error sit in persona delegantis, licèt existimatus verus prælatus, gesta per delegatum erunt nulla. Nec sufficit electio facta à potente eligere, vbi confirmatio superioris est necessaria, sed oportet hanc accedere. Idem dicendum de gẽstis per electum, si peccetur in electionis forma, eo quod solemnitas iure præscripta omittatur in electione, vel collatione, nisi accedat legitimi superioris confirmatio, *lib.3.disput.22.à numer 47. vsque ad 53.*

6 Quando quis ob delictum ipso iure amittit officium, dum amissio occulta est, valent gesta per illum. Idem dicendum quando pri-

uatio, & hominis inhibitio est occulta cõcurrente communi errore, *l. 3. disp. 22. à nu. 55. vsq; ad 59.*

7 Matrimonium contractum coram parocho intruso, non habenti titulum à legitimo superiori, non valet. Secùs, si titulum habeat inualidum ob vitium occultum, licèt notum sit contrahentibus, illum non esse verum parochum. Idem si laicus existimatur sacerdos assistat matrimonio de licẽtia parochi intrusi. Item erit validum, si reuocet licentiam legitimam concessam stante reuocationis errore. Item si parochus eo ipso beneficium amittat, si matrimonium assistat, vel alius de eius licentia, validum est, *lib. 3. disp. 22. à nu. 60. vsq; ad 63.*

V

Vagus.

1 VAgi dicuntur carentes domicilio certo habitationis, licèt habeant originis. Item qui pristinum domicilium omnino deserentes, nauigant, vel iter faciunt, quærentes, vbi se collocent, licet destinâssent, vbi domiciliũ constituturi sint, nondum peruenti ad illud. Item qui relictâ parochiâ, dum nõ inuenit domum, hospitatur in aliqua parochia ad breue tempus, *l. 3. d. 25. à n. 1. vsq; ad 4.*

2 Vagi possunt cuicumque parocho fateri, & idem dicendum de vago qui hospitatur in aliqua parochia obiter, *libr. 3. disp. 25. num. 5. 6. & 8.*

3 Pa-

3 Parochus non potest vagorum matrimonio interesse, nisi diligenti inquisitione præmissa, & obtentâ Ordinarij licentiâ, licèt alter solus ex contrahentibus vagus sit. Et Ordinarius, cuius licentia petenda est, erit Episc. vel eius Vicarius generalis. Et idem dic. de prælatis habentib. iurisdictionem quasi Episcopalem, *l.3.d.25.à n.6.vsque ad* 10.

4 Quicunque parochus potest matrimonio vagorum interesse, nisi sit alicubi confessor pro vagis deputatus ex pontificio priuilegio, vt nullus alius possit, *libr.3.disp.25.num.*11. *&* 12.

5 Ille qui pristinum domicilium omnino deseruit, iter agens, aut nauigãs animo acquirendi domicilium, dum non acquisiuit, incipiens habitare potest contrahere matr. coram quocunq; parocho. Idem dic. de non habente parochiam, dũ hospitatur ad breue tempus in aliqua, Et idem dic. licèt alter tantùm sit vagus, alter verò incola, & ille parochus, cui voluerũt se subijcere, potest dare licentiam alij sacerdoti, vt intersit eorum matrimonio, *l.3.d.25.à n.13.vsque ad* 15.

6 Parochus non præmissâ debitâ diligentiâ, & licentia Ordinarij, peccat mortaliter, si sit præsens validum tamen est matrimonium, *l.3. disp.25.nu.*16. *&* 17.

Verba.

1 Quando verba sunt dubia, standũ est in foro conscientiæ intentioni contrahentiũ. Si de illa

illa constat, secùs in foro externo. Et si deest internus consensus, nulla oritur obligatio: secùs, quando adest internus consensus se obligandi, manifestatus aliquo quocunque signo externo, dummodo contrahentes intelligant se mutuò verè contrahere. Vnde validè contrahũt Indi vtentes his verbis (ego ducam te.) Item quando est dubium de matrim. semper sententia est ferenda in eius fauorem, nisi fuerit dubium de impotentiæ impedimento. Idem quando dubium est de consensu, & consequenter de matrim. Et opinio singularis est præferenda plurium sententiæ matrimon. impugnantium, quando non nituntur expresso textui. Et quando non constat de intentione contrahentium, verba dubia sunt in vtroque foro iudicanda secundum verborum intelligentiam: quod intellige, quando contrahentes verborum significationem intelligebant, *lib.* 1. *disp.* 18. *à n.* 1. *vsq; ad* 8.

2 Verba, ex quibus oriuntur sponsalia, vel matrimonium, sunt quintuplicia. Quædam sunt de præsenti, vel de futuro quoad sonum, & significationem, vt (accipio te in meam) ex quibus nascitur matrim. vel (accipiam Mariã) ex quibus oriuntur sponsalia. Alia sunt quoad sonum, & significationem de præsenti, sed propter aliquod adiunctum fiunt de futuro, vt (accipio te in crastinum, & deinceps) ex quib. oriuntur tantum sponsalia. Alia sunt de futuro quoad sonum, sed de pręsenti propter aliquod adiun-

adiunctum, vt (ex nunc te habebo in meam, vel posthac cunctis diebus vitæ meæ prouidebo tibi sicut vxori) quę constituunt matrimonium, & sacramentum. Tandem alia sunt dubia, vt (volo te habere in vxorem, vel esse meã) ex quibus oriuntur sponsalia, nisi ea verba de libertatè prolata essent, id est, ad interrogationem alius, & præcessisset tractatus de contrahendo; vel si addatur illis (ex nunc) verba tamen, (volo te esse vxorem) sunt æquiuoca. Itẽ ex verbis (promitto me desponsaturum Mariam) non oriuntur sponsalia, sed tantum promissio de illis contrahendis: tamen ex verbis (habebo, tenebo, tractabo te vt vxorem, vel prouidebo tibi vt vxori) oriuntur tantum spõsalia. Idem dicendum de verbis (nunquam te derelinquam pro alia.) Secùs dicendum de verbis (posthac eris meus, vel ex nunc,) *lib. 1, disp. 18. à n. 9. vsq; ad 29.*

3 Ex verbis (vt nullam aliam à te ducam) nec sponsalia, nec matrimonium oritur; tenetur tamen, qui vsus fuit illis volendo contrahere matrimonium, contrahere cum ista, cui facta est promissio, casu quo matrimonium eligat. Idem dicendum si dicat (nullam aliam ducam nisi te, vel nullam aliam ducam quam te, vel nullam ducam præter te) nisi ex coniecturis colligatur voluisse contrahere, vel sponsalia, vel matrimonium secundùm quod tractabatur: tamen ex verbis (non aliam, sed te ducam) oriuntur sponsalia. Si dicat autem (non aliam,

sed te

ſed te duco) eſt matr. Idem ſi dicat (nolo aliam niſi te,) *l.1. totà diſp.19.*

4 Verba parochi, v.g. (ego vos coniugo matrimonialiter, &c.) non ſunt de eſſentia, ſed tantùm de præcepto obligante parochum ad veniale. Vnde ſi parochus audito vtriuſq; cõſenſu dicat [ego poſtea vos coniungam] non impeditur effectus matrimonij, *lib.3. diſp.28. à nu.1. vſque ad 6.*

5 Verba turpia audire, loqui ſeu ſcribere, de ſe non eſt peccatum: vnde ſi proferantur, ſcribantur, & audiantur cuiuſdã vani ſolatij gratia, non excedit veniale: erit tamen aliquando mortale ratione ſcandali, *libr.9. diſp.46. à num. 32. vſque ad 36.* Idem erit mortale, quando dicitur ob notabilem rei turpis cogitatæ delectationem: ſecùs, ſi ſit modica, ibid. *numer.39. & 40.*

Veſtis.

1 Quando conſummato matrimonio conſtat de animo donandi, non eſt facienda diſtinctio, an ſint veſtes pretioſæ, an quotidianæ, ſed acquiruntur vxori. Si verò conſtet de ſolo animo accommodandi ad vſum, ſunt ſoluto matrim. reſtituendæ viro, *l.6. diſp.15. num. 1. & 2.*

2 Donatio veſtium pretioſarum non valet, niſi morte confirmetur, quotidianarum verò valet ſtatim, *l.6. d.25. nu.3. & 4.*

3 Veſtes quotidianæ cenſentur donatæ vxori, quando dubium eſt de animo donantis: ſecùs

secùs dic. de pretiosis. Et eadem distinctio facienda est de pretiosis iocalibus, & quotidianis, *l. 6. disp. 25. à nu. 5. vsque ad 13.*

4 Vestes quotidianæ de bonis viri tradẽdæ sunt vxori, licèt dotis fructus excedant: secùs dic. de vestib. pretiosis, licèt mittens exprimat se donare, & vir fateatur, vestes pretiosas esse vxoris. Secùs dic. quando fuerit consuetudo in illa regione, vt animo donandi illas mittãt, vel si spõsa donet aliquid viro. Itẽ si vir tradẽs vestes pretiosas valde diues & nobilis sit, quãdo actus à nobili gestus conuenit donationi, *l. 6. disp. 25. à nu. 14. vsque ad 19.*

5 Quæ dicantur vestes pretiosæ, quæ quotidianæ, relinquitur arbitrio prudentis, attenta viri & vxoris dignitate, & patriæ cõsuetudine inter similes personas, & considerata vxoris quantitate dotis. Vnde vestes sericæ numerantur quotidianæ apud nobiles & diuites, quando attenta nobilitate & diuitijs, hęc decent ipsos. Apud inferioris autem notę personas, minusq; diuites inter pretiosas computantur, *l. 6. d. 25. n. 20. & 21.*

6 Si vestes distinctæ sunt pro anni tempore, aliæ, v. g. hyemales, & aliæ æstiuæ, si pro dignitate necessarię sunt, omnes censentur quotidianæ. Idem dicendum de vestibus honorificis, sine quibus attenta dignitate coniugum mulier commodè, & pro dignitate sine dedecore non potest exire in publicum in dieb. nõ festiuis, quamuis ex se pretiosæ sint. Secùs dicen-

dicendum de diebus festiuis, *l.6.d.25.à nu. 22. vsque ad 26.*

7 Siue vestes mittantur vxori, siue sponsę, si sunt pretiosæ, non censentur donatæ, quotidianæ verò maximè, & hoc attento iure communi, & antiquo Castellæ. Secùs dicendum secundum ius nouum Castellæ, licèt donatio, & vestes excedant decimã partem bonorum sponsi, *libr.6.disputation.25.à numer. 27. vsque ad 31.*

8 Vestes donatæ à socru nurui, si fuerint pretiosæ, quando non constat de eius mente, non censentur donatæ: si verò fuerint quotidianæ maximè. Idem dicendum de vestibus datis per patrem filiæ nuptiarum tempore. Attamen vestes pretiosæ censentur donatæ, quãdo vltra dotem tradidit eas pater. Item vestes pretiosæ datæ filiæ, vel nurui, conferendę sunt tales, quales erant collationis tempore, & non secundùm æstimationem temporis, quo traditæ fuerunt, nisi datæ sint æstimatæ ea æstimatione, quæ fecit emptionem, *l.6.dis.25. à n. 32. vsque ad finem.*

Vicarius.

1 Vicarius generalis Episcopi, etiam Sede vacante, & aliorum habentium iurisdictionẽ quasi Episcopalem, est ordinarius, non tantum quoad ea, quæ sibi ex officio competunt, sed etiam quoad commissa sibi ab Episcopo vnica commissione, dum constituit eum Vicarium: & in his, in quibus est Ordinarius, non appel-

appellatur ab illo ad Episcopum. Et venit nomine Ordinarij, quoties talis mentio fit: secus, quando est delegatus. Item potest audire confessiones in tota diœcesi, & dare licentias, & comprehenditur nomine proprij sacerdotis *in cap. omnis.* Item potest, interesse matrimonio, committereque alij, vt intersit. Idem dicendum de Vicarijs habentibus iurisdictionē qu. si Episcopalem, & de Vicario foraneo habente delegatam ab Episcopo matrimonialium causarum cognitionem, *libr. 3. tota disputat. 29.*

2 Vicarius foraneus est delegatus, licèt cōstituatur in aliqua parte diœcesis ad vniuersitatem causarum illius loci. Item erit foraneus, si constituatur in aliqua parte diœcesis, licèt sit in sola ciuitate, in qua residet Episcopus, & ab illo potest appellari ad Episcopum. Vicarius autem generalis est ille, qui gerit vices ordinarij constituentis in eodem loco, & tribunali, in quo consueuit ipse ordinarius ius dicere, *l. 3 disp. 29 nu. 10. 11. & 12.*

3 Potestas Vicarij tribus modis cessat. 1. Reuocatione Episcopi facta per ipsum, vel eius epistolam, vel per eius procuratorem, vel nuntium ad id destinatum. Idem dicendum de reuocatione delegati. 2. Cessat excommunicatione Episcopi notoriâ & denuntiatâ, etiam quoad negotia incepta ante excommunicationem. Item interdicto Episcopo manet interdictus Vicarius: tamen licèt suspendatur

iuris-

iurisdictio, manet verus Vicarius, & potest iudicare causam ab alio delegatam, quando cognitio eius non est specialiter suspensa per excommunicationem. Item Episcopus suspensus, vel excommunicatus denuntiatus potest, & etiam eius Vicarius interesse matrimonio: non tamen potest constituere Vicarium, aut parochum. Cessat morte ipsius Episcopi omnino ipso facto, & omnia gesta sunt nulla, etiam quoad negotia cœpta, licèt mors non sit intimata Vicario. Et quando est conscius Vicarius mortis, & communiter ignoratur, interim gesta valent. Secùs dicendum, quando communiter scitur, & ille minimè. Et idem dicendum, quando Vicarius est reuocatus ab Episcopo. Item differentia, quæ reperitur inter Vicarium foraneum, & Ordinarium est, quod iurisdictio ordinarij expirat omnino morte Episcopi, etiam quoad incepta negotia, foranei verò minimè, *libro. 3. tota disputation.* 30.

4 Nomine Officialis diœcesani intelligitur Vicarius generalis Episcopi illius diœcesis, *l.* 8, *disp.* 27. *nu.* 29.

Vidua.

1 Vidua semel fornicans anno luctus perdit legatum à viro relictum post sententiã iudicis, ac incurrit omnes pœnas nubentiũ intra illum annum, nisi eo anno luctus, quo fæmina fornicatur, iam secundo nupserat ante fornicationem, vel si post annum luctus vidua adhuc

huc fornicata est. Et hoc etiam attento iure Regio Castellæ, *lib.7. disp.90. à nu. 1. vsq; ad 7. & nu.11.*

2 Vidua luxuriosè viuens in Regno Castellæ amittit lucra constante matrimonio acquisita, *l.7. disp.90. nu.8.*

3 Vidua fornicans non priuatur proprietate bonorũ ex prioris viri substantia acquisitorum, & non tenetur eam restituere filiis prioris matrimoni, *l.7. disp.90. nu.14.*

4 Vidua fornicans in foro conscientiæ non amittit, necdum per vnam fornicationem, aut tactus, filiorum tutelam. Si tamen fuerit accusata in foro externo de fornicatione, tutela est priuanda, *libro.7. disputation. 90. numero 16.*

5 Vidua secundo nubens intra annũ luctus perdit lectum quotidianum, & debet restituere medietatem hæredibus defuncti: qui lectus deducendus est ex aceruo bonorum, quæ constante matrimon acquisita sunt. Quod si talia lucra non supersint, deducetur ex capitali coniuges defuncti. Et hic lectus quotidianus non intelligitur sericus, vel pretiosus, quo tempore matrimonij vtebantur coniuges, sed is, qui statui viduali conueniens est, *lib.7. disp. 87. n.32.* Attamen vestes lugubres ex substantia prioris mariti sibi traditas non perdit, nec tenetur restituere, casu quo tenentur hæredes viduam alere, teneri quoque ad has vestes præstandas. Secùs autem non, nisi adsit

con-

cõsuetudo. Et quando vestes sunt modici pretij, censentur donatæ, si hæres tenetur eas dare, eo quod teneatur eam alere, vel quia consuetudo est. Et quando non tenetur eas præstare, distinguendum est, aut sunt pretiosæ, aut quotidianæ: si pretiosę, non censentur donatæ, si verò quotidianæ, censentur donatæ. Et casus, quo vidua tenetur secundo nubens restituere vestes lugubres, non est correctus iure canonico, *l.7.d.87.n.31.*

6 Coniux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à coniuge defuncto consequutus est, & eas transfert ad filios prioris matrimonij, retento solo vsufructu. Nec potest dare in dotem posteriori marito, nec alio titulo ei relinquere plusquam dederit vni ex filijs prioris matrim. cui minus reliquit, *lib.7.disp.88.num.2. & 3.* Item quamuis administrans mater bona filij non teneatur de modicis rationem reddere, secundò nubens tenetur, ib. *n.36.*

Virginitas.

1 Virgo manens potest concipere ex semine viri circa vas effusio, matrice fœminæ illud attrahente, *l.7.disp.113.nu.10.*

2 Virgo deflorata semper præsumitur seducta in foro externo, *libr.8.disputation.36.numer.12.*

3 Existimans virginem eam, cum qua inijt matrimonium, cum tamen sit corrupta, nõ tetur illud consummare, *l.7.disp.18.nu.10.*

4 Virgo

4 Virgo reputata potest vitium defloratio-nis tegere, vt nubat, imminenti periculo mortis à parentibus inferendæ; secùs, si non esset periculum tale, *lib. 9. disp. 20. nu. 11.*

5 Virgo sumens potionem, vel quiduis aliud, quo prolis conceptioni obstet, committit peccatum mortale contra naturam, ita vt nullo bono fine, vt iactura vitæ, aut famæ cohonestari possit, *lib. 9. disp. 20. nu. 2. & 10.*

6 Matronæ de sponsæ virginitate disposituræ, debent esse artis peritæ, honestæ, ac bonæ famæ, non debent esse leues, aut viles, nec nimis iuuenes, nec nimis senes, nec nobiles. Earum electio est iudicis, & non partium; & possunt recusari, & non satis est, vt oculis verenda virginis inspiciant, sed sagaciter, atque sufficienter tangant manibus; & tenẽtur cum omnimoda certitudine testificari. Et duæ matronæ sufficiunt, vt de virginitate deponant, & aliquando desideratur altior peritia ad iudicandum, quàm quæ in fœminis reperitur, & tunc medici periti adhibendi sunt. Et in his multa iudex ex officio supplet. Et ideo multa alia omitto, quę pertinent magis ad forum externum, quàm internum; facilè possunt videri ab studioso lectore, *lib. 7. tota disp. 113.*

7 Signaculum virginale non est pars aliqua carnis, seu membrana, sed quędam quasi complicatio partium ipsius orificij vasis fœminei, quę per viri accessum dilatatur, & sic aperitur, & patefit vas naturale, *lib. 7. disp. 14. nu. 1.*

Viridicium.

1 Viricidium non impedit matrimonium, *lib.7. disp.16. nu.6.*

Votum.

1 Votum de cõtrahendo, nisi matrimoniũ sit in præcepto, val causa pia, non obligat, nec valet. Item votum religionem profitendi ante consummationem, excepto voto Beatæ Mariæ ob peculiarem rationem. Item non valet votum sub conditione, nisi Deus aliter disposuerit. Item votum de actibus virtutis, qui priuant maius bonum. Est tamen validum votũ nõ ludendi quoad ludũ causa recreationis honestæ; & de contrahendo propter instantes tentationes carnis, & assiduas. Item de contrahendo cum cõcubina, à qua difficillimè recedere potest. Item votum concludens aliquod bonum, quod potest esse ipsius materia, licèt perfectiora bona excludat. Nota quòd, vt aliquid fiat ob causam piam, duo requiruntur, nempe, vt concurrat pietas in persona, & fiat causa pietatis, *lib. 1. tota disp. 4.*

2 Votum religionis impletur per ingressum bona fide, licèt posteà exeat iusta causa, *lib.1. disp.34. nu 17.*

3 Votum de re illicita non obligat, ea possibili, vel licita facta, *lib.1. disp.50. nu.60.*

4 Castitas, paupertas, & obediẽtia sunt annexa essentialiter statui religioso; & desideratur essentialiter, vt hæc tria confirmentur aliquo voto, & fiant in religione approbata pro

tali

tali à Sede Apostolica Nec satis est, vt modus viuendi approbatus sit, nisi tanquam vera religio approbetur, *l.7. disp.25.à nu.1.* vsque ad 10.

5 Traditio alia perfectissima, & solēnis, quæ tradentem semetipsum priuat totalis corporis dominio, & reddit inhabilē ad transferendum dominiū sui in aliū, vt in voto solēni. Alia non solēnis, quę reddit personā subiectā ei, cui traditur, sed nō priuat tradentem omnino dominio, & incapacē reddit, quin validè, peccando tamē, transmittat suū dominium in alium, vt in voto simplici, *lib.7. disp.25. nu.11.*

6 Essentia voti solemnis consistit in traditione ipsius vouentis, & acceptatione Dei, nō immediatè, sed per ministros ab Ecclesia ad id destinatos. Quæ essentia est de iure naturali, & diuino, & circumstantię, & cōditiones, sub quibus acceptatur, sunt de iure ecclesiastico, *lib.7. disp.25. nu.14. & 16.*

7 In voto simplici, quo res de præsenti offertur Deo, nō inuenitur traditio, sed nuda promissio, dēptis votis Societatis Iesu. Itē votum simplex non est ex natura ipsa rei tāti vinculi, quanti solēne. Itē votū simplex differt specie à solemni, *lib.7. disp. 25. à nu.17.* vsque ad 20.

8 Votū castitatis in religione approbata in manu illius prelati emissum nō promissis paupertate, & obedientia, non est solemne, & per illud non dirimitur matrim. subsequens. Idem dicendum de promissione trium vororum facta in religione approbata, & acceptata per

superiorem illius, nõ obligando se illi religioni, sed religioni in cõmuni, *l.7.d.25.n.21.& 22.*

9 Votum solemne in religione approbata emissum dirimit matrimonium iure naturali, & diuino, *lib.7.tota disp.26.*

10 Votum simplex; excepto voto Societatis Jesu post biennium emisso, impedit matrimonium, non tamen dirimit. Idem dicendum de voto ingrediendi religionem, assumendi ordines sacros, non ineundi coniugium, & de iuramento de his, vel de castitate seruanda facto, licèt sint conditionata, ante euentum cõditionis, *lib.7. disp.11. à nu.1.* vsque ad 8.

11 Astrictus votis dictis numero precedenti, non potest matrimonium absque dispensatione inire, quamuis vehementissimis carnis stimulis vrgeatur, expertusque sit passim se succumbere, nec vires ad resistendum sentiat, siue votum antecesserit difficultatem se continendi, siue subsequutum sit, *l.7.d.11.n.9.*

12 Votum castitatis simplex non dirimit matrimonium, etiamsi vterque sit ligatus eo voto. Tamen scienter contrahens cum habẽte illud, peccat mortaliter, & interrogans vtrùm valeat matrimonium cum voto simplici castitatis, prudẽter est eludendus; Nulla tamẽ est culpa scandali, seu occasionis peccandi datæ veritatem respõdere, dicendo peccari mortal. at matrimonium esse validum; & non respondendo prudenter, peccabit venialiter, nisi detur malitia in respondente, *lib.7.d.11.à n.10.* vsque ad 13.

13 Vo-

13 Votũ castitatis emissum post matrim. ratũ, & nõ consummatũ animo ingrediendi religionẽ, nõ obligat ad ingrediendũ, *l.8. d.11. n.4.*

14 Votum castitatis ante matrimonium factum, non impedit debiti redditionem, postquam iam semel est consummatum matrimonium, *lib.9. disp.33. nu.1.*

15 Habens votum castitatis tenetur reddere, licèt alter mortaliter deliquerit iniens cum ipso matrimonium. Non potest tamen petere sub culpa lethali. Idem dicendum, si vterque erat astrictus voto ante matrimonium. Et licèt alter sic voto astrictus fornicetur, non erit licitum alteri simili castitatis voto ligato petere debitum, *l.9. d 33. à n.2.* vsque ad 9.

16 Ligatus voto seruandę virginitatis cum animo solùm se obligandi ad abstinendũ à solo primo actu venereo, tunc si iam semel non abstinuit, potest tutè matrimonium inire, eoque vti. Si verò, nõ amisit virginitatem, abstinuitque à primo actu, nequit matrimoniũ cõtrahere. Et si cõtrahat, nequebit prima vice petere perinde, ac si vouisset castitatem. Si tamẽ nulla fuit specialis intentio, sed absolutè virginitas promissa sit, iudicandum est omnino sicut de voto castitatis, *l 9. d. 33. n. 7.*

17 Votũ castitatis nõ extinguitur per subsequens matrimoniũ, & triplex est eius effectus. 1. Si coniux ille vouens cũ alia fornicetur, reus erit vltra adulterium sacrilegę violationis voti. 2. Tenetur abstinere sub mortali à debiti

petitione.3. Altero defuncto coniuge, tenetur omnino castitatem seruare, *lib.* 9. *disp.* 33. *n.* 11.

18 Habens votum castitatis non peccat cõsummans matrim. reddẽdo debitum, licèt voueat post matrimonium ratum. Nec tenetur ingredi religionem, *lib.* 9. *disp.* 34. *nu.* 3. *&* 4.

19 Votum simplex castitatis emissum post consummatum matrim. ab altero cõiuge absque alterius licẽtia, est validum, & obligat ad non petendum debitum; est tamen nullum quoad non reddendum debitum, & nõ solùm obligat ad non petendum, sed etiam ad non ineundum aliud matrim. Item obligat ad abstinendum à quouis actu venereo extra matr. *lib.* 9. *disp.* 35. *à nu.* 25. vsque ad 31.

20 Votum emissum à coniuge animo reddendi debiti, abstinendi autem à petitione, est licitum secundùm se, tamen illicitum attentis circumstantijs periculi vouentis, & oneris alterius coniugis. Non excedit tamen culpã venialem, & nulla erit cessantibus circumstãtijs, *lib.* 9. *disp.* 35. *à nu.* 36. vsque ad 38.

21 Astrictus voto religionis peccat mortaliter matrimonium prima vice consummãdo, siue petendo, siue reddendo, tamẽ consummato illo licitum est petere, & reddere: & defuncto altero coniuge, tenetur illam ingredi. Idẽ dic. existente iusta causa diuortij, *li.* 9. *disp.* 33. *à nu.* 14. vsque ad 17.

22 Induens habitum monachalem animo perseuerandi in religione, si postea voluntate muta-

mutata matrim. ineat, potest petere, & reddere debitum, *lib.9. disp.33. nu.18. & 19.*

23 Votum simplex religionis emissum post matrimonium ratum absque alterius licentia, est irritum, si fuit emissum animo tunc implēdi, secùs si emittatur pro tempore soluti matr. vel si alter coniux iustam causam diuortij prębuerit. Si verò post consummatum matrim. emittat alter coniux absque alterius licentia votum religionis absolutè, & simpliciter, non præfiniendo tempus in sua intentione, valebit, obligabitque pro tempore soluti matrim. *lib.9. disp 35.* à *nu.10.* vsque ad 13. Idem dicendum est de voto suscipiendi Ordinis sacri emisso post matrim. consummatum, *ib. nu. 15.*

24 Si vir post matrimonium ratum emiserit votum Ordinis suscipiendi, si fuit animo ingrediendi religionem ante consummationē matrimonij, est validum, *lib.9. disp.35. nu.14.*

25 Votum non ineundi matr. emissum à cōiuge absque alterius licentia, est validum, *li.9. disp.35. n.16.* Et semper est licitum, *ibid. nu.34.*

26 Votum sacri Ordinis suscipiendi emissum post matrimonium absque alterius cōiugis licentia pro tunc impedendū, est illicitū, & lethale, nisi fiat ante matrim. consummationem animo profitendi. Si tamen absolutè fiat, vacat culpa, *lib.9. disp.35. nu.33.*

27 Matrimonium iniens contra votum abstinendi ab illo, semel eo consummato, potest petere, & reddere. Peccat tamē consummādo

prima vice, & altero coniuge mortuo, tenetur ab alijs nuptijs abstinere, *l. 9. d. 33 n. 21. 22. & 23*

28 Votum non petendi debitum factum post matrimonium absq; alterius coniugis licētia, obligat sub mortali abstinere à petitione debiti, nō verò à redditione, *l. 9. d. 36. n. 21. & 22.*

29 Votum castitatis emissum de licentia alterius coniugis, non priuat concedentem licentiam iure petendi, & alter tenetur reddere ei, licèt cōcedens licentiam adulterium committat, vel sit in priori illo bimestri ante consummationem matrimonij, *lib. 9. disp. 35. à nu. 1. vsque ad 6.*

30 Coniux, de cuius licentia alter emisit votum omnimodæ castitatis, v. g. ad non petendum, & non reddendū, potest, priùs irritando votum, siue peccarit, quia absque causa, siue nō peccarit, licitè petere debitū; & alter vouēs tenetur ei reddere. Si verò non priùs irritet, at memor voti de licentia sua emissi, aut de illa admonitus ab altero adhuc petat debitū, censebitur irritatio voti pro illa vice, & ita peccabit petens; quatenus irritat, si non sit iusta irritandi causa, alter tamen tenebitur reddere. Item coniugi, qui de licentia alterius vouit castitatem, tenetur reddere alter etiam data causa diuortij, & in illo priori bimestri ante consummatum matrimonium, *libr. 9. disput. 36. à num. 7. vsque ad finem.*

31 Votum religionis emissum ab vtroque cōmuni consensu, non impedit petere & reddere,

dere, licèt peccent consummando prima vice, & si ineant votum post consummatum matrimonium possunt exigere etiam in anno nouitiatus. Peccabit tamen mortaliter, qui est in mora implendi votum, & paratus minimè implere, *lib. 9. disp. 37. nu. 5.*

32 Votum abstinendi ab alio matrimonio communi consensu emissum, siue ante matrimonium consummatum, siue post, non impedit petere, nec reddere debitum, *l. 9. d. 37. n. 6.*

33 Votum viri suscipiendi Ordinis, mulieris verò castitatis cõmuni consensu emissum, non impedit petere, donec vota impleantur; neuter tamen tenetur reddere, sed poterit ante promotionem ad Ordines. Intellige quando votum fuit validum, v. g. illa sexagenaria, & non suspecta de incontinentia, *l. 9. d. 37. nu. 7.*

34 Votum alterius coniugis castitatis, alterius verò religionis communi consensu emissum cum conditionibus requisitis in iure, non impedit petere, aut reddere, siue fiat ante matrimonium ratum, siue post, donec impleantur vota ingrediẽdi religionẽ, *l. 9. d. 37. n. 8.*

35 Vterque coniux vouens castitatem communi voluntate, neuter potest petere, aut reddere etiam fornicante altero, & iudex nõ potest compellere istos ad cohabitandum. Item grauius peccatum quodãmodo est, post istud votum coniuges copulari, & quoammodo leuius, quàm si alter ad solutam fœminam, solutumve virũ accedat, & sic in confessione dete-

gendum est, fuisse accessum ad propriam coniugem contra mutuum votum; contra ve professionem, quo exprimatur circumstantia aggrauans sacrilegij duplici ex parte admissi, & minuens excusans à fornicatione, & adulterio, *lib. 9. disp. 37. nu. 9. 10. 11. 12. & 13.*

36 Coniuges vouentes mutuo consensu castitatem, absoluuntur ab vsu coniugalis debiti: minimè tamen à mutua habitatione, alijsve obsequijs. At non tenentur in eodem lecto accubare. Imò teuẽtur lectũ separare, vbi probabile est incontinentiæ periculum. Et in hoc euentu neutri coniugi licet ingredi religionẽ altero inuito: licèt manens in sæculo sit sexagenarius, & non suspectus de incontinentia. Item si post illud mutuum votum castitatis remittant coniuges renuntiationem iuris petẽdi, iterum sibi conferenter exigendi potestatem, sacrilegi effractores voti eruut; at tenebit remissio, & vterque tenebitur alteri reddere, petere tamen non poterit obstante voto. Vtrùm autem sit licitum hoc votum emittere inter coniuges mutuo consensu, affirmat Doctor, *lib. 9. disp. 37. à nu. 14.* vsque ad 16.

37 Vir absque vxoris consensu non potest vouere abstinentiã, vigilias, preces, quæ debito coniugali moderatè reddẽdo obstẽt. Tamẽ vota abstinentiæ, aut longæ peregrinationis coniugũ sunt valida, nõ possunt tamen implere, donec manifestata vxori ipsa approbet, *lib. 9. disp. 3. nu. 7. & 8.* Secus dicendum de breui

pere-

peregrinatione, & de voto in subsidium Terræ sanctę eundi respectu viri. Secùs dicendum respectu vxoris, *ibid. disp.* 4. *nu.* 15. 16 & 17.

38 Vir potest irritare omnia vota vxoris cõstante matrimonio emissa pro tunc implenda, si facta sint absque eius licentia, quãuis sit votum in subsidium Hierosolymitanum. Et licèt vir irritans sit adulter, dũmodo innocens non velit à nocente recedere. Secùs dicẽdum, quando celebratur diuortium circa vota ante diuortium, *lib.* 9. *disp.* 39. *à nu.* 1. vsque ad 9.

39 Vir potest irritare votum non petendi debitum ab vxore factum absque eius licẽtia, licèt votũ sit continentiæ absolutæ pro tũc implendum, *lib.* 9. *disp.* 39. *nu.* 11. & 12.

40 Vir potest irritare vota vxoris sine sua licentia emissa implenda tempore soluti matrimonij, licèt sit votum castitatis. Secùs dicẽdum de voto serui emisso in tempus, quo libertate donatus fuerit. Et quod dicitur de viro respectu vxoris, dicendum est de quibuscumque superioribus respectu subditorum, *li.* 9. *disp.* 39. *nu.* 16. 17. & 18.

41 Vir non potest irritare votum religionis emissum ab vxore post initũ matr. ante illius consummationẽ pro tũc implendũ. Secùs, si emissum sit in tẽpore soluti matr. siue matrim. cõsummato, siue nõ. Itẽ potest irritare omnia alia vota emissa ab vxore ante matr. cõsummationem animo trãseundi ad religionẽ, siue sine illo animo emissa sint, *l.* 9. *disp.* 29. *nu.* 19. & 20.

42 Vir potest irritare vota vxoris emissa ante matrimoniũ, v.g. suspendere, licèt pater consenserit voto, & licèt non præiudicent ei. Secùs dicendum de votis realibus factis ante matrimonium, & de voto castitatis, religionis, & de aliqua obligatione ab vxore cũ homine contracta ante matrimonium, *lib.9.disp. 39. à nu.22.* vsque ad 31.

43 Vota omninò legitimè irritata non reuiuiscũt, vt vota omnia constante matrimon. emissa ab vxore pro tunc implenda, si irritentur à viro. Item votum castitatis; item vota ab vxore, seu ab alio subdito in tẽpus solutæ potestatis, quando sunt irritata à viro, seu superiore: secùs dicendum de votis ante matrimonium ab vxore factis. Item reuiuiscunt vota facta in sæculo ab ingrediente Societatẽ Iesu, quę suspẽsa in ea sunt, eo egresso, nisi post professionẽ expellatur, *l.9.d.29.à n.32.* vsq; ad 42.

44 Vota facta tempore diuortij ob adulterium à reo potest innocens irritare eo modo, quo possit: si autem innocens ea emittat, censendum est sicut de factis ante matrimonium, *lib.9. disp.39. nu.41.*

45 Superior Societatis Iesu non potest irritare vota, quę quis in sæculo, aut tempore nouitiatus emisit: suspendere tamen sic. Potest tamen irritare vota religiosorum postquam admissi sunt ad vota biennij, vèl coadiutorum formatorũ, & ea sic irritata nunquam reuiuiscũt; non tamẽ poterit vota à talibus emissa in sæcu-

sæculo, aut tempore nouitiatus, irritare, quãuis ea vota biennij fuerint, aut coadiutorũ formatorũ: sed poterit ea suspendere pro tẽpore, quo manserint in Societate, *l. 9. d. 39. 43.*

46 Superior potest irritare vota professi, quę voluit in professionem cõmutare, ita vt eo expulso non reuiuiscant, *l. 9. d. 39. n. 45.*

47 Vir, vel quicunq; alius superior irritans vota de licentia sua à subditis emissa, peccat mortaliter, nisi intercedat iusta causa. Valida tamen est irritatio, quãuis superior dicat subdito se illi concedere facultatem irreuocabilẽ. Nec tenetur superior illo voto, nec dare licentiam iterum ad exequendum postquam semel irritauit. Item poterit irritare superior absque causa, si conscius voti tacuit, vel dissimulauit, nisi reuera consenserit, saltem interne volens ratificare votũ. Secus si impedire tantũ voluit eius exequutionem pro tunc, *l. 9. disp. 40. à n. 1. vsq; ad 10.*

48 Subditus petens absq; iusta causa voti irritationem, quod de superioris licentia fecit, peccat mortaliter, *l. 9. disp. 40. nu. 11.*

49 Traditâ re voto promissâ cum superioris licẽtia, nulla est in superiori potestas reuocãdi. Idẽ dicendũ de promissione facta homini de licentia superioris ante traditionẽ. Secùs dicendũ de licẽtia datâ ad reuocandũ antequã votum emittat, *l. 9. disp. 40. à nu. 11. vsq; ad 15.*

50 Vir potest irritare votum castitatis de sua licentia ab vxore emissum, sicut alia vota, *l. 9.*

disp. 40. *n.* 17. Secùs dic. si vterq; communi cõsensu voueat castitatem, aut religionem, aut alter religionem, Ordinisve sacri susceptionẽ, alter verò castitatem, casu quo hæc duo vota posteriora sint valida. Secùs, si post id votum castitatis mutuo consensu emissum dent sibi iterum facultatem in corpus, ac debiti redditionem, *l.* 9. *d.* 40 *à n.* 19. *vsq; ad* 22.

51 Vota de licentia viri, vel cuiuscunq; superioris emissa, & ab eo irritata, non reminiscunt finita superioris potestate, *l.* 9. *d.* 40. *n.* 25.

52 Vota ab vxore tempore prioris matrimonij, aut subiectionis cuiuscunq; facta, quæ vir, aut alius superior poterat irritare, & non irritauit, potest vir subsequens, aut superior succedens irrita facere, si absque licentia prioris emissa sunt, *l.* 9. *d.* 41 *nu.* 3.

53 Licèt vir non possit etiã suspendere, necdum irritare vota castitatis, religionis, de reb. necessarijs, vt de non mentiendo, & vota realia ante matrimon. ab vxore facta: at si ea vota personalia emiserit tunc ante pubertatem, vel realia post pubertatem, minor tamen 15. annis absque patris, aut tutoris, sub quorum potestate erat constituta, beneplacito, potest vir ea omnia perfectè irritare, ita vt iam non reuiuiscant. Et quamuis transacta sit ætas, in qua pater poterat, si vota post illam non sint ratificata. Item poterit ante consummatum matrimonium. Immo si post illam ætatem sint ratificata, si tempore ratificationis erat iã nupta.

Item

Item si fœmina dum voto se adstrinxit carebat parentibus, & tutoribus, qui irritarent, poterit maritus, si adhuc est in ætate, qua possent illi, vt si adhuc fœmina esset minor 25. annis, & votum fuit reale, & si fuit personale minor 14. annis. Item si tempore prioris matrimonij vouit vxor continentiam absq; viri licentia, sicut ille poterat perfectè irritare, vt non reuiuiscat, ita & vir sequens, *lib. 9. disp. 41. à nu. 4. vsque ad 6.*

54 Si vxor inconsulto viro post consummatum matrimonium, vel antea voueat religionem in tempus soluti matr. atque eo soluto iterum nubat, (quo peccat mortaliter contrahendo, & tenetur ante consummationem ingredi religionem) potest vir id votum irritare, ita nunquã reuiuiscat. Secùs, si emissum esset ante matrimonij consummationem, & tunc implendum. Item fœmina impubere validè nubẽti, vt cum malitia supplet ætatem, & post nuptias ante matrimonij consummationẽ adhuc impubere vouente religionem absq; præsentis viri licentia, potest vir perfectè id votũ irritare. Et si tunc non irritaret, potest transacta ea ætate, quandocunq; licèt post consummatum matrim. id ratificauerit iam pubes factus, *l. 9 disp. 41. nu. 7. & 8.*

55 Fœmina nubens post votum castitatis, & religionis absque viri licentia, vel alterius superioris cui subiaceat, atq; qui poterat irritare, nõ irritauit, peccat mortaliter, matrimonium con-

contrahendo, illudq; primâ vice consummando, si fuit votũ religionis, & semper exigendo, si fuit votum castitatis, *l. 9. d. 41. n. 1.*

56 Quamuis dominus non possit irritare vota serui sibi non præiudicantia, vel emissa in tempus libertatis: potest tamen irritare omnia vota serui impuberis, & omnia realia serui puberis minoris 25. annis, etiam in libertatis tẽpus emissa. Item quamuis superior Societatis Iesu non possit irritare vota religiosi emittentis vota biennij, aut coadiutorũ formatorum in illa, v. g. ea, quæ in sæculo, aut nouitiatu emisit, sed suspendere solũ pro tempore quo in ea permanserit: potest tamen perfectè irritare, ita vt nõ reuiuiscant, si emissa sint tẽpore, quo ille erat sub potestate patris, aut tutoris, curatorisve, qui illa vota poterant irritare, & non irritarunt: vel, si illis carebat, emisit vota biennij intra ætatem in qua illi poterant irritare, licet iã transacta sit illa ætas, *l. 9. d. 41. n. 10. & 11.*

57 Si prælatus superior concessit licentiam ad vouendum, vt Prouincialis religioso, prælatus inferior, vt localis, caret potestate irritãdi illud votũ. Tamen superior æqualis succedens potest suspendere ad librum vota subditi facta de prioris superioris consensu. Itẽ superior ęqualis succedens potest irritare, ita vt nõ reuiuiscant vota facta de licentia superioris licitè, si adsit iusta causa: illicitè si sine ea fiat irritatio, validè tamen, *l. 9. disp. 41. à 13. vsq; ad 18*

58 Si superior minor, vt localis, concessit licen-

centiam ad votum, potest superior illud ad libitū, & absq; causa licitè irritare, *l.9.d.41.n.19.*

59 Vota castitatis, & religionis, quæ mutuo consensu tempore prioris matr. facta, non poterat prior vir irritare, non poterit posterior vir etiam irritare, *l 8. disp 41. nu. 20.*

60 Vxor potest omnia, & sola viri vota absq; sua licentia facta irritare, quæ ipsi præiudicant quoad moderatam debiti redditionē, aut mutuam cohabitationem, quæ vota irritata ab vxore manent perfectè irritata, & extincta, *l.9. disp. 42. nu. 2. & 3.*

61 Vir non potest absq; vxoris consensu eas preces, abstinētias, vigiliasve promittere, quę ita debilitent vires, vt ineptus sit reddēdo moderatè debitum, quāuis vouere possit aliquas moderatas minimè illud impedientes. Nō poterit aūt vxor vbi ieiunia promissa, vigilię, aut preces debitam mensuram excedunt, reuocare in totū. sed excessum illum, *l 9. d. 42. n. 4. & 5*

62 Vxor non potest irritare vota emissa a viro in præiudicium familiæ, & rei familiaris, vt erogandi magnas eleemosynas. Item non potest irritare votum non petendi debitū factū à viro absq; vxoris licentia, *l.9. d 42. n. 6. & 7.*

6 Vota facta à cōiugibus, postquam mutuo consensu vouerunt continentiam, potest vir irritare respectu vxoris, præter illud votū castitatis: vxor tamen poterit irritare solum votum longę peregrinationis, & alia huiusmodi, quæ cohabitationi aduersantur, non aūt, quæ coha-

cohabitationi aduersantur, non autē, quæ debito coniugali persoluendo Nec vxor poterit irritare vota facta à viro in tēpus soluti matr. nec vota facta à viro absque eius licentia ante matr. consum. si animo transeundi ad religionem fiant: secùs; si non eo animo, vel cum illo consummato iā mat. Item potest irritare vxor vota præiudicantia facta à viro cum eius licentia. Item si vir de eius licentia fecerit votum omnimodæ castitatis, abstinendi nempè à petitione, & redditione, & seruandi omnino castitatem, potest vxor ex iusta causa licitè irritare quoad redditionem, & absque iusta causa validè, sed cum peccato. Si autem coniuges, qui mutuo consensu vouerunt castitatem, iterum sibi ius in corpus concedant, & renuntiationē iuris remittant, non potest vxor illud votum viri irritare, *lib. 9. disp. 42. à n. 8. vsque ad 15.*

64 Vxor subsequens vota à marito facta tēpore prioris matr. priori vxori præiudicantia quoad debitum, & cohabitationem, perfectè irritare potest, siue facta sint sine prioris vxoris licentia, siue cum illa, aut mutuo consensu, si adsit iusta causa licitè: illa deficiente illicitè, sed validè, *l. 9. disp. 42. n. 16. & 17.*

65 Vota ante matrim. facta non potest vxor perfectè irritare, ita vt soluto matrim. non reuiuiscant: at potest illorum exequutionē suspendere, si dānum sibi inferant, & proinde tūc non obligabunt donec soluatur matr. *l. 9. d. 24. nu. 18.*

66 Non

66 Non est irritatio voti, vbi superior illius ignarus prohibet materiã promissam, aut peritam licentiam ad exequendum denegat, *li. 9. disp. 43. num. 2.*

67 Subditus vouens rem, quam implere nequit absq; licentia superioris, tenetur antequam sit in mora adimplendi, petere licentiã ad implendum: nisi materia esset permissa, & poterat sine licentia exequi tempore, quo votum factum est, vel si ignorabat tempore voti emissi, rem esse prohibitã, *l. 9. d. 43. n. 4. 5. & 6.*

68 Quamuis vt votum verè irritatum maneat, desideretur notitia voti in superiore irritante: vt tamen non extinguatur, sed suspensa maneat obligatio voti, & excusetur subditus ab eius impletione, dũ sibi denegatur licentia adimplendi, & durat prohibitio, satis est, vt tacito voto petat subditis licentiam implendi, eaq; nũ concedatur: nec tenetur subditus votum manifestare superiori, quo facultatẽ exequendi tribuat, *l. 9 disp. 43. nu. 7.*

69 Subditus, qui vouit rem ad quã explendã desideratur licentia superioris, & semel petit, estq; sibi denegata, tenetur, quando prudẽtia suadebit, iterũ petere, aut manifestare votum, quo irritetur, *l. 9. d. 43. nu. 8.*

70 Quãdo votum est in temporis honorem, vt eundi Romã anno sancto Iubilæi, si superior inscius voti prohibeat eo tempore materiã, subditus omnino est liber, ita vt superiore concedente licentiam non teneatur ad votũ,

nec

nec teneatur illud manifestare superiori, *lib. 9 disp. 9. nu. 9.*

71 Quando superior conscius voti prohibet materiam, vel non concedit licentiam ad exequendum, vel oppositū præcipit in perpetuū, vt si dicat (nolo vt vnquam facias, vel nolo vt facias) censetur voti irritatio, *l. 9. d. 43. n. 10.*

73 Votum factum solum in fauorem tertij, ille tertius potest remittere. Secus, si simul intuitu religionis: & in dubio censetur factum intuitu religionis, *l. 8. disp. 9 n. 12.*

72 Votum de re mala, indifferente, vel impossibili ex vna parte, & ex altera bona, & possibili, non obligat, quando vtraq; pars promittitur per modum vnius. Secus, quādo per modum plurium, *l. 9. d. 35. n. 3.* Et quādo res est indiuidua censetur per modum vnius promissa, atq; ita obligat votum, aut ad totā, aut ad nullam partem. Secus, quando est diuidua, *ib. n. 4.*

74 Quando superuenit impotentia implēdi integrè votū, vt ieiunij quadragesimæ totius, aut totius vitæ, vouēs tantum tenetur ad partem, quam obseruare cōmodè potest absq; sui officij, ac rerum suarum detrimēto. Secus dic, quādo res promissa esset indiuidua, & per modum vnius promissa, *l. 9. d. 35. n. 5.*

75 Quando pars possibilis, & bona apponitur, vt circumstantia, & accidens rei principaliter promissæ, quæ mala, indifferens, aut impossibilis est, tunc est promissio per modū vnius, ac proinde est votum totum irritum: & si omni-

omnib. perpensis dubiũ sit de intẽtione vouẽtis, an per modũ vnius vtrũq; promissũ sit, vel pars bona principaliter, modus aũt accessoriè, aut potiùs è cõtra iudicandũ in fauorẽ libertatis vouẽtis, vt ad nil teneatur, *l. 9. d. 35. n. 7. & 8.*

76 Votum simplex ex falsa causa emissum, quando causa est pars ipsius voti, & coincidit cũ re promissa, obligat, quando error fuit circa rem modicã: secus, quando circa rem notabilẽ. Et requiritur, quod is error sit positiuus, & non impeditur voti obligatio illis euentib. qui si præuisi essent, minimè votum emitteretur, *lib. 10. disp. 7. num. 13. 14. & 15.*

77 Error causæ finalis, seu eius cessatio extinguit voti simplicis obligationem: secùs, si causa sit impulsiua. Et in dubio, an causa falsa, vel cessãs fuerit impulsiua an finalis, præsumitur eam esse impulsiuam, *l. 10. d. 9. n. 16. & 17.*

78 Votum, & iuramentum de eadem re violans peccat duplici malitia necessariò fatenda, *l. 9. disp. 15. num. 5. & 6.*

Vxor.

1 Vxor tenetur sequi virum domiciliũ mutantẽ qualitercumq; velit transferri illud, modo non ex causa turpi, & inhonesta. Et nõ potest contrarium consuetudine induci. Secùs dic. quando vir protrahit vxorem ad peccandum, vel exponitur vitæ periculo, *l. 1. disp. 41. à nu. 1. vsque ad 5. & lib. 9. disp. 4. nu. 11.*

2 Item non tenetur vxor sequi virum solitum vagari, quando tempore contractus non sole-

solebat vagati. Et si solebat, vxor erat ignara, nisi facilè posset sociam se exhibere: sec. dic. quando id non latuit vxorem, & velit vagari ex causa iusta, *l.1.d.4.n.6.7.8.& 9.*

3 Si vir alio migrat animo cito redeundi, & peregrinatio est longa, non tenetur vxor virũ sequi. Secùs, si cum animo morandi ad logum tempus, vel quando est missus in exilium, *lib.1 disp.41.num.10.11.& 12.*

4 Si vir culpa sua bannitus inops est, tenetur vxor eum alere de fructib. dotis, & si satis non sint, de bonis paraphernis, *l.1.d. 41.n 13.*

5 Si vxor ex causa necessaria recedit à domicilio, illud transferens, tenetur vir ipsam sequi, *l.1.disp.41.nu.14.*

6 Vir potest eligere domiciliũ vxor tamen munime, nisi necessitate coacta mutuet illud, *lib.1.disp.41.nu.15.*

7 Vxor potest in fauorem viri renuntiare lucris acquirendis. Item vir in fauorem vxoris. Item potest vxor in fauorem viri renuntiare lucris acquisitis: vir tamen minimè, & tutius est, vt ea renuntiatio fiat iuramento. Et renuntiatio potest fieri de bonis non acquisitis in præiudicium descendentium, & ascendentiũ: secùs de acquisitis, *l.56.d.5.à n.2.vsq; ad 10.*

8 Potest ante initum matri. conueniri inter coniuges, ne lucra diuidantur, *l.6.d.5.n.1.*

9 Vxor nobilis non tenetur ad obsequia vilia, sed ad ea sola, quę iuxta suam dignitatem, ac conditionem non dedecent, quare si ea vi-

lia

lia præstet, erunt digna remuneratione, *libr. 9. disp. 6. nu. 14.*

10 Vxor cui vir tradidit centum soluenda creditorib. ipsius viri, si ea in alēda familia expendat: nec vir postea soluendo sit, nō tenetur suis bonis satisfacere creditorib. *l. 9. d. 4. n. 30.*

11 Vxor clerici coniugati in minorib. vel in omnibus sacris de licentia eius, nec priuilegio canonis, nec fori gaudet, *l. 7. tota d. 47.*

12 Vxor separata à viro ratione impotentiæ, quæ deprehensa est falsa, viro iā professo, vel sacris initiato, si nolit eum repetere, non tenetur vouere continentiam, *l. 7. d. 99. n. 39.*

13 Vxor, cuius licentia, vel dissimulatione vir ad Ordines sacros promotus est, ita tenetur ad castitatem, vt viro defuncto nequeat validum matrim. inire, *l. 7. tota disp. 40.*

Vxoricidium.

1 Vxoricidium impedit, sed non dirimit matrimonium, licet vxorem deprehensam in adulterio vir propria authoritate occidat, *lib. 7. disp. 16. à nu. 1. vsque ad 5.*

LAVS DEO.

Collegij Soc.tis Jesu Paderbornæ

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th
2338

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN